

OMGEVINGSANALYSE

JKP

Vorbereidend document Jeugd- en
Kinderrechtenbeleidsplan 2025-2029 / versie
nov. 2023

WERKTEN MEE AAN DIT DOCUMENT

Lisse Van Nieuwenhove, Lisa Dewulf en Susan Lagaert voor JOP

Rozelien Van Erdeghem voor KeKi

Uschi Cop, Eva Van Passel en Dorien De Vries voor DCJM

VOORWOORD VAN DE ADMINISTRATIE

KADER

Het Jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2025-2029 moet aangeven hoe de Vlaamse Regering uitvoering zal geven aan de volgende beleidsdoelstellingen:

- gelijke kansen creëren en borgen voor alle kinderen en jongeren;
- brede ontwikkelingskansen creëren en borgen voor kinderen en jongeren;
- digitale, fysieke en mentale ruimte creëren voor kinderen en jongeren;
- de formele en informele betrokkenheid van kinderen en jongeren bij de samenleving verhogen.

Deze omgevingsanalyse is dan ook het startpunt voor het traject van de opmaak van het JKP 2025-2029 en fungeert dus als het referentiedocument voor een langdurig participatietraject van waaruit de Vlaamse Regering uiteindelijk minimaal 3 en maximaal 5 transversale en prioritaire doelstellingen inzake beleid voor kinderen en jongeren zal formuleren.

OPZET

Dit document is een niet-exhaustieve bundeling van recente cijfers en onderzoek omtrent kinderen en jongeren in Vlaanderen en Brussel. De opmaak van deze omgevingsanalyse werd uitgevoerd door het JongerenOnderzoeksPlatform (**JOP**). Daarnaast moet het JKP ook aangeven hoe de Vlaamse Regering invulling geeft aan de Slotbeschouwingen van het Comité voor de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties. Deze integratie van jeugdbeleid en een kinderrechtenperspectief heeft natuurlijk ook een invloed op de informatie in deze omgevingsanalyse. De benadering van het kinderrechtenverdrag als mensenrechteninstrument laat toe kinderen in de bredere context van de samenleving te plaatsen en zo ook de autonomie van de minderjarigen sterker uit de verf te laten komen. Deze kaders werden door het Kenniscentrum Kinderrechten (**KeKi**) toegevoegd aan deze omgevingsanalyse.

Belangrijk om aan te geven is dat deze omgevingsanalyse in deze fase als een **levend document** wordt beschouwd. In deze eerste fase van de opmaak van een nieuw JKP is het de bedoeling om met dit document aan de slag te gaan en dit samen met onze partners, aanspreekpunten Jeugd- en kinderrechtenbeleid, de sector jeugdwerk, lokale besturen, onderzoekers, ... verder op punt te stellen. Daarnaast fungeert dit document als basis om samen met diezelfde partners de vinger te leggen op de grootste uitdagingen voor kinderen en jongeren.

Deze uitdagingen worden omgezet in beleidsaanbevelingen die samen met de finale omgevingsanalyse aan de nieuwe Vlaamse Regering worden overhandigd. In een latere fase zal deze omgevingsanalyse gebruikt worden om elk van de verschillende grote prioritaire doelstellingen waarvan de Vlaamse Regering er minimaal 3 en maximaal 5 zal kiezen, verder te vertalen naar concrete actieplannen en daaraan gekoppelde indicatoren.

Meer informatie over het proces richting een nieuw JKP en hoe je met deze omgevingsanalyse aan de slag kan gaan, vind je in de leidraad die dit als bijlage met dit document meegestuurd wordt.

Deze omgevingsanalyse heeft als focus kinderen en jongeren in Vlaanderen (Vlaams Gewest en Nederlandstalige kinderen en jongeren in Brussel). We hanteren de leeftijdsgrens zoals bepaald in het Jeugddecreet 0 tot 30 jaar. Gezien deze leeftijdsafbakening bevinden zich ook jonge ouders en werkende jongeren in de doelgroep. Hoewel we het kind of de jongere als uitgangspunt nemen in dit document, blijft het belangrijk om ook aandacht te hebben voor hun context. Daarom zal je in dit document soms ook cijfers en onderzoek vinden die hierop focussen.

Inhoudstafel

NOOT JOP BIJ HET DOCUMENT	6
NOOT KEKI BIJ HET DOCUMENT	7
0.1. ACHTERGROND	7
0.2. METHODOLOGIE.....	8
0.3. AFBAKENING.....	11
0.4. OVERZICHT BRONNEN	12
0.5. OVERKOEPELENDE INZICHTEN	16
1. DEMOGRAFIE.....	19
1.1. BEVOLKING	19
1.2. HERKOMST	20
1.3. VRUCHTBAARHEID.....	20
1.4. LEEFTIJDVERDELING.....	21
1.5. GEZINSVERDUNNING	21
1.6. VERGRIJZING	22
1.7. STERFTE EN DOODSOORZAKEN BIJ KINDEREN EN JONGEREN	24
1.8. PROJECTIE VAN DE BEVOLKING	24
BRONNEN	26
2. WELBEVINDEN EN GEZONDHEID	28
2.1. MENTAAL WELBEVINDEN	30
2.2. ANGST	32
2.3. DEPRESSIE.....	33
2.4. SUICIDE (ZELFMOORDGEDACHTEN EN POGINGEN).....	34
2.5. ZELFBESCHADIGEND GEDRAG.....	35
2.6. TABAK, ALCOHOL EN DRUGS.....	35
2.8. EETGEWOONTEN EN LICHAAMSBEELD	40
2.9. BEWEGING.....	43
2.10. SEKSUELE GEZONDHEID	43
2.11. SLAAP	44
2.12. PESTEN	45
2.13. HULPVERLENING.....	46
BRONNEN	48
3. ONDERWIJS	51
3.1. SCHOOLPOPULATIE.....	54

3.2. SCHOOLSE ACHTERSTAND.....	58
3.3. SCHOOLTOESLAG.....	59
3.4. VROEGTIJDIGE SCHOOLVERLATERS.....	60
3.5. EVOLUTIE LERARENPOPULATIE.....	61
3.6. ONDERWIJSPRESTATIES EN ONGELIJKHEID.....	63
3.7. DIGISPRONG.....	65
3.8. SCHOOLBELEVING.....	66
BRONNEN.....	68
4. WERK.....	71
4.1. WERKZAAMHEIDSGRAAD JONGEREN.....	71
4.2. TEWERKSTELLING VOLGENS OPLEIDINGSPROFIEL.....	72
4.3. JEUGDWERKLOOSHEID.....	73
4.4. NEET-JONGEREN.....	75
4.5. JOBASPIRATIES VAN JONGEREN.....	78
4.6. BIJBAANTJES VAN SCHOOLGAANDE JONGEREN.....	78
BRONNEN.....	79
5. KANSARMOEDE.....	80
5.1. GEZINSINKOMEN, UITKERINGEN EN GEZINSBIJLAGEN.....	81
5.2. KINDERARMOEDE-INDICATOREN EN KANSARMOEDERISICO.....	82
5.3. EVOLUTIE KANSARMOEDE-INDEX.....	83
BRONNEN.....	84
6. MIGRATIE EN DIVERSITEIT.....	85
6.1. NATIONALITEIT.....	86
6.2. HERKOMST.....	86
6.3. TAAL.....	87
6.4. KINDEREN EN JONGEREN OP DE VLUCHT.....	89
BRONNEN.....	93
7. GEZIN.....	94
7.1. KINDEROPVANG – PLAATS.....	96
7.2. KINDEROPVANG – GEBRUIK.....	96
7.3. PREVENTIEVE GEZINSONDERSTEUNING.....	97
7.4. PLEEGZORG.....	97
7.5. ADOPTIE.....	97
7.6. JONGE MANTELZORGERS.....	98

7.7. JEUGDHULP, ZORG EN ONDERSTEUNING VOOR JONGEREN.....	99
7.8. KINDEREN EN JONGEREN MET EEN HANDICAP.....	100
7.9. GEZINSSAMENSTELLING	102
7.10. GEZINSTEVREDENHEID EN PSYCHISCH WELZIJN IN HET GEZIN.....	103
BRONNEN.....	104
8. OMGEVING VAN JONGEREN.....	106
8.1. HUISVESTIGING, WOONZEKERHEID EN KOSTEN.....	106
8.2. STUDENTENHUISVESTIGING.....	107
8.3. THUIS- EN DAKLOZE JONGEREN	108
8.4. IMPACT VAN CORONAMAATREGELEN OP WONEN EN LEEFOMSTANDIGHEDEN.....	109
8.5. BUURTBELEVING.....	110
8.6. KLIMAAT	111
8.7. ENERGIEARMOEDE	113
8.8. GROENE RUIMTE.....	113
8.9. LUCHTKWALITEIT.....	114
BRONNEN.....	115
9. MOBILITEIT.....	117
9.1. WOON-SCHOOLVERKEER.....	117
9.2. VERKEERSLACHTOFFERS	117
9.3. MOBILITEIT VOLGENS VLAAMSE JEUGD.....	118
BRONNEN.....	120
10. MEDIA(WIJSHEID).....	121
10.1. MEDIA-APPARATEN	122
10.2. MEDIA-ACTIVITEITEN.....	125
10.3. NIEUWS EN FAKE NEWS.....	127
10.4. MEDIABEZORGDHEDEN EN RISICO'S.....	129
10.5. OUDERLIJKE BEGELEIDING EN MEDIA-OPVOEDING	131
10.6. MEDIAGEBRUIK TIJDENS DE PANDEMIE.....	132
BRONNEN.....	134
11.VRIJE TIJD.....	135
11.1. ACTIVITEITEN VOOR JONGEREN IN DE BUURT.....	136
11.2. DEELTIJDS KUNSTONDERWIJS.....	137
11.3. SPORTCLUBS	137
11.4. BIBLIOTHEEKGEBRUIK.....	138

11.5. JEUGDWERKINITIATIEVEN.....	138
11.5.1. JEUGDBEWEGING EN SOCIO-CULTURELE VERENIGINGEN	139
11.5.2 JEUGDPROJECTEN.....	140
11.6. ONGELIJKHEDEN IN VRIJETIJDKANSEN.....	141
11.6.1. VRIJE TIJD VOOR MENSEN MET EEN BEPERKING.....	141
11.6.2. LGBTI+ IN JEUGDWERK.....	141
11.7. FINANCIËLE DREMPELS VRIJETIJDRACTIVITEITEN	142
11.8. UITPAS	143
11.9. ONGEORGANISEERDE VRIJE TIJD.....	143
11.10. VAKANTIE	143
BRONNEN	145
12. JEUGDPARTICIPATIE EN BURGERSCHAP.....	147
BRONNEN	150
13. GELIJKHEID.....	151
13.1. GENDERGELIJKHEID.....	151
13.2. HOMOFOBIE.....	152
13.3. DISCRIMINATIE.....	152
13.4. POLARISATIE EN MAATSCHAPPELIJK VERTROUWEN.....	153
BRONNEN	154
14. JEUGDHULP.....	155
14.1. CENTRA ALGEMEEN WELZIJSWERK (CAW).....	155
14.2. HULP IN EEN VOORZIENING OF PLEEGZORG	156
14.3. VERONTRUSTENDE SITUATIES.....	157
14.4. WIE KRIJGT HULP?.....	158
BRONNEN	159
15. JEUGDDELINQUENTIE EN SLACHTOFFERSCHAP.....	160
15.1. JEUGDDELICTVORDERINGEN.....	163
15.2. GEMEENSCHAPSINSTELLINGEN	164
15.3. KINDERMISHANDELING.....	165
15.4. GEWELD EN SEKSUEEL MISBRUIK	168
15.5. JEUGDDELINQUENTIE	169
15.6. VEILIGHEIDSGEVOEL JONGEREN.....	170
BRONNEN	171

Noot JOP bij het document

Dit document bevat cijfergegevens rond de leefwereld van jongeren in Vlaanderen. Beschikbare administratieve gegevens en resultaten van grote (recurrente) studies bij Vlaamse jongeren werden samengebracht om inzicht te geven in verschillende levensdomeinen van jongeren.

Uit de cijfers wordt duidelijk dat bepaalde groepen van jongeren een meer kwetsbare positie innemen. In het bijzonder gaat het dan over: jongeren met een migratie-achtergrond, jongeren met een handicap of beperking, LGBTI+-jongeren, jongeren in armoede, jonge mantelzorgers, ... Waar beschikbaar werden de cijfergegevens uitgesplitst voor deze groepen van jongeren opgenomen in de verschillende thematische hoofdstukken. Vaak zijn de aparte resultaten voor deze groepen jongeren evenwel niet beschikbaar. Het feit dat er voor sommige thema's geen aparte resultaten voor deze groepen van jongeren worden vermeld, betekent dan ook niet zomaar dat er op dat domein geen ongelijkheden zouden zijn. Ook zijn er rond bepaalde thema's weinig tot geen cijfergegevens beschikbaar. De afwezigheid van dergelijke thema's in de tekst betekent dan ook niet dat deze thema's irrelevant zijn om de leefwereld van alle jongeren te begrijpen, maar eerder dat verder onderzoek soms nodig is. In vergelijking met de vorige omgevingsanalyses zijn bepaalde databronnen niet langer beschikbaar.

Deze versie van het document dateert van 16 oktober 2023. Op dat moment waren de gegevens van de JOP-monitor van het Jeugdonderzoekplatform (JOP), op basis waarvan de 'Staat van de Jeugd' wordt gemaakt nog niet beschikbaar. De ['staat van de jeugd'](#) is een wetenschappelijk rapport over de leefwereld van de Vlaamse jeugd. Het is een van de instrumenten voor het voeren van een jeugd- en kinderrechtenbeleid. Dat is zo bepaald in het decreet houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid. In dit document wordt aangegeven waar –na vrijgave van de resultaten in het voorjaar van 2024- aanvullingen vanuit de JOP-monitor zullen gebeuren en op welke thema's die cijfers betrekking hebben. Waar mogelijk zullen de cijfers van de JOP-monitor ook opgesplitst worden naar kenmerken van de jongere (bv. gender, leeftijd, hoe goed het gezin rondkomt met het gezinsinkomen, herkomst, handicap en chronische ziekte). Een dergelijke aanduiding ziet er telkens als volgt uit:

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: [thema's].

Noot KeKi bij het document

0.1. Achtergrond

In uitvoering van artikel 3, §1 Decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid maakt de Vlaamse Regering uiterlijk een jaar na het begin van elke regeerperiode een Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) op dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het Vlaams Parlement.

De voorbereiding voor het JKP 2025-2029 werd opgestart in 2023 met de opmaak van een omgevingsanalyse. Deze analyse beoogt beleidsuitdagingen te identificeren en inventariseren. De staat van de jeugd die om de vijf jaar verschijnt, maakt deel uit van de omgevingsanalyse (art 6 decreet).

Genoemde decretale bepalingen komen ook terug in het zogenaamde jeugddecreeet, als het goedgekeurd wordt door het Vlaams Parlement, dat het decreet van 2012 vanaf 1 januari 2024 zal vervangen.

Het Jeugdonderzoekplatform (JOP) voert een voorstudie uit, die aansluit bij haar opdracht rond de staat van de jeugd. Deze voorstudie vertrekt voornamelijk vanuit objectieve gegevens over de leefwereld van kinderen en jongeren. DCJM gebruikt deze voorstudie graag als basis voor de aanbevelingen voor de toekomstige Vlaamse Regering en in het bijzonder de toekomstige Vlaamse minister van Jeugd. In deze voorstudie werd het kinderrechtenperspectief niet expliciet opgenomen. DCJM heeft aan KeKi gevraagd om het kinderrechtenperspectief aan de wetenschappelijke analyse van het JOP toe te voegen.

DCJM vraagt daarom aan KeKi om **de voorstudie van het JOP door te nemen en te becommentariëren vanuit een kinderrechtenperspectief**. Dit omdat het kinderrechtenverdrag het ethisch en wettelijk kader is voor het jeugd- en kinderrechtenbeleid van Vlaanderen.

Er zal geen tekstuele verwerking zijn van de becommentariëring, gelet op de korte termijn waarop dit moet gebeuren. Toch willen we, voor het lezersgemak, de commentaren opnemen in hetzelfde document als de voorstudie van het JOP. Om die reden zullen de **commentaren in aparte kaders opgenomen** worden. Een aanduiding ziet er als volgt uit:

Voorbeeldtekst

0.2. Methodologie

Er werden vijf werkdagen voorzien voor het verwerken van de informatie in het geheel van de voorstudie van het JOP. De methodologie en afbakening moet dan ook bekeken worden binnen deze werklust.

KeKi las eerst de voorstudie van het JOP. Vervolgens werden de verschillende onderwerpen in de voorstudie getoetst aan het kinderrechtenkader vanuit een kinderrechtenperspectief.

Onder **kinderrechtenperspectief** verstaan we de toetsing aan de kaders van kinderrechten. Een kinderrechtenperspectief omvat het kinderrechtenkader in het geheel, rekening houdend met het feit dat kinderrechten ondeelbaar en onderling afhankelijk zijn. Een kinderrechtenperspectief houdt ook rekening met de juridische en maatschappelijke betekenis van kinderrechten.¹

Onder het **kinderrechtenkader** verstaan we bronnen die uitgaan van verschillende instanties, op verschillende beleidsniveaus: het internationale niveau (de Verenigde Naties) en het regionale niveau (de Europese Unie en de Raad van Europa). Hieronder worden de relevante bronnen per niveau besproken.

Internationaal: de Verenigde Naties

Het **Kinderrechtenverdrag** (hierna: KR-verdrag) is de belangrijkste en meest gekende bron van kinderrechten. België heeft, net zoals veel andere staten, het Kinderrechtenverdrag bekrachtigd. Ze hebben hiermee besloten om zich, als staat, te houden aan de regels die het Kinderrechtenverdrag voorschrijft. Het verdrag bestaat uit 54 artikelen waarvan 41 rechten. Het is een juridisch bindend instrument.

Bij het Kinderrechtenverdrag werden nadien nog **drie optionele protocollen** aangenomen. Ze zijn optioneel, omdat ieder land dat het Kinderrechtenverdrag bekrachtigd heeft, zelf kan kiezen of ze ook deze protocollen wil ondertekenen. België ondertekende de drie optionele protocollen. De protocollen hebben dan dezelfde gevolgen als het KR-verdrag zelf. De protocollen gaan over:

- de betrokkenheid van kinderen in gewapende conflicten (Committee on the Rights of the Child (2000) Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict)
- kinderhandel, -prostitutie en -pornografie (Committee on the Rights of the Child (2002) Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography), en
- over een individuele klachtenprocedure bij het Kinderrechtencomité (Committee on the Rights of the Child (2011) Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure).

Het **Kinderrechtencomité van de Verenigde Naties** kijkt toe of de staten hun verplichtingen uit het KR-verdrag en de optionele protocollen nakomen (artikel 42 KR-verdrag). Het Kinderrechtencomité bestaat uit 18 leden, die allemaal kinderrechtenexpert zijn, inclusief de Belg Benoît Van Keirsbilck van Defense Children International Belgique.

Het Kinderrechtencomité houdt toezicht op verschillende manieren. We lichten de relevante procedures voor dit rapport toe:

¹ Voor meer info, zie <https://keki.be/nl/kennis/hoekijkjevanuiteenkinderrechtenperspectief>.
Geraadpleegd op 25/10/23.

Het Kinderrechtencomité organiseert in de eerste plaats een systeem van **periodieke rapportage**. Lidstaten moeten op regelmatige basis verantwoording afleggen over de stand van zaken bij het Kinderrechtencomité. Op basis van dit landenrapport stelt het kinderrechtencomité **slotbeschouwingen** op met aanbevelingen om de implementatie te bevorderen. Hiermee moet de lidstaat aan de slag tot het volgende rapport. In deze voorstudie worden de slotbeschouwingen van het Kinderrechtencomité ten aanzien van België van 2019 opgenomen.

Het Kinderrechtencomité schrijft daarnaast ook **Algemene Commentaren**. Deze Algemene Commentaren zijn officiële aanbevelingen over bepaalde onderwerpen waar meer aandacht voor moet zijn, bepaalde rechten en wat ze betekenen, en hoe kinderrechten begrepen moeten worden in een bepaalde context. De Algemene Commentaren gelden voor alle lidstaten van het Kinderrechtenverdrag. Intussen publiceerde het KR-comité al 26 algemene commentaren. Alle Algemene Commentaren zijn geanalyseerd voor deze voorstudie.

Binnen de Verenigde Naties zijn ook thematische **speciale rapporteurs** aangeduid. De speciale rapporteurs zijn onafhankelijke mensenrechtenexperts, aangesteld door de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties, met als taak om te rapporteren en adviseren over mensenrechten met betrekking tot een bepaald thema. Deze rapporteurs onderzoeken mensenrechten(schendingen), bezoeken landen, zorgen voor bewustzijn rond het onderwerp, schrijven communicaties naar landen en publiceren jaarlijks een rapport met hun bevindingen.² In deze voorstudie worden de jaarlijkse rapporten van twee speciale rapporteurs opgenomen: de speciale rapporteur met betrekking tot de verkoop en seksuele uitbuiting van kinderen en de speciale rapporteur over het recht op onderwijs.³

De speciale rapporteurs publiceren jaarlijks een rapport met hun bevindingen. Relevante bevindingen uit rapporten vanaf 2019 zijn verwerkt in dit rapport.⁴

Regionaal: Europese Unie

Ook binnen de Europese Unie wordt ingezet op de rechten van het kind. De voornaamste bron die opgenomen is in dit rapport is de [EU strategie](#) voor de rechten van het kind. In de EU Strategie voor de rechten van het kind, zet de Europese Commissie in op hardnekkige en opkomende uitdagingen, en stelt ze concrete acties voor om kinderrechten te beschermen, promoten en vervullen.

Regionaal: Raad van Europa

Op regionaal niveau zet ook de Raad van Europa in op kinderrechten. Ze doen dit op verschillende manieren. In dit rapport wordt stilgestaan bij de meest richtinggevende acties en documenten op het vlak van kinderrechten.

De Raad van Europa zet met de Strategy on the Rights of the Child 2022-2027 het kind meer centraal in hun beleid. In de strategie zijn 6 strategische doelstellingen geformuleerd, waarbij de Raad van Europa de 46 lidstaten gidst en ondersteunt bij de realisatie van kinderrechten.

² Voor meer info, zie: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures-human-rights-council/special-procedures-human-rights-council>. Geraadpleegd op 26/10/2023.

³ We hadden graag ook nog de speciale rapporteur over geweld tegen vrouwen en meisjes en de werkgroep over discriminatie tegen vrouwen en meisjes opgenomen, maar hiervoor was er niet voldoende tijd.

⁴ Speciale rapporteurs doen ook bezoeken aan landen. Deze waren echter niet relevant in de huidige afbakening.

De Raad van Europa heeft ook de bevoegdheid om aanbevelingen uit te vaardigen naar de lidstaten toe. In dit rapport werden twee aanbevelingen opgenomen: een aanbeveling over de leeftijdsbeoordeling in de migratiecontext⁵ en een aanbeveling over voogdij voor niet-begeleide minderjarigen in een migratiecontext.^{6,7}

De realisatie van mensenrechten wordt binnen de Raad van Europa bovendien opgevolgd door de *Commissioner for Human Rights*. De mensenrechtencommissaris is onafhankelijk en onpartijdig en heeft als opdracht te zorgen voor meer bewustzijn van respect voor mensenrechten in de 46 lidstaten van de Raad van Europa. De opdracht van de mensenrechtencommissaris is voornamelijk sensibiliserend en preventief. Hiervoor legt de commissaris landenbezoeken af en gaat ze in dialoog met nationale overheden en het maatschappelijk middenveld. De mensenrechtencommissaris publiceert adviezen, analyses en aanbevelingen aan de lidstaten om schendingen van mensenrechten te voorkomen.⁸ Voor dit rapport werd de landenrapporten van de mensenrechtencommissaris ten aanzien van België sinds 2019 opgezocht. Dit betekent concreet dat enkel een brief van de mensenrechtencommissaris aan staatssecretaris van asiel en migratie De Moor over de opvang van asielzoekers hier is opgenomen.

⁵ Council of Europe (2022). Recommendation CM/Rec(2022)22 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum Human rights principles and guidelines on age assessment in the context of migration.

⁶ Council of Europe (2019). Recommendation CM/Rec(2019)11 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum on Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration.

⁷ Dit zijn de twee aanbevelingen die opgenomen waren bij '[publicaties](#)' op de [kinderrechtenwebpagina](#) van de Raad van Europa. Andere publicaties dan aanbevelingen werden niet opgenomen in de analyse.

⁸ Voor meer info, zie: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/home>. Geraadpleegd op 27/10/2023.

0.3. Afbakening

De focus ligt op het **internationale kinderrechtenskader** waartoe België verbonden is. Kinderrechten zijn over het algemeen van toepassing op kinderen en jongeren tussen 0 en 18 jaar. Dit is een striktere afbakening dan de afbakening die tot nu toe gebruikt werd in de voorstudie door het JOP.

In de analyse worden **geen aanbevelingen van kinderrechtenorganisaties** opgenomen.

Bij de landenspecifieke bronnen wordt er gefocust op **België**. Bij de periodieke bronnen wordt er gefocust op bronnen van **2019-nu**, aangezien dit de bronnen zijn die niet eerder opgenomen werden in de omgevingsanalyse. Het vorig JKP liep namelijk van 2020-2024, met een voortraject in 2019. De bronnen worden niet getoetst aan de actualiteit.⁹ Het is bij het lezen van de input van KeKi dan ook belangrijk om in het achterhoofd te houden dat er ondertussen al veranderingen kunnen zijn, op bv. beleidsniveau, wetgeving of op maatschappelijk vlak.

De focus ligt voornamelijk op het **richtinggevend kader**. De focus ligt niet op rechtsleer en rechtspraak (zoals de factsheets van de Raad van Europa). De focus ligt ook niet op het politieke kader, zoals de SDG's, tenzij er expliciet naar verwezen wordt in één van de bovenstaande bronnen. Hiervoor is geen tijd voorzien.

Het holistische en onderling samenhangende karakter van het bestaande normatieve kader op het gebied van kinderrechten moet worden benadrukt. Het **kinderrechtenskader is deel van het grotere mensenrechtenskader**. Er zijn verschillende bronnen binnen het mensenrechtenskader die verwijzen naar kinderen, zoals CEDAW, ICCPR, CRPD en ICESCR en het Europees Sociaal Handvest. Ook meer specifiek worden bij verschillende EU-initiatieven kind-specifieke bepalingen opgenomen in richtlijnen. Zo is er EU beleid en regelgeving over de arbeidsmarkt waarbij relevante maatregelen opgenomen kunnen zijn over jeugdwerkloosheid. Deze zullen niet opgenomen worden in de commentariëring, tenzij er expliciet naar verwezen wordt in één van de bovenstaande bronnen. Hiervoor is geen tijd voorzien.

Er zal enkel gekeken worden naar het **bestaande kinderrechtenskader en de bestaande onderwerpen** in de voorstudie. Er zal niet vanuit een kinderrechtensperspectief gekeken worden naar de ontbrekende elementen in het kinderrechtenskader of de ontbrekende onderwerpen in de voorstudie. Hiervoor is geen tijd voorzien.

Ten slotte moet nog meegegeven worden dat er geen rekening gehouden wordt met de **bevoegdheidsverdeling** in België. De leefwereld van kinderen en jongeren laat zich ook niet opsplitsen in bevoegdheden. Bovendien zijn kinderrechten ondeelbaar en onderling afhankelijk. Zo verduidelijkt Algemeen Commentaar nr. 5 van het Kinderrechtencomité dat de decentralisatie van macht (net zoals privatisering zie Algemene Commentaar nr. 16) op geen enkele manier de directe verantwoordelijkheid van de regering van de staat vermindert om verplichtingen na te komen voor alle kinderen binnen haar jurisdictie, ongeacht de staatsstructuur.

⁹ Ze worden soms wel gecontextualiseerd, dan wordt de bron opgenomen in een voetnoot.

0.4. Overzicht bronnen

Comité voor de rechten van het kind (1989). Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Geraadpleegd via https://kinderrechten.be/sites/default/files/kinderrechtenverdrag_nederlandse_vertaling.pdf.

Committee on the Rights of the Child (2000). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict.

Committee on the Rights of the Child (2001). General Comment No. 1 on Article 29 (1): the aims of education.

Committee on the Rights of the Child (2002). General Comment No. 2 on the role of independent national human rights institutions in the promotion and protection of the rights of the child.

Committee on the Rights of the Child (2002). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography.

Committee on the Rights of the Child (2003). General Comment No. 3 on HIV/AIDS and the rights of the child.

Committee on the Rights of the Child (2003). General Comment No. 4 on adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child.

Committee on the Rights of the Child (2003). General Comment No. 5 on general measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44 para. 6).

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 6 on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin.

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 7 on implementing child rights in early childhood.

Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 8 on the right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28 para. 2 and 37, inter alia).

Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 9 the rights of children with disabilities.

Committee on the Rights of the Child (2007). General Comment No. 10 on children's rights juvenile justice.¹⁰

Committee on the Rights of the Child (2009). General Comment No. 11 on indigenous children and their rights under the Convention.¹¹

Committee on the Rights of the Child (2009). General Comment No. 12 on the right of the child to be heard.

Committee on the Rights of the Child (2011). General Comment No. 13 on the rights of the child to freedom from all forms of violence.

¹⁰ Deze Algemene Commentaar werd vervangen door Algemene Commentaar nr. 24. Deze algemene commentaar wordt dus niet meer actief gebruikt voor deze analyse.

¹¹ Deze Algemene Commentaar werd enkel diagonaal doorgenomen omdat ze minder relevant geacht wordt voor de context van België. De Algemene Commentaar werd niet actief opgenomen in de voorstudie.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art 3. Para. 1).

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24).

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and arts.

Committee on the Rights of the Child (2014). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women and Committee on the Rights of the Child (2014). Joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 19 on public budgeting for the realization of children's rights (art. 4).

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Committee on the Rights of the Child (2017). General Comment No. 21 on children in street situations. Committee on the Rights of the Child (2019). General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017). Joint general comment No. 3 and No. 22 on the general principles regarding the human rights of children in the context of international migration.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017). Joint general comment No. 4 and No. 23 on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Council of Europe (2019). Recommendation CM/Rec(2019)11 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum on Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration.

Committee on the Rights of the Child (2019). General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system.

Special Rapporteur on the right to education (2019). Report on the role of the right to education in the prevention of atrocity crimes and mass or grave human rights violations.

Special Rapporteur on the right to education (2019). Report on the implementation of the right to education and Sustainable Development Goal 4 in the context of the growth of private actors in education.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2019). Report on safeguards for the protection of the rights of children born from surrogacy arrangements.

Special Rapporteur on the right to education (2020). Report impact of the coronavirus disease crisis on the right to education – concerns, challenges and opportunities.

Special Rapporteur on the right to education (2020). Report on how the rights to education, water and sanitation are interrelated.

Committee on the Rights of the Child (2021). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

Special Rapporteur on the right to education (2021). Report on the cultural dimensions of the right to education, or the right to education as a cultural right.

Special Rapporteur on the right to education (2021). Report on the right to education of migrants.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2021). Report on the impact of coronavirus disease on different manifestations of sale and sexual exploitation of children.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2021). Report on the gender dimension of the sexual exploitation of children and the importance of integrating a child-centred and gender-inclusive approach to combating and eradicating it.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

Commissioner for Human Rights (2022). CommHR/DM/sf 040-202 [Letter to the State Secretary for Asylum and Migration of Belgium](#).

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2022). Report on a practical approach to addressing the sale and sexual exploitation of children.

Council of Europe (2022). Recommendation CM/Rec(2022)22 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum Human rights principles and guidelines on age assessment in the context of migration.

Special Rapporteur on the right to education (2022). Report on the impact of the digitalization of education on the right to education.

Special Rapporteur on the right to education (2022). Report on early childhood care and education.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2022). Report addressing the vulnerabilities of children to sale and sexual exploitation in the framework of the Sustainable Development Goals.

Committee on the Rights of the Child (2023). General Comment No. 26 on children's rights and the environment, with a special focus on climate change.

Special Rapporteur on the right to education (2023). Report on securing the right to education: advances and critical challenges.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2023). Report on reparation for child victims and survivors of sale and sexual exploitation.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2023). Report on the exploitation and sexual abuse of children in the context of travel and tourism, including a closer look at the phenomena of voluntourism.

Totaal: 52 bronnen.

VOORLOPIGE VERSIE

0.5. Overkoepelende inzichten

Het Kinderrechtencomité werkte Algemene Commentaar nr. 5 uit waarin ze verduidelijken **hoe staten verplichtingen uit het KR-verdrag kunnen verwezenlijken**. Het Kinderrechtencomité geeft een overzicht van mogelijke maatregelen die genomen kunnen worden, zowel wettelijke, administratieve als andere maatregelen. Dit vraagt de betrokkenheid van verschillende overheidsdiensten. Staten die lid zijn van het KR-verdrag hebben de verplichting om de rechten opgenomen in het verdrag te respecteren, beschermen en waarborgen.

¹² © KeKi

Zoals vastgelegd in de Algemene Commentaar nr. 16 van het Kinderrechtencomité gaat de verplichting tot het respecteren van kinderrechten in de praktijk verder dan een verantwoordelijkheid van de staat. Het is ook van toepassing op **particuliere actoren en bedrijven**. Bedrijven moeten dus ook hun verantwoordelijkheden nemen met betrekking tot kinderrechten en België moet hen hierin aansporen.

Algemene Commentaar nr. 19 betreft artikel 4 KR-verdrag. Dit artikel omvat de verplichting van België om de rechten uit het KR-verdrag in werkelijkheid om te zetten. De Algemene Commentaar focust op **publieke budgetten**. Het Kinderrechtencomité is namelijk bezorgd dat de budgetten vaak niet groot genoeg zijn om kinderrechten te realiseren. België moet daarom rekening houden met alle kinderrechten in alle stadia van hun begrotingsprocessen en administratieve systemen op nationaal en subnationaal niveau en dit in de verschillende begrotingsfasen: plannen, uitvoeren en opvolgen. De publieke budgetten moeten effectief, efficiënt, billijk, transparant en duurzaam zijn.

Het KR-verdrag en de bijhorende protocollen omvatten zowel burgerlijke en politieke als economische, sociale en culturele rechten van kinderen en jongeren tot de leeftijd van 18 jaar. Het Kinderrechtencomité identificeerde in Algemene Commentaar nr. 5 de algemene beginselen van non-discriminatie (art. 2), belang van het kind (art. 3.1), leven en ontwikkeling (art. 6) en het recht om gehoord te worden (art. 12) als **basisprincipes** doorheen de interpretatie en uitvoering van alle andere rechten in het KR-verdrag. Het gaat volgens het Kinderrechtencomité om rechten die op alle gebieden van toepassing zijn of die het KR-verdrag doordringen. Voor het Kinderrechtencomité was het benoemen van 4 centrale principes niet bedoeld om te impliceren dat zij voorrang hebben op andere rechten.

- **Het recht op non-discriminatie (art. 2):** alle rechten zijn van toepassing op alle kinderen, zonder uitzondering of onderscheid.

¹² Overgenomen uit: KeKi (2023). Handleiding: waar vind ik actuele regelgeving over kinderrechten?. Geraadpleegd via <https://keki.be/nl/publicaties/handleiding-waar-vind-ik-actuele-regelgeving-over-kinderrechten> op 25/10/23.

- Het recht op non-discriminatie vereist dat staten actief kinderen, zowel individueel als in groep, identificeert, waarvoor bijzondere maatregelen nodig zijn om hun rechten te realiseren.
- Uitgesplitste datacollectie is vereist om (mogelijke) discriminatie te identificeren.
- Gelijke toegang tot rechten is echter niet hetzelfde als “identieke behandeling”.
- **Belang van het kind (art. 3.1):**¹³ In alle beslissingen die worden genomen voor en over kinderen en jongeren moet het belang van het kind een eerste overweging vormen. In Algemene Commentaar nr. 14 verduidelijkt het Kinderrechtencomité hoe het belang van het kind moet worden begrepen. Hierbinnen wordt gesproken over drie dimensies. Deze drie dimensies vormen een belangrijke definitie van het belang van het kind: het belang van het kind is een rechtsbeginsel, recht en procedureregulering.
 - een recht: het overwegen van het belang van het kind is een recht. Het is een verplichting voor volwassenen om dit toe te passen bij een beslissing die een kind of een groep van kinderen aanbelangt. Het is niet de ene keer wel en de andere keer niet.
 - een fundamenteel maar interpretatief rechtsbeginsel: wanneer er meer dan één interpretatie mogelijk is van een wettelijke bepaling, moet de meest doeltreffende worden gekozen. Dat betekent: de invulling die het belang van het kind het best dient.
 - een procedureregulering: wanneer een beslissing moet worden genomen die gevolgen heeft voor een specifiek kind of een groep kinderen, moet het besluitvormingsproces een evaluatie omvatten van de mogelijke gevolgen (positief of negatief) op het betrekken kind of de betrokken kinderen (Committee on the Rights of the Child, 2013).
- **Het recht op leven en ontwikkeling (art. 6):** alle kinderen hebben een recht om op te groeien in zo goed mogelijke levensomstandigheden zodat ze kunnen (over)leven en zich kunnen ontwikkelen.
 - Ontwikkeling moet in de meest brede zin geïnterpreteerd worden als een holistisch concept, waarbij de fysieke, mentale, spirituele, morele, psychologische en sociale ontwikkeling van het kind inbegrepen is.
 - Maatregelen om het recht op ontwikkeling te implementeren moeten erop gericht zijn om optimale ontwikkeling voor alle kinderen te bereiken.
- **Het recht om gehoord te worden (art. 12):** een kind moet diens mening kunnen geven en met deze mening moet rekening gehouden worden in aangelegenheden of procedures die het kind betreffen.¹⁴
 - Het geldt voor ieder kind in staat om zijn of haar eigen mening te vormen.
 - Het is van toepassing in alle aangelegenheden met een impact op het kind.
 - Het gaat niet enkel om luisteren naar hun mening, maar er moet ook een passend gewicht aan gegeven worden in overeenstemming met de leeftijd en maturiteit van het kind.

België is, als lidstaat van het KR-verdrag, verplicht om een **goed omschreven juridisch kader** te implementeren zodat de rechten van kinderen beschermd en gewaarborgd kunnen worden. Daarnaast moeten wettelijke structuren opgezet worden om ervoor te zorgen dat schendingen snel, onpartijdig en onafhankelijk worden onderzocht, dat er effectieve wetshandhaving is en dat

¹³ Voor meer informatie, zie ook <https://keki.be/nl/kennis/in-het-belang-van-het-kind-wat-betekent-het-in-het-kinderrechtenverdrag>. Geraadpleegd op 25/10/23.

¹⁴ Voor meer informatie, zie <https://keki.be/nl/publicaties/de-participatiecirkel-een-participatieproces-met-kinderen-en-jongeren-hoe-dan>. Geraadpleegd op 26/10/23.

er effectieve rechtsmiddelen worden geboden aan degenen die schade hebben ondervonden van schendingen. Dankzij de ondertekening van het Optionele protocol over individuele communicaties, kunnen kinderen of vertegenwoordigers van kinderen een klacht indienen bij het Kinderrechtencomité.

De regelmatige en uitgebreide verzameling, analyse, verspreiding en het gebruik van **kwantitatieve en kwalitatieve gegevens** zijn van cruciaal belang om effectief beleid te garanderen, passende strategieën te ontwikkelen en acties te formuleren, evenals het evalueren van effecten, het monitoren van de vooruitgang die wordt geboekt bij het waarborgen van kinderrechten en het identificeren van opnieuw opduikende en nieuwe maatschappelijke uitdagingen. Zulke gegevensverzameling gebeurt best via een gecentraliseerd systeem, over de verschillende beleidsdomeinen heen. Het Kinderrechtencomité verwelkomt de nationale kinderrechtenindicatoren. Toch blijft gegevensverzameling versnipperd. Kinderen in de meest kwetsbare situaties, zoals kinderen die van hun ouders gescheiden zijn, zijn niet in zulke indicatoren opgenomen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Het Kinderrechtencomité beveelt België aan om een onafhankelijk orgaan voor mensenrechten op federaal niveau op te richten en ervoor te zorgen dat er coördinatie is tussen deze instelling en de ombudspersonen (Comité voor de rechten van het kind, 2019) (Comité voor de rechten van het kind, 2002).

Bronnen

Committee on the Rights of the Child (2002). General Comment No. 2 on the role of independent national human rights institutions in the promotion and protection of the rights of the child.

Committee on the Rights of the Child (2003). General Comment No. 5 on general measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42 and 44 para. 6).

Committee on the Rights of the Child (2009). General Comment No. 12 on the right of the child to be heard.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art 3. Para. 1).

Committee on the Elimination of Discrimination against Women and Committee on the Rights of the Child (2014). Joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices.

Committee on the Rights of the Child (2014). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

1. Demografie

Het Kinderrechtencomité focust in Algemene Commentaar nr. 20 op **adolescenten**.

Dit is deels uit reactie op de negatieve karakterisering van adolescenten en de probleem-gefocusste interventies en diensten. Volgens het Kinderrechtencomité wordt er beter gefocust op het garanderen van de rechten van adolescenten. Om rekening te houden met de balans tussen de evoluerende capaciteiten van de adolescent en de geschikte niveaus van bescherming, moet er voldoende erkenning zijn van de adolescent en diens ontwikkeling. Adolescenten ervaren discriminatie tijdens de adolescentie doordat ze als gevaarlijk beschouwd worden. Anderzijds worden ze vaak ook als incompetent beschouwd om zelf beslissingen te nemen over hun leven (Committee on the Rights of the Child, 2016).

In Algemene Commentaar nr. 7 focust het Kinderrechtencomité op **jonge kinderen**. Er is vaak weinig informatie ter beschikking over jonge kinderen. Als er informatie is, focust deze voornamelijk op kindersterfte, registratie van geboorte en gezondheidszorg. Nochtans hebben ook jonge kinderen kinderrechten en moeten deze rechten ook met betrekking tot hun leefwereld worden gerespecteerd en gerealiseerd. Er moet voldoende aandacht zijn in beleid voor de rechten van jonge kinderen (Committee on the Rights of the Child, 2005). De Europese Commissie nodigt de Europese lidstaten uit om de universele, gratis en onmiddellijke toegang tot geboorteregistratie en certificering voor alle kinderen te bevorderen en verzekeren (European Commission, 2021).

1.1. Bevolking

Vlaams Gewest		
01/01/2022: 6.698.876 inwoners		
Geboorten: 63.284	Inwijking: 36.817	Immigratie: 118.704
Overlijdens: 67.528	Uitwijking: 22.836	Emigratie: 54.115
Natuurlijk saldo: -4.244	Intern migratiesaldo: +15.781	Internationaal migratiesaldo: +64.589
Statistische aanpassing: -195		
Bevolkingsgroei: +75.931		
01/01/2023: 6.774.807 inwoners		

Figuur 1. Bevolkingsontwikkeling Vlaams Gewest (Bron: Statbel, 2023)

Midden november 2022 bereikte de wereldbevolking de kaap van 8 miljard mensen. In de komende 30 jaar wordt verwacht dat de wereldbevolking met bijna 2 miljard zal toenemen. Tegen 2050 zal de wereld dus 9.7 miljard mensen tellen (United Nations, z.d.). Op 1 januari 2023 telde België 11.697.557 wettelijk geregistreerde inwoners. Het Vlaams

Gewest telde 6.774.807 mensen (Statbel, 2023b). Tussen 2010 en 2020 steeg het bevolkingsaantal in het Vlaams Gewest met 6%. Tussen 2020 en 2030 wordt verwacht dat de bevolking met 4% zal toenemen (Statistiek Vlaanderen, 2021). Tussen 2022 en 2023 bedroeg de bevolkingsgroei in het Vlaams Gewest 1,1%. Deze bevolkingstoename is het gevolg van een positief internationaal migratiesaldo (in 2022 te verklaren door de oorlog in Oekraïne), dat het negatief natuurlijk saldo (de daling in aantal geboorten) compenseert en tegelijk zorgt voor een stevige bevolkingsgroei (Statbel, 2022c).

De gemiddelde bevolkingsdichtheid in het Vlaams Gewest anno 2022 bedraagt 492 inwoners per km² (wettelijke bevolking/totale oppervlakte volgens ADS). Elk jaar stijgt de bevolkingsdichtheid. De bevolkingsdichtheid is vooral hoog in het gebied van en omheen de centrale ruit tussen Gent, Antwerpen, Leuven en Brussel. Ook aan de kust, op de as tussen Kortrijk en Gent en in enkele centrale gemeenten van de provincie Limburg is er een vrij hoge bevolkingsdichtheid. In

Vlaanderen liggen de vijf dichtstbevolkte gemeenten allen in de provincie Antwerpen (Statbel, 2022b). In het merendeel van de Vlaamse gemeenten zal de bevolking stijgen tussen 2020 en 2030. De sterkste groei zal zich in de provincie Vlaams-Brabant bevinden. In enkele gemeenten zal er echter een lichte daling zijn van het inwonersaantal (vooral provincie Limburg en West-Vlaanderen) (Statistiek Vlaanderen, 2021).

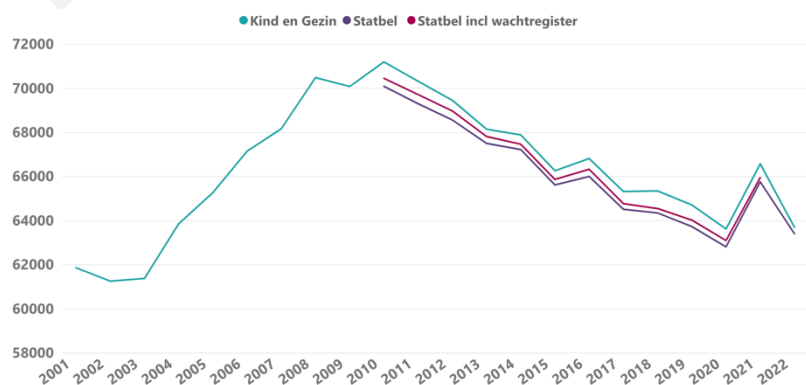
Volgens de voorspellingen van januari 2023 stijgt de bevolking van het Vlaams Gewest tegen 2070 met 19%, ten opzichte van de geobserveerde bevolking op 1 januari 2022. Die groei betekent een gemiddelde jaarlijkse stijging met 27.000 inwoners en is minder sterk dan de waargenomen groei van de afgelopen 30 jaar. Tussen 1991 en 2022 is de bevolking immers gemiddeld met 30.000 inwoners per jaar gestegen. Volgens de projecties was de bevolkingstoename in 2022 uitzonderlijk hoog in België (+104.000 inwoners) als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Op lange termijn zal de groei van het Vlaams Gewest echter relatief vergelijkbaar blijven met de voorbije 30 jaar (in de veronderstelling dat een groot deel van de Oekraïense vluchtelingen in 2024 terugkeert naar Oekraïne) (Federaal planbureau, 2023).

1.2. Herkomst

Aan het begin van 2023 telde het Vlaamse Gewest bijna 4.993.000 inwoners met een Belgische achtergrond en 1.782.000 inwoners met een buitenlandse achtergrond (omvat personen met een huidige buitenlandse nationaliteit, personen met een huidige Belgische nationaliteit met buitenlandse geboortenationaliteit en personen met Belgische geboortenationaliteit maar met minstens 1 ouder met buitenlandse geboortenationaliteit). Dit betekent dat het percentage inwoners met een buitenlandse achtergrond 26% van de totale wettelijke bevolking uitmaakte. In het jaar 2000 bedroeg dit percentage 10%. Ongeveer 4 op 10 mensen met een buitenlandse achtergrond komt uit een van de 27 lidstaten van de Europese Unie, terwijl 6 op 10 afkomstig is uit een land buiten de EU (Statistiek Vlaanderen, 2023a).

1.3. Vruchtbaarheid

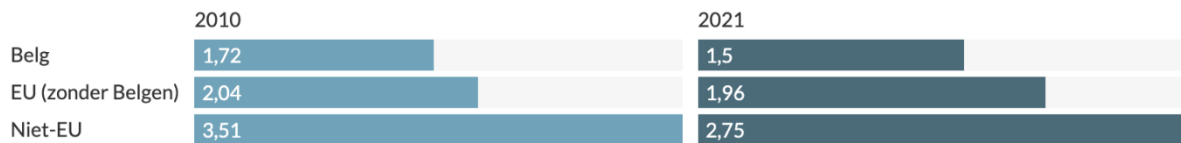
In 2022 waren er 63.284 geboorten in het Vlaams Gewest. Het aantal geboorten daalde t.o.v. 2021 (65.747) maar steeg t.o.v. 2020 (62.798). In vergelijking met 2010 werden in 2022 9,7% minder kinderen geboren in het Vlaams Gewest (Statistiek Vlaanderen, 2023c).

Figuur 2. Grafiek evolutie geboortecijfers 2001-2022 (Bron: Opgroeien, 2023)

Het totale vruchtbaarheidscijfer (TVC, een samenvattende maat die aangeeft hoeveel kinderen een vrouw gemiddeld zou krijgen tijdens haar vruchtbare levenscyclus) daalde in België van 1.81 in 2010 naar 1.55 in 2020. In 2021 steeg het weer naar 1.61 om in 2022 opnieuw te dalen tot een dieptepunt

van 1.53. De daling doet zich zowel voor bij Belgische vrouwen als bij vrouwen met een nationaliteit van buiten de EU (Statbel, 2023c). In het Vlaams Gewest bedraagt het TVC in 2021 eveneens 1.53 (Statistiek Vlaanderen, 2022).

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

Figuur 3. Totaal vruchtbaarheidscijfer per nationaliteitsgroep, Vlaams Gewest, 2020 en 2021, gemiddeld aantal kinderen per vrouw (Bron: Statbel, 2023)

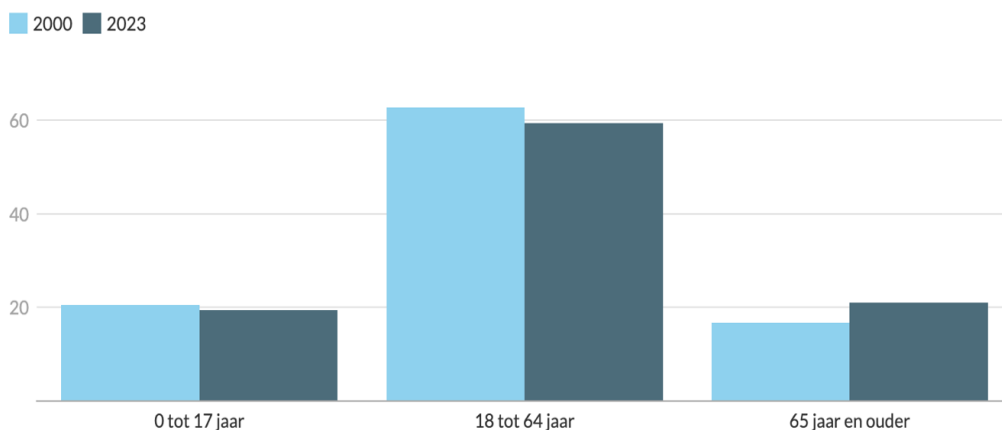
De gemiddelde moederschapleeftijd is gestegen. In 2010 waren moeders in het Vlaams Gewest gemiddeld 29,7 jaar oud, in 2021 was dat 30,6 jaar (Statistiek Vlaanderen, 2022).

1.4. Leeftijdsverdeling

In 2023 waren er 1.314.555 minderjarigen in Vlaanderen en 1.832.692 inclusief jongeren t.e.m. 24 jaar. Dit aandeel (inclusief jongvolwassenen) bedraagt 27,1% van de Vlaamse bevolking in 2023 (19,4% exclusief jongvolwassenen). In 2000 bedroeg dit aandeel 21%. In vergelijking met 2022 was er in 2023 een toename in het aantal kinderen onder de drie jaar. Dit aantal nam voor het eerst weer toe sinds 2012 (+1.165 kinderen, +0,6%). De daling in het aantal 3- tot 6-jarigen die in 2015 gestart is, zet zich voort (-467 kinderen, -0,2%). Daarnaast is er eveneens een stijging van het aantal 6- tot 12-jarigen (+1.443 kinderen, +0,3%) en het aantal 12 tot 18-jarigen (+13.158 kinderen, +2,9%) (Opgroeien, 2023). Deze toename van de grootte van de jongerengroep heeft impact op heel wat jeugdvoorzieningen en -infrastructuur.

Leeftijdsverdeling

Vlaams Gewest, 2000 en 2023, in %

Bron: Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

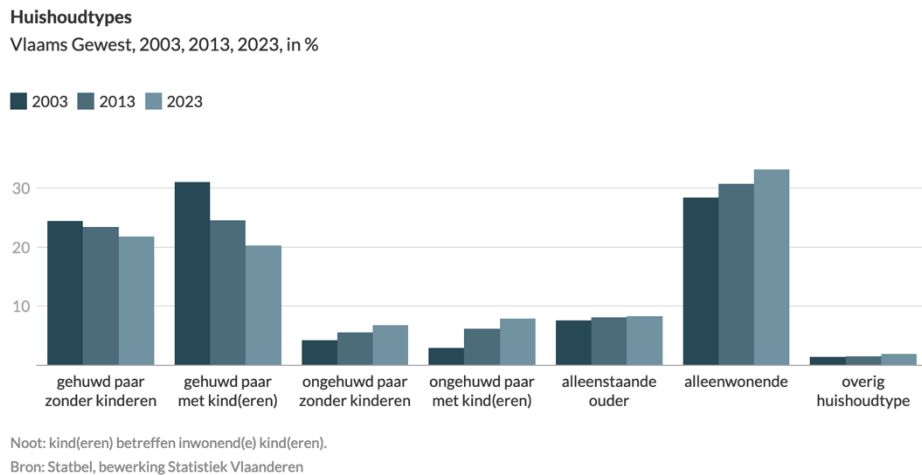
Figuur 4. Leeftijdsverdeling Vlaams Gewest, 2000 en 2023, in % (Bron: Statbel, 2023)

1.5. Gezinsverdunning

Begin 2023 waren er 2.926.471 private huishoudens in het Vlaams Gewest. In 2000 bestond een privaat huishouden nog gemiddeld uit 2,45 personen. In 2023 gaat dit om 2,29 personen.

Alleenwonenden vormen het meest voorkomende huishoudtype (33% in 2023, 28% in 2003), gevolgd door gehuwde paren zonder inwonende kinderen (22% in 2023, 24% in 2003) en gehuwde paren met 1 of meer inwonende kinderen (20% in 2023, 31% in 2003).

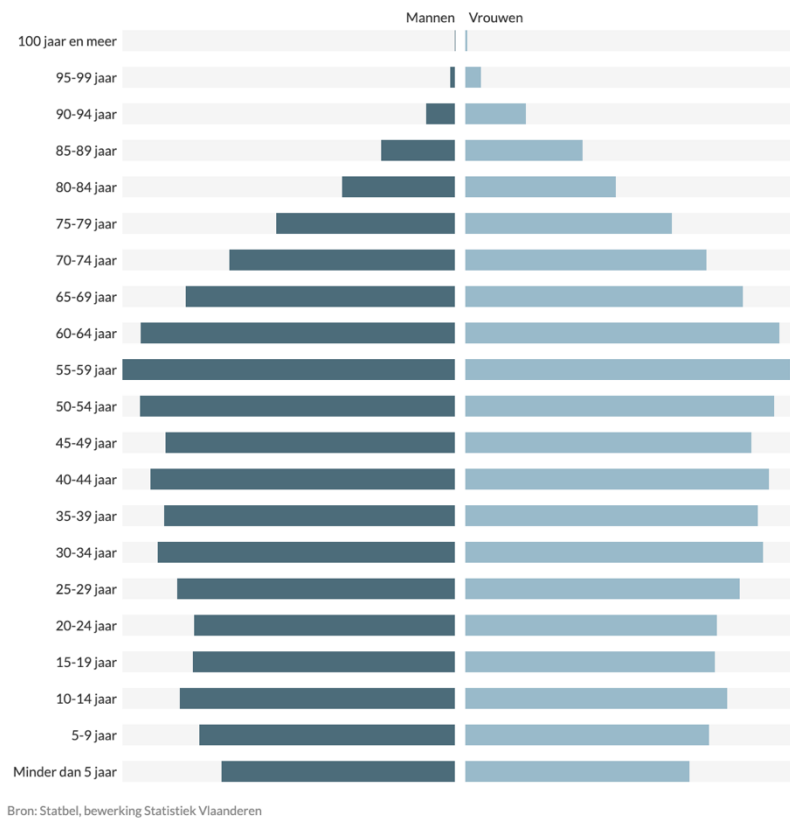
Het aandeel alleenstaande ouders is stabiel gebleven (8%) maar het aandeel ongehuwde paren met kinderen is gestegen (8% in 2023, 3% in 2003) (Statistiek Vlaanderen, 2023d).

Figuur 5. Huishoudtypes, Vlaams Gewest, 2003, 2013, 2023, in% (Bron: Statbel, 2023)

1.6. Vergrijzing

Leeftijdverdeling naar geslacht
Vlaams Gewest, 2023, aantal

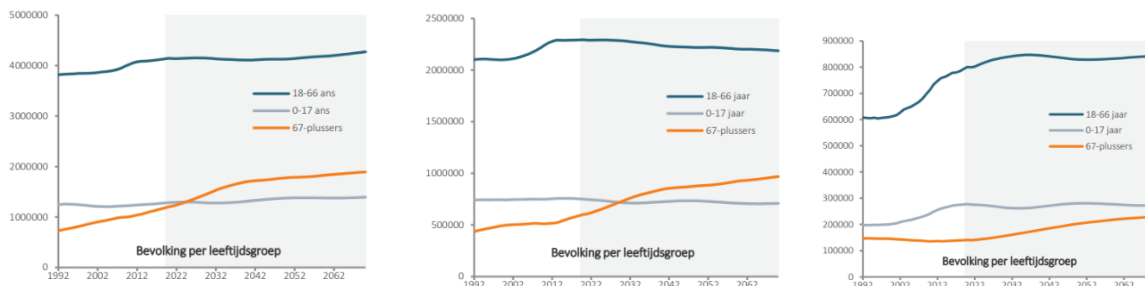
Figuur 6. Leeftijdverdeling naar geslacht (Bron: Statbel, 2023)

Projecties tonen aan dat de vergrijzing zal blijven toenemen in het Vlaams Gewest tot in 2040 en pas daarna zal stabiliseren. Het aandeel 67-plussers zal stijgen van 18% in 2020 tot 25% in 2070. Voor elke persoon van 67 jaar en ouder zal het aantal personen op arbeidsleeftijd dalen van 3,4 in 2020 tot 2,3 in 2070. Vanaf 2025 ligt het aandeel 67-plussers hoger dan dat van de min-18-jarigen (Federaal planbureau, 2021).

De oversterfte door Covid-19 heeft geen gevolgen gehad voor de vergrijzing op lange termijn. De daling in levensverwachting die in 2020 werd waargenomen, was slechts tijdelijk (Federaal planbureau, 2021).

De leeftijdsstructuur van de bevolking blijft relatief jonger in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de twee andere gewesten. Het aandeel 67-plussers stijgt er van 11% in 2020 tot 17% in 2070. Toch is het aandeel 0-17-jarigen er hoger dan dat van de 67-plussers, wat in de twee andere gewesten niet het geval is (Federaal planbureau, 2021). In de provincie West-Vlaanderen, de Vlaamse Ardennen, zuidelijk Vlaams-Brabant, in delen van Limburg en in gemeenten aan de oostzijde van de stad Antwerpen ziet de bevolking er iets ouder dan in andere delen van het Vlaams Gewest (Statistiek Vlaanderen, 2023b).

Anno 2023 demonstreert de bevolkingspiramide van het Vlaams Gewest de vergrijzing van de bevolking: de piramide heeft een zware top en een smallere basis. De groep van 55- tot 59-jarigen is nu de grootste leeftijdsgroep. Meer dan 1 op 5 is 65-plusser (Statistiek Vlaanderen, 2023b).

Figuur 7. Demografische vooruitzichten 2020-2070. Bevolkingsvergroezing voor het Vlaams (links), Waals (midden) en Brussels Hoofdstedelijk Gewest (rechts) (Bron: Federaal Planbureau, 2021)

De gemiddelde leeftijd van de Belgische bevolking bedraagt 42 jaar in 2021. In 2050 zal die leeftijd stijgen tot 44,8 jaar en in 2070 tot 45,5 jaar (Statbel, 2022a).

Samen met de toenemende vergroezing in België, neemt ook de levensverwachting toe. In 2022 bedroeg de levensverwachting bij de geboorte 81,7 jaar voor de totale bevolking. Ook wordt de kloof in levensverwachting tussen mannen en vrouwen kleiner. In 1997 bedroeg dit verschil nog 6,4 jaar terwijl het in 2022 om 4,2 jaar gaat. De levensverwachting voor mannen is in 2022 gestegen in vergelijking met 2021 (toename van 111 dagen of 0,3 jaar), terwijl deze bij de vrouwen gedaald is (daling van 92 dagen of 0,25 jaar) (Statbel, 2023d).

1.7. Sterfte en doodsoorzaken bij kinderen en jongeren

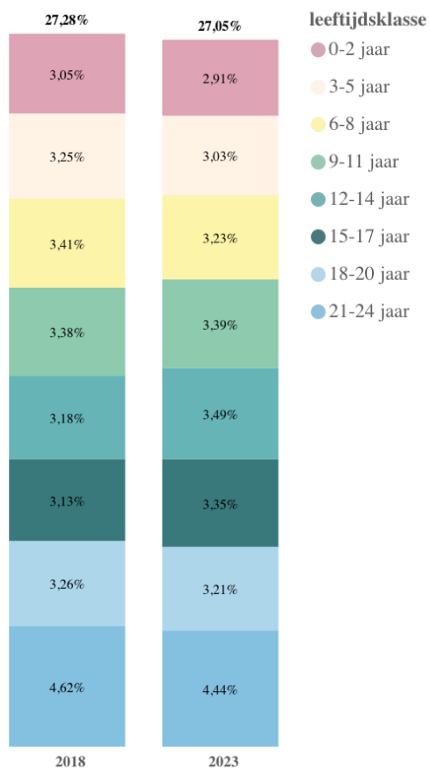
Kindersterfte moet zoveel als mogelijk verminderd worden. Er moet ook voldoende aandacht zijn voor sterfte bij adolescenten, wat over het algemeen onder-geprioriteerd is (Committee on the Rights of the Child, 2013).

In 2020 waren er 14% minder doodgeboorten en overlijdens bij kinderen jonger dan een jaar in vergelijking met 2019. Het gaat om 862 overlijdens in 2020 waarvan 494 doodgeboorten en 368 kinderen jonger dan een jaar. In vergelijking met 2000 is het aantal overlijdens bij zuigelingen in 2020 met 34,3% gedaald (Statbel, 2023a). In 2020 vormen congenitale afwijkingen de belangrijkste doodsoorzaak bij jongens en meisjes van 1 tot 14 jaar (respectievelijk 9,5% en 9,3%). Tussen 15 en 19 jaar is suïcide de belangrijkste doodsoorzaak, zowel bij jongens (35,6%) als bij meisjes (28%) (zie 2.4 voor meer informatie over suïcide bij jongeren). Tussen 20 en 24 jaar is dit ook het geval: 32,1% van de sterfgevallen is te wijten aan suïcide, zowel bij mannen als bij vrouwen. Bij mannen is dit aandeel gedaald: in 2018 vond 42% van de sterfgevallen bij 20-24 zijn oorzaak bij suïcide. Bij vrouwen zien we in diezelfde leeftijdscategorie echter een stijging (26,7% in 2018) (Departement Zorg, z.d.).

1.8. Projectie van de bevolking

Projecties voor 2030 tonen aan dat het aantal kinderen tussen 0 en 3, tussen 3 en 6 en tussen 12 en 18 zal stijgen in vergelijking met het aantal kinderen in 2022. Het aantal 6- tot 12-jarigen zal

echter lager liggen dan in 2022. Dit heeft te maken met het aantal 3- tot 6-jarigen dat zal dalen tot 2026 (Opgroeien, 2023).

Bron: Rijksregister bewerkt door Opgroeien

Figuur 8. Kinderen- en jongerenbevolking in 2018 en 2023 (Bron: Opgroeien, 2023)

Bronnen

Departement Zorg (z.d.). Sterftcijfers in Vlaanderen: Belangrijkste doodsoorzaak per leeftijd. Brussel. Geraadpleegd via <https://www.zorg-en-gezondheid.be/cijfers/sterftcijfers-in-vlaanderen/belangrijkste-doodsoorzaak-per-leeftijd>

Federaal planbureau (2021). Demografische vooruitzichten 2020-2070: Referentiescenario en varianten. Geraadpleegd via https://www.plan.be/uploaded/documents/202103310840330.FOR_POP2070_12389_N.pdf

Federaal planbureau (2023). Gevolgen van de oorlog in Oekraïne: uitzonderlijke bevolkingsgroei in België in 2022 en onzekerheden op middellange termijn. Geraadpleegd via https://www.plan.be/uploaded/documents/202301310642380.Persp_SHORT_DP22_12751_N.pdf

Opgroeien (2023). Cijferrapport: Demografie en gezinssamenstelling. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/demografie-en-gezinssamenstelling#toc-evolutie-van-de-jongerenbevolking-0-25-jaar->

Statbel (2022a). 1,3 miljoen inwoners meer tegen 2070, vergeleken met 1,5 miljoen in de afgelopen 30 jaar. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/13-miljoen-inwoners-meer-tegen-2070-vergeleken-met-15-miljoen-de-afgelopen-30-jaar>

Statbel (2022b). Kerncijfers 2022. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/kerncijfers-2022>

Statbel (2022c). Structuur van de bevolking. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking>

Statbel (2023a). 368 kinderen jonger dan een jaar stierven in 2020. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/sterfte-en-levensverwachting/foeto-infantiele-sterfte>

Statbel (2023b). Structuur van de bevolking. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking>

Statbel (2023c). Een moeder is gemiddeld 31,2 jaar oud bij de geboorte van haar kind. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/een-moeder-gemiddeld-312-jaar-oud-bij-de-geboorte-van-haar-kind>

Statbel (2023d). Sterftetafels en levensverwachting. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/sterfte-en-levensverwachting/sterftetafels-en-levensverwachting>

Statistiek Vlaanderen (2021). Bevolkingsvooruitzichten: omvang en groei. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/bevolkingsvooruitzichten-omvang-en-groei>

Statistiek Vlaanderen (2022). Bevolking: Vruchtbaarheid. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/vruchtbaarheid#moeders-gemiddeld-306-jaar-bij-geboorte-kind>

Statistiek Vlaanderen (2023a). Bevolking: Bevolking naar herkomst. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/bevolking-naar-herkomst>

Statistiek Vlaanderen (2023b). Bevolking: Bevolking naar leeftijd en geslacht. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/bevolking-naar-leeftijd-en-geslacht#vlaamse-leeftijdspiramide-heeft-zware-top-en-smalle-basis>

Statistiek Vlaanderen (2023c). Bevolking: geboorten. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/geboorten>

Statistiek Vlaanderen (2023d). Bevolking: huishoudtypes. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/huishoudtypes>

United Nations (z.d.) Global issues: Population. Geraadpleegd via <https://www.un.org/en/global-issues/population>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 7 on implementing child rights in early childhood.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24).

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

2. Welbevinden en gezondheid

Kinderen hebben recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen (art. 24 KR-verdrag). De gezondheid van kinderen moet benaderd worden vanuit een **kinderrechtenperspectief**. Er moet hierbij aandacht zijn voor verschillende factoren, zoals leeftijd, geslacht, sociaal-economische status en andere. Kinderen hebben ook het recht om gehoord te worden bij alle aspecten van gezondheidszorg. De ontwikkelende capaciteiten van een kind hebben invloed op de mogelijk tot het nemen van individuele beslissingen. Het voorzien van universele gezondheidszorg voor kinderen moet een prioriteit zijn (Comité voor de rechten van het kind, 2013). Ook kinderen in kwetsbare situaties, zoals niet-begeleide kinderen op de vlucht, moet toegang hebben tot de hoogst mogelijke graad van gezondheid (Comité voor de rechten van het kind, 2005). Het **budget** voor publieke uitgaven zou een toegewezen deel moeten toewijzen aan de gezondheid van kinderen (Committee on the Rights of the Child, 2013). De **private sector** heeft een steeds grotere invloed op gezondheid. De voordelen hiervan moeten alle kinderen bereiken. Er moeten initiatieven opgezet worden die de samenwerking tussen de private en de publieke sector stimuleren (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Bij maatregelen die genomen worden op het gebied van gezondheidszorg, moet het beginsel van het **belang van het kind** (art. 3 KR-verdrag) consequent worden geïnterpreteerd en toegepast. Er moeten procedures en criteria ontwikkeld worden ter ondersteuning van de relevante personen die bevoegd zijn om het belang van het kind te bepalen en het passende belang toe te kennen (een eerste overweging van het belang van het kind) (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Informatie over gezondheid en gezondheidszorg moet beschikbaar zijn. Het gebruik ervan moet ook aangemoedigd worden. De informatie moet toegankelijk, begrijpelijk en passend zijn voor kinderen hun leeftijd en hun opleidingsniveau (Committee on the Rights of the Child, 2013). Dit versterkt het recht op toegang tot informatie (art. 17 KR-verdrag).

De **coronapandemie** had een grote impact op het welbevinden en de gezondheid van kinderen. Dit had dan weer een impact op hun kinderrechten. Kinderen moeten beschermd worden in een publieke gezondheids crisis, onder meer door de veerkracht van kinderen te ondersteunen, en ervoor te zorgen dat het recht op onderwijs en het recht op participatie niet over het hoofd gezien worden. Ook digitaal burgerschap van kinderen moet aangemoedigd worden om kinderen te versterken tijdens een crisis (Council of Europe, 2022).

De **digitale wereld** opent verschillende kansen (en risico's) met betrekking tot gezondheid en welvaart en het realiseren van kinderrechten (Committee on the Rights of the Child, 2021).

Adolescenten vormen een specifieke groep wat betreft gezondheid en ontwikkeling. Ze ervaren bv. uitdagingen wat betreft druk van de maatschappij of leeftijdgenoten. Volgens het Kinderrechtencomité is er hier niet steeds voldoende aandacht voor. De gezondheid en ontwikkeling van adolescenten is sterk afhankelijk van de omgeving. Een veilige en ondersteunende omgeving is cruciaal voor het waarborgen van de kinderrechten van adolescenten (Comité voor de rechten van het kind, 2003a).

Geweld tegen kinderen. De korte- en langetermijnpact van geweld tegen kinderen op de gezondheid is algemeen aanvaard. Ook de impact op de ontwikkeling en het gedrag is algemeen gekend. Zie meer bij 'Jeugddelinquentie en slachtofferschap'. **Schadelijke praktijken.** Zie ook 'Jeugddelinquentie en slachtofferschap'. Staten hebben de verantwoordelijkheid om doeltreffende en passende maatregelen te nemen tegen schadelijke praktijk (art. 24.3 KR-verdrag). Schadelijke praktijken met betrekking tot kinderen moeten worden verdreven. Schadelijke praktijken houden onder andere in: vrouwelijke genitale verminking, kindhuwelijken, polygamie en misdrijven gepleegd in de naam van zogenoemde eer. Deze schadelijke praktijken treffen meisjes en jongens. (Committee on the Elimination of Discrimination against Women and Committee on the Rights of the Child, 2014). Een studie van GAMS schat dat er in 2020 23.000 besneden vrouwen in België leven. In de loop der jaren is Vlaanderen volgens hen de meest getroffen regio. "De laatste studie (2022, eigen toevoeging) toonde aan dat meer dan 16.500 meisjes die besneden zijn of het risico lopen besneden te worden in Vlaanderen leven. Dat is een stijging van 45% in vergelijking met de vorige prevalentiestudie van vier jaar geleden."¹⁵ Alle uitzonderingen in regelgeving die het huwelijk onder 18 jaar toestaan, moeten worden geschrapt. Kindhuwelijken en vrouwelijke genitale verminking blijven ondergerapporteerd. Interseks kinderen worden onderworpen aan medische onnodige operaties en andere procedures. Dit moet verboden worden (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Deze praktijken houden een schending in van verschillende kinderrechten, zoals het recht op bescherming tegen geweld (art. 19 KR-verdrag) en het recht op bescherming tegen foltering (art. 37 (a) KR-verdrag).

¹⁵ <https://gams.be/nl/informatie/prevalentiestudie/>. Geraadpleegd op 24/10/23.

Ook wat betreft **HIV/AIDS** moet een kinderrechtenperspectief aangenomen worden. Sensoa verzamelde cijfers over het aantal hiv- en aidsdiagnoses (Comité voor de rechten van het kind, 2003). Het grootste deel nieuwe diagnoses in België vond in 2021 plaats bij 25-plussers. 0.5% werd vastgesteld bij jongeren (15-19) en 0.6% was jonger dan 15 jaar.¹⁶

Euthanasiebeslissingen met betrekking tot kinderen moeten een zo grondig mogelijke herziening en controle waarborgen volgens het Kinderrechtencomité. Dit houdt onder andere een door een rechten genomen beslissing in, om te garanderen dat dergelijke beslissingen niet het voorwerp zijn van ongepaste beïnvloeding of misvatting (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

De lockdowns, schoolsluitingen en beperkingen in vrijetijdsactiviteiten hebben een directe invloed uitgeoefend op het dagdagelijkse leven van kinderen en jongeren (Dhoore et al., 2021). Ook het welbevinden en de gezondheid van de kinderen en jongeren werd beïnvloed. Geen enkele andere leeftijdsgroep dan de jongvolwassenen toonde in de tweede helft van 2020 zo'n snelle achteruitgang van de mentale gezondheid (KeKi en JOP, 2021).

2.1. Mentaal welbevinden

Ook wat betreft mentaal welbevinden hebben kinderen recht op de hoogst mogelijke graad van gezondheid en op toegang tot gezondheidszorg en medische voorzieningen (art. 24 KR-verdrag). Het Kinderrechtencomité is bezorgd over het **groeïende aantal** kinderen met psychische problemen, zoals stress, en over de hoge prevalentie van zelfdoding bij kinderen. Er zou verder onderzoek moeten gebeuren naar de oorzaken en de prevalentie van stress, zelfdoding en aandachtstekortstoornissen bij kinderen. Op basis van onderzoek moeten omvattende maatregelen genomen worden. Kinderen met aandachtstekortstoornissen met hyperactiviteit krijgen vaker psychostimulantia voorgeschreven. Dit zou enkel als laatste redmiddel mogen worden gebruikt. Kinderen en ouders moeten ook goed worden geïnformeerd over mogelijke bijwerkingen (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Kinderen moeten geïdentificeerd worden als een prioritaire doelgroep in de mentale gezondheidsstrategieën van staten en er moeten netwerken uitgebouwd worden met families, scholen, jeugd en andere belanghebbenden en instellingen betrokken in de mentale gezondheid van kinderen (European Commission, 2021).

Mentale gezondheid en psychosociale problemen zijn de hoofdoorzaken van slechte gezondheid en overlijden bij jongeren. Toch zijn weinig diensten **aangepast aan jongeren** (Committee on the Rights of the Child, 2016).

¹⁶ <https://www.sensoa.be/hiv-belgie-feiten-en-cijfers>. Geraadpleegd op 26/10/23.

De **toegang** van kinderen tot mentale gezondheidszorg moet verbeterd worden. Hierbij moet ook aandacht gegeven worden aan de oorzaken van mentale gezondheidsproblemen. Mentaal welzijn van kinderen moet versterkt worden, onder meer door ondersteuning van ouders, zorgverleners, professionals en vrijwilligers die werken met kinderen. Zo moet meer aandacht komen voor mentale gezondheidsproblemen van kinderen en moeten taboes over mentaal welzijn van kinderen bestreden worden (Council of Europe, 2022).

Toegang tot psychologen, psychiaters en gespecialiseerde therapeuten moet voorzien worden voor **vluchtelingen en migrantenkinderen** in het bijzonder, eventueel met bijstand van tolken en interculturele bemiddelaars. Dit moet ook in opvangcentra (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

In 2022 was het merendeel van de jongeren (90,6%) vrij tevreden met hun leven, hoewel er ten opzichte van 2018 een lichte daling werd waargenomen (92,8%). Het percentage jongeren met een hoge mate van algemeen mentaal welzijn bedroeg 69,9%. De meisjes scoorden slechter (59,0%) op een hoge mate van algemeen mentaal welzijn dan de jongens (80%). De 11- tot 12-jarige jongeren rapporteerden het vaakst over een hoge mate van welzijn te beschikken (83,0%), terwijl de 17- tot 18-jarigen dit het minst vaak rapporteerden (59,9%). Ook geluksgevoel vertoont een gelijkaardige verdeling: het percentage jongeren dat aangeeft zich meestal gelukkig te voelen, bedraagt in 2022 67,6% (76,1% bij de jongens, 58,9% bij de meisjes, de hoogste prevalentie werd waargenomen bij de 11- tot 12-jarigen, de laagste bij de 17- tot 18-jarigen) (HBSC, 2022b).

Hoe het met het welbevinden gesteld is van kwetsbare jongeren is eerder onduidelijk. In Vlaanderen gebeurt er bijvoorbeeld momenteel weinig onderzoek naar het welbevinden van LGBTI+-personen of de mogelijke variaties in welbevinden binnen de LGBTI+-gemeenschap (çavaria, 2020). Ook over het welzijn van minderjarige jongeren met een migratieachtergrond is weinig informatie te vinden.

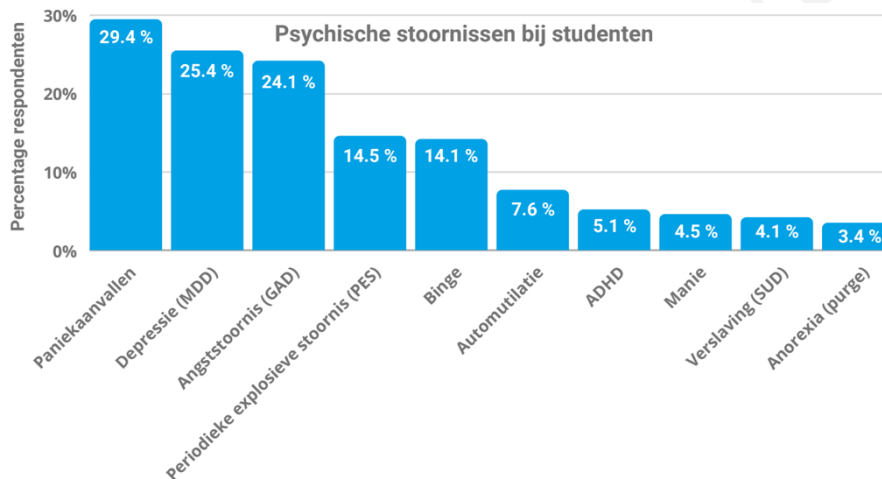
Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: welbevinden (emotioneel welbevinden, levenstevredenheid, tevredenheid met mentale gezondheid) en veerkracht.

Onderzoek (Children's Worlds, The International Survey on Children's Well-Being (ISCWeB)) bij 8-12-jarigen heeft aangetoond dat de coronacrisis een grote impact heeft gehad op het algemeen welbevinden van kinderen. De kinderen gaven aan zich minder goed in hun vel te voelen, minder vertrouwen in de toekomst te hebben en minder algemene tevredenheid over hun leven te vertonen. Kinderen in 2021 voelen zich minder blij, hebben minder energie en zijn vaker verdrietig of verveeld dan hun leeftijdsgenoten in 2018. Ze voelen zich minder zelfzeker over gezondheid en hun uiterlijk en maken zich vaker zorgen over hun materiële situatie en zelfstandigheid (Dhoore et al., 2021).

Verschillende instanties merkten dan ook een stijging in het aantal hulpvragen tijdens corona. Zo stelde het CLB een stijging vast van het aantal chatgesprekken, kreeg het meldpunt voor crisissituaties van het Vlaamse Agentschap 'Opgroeien' meer vragen en zag ook Awel een stijging

van 2% in het aantal contacten met kinderen, jongeren en jongvolwassenen. Awel sprak in 2021 meer over mentale gezondheid dan in 2020. De coronapandemie werd echter zelden als reden voor mentale moeilijkheden gegeven (KeKi en JOP, 2021).

Vooraf oudere jongeren en jongvolwassenen merkten een negatieve impact op hun welbevinden door de coronacrisis. Bijna 1 op 2 van de Vlaamse studenten voldeed in 2020 aan de criteria voor een psychische stoornis volgens de DSM-IV (43% indien eetstoornissen buiten beschouwing worden gelaten, bij inbegrip van eetstoornissen gaat het om 49%). Twee op de tien studenten screent positief voor een psychische stoornis met ernstige impact op het dagelijks en schools functioneren. Dit is een stijging van 10% met voorgaande jaren. LGBTI+-studenten, studenten met een migratieachtergrond en studenten die (gedeeltelijk) financieel zelfredzaam zijn, vormden een kwetsbare groep op vlak van mentaal welzijn. Zo komen ADHD, angststoornissen, depressie en manie respectievelijk 2; 2,2; 2,9 en 2,3 keer vaker voor bij LGBTI+-studenten dan bij hetero-studenten. Daarnaast vertonen LGBTI+-studenten 5,2 keer vaker automutilatie of periodieke explosieve stoornissen (46%) en doen ze ook vaker aan binge-eating (32%). Bij studenten met een migratieachtergrond komen psychische problemen 24% vaker voor dan bij andere studenten (VVS, 2021).

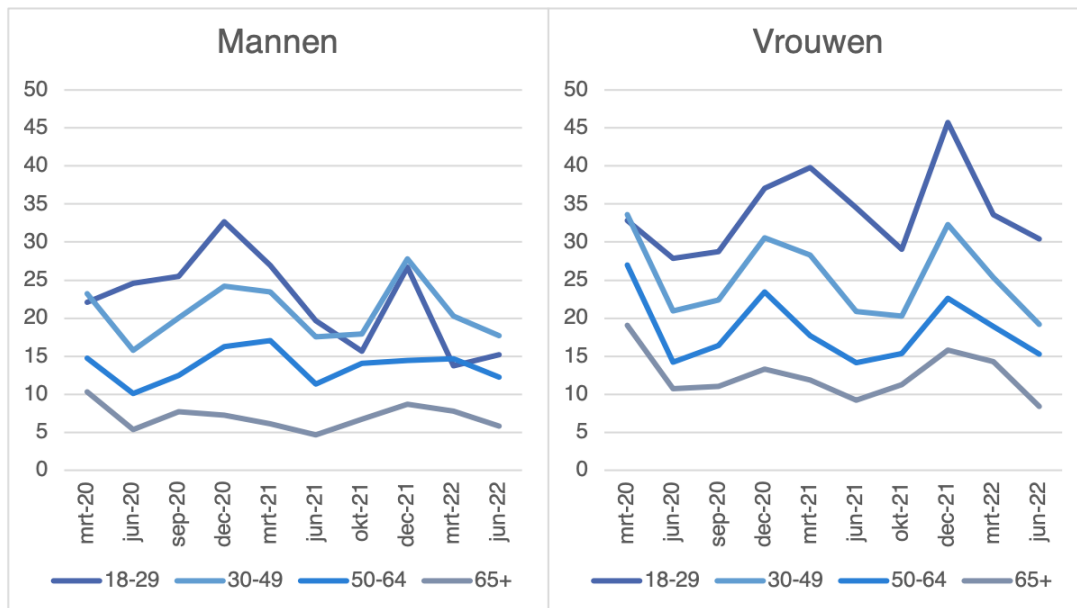
Figuur 1. Positieve screens op 12-maanden psychische stoornissen bij studenten in het hoger onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap (Bron: VVS, 2021)

2.2. Angst

Bijna 1 op 4 jongeren (18-29 jaar) rapporteren angststoornissen in 2022. Jonge vrouwen krijgen vaker met angststoornissen te maken dan mannen. In juni 2022 vertoonden vrouwen van 18-29 jaar twee keer zo veel tekenen van angststoornissen (30%) dan hun mannelijke leeftijdsgenoten (respectievelijk 15%). Jongeren (18-29) hebben drie keer meer kans dan ouderen (65+) om aan deze stoornissen te lijden (Sciensano, 2022).

Onderstaande figuur toont de prevalentie van angst aan bij mannen en vrouwen tijdens en na de coronacrisis. De figuur toont aan dat angst frequenter voor kwam bij jonge volwassenen en vooral

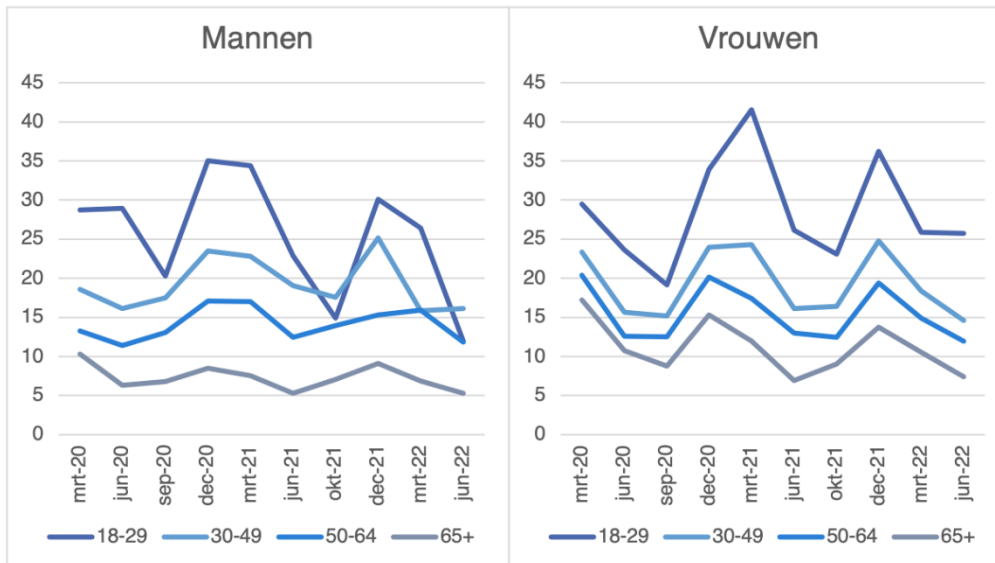
bij jonge vrouwen. Bijna 1 op 2 jonge vrouwen vertoonde tekenen van een angststoornis in december 2021 (Sciensano, 2022).

Figuur 2. Percentage mannen en vrouwen (18 jaar en ouder) met angststoornissen, volgens leeftijd en maand van de COVID-19-Gezondheidsenquêtes, België 2020-2022 (Bron: Sciensano, 2022)

2.3. Depressie

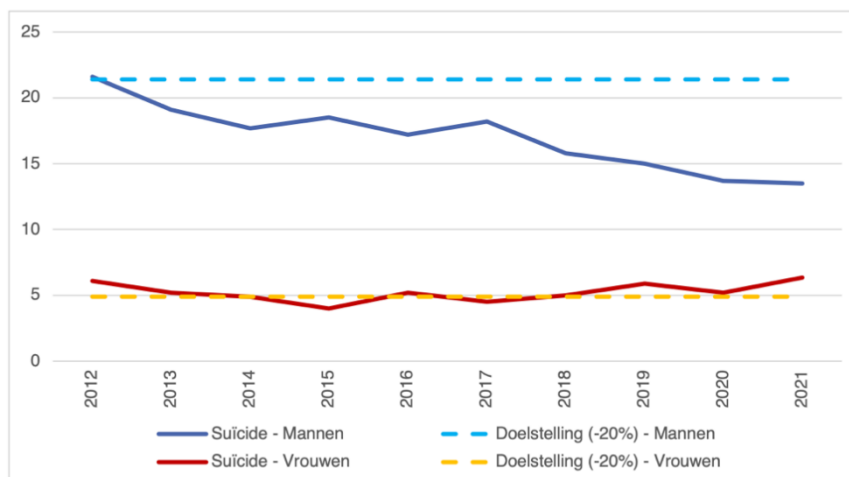
Voor depressieve symptomen worden gelijkaardige resultaten vastgesteld als voor angst op vlak van fluctuaties doorheen de tijd, verschillen tussen leeftijdsgroepen en verschillen tussen mannen en vrouwen. Opnieuw vertonen jonge volwassenen meer depressieve symptomen, in het bijzonder jonge vrouwen. In maart 2021 rapporteerde 41,5% van de vrouwen tussen 18 en 29 depressieve symptomen in vergelijking met 34,4% van de jonge mannen. Het cijfer bij mannen is in juni 2022 gedaald naar 12% terwijl het nog steeds over meer dan 1 op 4 jonge vrouwen gaat. De sterke daling hangt wellicht samen met het afzwakken van de covid-pandemie (Sciensano, 2022).

Figuur 3. Percentage mannen en vrouwen (18 jaar en ouder) met depressieve stoornissen, volgens leeftijd en maand van de COVID-19-Gezondheidsenquête, België 2020-2022 (Bron: Sciensano, 2022)

2.4. Suïcide (zelfmoordgedachten en pogingen)

Suïcide is de belangrijkste doodsoorzaak bij jongeren. Bij 15-24-jarigen is meer dan 1 op 4 sterfgevallen het gevolg van zelfmoord (gemiddelde 2018-2020; Gezond België, 2023). In Vlaanderen is in 2021 een daling van 50% merkbaar in suïcidecijfers bij mannen tussen 15 en 29 jaar t.o.v. 2000. Bij vrouwen ligt het cijfer echter 4% hoger in 2021. Het suïcidecijfer ligt in 2021 22% hoger dan in 2020 voor jonge vrouwen in Vlaanderen, terwijl het bij mannen 1% gedaald is (Vlaams Expertisecentrum Suïcidepreventie, 2022).

Figuur 4. Evolutie gestandaardiseerde sterftcijfers voor suïcide (per 100 000 inw.), vergelijking met de vooropgestelde gezondheidsdoelstelling, 15-29 jarigen, per geslacht, 2012-2021 (Bron: Vlaams expertisecentrum suïcidepreventie, 2022)

In juni 2021 meldde 1 op 6 jongeren tussen 18-29 jaar de afgelopen 12 maanden aan zelfmoord te hebben gedacht. Bij de min 18-jarigen ligt dit cijfer nog hoger: in 2022 gaf 22,3% aan meermaals zelfmoordgedachten te hebben gehad. Meer meisjes (28,3%) dan jongens (16,3%) gaven dit aan. We

kunnen een ongunstige evolutie vaststellen sinds 2018: toen gaf 17,6% van alle jongeren aan meermaals zelfmoordgedachten te hebben gehad, 13% van de jongens en 22,1% van de meisjes. Zelfmoordgedachten zijn het meest prevalent bij jongeren uit het beroepssecundair onderwijs (28,5%) en jongeren uit het technisch secundair onderwijs (25,9%). De laagste – maar nog steeds aanzienlijk hoge – prevalentie werd opgemerkt in het algemeen secundair onderwijs (21,3%). Bij meisjes werden de hoogste percentages zelfmoordgedachten geconstateerd in het beroepssecundair onderwijs (39,5%), gevolgd door het technisch onderwijs (34,0%), en uiteindelijk het algemeen secundair onderwijs (24,7%). Bij jongens werden er geen significante verschillen in zelfmoordgedachten gevonden tussen de verschillende onderwijsvormen (HBSC, 2022b).

De zelfmoordlijn ontving in 2021 22.870 oproepen, een lichte daling sinds 2020 (23.614), maar stijging sinds 2018 (14.287). 9,1% van de personen die telefonisch contact opnamen in 2021 was tussen 10 en 19 jaar oud (7,8% in 2020) en 18,3% was tussen 20 en 29 jaar oud (17,8% in 2020). Jongeren maken vooral gebruik van de chatfunctie: 51,3% van de personen die contact opnamen via de chat was tussen 10 en 19 jaar oud, 29,7% tussen 20 en 29 jaar (Centrum ter preventie van zelfdoding, 2022).

2.5. Zelfbeschadigend gedrag

Ook zelfbeschadigend gedrag nam toe sinds 2018. Het percentage jongeren dat aangaf minstens eenmaal opzettelijk te veel pillen geslikt te hebben of zichzelf op een andere manier probeerde te beschadigen, bedroeg 18,8% in 2022. Het percentage meisjes dat rapporteerde minstens eenmaal zelfbeschadigend gedrag gesteld te hebben bedroeg 27,0%. Dit percentage was hoger dan bij de jongens (10,5%). In 2018 bedroegen deze cijfers 14,5% voor alle jongeren, 8% voor de jongens en 20,8% voor de meisjes (HBSC, 2022b).

2.6. Tabak, alcohol en drugs

Een kind heeft het recht om te worden beschermd tegen het gebruik van drugs (art. 33 KR-verdrag). De activiteiten van bedrijven hebben een impact op de rechten van kinderen, inclusief het recht op overleven en ontwikkelen (art. 6 KR-verdrag). Het **adverteren** van producten zoals sigaretten en alcohol kan een langetermijnimpact hebben op de gezondheid van kinderen. Er moeten voldoende maatregelen genomen worden om dit te voorkomen (Committee on the Rights of the Child, 2013a).

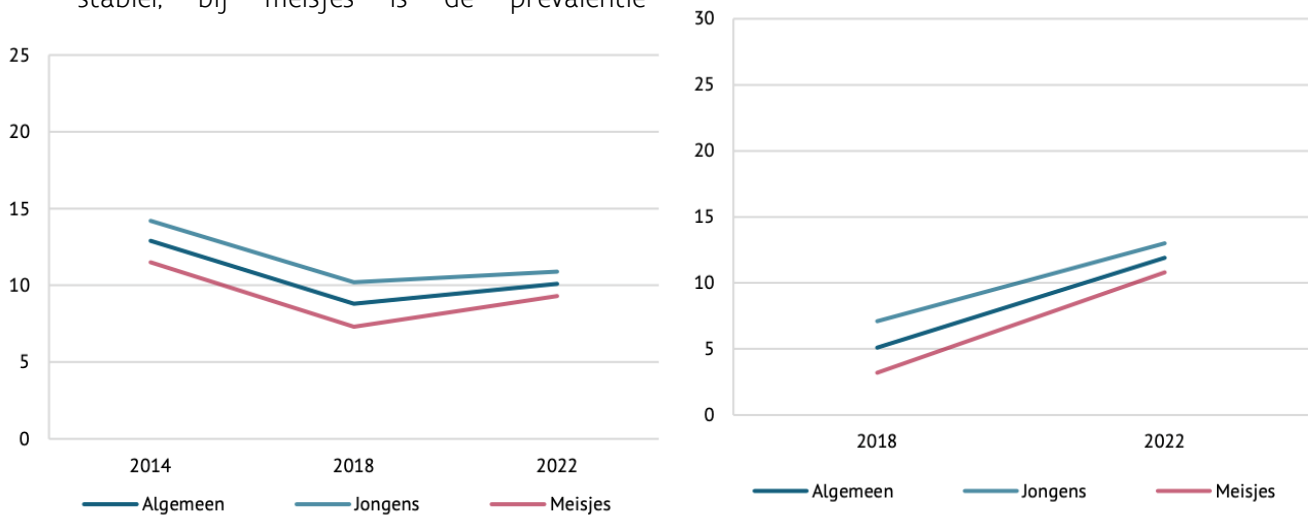
De situaties van kinderen met een **verslavingsproblematiek** en van kinderen van ouders die drugs gebruiken, moeten in kaart gebracht en geanalyseerd worden (Council of Europe, 2022). Jongeren zijn gevoelig aan het gebruiken van drugs. Vooral jongeren op straat, niet in school, met een geschiedenis van trauma of misbruik zijn in groter gevaar voor druggebruik. Jongeren moeten beschikken over accurate en objectieve informatie over drugs. Punitieve of repressieve reacties op druggebruik moeten worden vermeden (Committee on the Rights of the Child, 2016).

Tabak

De gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen te roken, bedraagt zowel bij jongens als meisjes 15 jaar in 2022. In het bso start men op 14,7 jaar, in aso op 15,4 en tso 15,3 (VAD, 2023).

Figuur 5. Links. Evolutie huidig rookgedrag (procentueel) // rechts. Evolutie huidig gebruik e-sigaret (procentueel) (Bron: HBSC, 2022)

Het percentage jongeren dat de afgelopen 30 dagen minstens één of meerdere keren gerookt had, bedroeg 10,1% in 2022. Meer jongens (10,9%) dan meisjes (9,3%) gaven aan minstens één of meerdere keren gerookt te hebben in de afgelopen 30 dagen. Bij jongens blijft de prevalentie stabiel, bij meisjes is de prevalentie

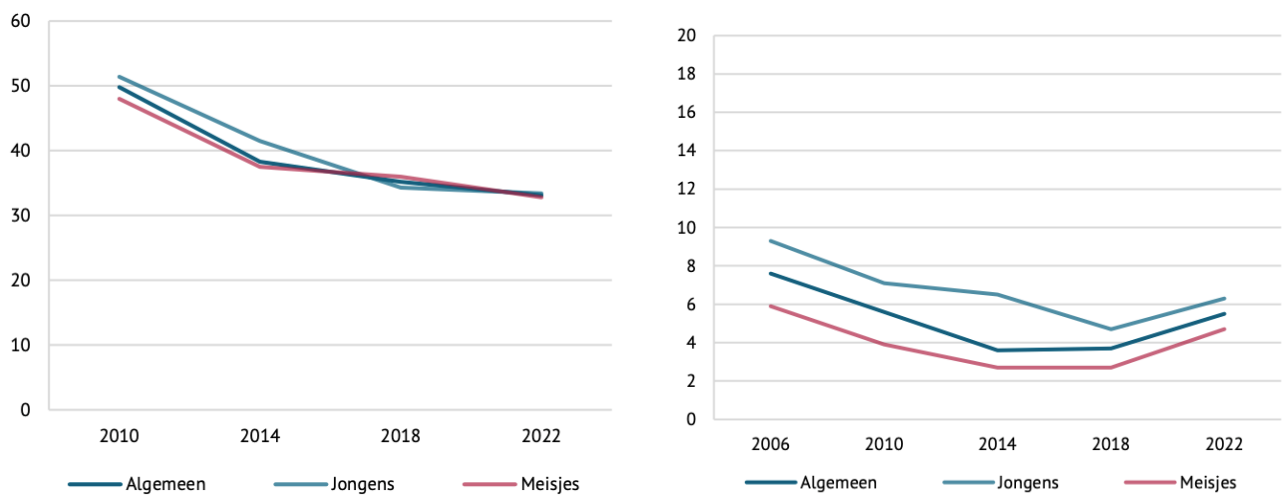

toegenomen. Er is vooral een stijging merkbaar bij de 15- tot 16-jarigen en leerlingen uit het tso. In het aso rookt 72,8% minder dan 1 sigaret per dag, terwijl dit in het bso 19,7% betreft en in het tso 50,8% (VAD, 2023). Ook het percentage jongeren dat de e-sigaret gebruikt, is sterk toegenomen (11,9% van de jongeren in 2022) (HBSC, 2022c). 6% van de jongeren geeft aan regelmatig tabak te gebruiken (VAD, 2023).

Alcohol

De gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met alcohol te drinken, bedraagt 14,6 jaar in 2022. Er zijn amper verschillen te merken tussen geslacht of opleidingsvorm. De beginleeftijd stijgt al enkele jaren en ligt nu, na al enkele jaren stabiel te blijven, een jaar hoger dan in het schooljaar 2010-2011 (VAD, 2023).

Alcoholgebruik daalde eveneens. De hoogste prevalentie werd in 2022 geobserveerd bij de 17- tot 18-jarigen (69,5%). In vergelijking met de bevindingen van 2018 bleef de alcoholconsumptie in de

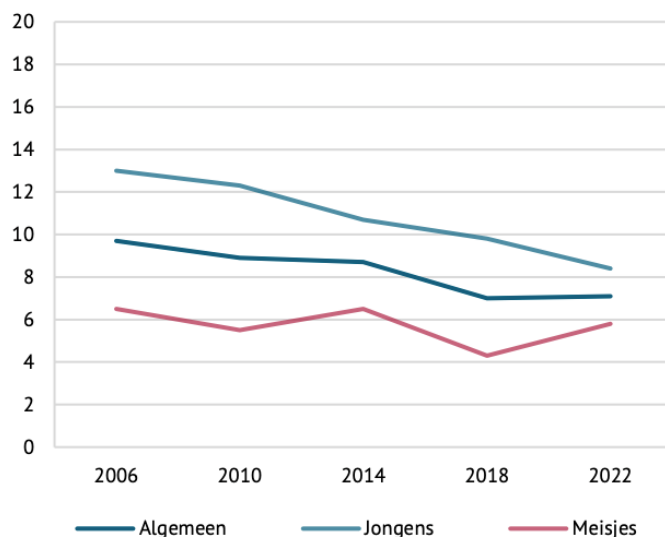
afgelopen 30 dagen stabiel bij de 11- tot 12-jarigen en de 13-tot 14-jarigen maar bij de 15- tot 18-jarige jongeren nam de prevalentie van het huidige alcoholgebruik af ten opzichte van 2018. In vergelijking met de bevindingen uit 2018 nam de huidige alcoholconsumptie af bij alle jongeren uit het aso en het tso terwijl de prevalentie stabiel bleef bij jongeren uit het bso. De alcoholconsumptie van sterke drank is sinds 2018 toegenomen (HBSC, 2022c). Risicovolle drinkpatronen kwamen het meest voor bij

Figuur 6. Links. Evolutie alcoholconsumptie (minstens eenmaal afgelopen 30 dagen; procentueel) // rechts. Evolutie consumptie sterke drank (minstens eenmaal per week; procentueel) (Bron: HBSC, 2022)

mannen en kotstudenten. Verder zijn er ook evoluties in het dronkenschap: zo is het aantal jongeren dat ooit dronken was in 2021-2022 van 32,1% naar 29,1% gedaald sinds 2018-2019. Ook het aantal jongeren dat het voorbije jaar dronken was, daalde. Het aantal jongeren dat regelmatig dronken is, is echter gestegen van 2,3% naar 3,5% (VAD, 2023).

Drugs

In vergelijking met 2018 bleef het cannabisgebruik van jongeren stabiel. 7.1% van de jongeren gebruikte minstens eenmaal cannabis in de voorbije 30 dagen in 2022. Bij jongens nam de prevalentie af (8.4%) maar bij meisjes nam ze toe (5.8%). In vergelijking met de bevindingen van 2018 nam het cannabisgebruik toe bij de 13- tot 16-jarige jongeren, terwijl de prevalentie afnam bij de 17- tot 18-jarige jongeren. 2% van de 12-18-jarigen gebruikt regelmatig cannabis (VAD, 2023).

Figuur 7. Evolutie huidig cannabisgebruik (procentueel) (Bron: HBSC, 2022)

Jongere consumenten (tussen 18 en 29 jaar) gebruiken vaker recreatief (wekelijks of maandelijks) cannabis dan de oudere cannabisgebruikers. Bij amfetamine wordt dezelfde verhouding gezien (Damian, 2022).

Het is onduidelijk welke invloed de coronapandemie had op het middelengebruik van jongeren. Sommige onderzoeken spreken over meer druggebruik in de pandemie, andere over minder (KeKi en JOP, 2021).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: middelengebruik.

Gokken en kalmeermiddelen

13% van de 12-18-jarigen heeft al ooit aan sportwedden gedaan terwijl 1% dit regelmatig doet. 16% heeft al eens slaap- en kalmeermiddelen gebruikt, 3% doet dit regelmatig (VAD, 2023).

2.7. Fysieke gezondheid Kindersterfte

Kindersterfte in België ligt al jaren in dalende lijn. In 2018 lag de probabilliteit van kindersterfte tussen de geboorte en 5-jarige leeftijd per 1000 geboorten op 4. In 2000 lag dit nog op 6 (Unicef, 2023).

Zie ook 1.7 voor meer informatie over sterfte en doodsoorzaken bij kinderen en jongeren

Borstvoeding

Volgens het Kinderrechtencomité moet exclusieve borstvoeding tijdens de eerste zes maanden bevordert worden. Er moeten ook gegevens verzameld worden. Bovendien zou het aantal ziekenhuizen dat het *Baby-Friendly Hospital Initiative*¹⁷ toepast, moeten worden verhoogd (Comité voor de rechten van het kind, 2019) (Committee on the Rights of the Child, 2013). Dit is in overeenstemming met het recht op het genot van de grootst mogelijke mate van gezondheid (art. 24 KR-verdrag).

Het aantal kinderen dat borstvoeding krijgt, blijft toenemen. In 2022 krijgt 82,2% van de borelingen in het Vlaamse Gewest de eerste 24 uur na geboorte borstvoeding, een toename van 4,6 procentpunten sinds 2014. Zes dagen na de geboorte krijgt nog 77,1% van de baby's borstvoeding, eveneens een toename van 4,6 procentpunten t.o.v. 2014. Er zijn verschillen merkbaar per provincie: in Vlaams-Brabant (85,8%) en Antwerpen (84,1%) wordt het meest gestart met borstvoeding en in West-Vlaanderen het minst (75,4%). In West-Vlaanderen start bijna 1 op de 4 kinderen niet met borstvoeding. Ook op dag 6 wordt het meeste borstvoeding gegeven in Vlaams-Brabant (81,4%) en het minst in West-Vlaanderen (69,5%).

Ongeveer 9 op de 10 kinderen met een moeder van niet-Belgische origine krijgt op dag 6 nog borstvoeding. Dit is een groot verschil met de 70,7% van de kinderen met een moeder van Belgische origine. Ook kinderen met een geboortenationaliteit van een ander Europees land starten vaker met borstvoeding dan kinderen met een moeder van Belgische origine. Kinderen met een moeder van Belgische origine die geboren worden in kansarmoede krijgen minder vaak borstvoeding (49,2% versus 71,8% bij niet-kansarme kinderen). Dit verschil is amper merkbaar voor kansarme en niet-kansarme kinderen van moeders met niet-Belgische origine.

¹⁷ Zie <https://www.health.belgium.be/nl/voeding/voedingsbeleid/voeding-en-gezondheid/borstvoeding/baby-friendly-hospital-initiative-bfhi>. Geraadpleegd op 25/10/23.

Op 6 maanden krijgt 35% van de kinderen (geboren in Vlaanderen in 2021) nog borstvoeding. Ten opzichte van 2020 zien we dat het aandeel kinderen dat op 6 maanden borstvoeding krijgt, is afgenomen (-1,1 procentpunten). T.o.v. 2019 (30,9%) is dit aandeel echter gestegen. De coronacrisis zou het voor moeders gemakkelijker kunnen gemaakt hebben om langer borstvoeding te geven. Opnieuw zijn er weer grote verschillen tussen provincies: het gaat om 41% in Vlaams-Brabant en 26,2% in West-Vlaanderen. Bij kinderen van moeders met niet-Belgische origine krijgt meer dan de helft nog borstvoeding (50,7%) op 6 maanden terwijl dit bij kinderen met een moeder van Belgische origine om 28,1% gaat (Opgroeien, 2023b).

Vaccinaties

Het vaccinatiebereik ligt in Vlaanderen erg hoog voor de gratis vaccindosissen in het eerste en tweede levensjaar. 92,9% van de kinderen in het Vlaamse Gewest geboren in de eerste helft van 2022 (versus 93,2% in 2021) kreeg de eerste dosis van het hexavalent vaccin, 91,7% van de kinderen uit de eerste helft van 2021 (versus 92,9% in 2020) kreeg het vaccin tegen mazelen, bof en rubella. Kind en Gezin blijft de belangrijkste vaccinator voor alle gratis vaccindosissen voor baby's en peuters (Opgroeien, 2023c).

Onderzoek in de EU over vaccinatiewantrouwen toont aan dat 72% van de volwassenen in België in 2022 vindt dat vaccinaties belangrijk zijn voor kinderen. In 2018 was dit nog 87% en in 2015 zelfs 94%. Het zijn vooral 25-tot 44-jarigen die in mindere mate akkoord gaan met de stelling. Dit is een wereldwijd fenomeen (The Vaccine Confidence Project, 2022).

De EU heeft intussen een nieuw grootschalig internationaal onderzoek opgezet om het vaccinatiewantrouwen te bestuderen. In het voorjaar van 2024 worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd (Vax-trust, 2023).

Chronische ziekten

De hoogste prevalentie van jongeren (0-24 jaar) met een statuu chronische aandoeningen wordt in 2018 opgemeten in West-Vlaanderen (3,9%), de laagste prevalentie in Antwerpen (2,2%), Vlaams-Brabant en Brussels Hoofdstedelijk gewest (elk 2,1%). In elke provincie is de prevalentie van chronische statuten toegenomen sinds 2018 (Provincies in cijfers, 2023b).

Diabetes

De laagste prevalentie van diabetes bij 0-24-jarigen wordt in 2021 opgemerkt in Oost- en West-Vlaanderen (elk 3 op 1000 personen in de ziekteverzekering). In de overige provincies gaat het om 4 op de 1000 0-24-jarigen. Deze cijfers zijn gelijk gebleven sinds 2018, alleen is het cijfer in Vlaams-Brabant toegenomen van 3 naar 4 (Provincies in cijfers, 2023a).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: tevredenheid met lichamelijke gezondheid.

2.8. Eetgewoonten en lichaamsbeeld

Staten hebben onder het kinderrechtenverdrag de verantwoordelijkheid om ondervoeding en slechte voeding te bestrijden (art 24.2 KR-verdrag). De Europese Commissie stelt echter vast dat er nog steeds kinderen in de EU zijn die **honger** lijden, in het bijzonder Roma en Traveller kinderen, wat hen meer vatbaar maakt voor ziektes en goede hersenontwikkeling belemmert. Gelijkaardige problemen worden aangetroffen bij dakloze kinderen en migrantenkinderen die in overbevolkte of ongepaste opvangfaciliteiten verblijven (European Commission, 2021). Kinderen moeten toegang hebben tot adequaat, cultureel aangepast en veilig eten. Ze moeten ook toegang hebben tot veilig en proper drinkwater. Dit is vooral belangrijk bij jonge kinderen. Eten op school valt aan te raden, omdat het zorgt dat elke leerling minstens eenmaal per dag een voedzame maaltijd heeft. Dat helpt bij het leren en zorgt ook voor een toegankelijker onderwijs (Committee on the Rights of the Child, 2013).

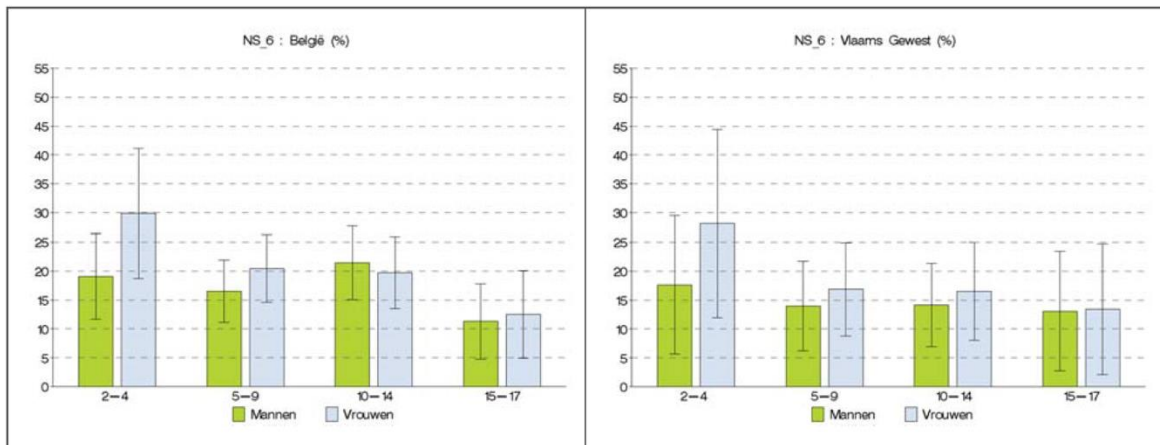

De Europese Commissie stelt tegelijk vast dat er de voorbije decennia meer en goedkopere ultrabewerkte en ongezonde voeding beschikbaar is, wat leidt tot overgewicht en obesitas. Dit vergroot dan weer de kans op andere ziektes. 1 op de 3 kinderen in de EU van 6 tot en met 9 jaar heeft **overgewicht** of is obees. De Europese Commissie roept de voedingsindustrie en retailsactor in de Farm to Fork Strategy¹⁸ op om meer gezonde en duurzame voeding te maken en meer betaalbaar te maken (European Commission, 2021). Obesitas bij kinderen moet worden aangepakt. Het heeft ernstige gezondheidsrisico's. De blootstelling van kinderen aan fastfood en dranken met een hoog niveau van cafeïne of andere mogelijke gevaarlijke stoffen moet worden beperkt. Marketing moet worden gelimiteerd en geregulariseerd (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Sciensano toonde in zijn gezondheidsenquête van 2018 aan dat 1 op 5 jongeren in België overgewicht heeft (19%). De prevalentie van overgewicht is sinds 2001 vrij constant gebleven in het Vlaamse Gewest (Drieskens et al., 2019).

In het Vlaams Gewest (16,2%) is het percentage jongeren met overgewicht significant lager dan in het Brussels (27,3%) en het Waals Gewest (20,7%). 24,4% van de Belgische kleuters (2-4 jaar) heeft overgewicht, 18,4% van de kinderen tussen 5 en 9, 20,6% van de 10- tot 14-jarigen en 11,9% van de 15- tot 17-jarigen. In het Vlaamse Gewest wordt de hoogste prevalentie van overgewicht geobserveerd bij meisjes van 2-4 jaar, namelijk 30%. Jongeren behorend tot huishoudens met het hoogste opleidingsniveau lopen relatief minder risico om overgewicht te hebben in vergelijking met jongeren behorend tot huishoudens met een lager opleidingsniveau (Drieskens et al., 2019a).

¹⁸ Voor meer info, zie: [Farm to Fork Strategy \(europa.eu\)](https://europa.eu). Geraadpleegd op 26/10/2023.

Figuur 8. Percentage van de jongeren van 2 t.e.m. 17 jaar met overgewicht, volgens geslacht, leeftijd en gewest, Gezondheidsenquête, België 2018 (Bron: Drieskens et al., 2019)

Van de 2-jarigen heeft 9,9% overgewicht in 2022. In coronajaar 2020 bedroeg dit 11,4% en in 2018 8,7%. In Antwerpen heeft 11,4% van de 2-jarigen overgewicht in 2022, terwijl het in West-Vlaanderen om 8,5% gaat. Verder heeft 13,3% van de 2-jarigen met een moeder van niet-Belgische origine overgewicht en 8,5% van de kinderen met een moeder van Belgische origine. Ook kansarmoede speelt een rol: 13,3% van de 2-jarigen uit kansarmoede heeft overgewicht tegenover 9,4% van de 2-jarigen zonder kansarmoede. 13,8% van de 2-jarigen met een moeder van niet-Belgische origine die zich in kansarmoede bevindt, heeft overgewicht (Opgroeien, 2023a).

Sciensano demonstreert daarnaast dat de voedselomgeving rond scholen in Vlaanderen vandaag te ongezond is. Kinderen zijn gevoelig voor een ongezonde voedselomgeving. De school is de plek waar zij, naast hun thuis, het meeste tijd doorbrengen. Een basisschool in Vlaanderen heeft momenteel gemiddeld 3,8 gemakswinkels en 6,3 fastfoodrestaurants binnen een afstand van 1000 m. Voor de secundaire scholen liggen deze aantallen nog hoger. Daarnaast is de voedselomgeving rond scholen met veel leerlingen uit een slechtere socio-economische thuissituatie ongezonder in vergelijking met de voedselomgeving rond scholen met veel leerlingen uit een hogere socio-economische klasse, onafhankelijk van de urbanisatiegraad. De onderzoekers vonden ook een duidelijk verband tussen de ongezonde schoolomgeving en het BMI van de schoolkinderen (tot 12 jaar) (Smets & Vandevijvere, 2021).

Figuur 9. De gemiddelde densiteit van verschillende types voedingswinkels binnen een 1000m wandelafstand van basis- en secundaire scholen voor 2008 en 2020 in Vlaanderen (Bron: Smets & Vandevijvere, 2021)

Meisjes (40%) eten vaker dagelijks fruit dan jongens (33,1%). In vergelijking met 2018 bleef dit aantal voor de totale groep jongeren in 2022 stabiel, bij de meisjes was er echter een kleine afname. 11-12-jarigen rapporteerden de hoogste fruitconsumptie, 17-tot 18-jarigen de laagste. Bij deze laatste groep werd voor de meisjes ook een daling vastgesteld sinds 2018. Daarnaast was de dagelijkse consumptie het meest prevalent bij jongeren uit het aso (35,3%) en het minst prevalent bij jongeren uit het bso (21,2%). De jongeren uit het tso bevonden zich hier tussen (25,3%) (HBSC, 2022f).

De richtlijn voor groenten schrijft voor om dagelijks minstens twee porties (300 gram) te consumeren. Het aandeel jongeren dat aan deze richtlijn voldeed, bedroeg 18,9% in 2022. Het aandeel jongeren dat aan de richtlijn van minstens twee porties groenten per dag voldeed, was het hoogst bij de 11- tot 12-jarigen (21,7%) en het laagst bij de 17- tot 18-jarigen (16,6%). In vergelijking met de resultaten uit 2018 bleef het percentage jongeren dat dagelijks minstens twee porties groenten at in 2022 stabiel overheen alle leeftijdsgroepen, met uitzondering van de 17- tot 18-jarige jongeren. Bij hen werd een afname in de prevalentie vastgesteld van 19,7% in 2018 naar 16,6% in 2022. De prevalentie was het hoogst bij jongeren uit het aso (19,9%) en lager – met vergelijkbare percentages – bij jongeren uit het tso (14,5%) en het bso (15,0%) (HBSC, 2022f).

In 2022 drinkt 22,6% van de jongeren dagelijks frisdrank. Het aandeel jongens dat dagelijks frisdrank dronk, lag hoger (25,5%) in vergelijking met de meisjes (19,6%). Ten opzichte van 2018 nam de prevalentie van frisdrankconsumptie in 2022 licht af bij de jongens terwijl deze bij de meisjes stabiel bleef. Het aandeel jongeren dat dagelijks water dronk bedroeg 87,6% in 2022. De dagelijkse consumptie van water was meer prevalent bij de meisjes (89,5%) dan bij de jongens

(85,8%). In vergelijking met de bevindingen uit 2018 (86,4%) nam de prevalentie van dagelijkse waterconsumptie licht toe in 2022 (HBSC, 2022f).

Het percentage jongeren dat tevreden was met hun lichaamsbeeld, bedroeg in 2022 73,9%. De prevalentie lag hoger bij de jongens (86,4%) dan bij de meisjes (60,9%). De prevalentie van lichaamstevredenheid was het hoogst bij jongeren uit het aso (74,5%) en het laagst – met vergelijkbare percentages – bij jongeren uit het tso (71,4%) en het bso (70,6%). Het percentage jongeren dat een dieet volgt of denkt dit te moeten volgen bedroeg 37,0%. Het aandeel meisjes dat een dieet volgt of denkt dit te moeten volgen, lag beduidend hoger (47,5%) in vergelijking met het aantal jongens (26,7%). Ten opzichte van de bevindingen uit 2018 nam het aandeel jongeren dat een dieet volgt of denkt dit te moeten volgen licht af, toen bedroeg dit percentage nog 40,9%. De prevalentie van diëten lag het laagst bij de jongeren uit het aso (38,1%), gevolgd door jongeren uit het tso (40,1%) en ten slotte de jongeren uit het bso (43,2%) (HBSC, 2022f).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: tevredenheid met uiterlijk.

2.9. Beweging

De Wereld GezondheidsOrganisatie (WGO) adviseert minstens 150 minuten lichaamsbeweging per week aan voor volwassenen en minstens 60 minuten per dag voor kinderen en adolescenten (5-17 jaar) voor een optimale lichamelijke en geestelijke gezondheid (Drieskens et al., 2019b). In 2018 haalde een kleine minderheid (17,5%) van de jongeren (11 t.e.m. 18 jaar) deze doelstelling. In 2022 stijgt dit aandeel tot 20,1%. In 2014 haalde slechts 14,2% van de jongeren de aanbeveling. Deze positieve evolutie wordt zowel bij jongens als meisjes vastgesteld. Vooral oudere adolescenten bewegen onvoldoende. Het behalen van de aanbeveling was het meest prevalent bij de 11- tot 12-jarige jongeren (21,9%) en het minst prevalent bij de 17- tot 18-jarige jongeren (18,5%). Ten opzichte van de vorige bevraging in 2018 bleef het percentage jongeren dat de aanbeveling van beweging haalde stabiel bij de 11- tot 12-jarige jongeren, maar nam de prevalentie toe bij de overige leeftijdsgroepen. Meer jongens (25,5%) dan meisjes (14%) voldeden aan de richtlijn. Verder was het aandeel jongeren dat de aanbeveling van beweging haalde het meest prevalent in het technisch secundair onderwijs (tso) (21,5%) en het minst prevalent in het beroeps secundair onderwijs (bso) (18,1%) (HBSC, 2022a).

2.10. Seksuele gezondheid

Kinderen hebben recht op gezondheidsvoorlichting en -educatie (art. 24.2 KR-verdrag). Er moet **seksuele opvoeding** zijn voor kinderen. Dit moet aangepast zijn aan de leeftijd van kinderen en gebaseerd op wetenschappelijke inzichten en mensenrechtenstandaarden (Committee on the Rights of the Child, 2016). Adolescenten moeten toegang hebben tot informatie en diensten over seksuele en reproductieve gezondheid. Contraceptie zoals condooms, hormonale anticonceptie en noodcontraceptie moet gemakkelijk toegankelijk zijn voor seksueel actieve adolescenten. Deze zouden ook toegang moeten hebben tot veilige **abortus** en nazorg (Committee on the Rights of the Child, 2013).

In 2022 gaf 22,2% van de jongeren aan al seksuele ervaring te hebben, wat vergelijkbaar was met de resultaten van 2018 (22,1%). Er werden echter veranderingen opgemerkt in het gebruik van anticonceptiemethoden in de loop der tijd. Het gebruik van condooms bij het eerste seksuele contact daalde van 72,4% in 2018 tot 64,3% in 2022, hoewel het gebruik van condooms bij het laatste seksuele contact stabiel bleef. Het gebruik van de anticonceptiepil bij het laatste seksuele contact daalde ook, met 61,9% in 2022 ten opzichte van 67,5% in 2018. Een groter aantal jongeren in het beroepsonderwijs (43,3%) en het technisch onderwijs (36,5%) gaf aan al seksuele ervaring te hebben in vergelijking met jongeren in het algemeen secundair onderwijs (21,0%). Wat betreft het gebruik van voorbehoedsmiddelen zoals condooms en/of de anticonceptiepil tijdens het laatste seksuele contact, waren er geen significante verschillen op basis van het type onderwijs dat ze volgden. Bij het eerste seksuele contact gebruikten minder jongeren in het beroepsonderwijs (58,8%) condooms in vergelijking met jongeren uit het algemeen secundair onderwijs (71,8%) (HBSC, 2022d).

Daarnaast werd een toename in grensoverschrijdend seksueel gedrag waargenomen in 2022. Het percentage jongeren dat in 2022 minstens één of meerdere keren ongewenst seksueel werd aangeraakt, bedroeg 26,3%, terwijl dit percentage in 2018 nog op 18,9% lag. Wat betreft gedwongen seksuele handelingen (één keer of meer), steeg de prevalentie van 6,9% in 2018 naar 10,9% in 2022. Meisjes werden stevast vaker (ongewenste seksuele aanraking: 34,8%; gedwongen seksuele handeling 15,0%) met deze vormen van grensoverschrijdend gedrag geconfronteerd dan jongens (respectievelijk 16,4% en 6,9%). Het aandeel jongeren dat werd geconfronteerd met grensoverschrijdend seksueel gedrag was het hoogst bij de 17- tot 18-jarigen (ongewenste seksuele aanraking: 35,9%; gedwongen seksuele handeling: 14,8%) en het laagst bij de 13- tot 14- jarigen (ongewenste seksuele aanraking: 16,5%; gedwongen seksuele handeling: 5,4%). Duidelijke verschillen werden waargenomen met betrekking tot grensoverschrijdend seksueel gedrag op basis van het type onderwijs. Zowel wat betreft ongewenste seksuele aanrakingen als gedwongen seksuele handelingen, werden de hoogste percentages gezien bij jongeren in het beroepsonderwijs (respectievelijk 33,7% en 19,8%), terwijl de laagste percentages werden waargenomen bij jongeren in het algemeen secundair onderwijs (respectievelijk 28,7% en 9,4%). Met name het verschil in gedwongen seksuele handelingen is opmerkelijk (HBSC, 2022d).

2.11. Slaap

Jongeren van 11 tot 12 jaar wordt aangeraden om minstens negen uur slaap per nacht te krijgen, terwijl voor oudere jongeren (13 tot 18 jaar) de aanbevolen norm minstens acht uur slaap is. Iets meer dan de helft (51,4%) van de 11- tot 12-jarige jongeren voldeed in 2022 niet aan de slaapnorm van negen uur op schooldagen. Bij de 13- tot 18-jarige jongeren lag dit percentage nog hoger namelijk 67,3% dat niet aan de slaapnorm van acht uur voldeed. Deze cijfers zijn hoger dan wat in 2018 werd waargenomen, toen 44,8% van de 11- tot 12-jarige jongeren de negen uur norm niet haalde en 57,7% van de 13- tot 18-jarige jongeren niet aan de norm van acht uur voldeed. Niet voldoen aan de slaapnorm leek minder aan de orde tijdens het weekend en de vakanties. Zowel tijdens schooldagen als tijdens het weekend en vakanties was het percentage jongeren dat niet aan de slaapnorm voldeed het laagst bij de 13- tot 14-jarigen (schooldagen: 49,0%; weekend/vakanties: 16,0%) en het hoogst bij de 17- tot 18-jarigen (schooldagen: 81,1%; weekend/vakanties: 26,3%). Verder werd bij de 13- tot 18-jarige jongeren ook een duidelijke kloof

naargelang opleidingsvorm waargenomen. Het percentage jongeren dat niet aan de slaapnorm voldeed was het laagst bij de jongeren uit het aso en het hoogst bij de jongeren uit het tso, zowel tijdens de weekdays als in de vakanties of weekends (HBSC, 2022e).

In 2022 gaf 48,4% van de jongeren aan dat ze een slechte slaapkwaliteit hadden, wat aanzienlijk hoger is dan in 2018, toen dit percentage op 40,3% lag. Meisjes (55,8%) hebben meer problemen met hun slaapkwaliteit dan jongens (41,2%). De prevalentie van slechte slaapkwaliteit was het laagste bij 11- tot 12-jarigen (42,5%) en het hoogste bij 17- tot 18-jarigen (53%). Jongeren in het aso (59,2%) gaven minder vaak aan een slechte slaapkwaliteit te hebben dan jongeren uit het tso (65,6%) (HBSC, 2022e).

2.12. Pesten

Het Kinderrechtencomité merkt op dat pesten en geweld op school door zowel leerkrachten als leeftijdsgenoten alomtegenwoordig blijft. Dit is een bedreiging voor het recht op bescherming tegen geweld (art. 19 KR-verdrag). Er moeten maatregelen genomen worden ter bestrijding van pesterijen, inclusief cyberpesten (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

1 op 5 Vlaamse jongeren gaf in 2022 aan de voorbije maanden gepest te zijn. Bijna 1 op 8 was het slachtoffer van cyberpesten. Dit probleem is het grootste bij de 11- tot 12-jarigen: daar geeft 1 op 3 aan gepest te zijn in de voorbije maanden. De cijfers met betrekking tot pesten zijn gestegen sinds 2018. Vooral de prevalentie van cyberpesten neemt toe (van 7,7% in 2018 naar 12,3% in 2022) (HBSC, 2023).

Hoewel het sociale leven tijdens Covid voornamelijk online plaatsvond en dat gevolgen had voor het mentale welzijn en de sociale steun van (reeds kwetsbare) jongeren, ontving Awel niet meer meldingen van pesten tijdens de pandemie dan in 2020. In 2021 voerde Awel 1.635 gesprekken rond het thema pesten waarvan 522 via telefoon, 803 via chat en 310 via e-mail. Analyses van deze chatgesprekken en e-mails met 8- tot 22-jarigen tonen aan dat jongeren verschillende redenen aangeven voor hun mentale gezondheidsproblemen. Ze hebben het onder andere over liefdesverdriet, problemen op school, eetstoornissen, eenzaamheid, misbruik, problemen thuis en Covid. Covid werd weinig aangehaald als rechtstreekse oorzaak van negatieve gevoelens (Awel, 2022).

Ook ander onderzoek geeft aan dat de impact van de coronamaatregelen op pesten onduidelijk is. Sommige kinderen werden minder gepest tijdens de eerste lockdown, terwijl een klein deel van de kinderen net meer gepest werden (KeKi en JOP, 2021). In vergelijking met 2018 melden kinderen in 2021 significant meer fysiek en verbaal geweld van schoolgenoten (Dhoore et al., 2021).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: (online) pesten.

2.13. Hulpverlening

Kinderen hebben recht op **kwaliteitsvolle gezondheidsvoorzieningen** (art. 24 KR-verdrag). Ze moeten voldoende beschikbaar, toegankelijk, aanvaardbaar en aanpasbaar zijn. Ze moeten ook van voldoende kwaliteit zijn (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Kinderen met een handicap moeten toegang hebben tot hoogwaardige en tijdige gezondheidszorg, met inbegrip van programma's voor vroegtijdige opsporing en interventie. Wachlijsten voor personen met een handicap zijn lang en het aanbod van klinische, gespecialiseerde en multidisciplinaire zorg is niet voldoende voor de vraag (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Jongeren hun **privacy** moet voldoende gerespecteerd worden bij hulpverlening. Ze moeten toegang hebben tot hun dossier, eventueel mits een procedure (Committee on the Rights of the Child, 2016).

Uit de Health Survey van Sciensano in 2018 blijkt dat 4,3% van de kinderen tot 14 jaar nog nooit een huisarts heeft bezocht. Bij de 15-24-jarigen bedraagt dit 1,5%. Daarnaast blijkt dat het percentage van de bevolking dat in de afgelopen 4 weken meerdere contacten heeft gehad met een huisarts toeneemt met de leeftijd met 1,9% van de 0-14-jarigen die meerdere consultaties hebben gehad. Verder heeft 1 op 5 kinderen in Brussel geen vaste huisarts.

Een aanzienlijk percentage kinderen in het Vlaams Gewest, namelijk 14,8%, heeft nog nooit een tandarts heeft bezocht. In het Brussels Gewest is dit percentage zelfs nog opvallender, met meer dan één op vijf kinderen en jongeren (22,3%) die nooit de tandartspraktijk hebben betreden. Toch is het percentage van de bevolking dat in het afgelopen jaar contact heeft gehad met een tandarts het hoogst in de leeftijdsgroep van 2-14 jaar, met 75,4% van deze kinderen die tandheelkundige zorg hebben ontvangen.

Wat betreft ziekenhuisopnames werd 5,5% van de kinderen opgenomen met minstens één overnachting, terwijl 12% minstens twee keer voor daghospitalisatie in een ziekenhuis werd opgenomen.

6% van de kinderen moest zorg uitstellen vanwege de wachttijden voor een afspraak.

Verder maakte 5,2% van de kinderen gebruik van niet-conventionele geneeswijzen in het afgelopen jaar, vergeleken met 11,2% van alle Belgen. Dit omvat 1,1% die een homeopaat raadpleegde, met een lager percentage van 0,4% in het Vlaams Gewest, en 4,3% die een osteopaat bezocht, waarbij het Vlaams Gewest een vergelijkbaar percentage van 3,9% had.

Wat betreft specialistische zorg laat de enquête zien dat 21,8% van de 0-14-jarigen in België nog nooit bij een specialist is geweest.

Het gebruik van diëtistische zorg varieert en neemt toe met de leeftijd, waarbij 1,4% van de kinderen een diëtist raadpleegt, met verschillen tussen de gewesten: 1,1% in het Vlaams Gewest, 1,9% in het Brussels Gewest en 1,7% in het Waals Gewest. 7,0% van de kinderen raadpleegde een kinesitherapeut voor hun gezondheidsbehoeften.

8,0% van de kinderen doet beroep op een psycholoog, psychotherapeut of psychiater. Interessant is dat in Wallonië het percentage jongens van 0-14 jaar dat deze zorgverleners raadpleegt, ongeveer 14% bedraagt, wat vier keer zo hoog is als het percentage meisjes van dezelfde leeftijd, ongeveer 3,5%.

Wat betreft thuiszorg, maakte 5,5% van de kinderen gebruik van thuiszorgdiensten, met variaties tussen de gewesten, waarbij het Vlaams Gewest 5,2% rapporteerde, het Brussels Gewest 3,3%, en het Waals Gewest 6,6%.

Tot slot toont de enquête aan dat 11,9% van de kinderen niet-voorgeschreven geneesmiddelen gebruikte, terwijl 11,7% klassieke geneesmiddelen gebruikte.

Bronnen

Awel (2022). Wat vertellen jongeren aan Awel over pesten? Een kwalitatieve gespreksanalyse. Geraadpleegd via https://cdn.nimbu.io/s/wiwrlkx/assets/1645114035889/AWEL_PESTEN.pdf

çavaria (2020). Onderzoek en onderzoeksvragen: thema welbevinden. Geraadpleegd via <https://cavaria.be/node/409>

Centrum ter preventie van zelfdoding (2022). Jaarverslag 2021. Geraadpleegd via https://www.preventiezelfdoding.be/wp-content/uploads/2022/03/CPZ_Jaarverslag2021.pdf

Damian E. Het gebruik van drugs in België. De voornaamste resultaten uit Drug Vibes -De Belgische drugsbevraging, Registratiejaar 2022. Brussel, België: Sciensano. Wettelijk depotnummer: D/2022.14.440/38

Dhoore, J.; Hadermann, E.; Serie, C.; Siongers, J.; Van Droogenbroeck, F.; Van Kelecom, E.; Vlegels, J. (2021). Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten

Drieskens, S. Charafeddine, R., Gisle, L. (2019a). Gezondheidsenquête 2018: Voedingsstatus. Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: D/2019/14.440/53. Beschikbaar op: www.gezondheidsenquête.be

Drieskens, S. Nguyen, D., Gisle, L. (2019b). Gezondheidsenquête 2018: Lichaamsbeweging. Brussel, België: Sciensano. Rapportnummer: D/2019/14.440/54. Beschikbaar op: www.gezondheidsenquête.be

Gezond België (2023). Zelfmoordgedrag. Geraadpleegd via <https://www.gezondbelgie.be/nl/gezondheidstoestand/geestelijke-gezondheid/zelfmoordgedrag>

HBSC (2022a). Factsheet beweging en sedentair gedrag. Geraadpleegd via https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/6_Factsheet_Beweging.pdf

HBSC (2022b). Factsheet mentaal, sociaal en fysiek welzijn. Geraadpleegd via https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/3_Factsheet_MentaalSociaalFysiekWelzijn.pdf

HBSC (2022c). Factsheet risicogedragingen. Geraadpleegd via https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/8_Factsheet_Risicogedrag.pdf

HBSC (2022d). Factsheet seksuele gezondheid. Geraadpleegd via https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/4_Factsheet_SeksueleGezondheid.pdf

HBSC (2022e). Factsheet slaap. Geraadpleegd via https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/7_Factsheet_Slaap.pdf

HBSC (2022f). Factsheet voeding. Geraadpleegd via https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2023/08/5_Factsheet_Voeding.pdf

HBSC (2023). Pesten bij Vlaamse jongeren: blijvende aandacht vereist. Geraadpleegd via <https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/2023/02/>

KeKi en JOP (2021). De impact van de COVID-maatregelen op kinderen en jongeren. Geraadpleegd via: <https://keki.be/nl/publicaties/de-impact-van-de-covid-maatregelen-op-kinderen-en-jongeren>

Opgroeien (2023a). Cijferrapport BMI. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/bmi>

Opgroeien (2023b). Cijferrapport borst- en flesvoeding. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/borst-en-flesvoeding>

Opgroeien (2023c). Cijferrapport vaccinaties. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/vaccinaties#toc-cijfers-vaccinatiegraadstudie>

Provincies in cijfers (2023a) Prevalentie diabetes. Geraadpleegd via <https://provincies.incijfers.be/databank>

Provincies in cijfers (2023b) Statuut chronische aandoening. Geraadpleegd via <https://provincies.incijfers.be/databank>

Sciensano (2020). HIS - Health Interview Survey 2018. Geraadpleegd via <https://www.sciensano.be/en/projects/health-interview-survey#use-of-health-services>

Sciensano (2022). Negende COVID-19-Gezondheidsenquête. Eerste resultaten. Brussel, België; Depot nummer: D/2022/14.440/2. Beschikbaar op: <https://doi.org/10.25608/7e8n-pa14>

Smets, V., Vandevijvere, S. (2021). Naar gezonde voedselomgevingen rond scholen in Vlaanderen. Geraadpleegd via <https://www.sciensano.be/nl/biblio/naar-gezonde-voedselomgevingen-rond-scholen-vlaanderen>

The Vaccine Confidence Project (2022). Vaccine Confidence Index Map. Geraadpleegd via <https://www.vaccineconfidence.org/vci/map/>

Unicef (2023). Country profiles: Belgium. Geraadpleegd via <https://data.unicef.org/country/bel>

VAD (2023). VAD-Leerlingenbevraging in het kader van een drugbeleid op school: Syntheserapport schooljaar 2021-2022. Geraadpleegd via <https://www.vad.be/assets/4786>

Vax-trust (2023). Vax-trust: Addressing vaccine hesitancy in Europe. Geraadpleegd via <https://vax-trust.eu/research/>

Vlaams Expertisecentrum Suïcidepreventie (VLESP) (2022). De Vlaamse suïcidedcijfers in een nationale en internationale context. Geraadpleegd via <https://www.vlesp.be/assets/pdf/epidemiologisch-rapport-2022-nl-103818.pdf>

VVS (2021). Rapport mentaal welzijn. Geraadpleegd via https://drive.google.com/file/d/1nVoduRUDCrWQKLiU2t_MimQ4JV1xIMPt/view

Committee on the Rights of the Child (2003). General Comment No. 3 on HIV/AIDS and the rights of the child.

Committee on the Rights of the Child (2003a). General Comment No. 4 on adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child.

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 6 on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin.

Committee on the Rights of the Child (2011). General Comment No. 13 on the rights of the child to freedom from all forms of violence.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24).

Committee on the Rights of the Child (2013a). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women and Committee on the Rights of the Child (2014). Joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Committee on the Rights of the Child (2021). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

3. Onderwijs

Doel van het onderwijs. Het onderwijs moet gericht zijn op de ontplooiing van de persoonlijkheid en de talenten van het kind en op de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene. Het onderwijs moet ook gericht zijn op het bevorderen van respect voor mensenrechten en het ontwikkelen van respect voor de culturele en nationale waarden van het kind en anderen (art 29 KR-verdrag). Het recht op onderwijs betreft niet enkel de toegang tot onderwijs, maar ook de inhoud van het onderwijs (Committee on the Rights of the Child, 2001). De culturele dimensie van het recht op onderwijs is cruciaal om het recht op inclusief en kwaliteitsvol onderwijs te garanderen. Het recht op onderwijs zou dan ook bekeken moeten worden als een cultureel recht. Het onderwijs is, met andere woorden een relatie tussen actoren en een verzameling van kennis die gedeelde culturele bronnen vormen, vectoren van identiteit, waarden en betekenis (Special Rapporteur on the right to education, 2021). Om het recht op onderwijs te garanderen, moeten bestaande internationale normen niet enkel aanvaard worden, maar moet er ook effectieve implementatie zijn (Special Rapporteur on the right to education, 2023).

Het recht op onderwijs heeft een preventief potentieel, ook wat betreft het voorkomen van geweldadige en ernstige mensenrechtenschendingen. Dit potentieel wordt onvoldoende belicht. Daarom stelt de Special Rapporteur voor om een ABCDE kader te gebruiken van wat onderwijs zeker zou moeten promoten: Acceptance of self and others, (a sense of) Belonging to society, Critical thinking, Diversity, Empathy for others (Special Rapporteur on the right to education, 2019).

In overeenstemming met de Abidjan principes moet er **publiek onderwijs** voorzien worden en moet de inmenging van private ondernemingen gereguleerd worden. Staten moeten gratis, kwaliteitsvol en publiek onderwijs voorzien. Private ondernemingen mogen hieraan bijdragen en alternatieven voorzien, bijvoorbeeld om culturele diversiteit te respecteren. Commerciële private ondernemingen mogen echter geen bedreiging vormen van het publiek onderwijs, dat bijvoorbeeld te weinig geld heeft om kwaliteitsvol onderwijs te voorzien (Special Rapporteur on the right to education, 2019a).

Bij maatregelen die genomen worden onderwijs moet het beginsel van **het belang van het kind** (art. 3 KR-verdrag) consequent worden geïnterpreteerd en toegepast. Er moeten procedures en criteria ontwikkeld worden ter ondersteuning van de relevante personen die bevoegd zijn om het belang van het kind te bepalen en het passende belang toe te kennen (een eerste overweging van het belang van het kind) (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Kinderrechteneducatie. Kinderrechten moeten algemeen bekend, begrepen en toegepast worden (Committee on the Rights of the Child, 2001). Dit kan gerealiseerd worden aan de hand van kinderrechteneducatie. Kinderrechteneducatie versterkt relevante belanghebbenden zoals leraren, rechters, advocaten en kinderen zelf. Interdisciplinair onderwijs op het gebied van kinderrechten moet geïntegreerd worden in de leerplannen op alle onderwijsniveaus. (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Dit is in overeenstemming met artikel 29 en artikel 42 van het VN-Kinderrechtenverdrag.

Schoolkost. Basisonderwijs moet gratis zijn (art. 28 KR-verdrag). Schoolkosten moeten worden afgeschaft. Uitgaven in kleuter-, basis- en secundair onderwijs heeft een negatieve impact op kinderen uit de economisch en sociaal meest achtergestelde gezinnen. Ze moeten dan ook zo veel mogelijk vermeden worden. (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

De **digitale wereld** opent kansen (en risico's) voor het recht op onderwijs (Committee on the Rights of the Child, 2021). Het introduceren van digitale technologieën in het onderwijs moeten bekeken worden vanuit het recht van elke persoon op publiek, gratis en kwaliteitsvol onderwijs. Alle personen moeten toegang hebben tot de technologie, het kunnen gebruiken en begrijpen. Het digitaliseren van onderwijs moet bijdragen aan een betere implementatie van het recht op onderwijs voor iedereen. Er moet ook aandacht zijn voor de winst gedreven actoren bij het digitaliseren van het onderwijs. Bovendien mag de digitalisering van onderwijs niet bijdragen aan het versterken van ongelijkheden of in strijd zijn met andere kinderrechten, zoals het recht op privacy (Special Rapporteur on the right to education, 2022).

De **coronapandemie** had een enorme impact op verschillende aspecten van het leven, wat leidde tot een economische crisis. Dit had dan weer een impact op de rechten van kinderen. Volgens de Special Rapporteur leidde de coronapandemie ook tot een onderwijscrisis. Er werden veel innovatieve maatregelen genomen om de continuïteit van het onderwijs te garanderen. Dit was echter niet voldoende om het onderwijs en de onderwijskwaliteit te garanderen. Bovendien had de crisis een disproportionele impact op al bestaande ongelijkheden. Uit de crisis moeten we leren. Het aanbieden van afstandsonderwijs mag niet als volwaardig alternatief voor onderwijs gezien worden, maar enkel als een tijdelijke oplossing voor een crisis (Special Rapporteur on the right to education, 2020).

Religieuze symbolen in school. Scholen mogen het dragen van religieuze symbolen, zoals de hijab, verbieden bij leerlingen, leerkrachten en andere personeelsleden.¹⁹ Dit is volgens het Kinderrechtencomité stigmatiserend en discriminerend voor kinderen, zeker voor meisjes met een islamitisch geloof. Het kan invloed hebben op de schoolkeuze, verdere studie en werk (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Een kind heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (art. 14 KR-verdrag) en op non-discriminatie (art. 2 KR-verdrag). Dit moet worden gerespecteerd en gewaarborgd, ook voor meisjes met een islamitisch geloof. Het kind oefent het recht op vrijheid van godsdienst uit, niet de ouders. Hoe ouder het kind wordt, hoe minder groot de rol van de ouder. Deze vrijheid van kinderen moet worden erkend in scholen, inclusief met betrekking tot de keuze van religieuze lessen (Committee on the Rights of the Child, 2016).

De opvang van en de zorg voor **jonge kinderen** verdient extra aandacht. Het belang hiervan wordt vaak wel erkend, maar het belang hiervan voor de rechten van het kind komt nog te weinig naar voor (Special Rapporteur on the right to education, 2022). Kinderen met een handicap en kinderen van achtergestelde groepen, kinderen met een migratieachtergrond en Roma kinderen, gaan minder vaak naar de kleuterschool. Zij zouden hier echter net het meeste voordeel uit halen (European Commission, 2021).

Toegang tot inclusieve, niet-gesegregeerde, kwaliteitsvol onderwijs moet gewaarborgd worden, door, onder meer niet-discriminatoire behandeling, ongeacht ras en etniciteit, religie of geloof, handicap, nationaliteit, verblijfsstatuut, geslacht en seksuele oriëntatie (European Commission, 2021).

Kinderen in de context van **migratie** hebben recht op onderwijs, ongeacht hun migratiestatus. Kinderen in een migratiecontext ervaren verschillende uitdagingen met betrekking tot hun recht op onderwijs. Er moet gedacht worden vanuit het kader van de 4 A's: beschikbaarheid, toegankelijkheid, aanvaardbaarheid en aanpasbaarheid en kruispunten met de identiteit van de kinderen (Special Rapporteur on the right to education, 2021a). Voorgaande diploma's of ervaring van een kind moet zo veel als mogelijk erkend worden door staten (Comité voor de rechten van het kind, 2017). Niet-begeleide kinderen op de vlucht moeten ook gelijke toegang hebben tot het onderwijs (Comité voor de rechten van het kind, 2005).

¹⁹ Meer info: <https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/geloof-of-levensbeschouwing/symbolen/onderwijs/leerlingen-en-studenten#Religieuze-symbolen-in-het-lager-onderwijs>. Geraadpleegd op 24/10/23.

3.1. Schoolpopulatie

Kinderen met een handicap hebben recht op onderwijs (art. 23 KR-verdrag). Beleids- en wetsinitiatieven ter ondersteuning van inclusief onderwijs worden ondersteund door het Kinderrechtencomité, zeker wat betreft de vermindering van het aantal kinderen in buitengewoon onderwijs. (Comité voor de rechten van het kind, 2019) (Comité voor de rechten van het kind, 2006).²⁰

In het schooljaar 2022-2023 zaten er meer dan 1,2 miljoen leerlingen in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen en Vlaams onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

(Buitengewoon) Kleuteronderwijs

Het kleuteronderwijs, zowel gewoon als buitengewoon, had ongeveer 259.000 leerlingen in 2022-2023. De aantallen in het kleuteronderwijs vertonen sinds 2014-2015 een lichte daling (Statistiek Vlaanderen, 2023a). Sinds de invoering van het m-decreet zitten meer kleuters in het buitengewoon onderwijs. In oktober 2021 bedraagt dit 1455 leerlingen (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2021).

In 2021-2022 was respectievelijk 98,6% van de 3-jarigen en 98,8% van de 4-jarigen ingeschreven in het kleuteronderwijs. Deze cijfers gelden enkel voor het Vlaamse Gewest, zonder inclusie van kleuters uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

In het schooljaar 2021-2022 was 99,4% van de 5-jarige kleuters in het Vlaamse Gewest ingeschreven in het kleuteronderwijs. Dit percentage is stabiel gebleven sinds het schooljaar 2013-2014. Het betreft alleen kleuters die in het Vlaamse Gewest wonen: kleuters uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn niet opgenomen in deze cijfers (Statistiek Vlaanderen, 2023a).

In het schooljaar 2021-2022 voldeed 76,0% van de ingeschreven 5-jarige kleuters aan de strengere aanwezigheidseisen van 290 halve dagen om direct toegelaten te worden tot het gewoon lager onderwijs. Deze eisen zijn sinds 2016-2017 geleidelijk verhoogd, met inbegrip van de verplichte leerplicht voor 5-jarigen in 2020-2021. Kinderen van vijf jaar oud die niet voldoende aanwezig waren om direct toegang te krijgen tot het reguliere lager onderwijs, kunnen echter nog steeds worden toegelaten door de klassenraad.

De COVID-19-pandemie zorgde voor schommelingen in de aanwezigheidscijfers, waarbij het percentage kleuters met voldoende aanwezigheid steeg in 2019-2020 (98,1%) vanwege tijdelijke sluitingen en verlengde vakanties. Tijdens de crisis werden alle kleuters namelijk als aanwezig geteld op extra sluitingsdagen. Deze cijfers omvatten zowel het Vlaamse als het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Desondanks was er na 2019-2020 een afname in het aantal aanwezigheden, zelfs in vergelijking met de periode vóór de uitbraak van de Covid-19-crisis (Statistiek Vlaanderen, 2023d).

(Buitengewoon) Lager onderwijs

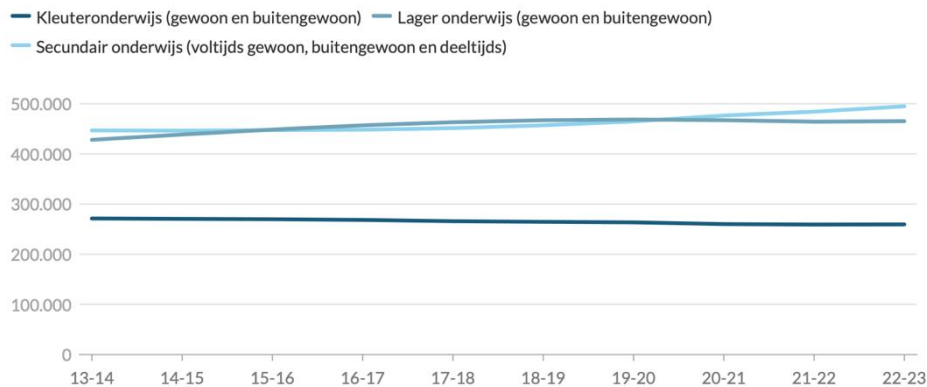
²⁰ Zie ook

https://kuleuven.limo.libis.be/discovery/fulldisplay?docid=lirias3057039&context=SearchWebhook&vid=32K_UL_KUL:Lirias&lang=en&search_scope=lirias_profile&adaptor=SearchWebhook&tab=LIRIAS&query=any.contents.LIRIAS3057039&offset=0. Geraadpleegd op 25/10/23.

In het lager onderwijs kende het leerlingenaantal in 2020-2021 een daling. In 2022-2023 was er echter een lichte stijging in het lager onderwijs en telde het gewoon en buitengewoon onderwijs 465.000 leerlingen (Statistiek Vlaanderen, 2023a). In 2021 telde het buitengewoon lager onderwijs 1455 leerlingen (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2021).

Leerlingen in het basis- en secundair onderwijs

Vlaamse Gemeenschap, schooljaren 2013-2014 tot 2022-2023, aantal leerlingen

Noot: bij het secundair onderwijs zijn vanaf 2016-2017 ook de leerlingen opgenomen ingeschreven in duaal leren in Syntra-campussen.

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Figuur 1. Leerlingen in het basis- en secundair onderwijs (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

(Buitengewoon) Secundair Onderwijs

Het secundair onderwijs, inclusief gewoon (voltijds en deeltijds) en buitengewoon, kende in 2022-2023 495.000 leerlingen. Het secundair onderwijs zag een gestage stijging sinds 2015-2016 (Statistiek Vlaanderen, 2023a). In 2021 zitten er 13440 leerlingen in het buitengewoon secundair onderwijs (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2021).

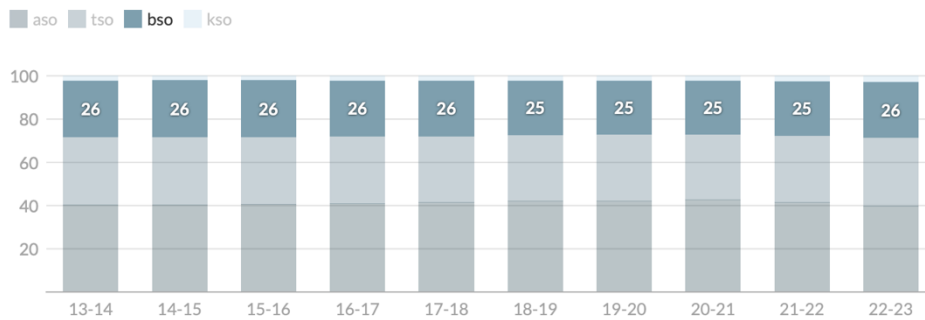
Het secundair onderwijslandschap werd recentelijk gereorganiseerd: de klassieke indeling met onderscheid tussen algemeen secundair onderwijs (aso), technisch secundair onderwijs (tso), beroepssecundair onderwijs (bso) en kunstsecundair onderwijs (kso) werd vervangen door een brede eerste graad (met a-stroom en b-stroom) en een indeling binnen studiedomeinen naargelang de finaliteit van de opleiding in de tweede en derde graad. Deze finaliteiten zijn: doorstromen naar hoger onderwijs (met onderscheid tussen domeinoverschrijdende en domeinspecifieke vorming), arbeidsmarktgerichte opleidingen en opleidingen met dubbele finaliteit (doorstromen naar hoger onderwijs en arbeidsmarkt).

In het schooljaar 2022-2023 had het algemeen secundair onderwijs (aso) het hoogste aantal leerlingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs, met 121.000 leerlingen, wat overeenkomt met 39,7% van het totaal. Het technisch secundair onderwijs (tso) volgde op de tweede plaats met 97.000 leerlingen (31,7%), gevolgd door het beroepssecundair onderwijs (bso) met 78.000 leerlingen (25,7%) en het kunstsecundair onderwijs (kso) met 9.000 leerlingen (2,9%).

Deze cijfers houden geen rekening met de 1ste graad en het onthaaljaar voor anderstalige nieuwkomers (okan, zie onder). De 1ste graad wordt niet ingedeeld in de onderwijsvormen aso, tso, bso en kso en telde in het schooljaar 2022-2023 152.000 leerlingen. Er waren ook 8.000 leerlingen ingeschreven in okan. In het duaal leren in Centra voor Deeltijds Onderwijs (CDO) worden anderstalige nieuwkomers niet apart geteld, maar worden ze bij tso of bso gerekend.

Het aandeel van aso-leerlingen steeg van 41,0% in het schooljaar 2016-2017 naar 42,8% in 2020-2021, maar daalde vervolgens naar 39,7% in 2022-2023. Het tso- en bso-aandeel is daarentegen gestaag toegenomen na een dieptepunt in 2020-2021. Het tso-aandeel steeg van 30,3% in 2020-2021 naar 31,7% in 2022-2023, terwijl het bso-aandeel groeide van 24,5% tot 25,7%. Het aandeel van het kso is ook toegenomen in die periode (Statistiek Vlaanderen, 2023a).

Leerlingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs naar onderwijsvorm
Vlaamse Gemeenschap, schooljaren 2013-2014 tot 2022-2023, in % totaal aantal leerlingen

Noot: vanaf 2016-2017 zijn ook de leerlingen opgenomen die ingeschreven zijn in duaal leren in centra voor deeltijds onderwijs en Syntra-campusen.

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

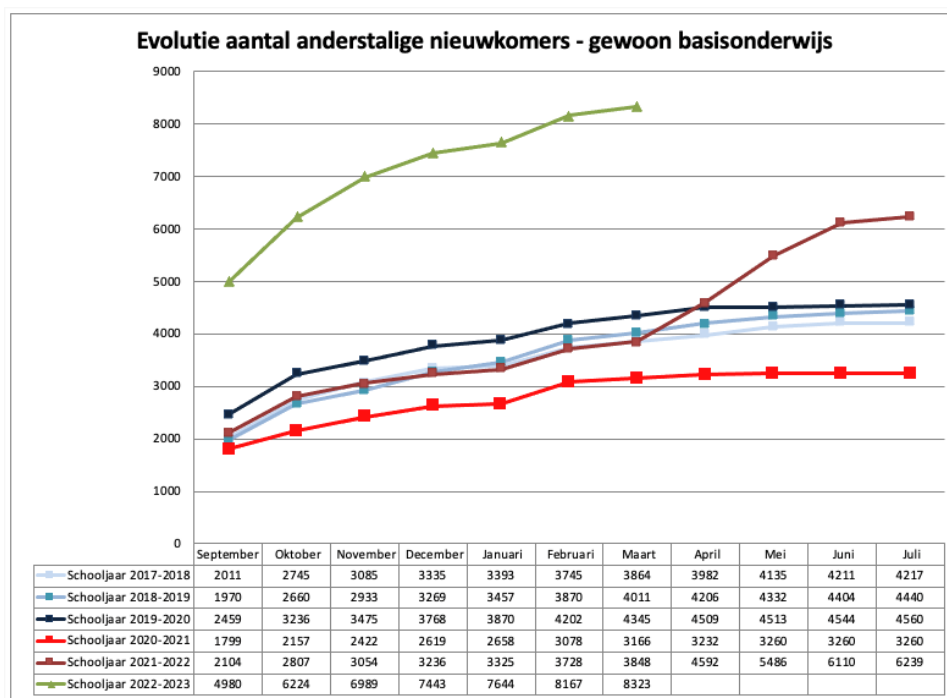
Figuur 2. Leerlingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs naar onderwijsvorm (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

Okan

In het gewoon basisonderwijs worden anderstalige nieuwkomers niet apart geregistreerd, maar worden ze samen met andere leerlingen geteld. Omdat niet alle scholen dit doen, moeten deze cijfers met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. In 2023 zijn er 8323 anderstalige nieuwkomers vastgesteld in het basisonderwijs.

Er zijn twee groepen anderstalige nieuwkomers:

- Leerlingen die vijf jaar of ouder zijn, niet het Nederlands als thuistaal hebben, de onderwijstaal onvoldoende beheersen en maximaal 9 maanden zijn ingeschreven in een Nederlandstalige school.
- Kinderen die officieel in een open asielcentrum verblijven en aan de leeftijdsvoorwaarde voldoen. Voor hen vervallen de andere voorwaarden zodra ze een attest van het asielcentrum kunnen voorleggen, waardoor ze in aanmerking komen voor onthaalonderwijs zolang ze in het asielcentrum verblijven en aan de leeftijdsvoorwaarde voldoen, wat soms meerdere schooljaren kan zijn.

Figuur 3. Evolutie aantal anderstalige nieuwkomers – gewoon basisonderwijs (Bron: Departement Onderwijs en Vorming, 2023)

In het gewoon voltijds secundair onderwijs worden anderstalige nieuwkomers geregistreerd in een aparte groep, namelijk het onthaaljaar voor anderstalige nieuwkomers. Om tot dit jaar toegelaten te worden, moeten leerlingen voldoen aan de volgende criteria:

- Tussen twaalf en achttien jaar oud zijn op 31 december van het schooljaar.
- Maximaal één jaar ononderbroken in België verblijven.
- Niet het Nederlands als thuistaal of moedertaal hebben.
- Onvoldoende de onderwijstaal beheersen om reguliere lessen te volgen.
- Maximaal negen maanden ingeschreven zijn (zonder juli en augustus) in een school met het Nederlands als onderwijstaal.

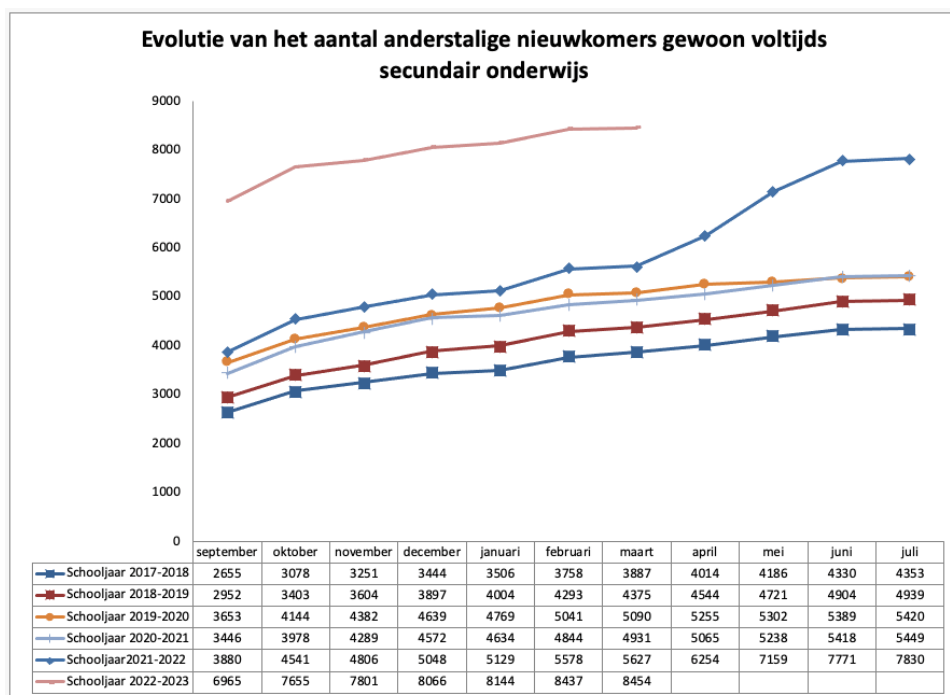
Door het verhoogd aantal anderstalige nieuwkomers en de capaciteitsdruk in het onthaalonderwijs in specifieke regio's, kan de toelatingsklassenraad momenteel tijdelijk toch bepaalde leerlingen die afwijken van de leeftijdsvoorwaarde toelaten tot het onthaaljaar.

Daarnaast kunnen anderstalige nieuwkomers die in een open asielcentrum verblijven en tussen twaalf en achttien jaar oud zijn op 31 december, ook tot het onthaaljaar worden toegelaten.

Belangrijk om te benadrukken is dat het onthaalonderwijs niet bedoeld is voor buitenlandse jongeren die tijdelijk in een secundaire school worden ingeschreven via uitwisselingsprogramma's.

Niet alle anderstalige nieuwkomers zijn vluchtelingenkinderen; dit omvat ook kinderen die via gezinshereniging, expats, adoptie, enzovoort in België aankomen.

In maart 2023 zijn er 8454 anderstalige nieuwkomers geregistreerd in het secundair onderwijs (Departement onderwijs en Vorming, 2023c).

Figuur 4. Evolutie van het aantal anderstalige nieuwkomers gewoon voltijds secundair onderwijs (Bron: Departement Onderwijs en Vorming, 2023)

Hoger onderwijs

In totaal waren in schooljaar 2022-2023 297.145 leerlingen ingeschreven in het hoger onderwijs. Er is een daling in het aantal professionele bachelors (-1,24%) maar een toename in het aantal masters (+2,2% academische masters en +4,38% masters hoger kunstonderwijs) en academische bachelors (+1,39%). De graduaatsopleidingen zijn het sterkst gestegen (onder meer door het afbouwen van de HBO5-opleiding) (AHOVOKS, 2022).

3.2. Schoolse achterstand

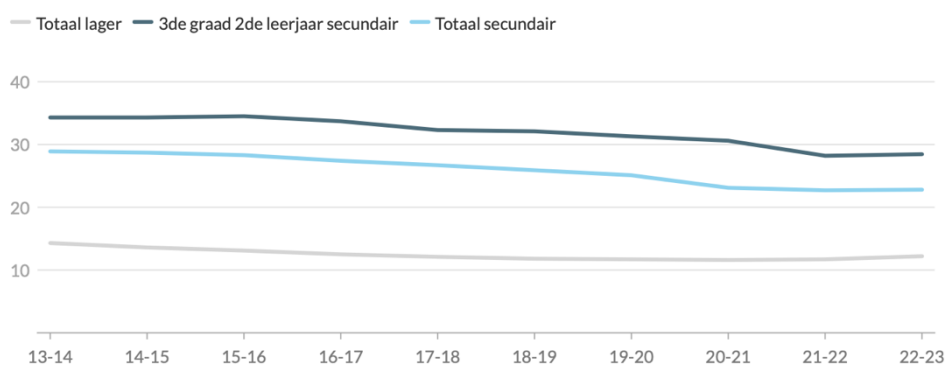
In het schooljaar 2022-2023 had 12% van de leerlingen in het lager onderwijs minstens 1 jaar schoolse achterstand (= het aantal leerjaren vertraging dat een leerling oploopt ten opzichte van het leerjaar waarin hij zou zitten bij een normale schoolloopbaan), wat een lichte stijging betekent na jaren van daling sinds 2012-2013.

In het voltijds gewoon secundair onderwijs had 23% van alle leerlingen in hetzelfde schooljaar minstens 1 jaar schoolse achterstand, met een piek van 28% in het 2de leerjaar van de 3de graad. Hoewel er een daling was tot en met 2021-2022, was er een lichte stijging in het laatste schooljaar. Deze cijfers omvatten ook het voltijds gewoon secundair onderwijs aangeboden in Centra voor Deeltijds Onderwijs (CDO) en Syntra-campussen.

Het is belangrijk op te merken dat schoolse achterstand niet noodzakelijk te wijten is aan herhaling van een klas, maar kan ook veroorzaakt worden door late instap of ziekte (Statistiek Vlaanderen, 2023b).

Schoolse achterstand

Vlaamse Gemeenschap, schooljaren 2013-2014 tot 2022-2023, in % van leerlingen

Noot: vanaf 2016-2017 zijn ook de leerlingen opgenomen die ingeschreven zijn in duaal leren in CDO en Syntra-campussen.

Bron: Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Figuur 5. Schoolse achterstand (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

3.3. Schooltoeslag

De intrekking van schooltoelagen in geval van frequente afwezigheid in Vlaamse scholen heeft een negatieve impact op kinderen uit de economisch en sociaal meest achtergestelde gezinnen. Het beleid inzake schooluitval zou moeten worden herzien. Er moeten actieve niet-repressieve maatregelen ontwikkeld worden zodat kansarme kinderen in het onderwijscircuit blijven (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

In het schooljaar 2022-2023 hebben 486.246 leerlingen in Vlaanderen een schooltoeslag ontvangen. Deze toeslag geldt voor leerlingen in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de verpleegkunde-opleiding in het hoger beroepsonderwijs (HBO5). De schooltoeslag, een financiële compensatie, wordt toegekend via het Groeipakket indien voldaan is aan de inkomstenvoorwaarde, je kind Belg is of voldoet aan de nationaliteitsvoorwaarde, je kind schoolloopt op een school gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschap.

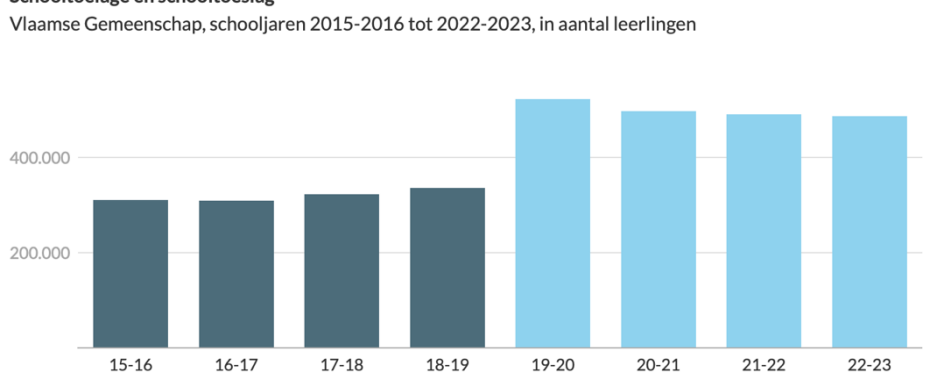
Vanaf het schooljaar 2019-2020 werd de schooltoeslag als onderdeel van het Groeipakket uitbetaald, wat belangrijke veranderingen met zich meebracht:

- De schooltoeslag wordt nu automatisch toegekend aan alle gerechtigden, zonder dat ouders een aanvraag hoeven in te dienen, in tegenstelling tot voorgaande jaren.
- Er is een nieuw inkomensbegrip geïntroduceerd, waardoor de inkomensgrenzen zijn aangepast en verruimd.
- De bedragen van de toeslagen zijn verhoogd.

Deze veranderingen resulteerden in een stijging van 56% in het aantal leerlingen dat in het schooljaar 2019-2020 een schooltoeslag ontving in vergelijking met het voorgaande schooljaar 2018-2019. In de schooljaren 2020-2021 tot 2022-2023 is het aantal ontvangers echter geleidelijk gedaald. Let op dat de cijfers voor het schooljaar 2021-2022 en 2022-2023 nog voorlopig zijn (Departement Onderwijs en Vorming, 2023a).

Schooltoelage en schooltoeslag

Vlaamse Gemeenschap, schooljaren 2015-2016 tot 2022-2023, in aantal leerlingen

Noot: tot schooljaar 2018-2019 gaat het om cijfers over de schooltoelage (cijfers zoals gekend op 9 oktober 2019), vanaf schooljaar 2019-2020 om cijfers over de schooltoeslag. De cijfers voor het schooljaar 2021-2022 en 2022-2023 zijn voorlopige cijfers (zoals gekend in april 2023).

Bron: Agentschap Opgroeien

Figuur 6. Schooltoelage en schooltoeslag (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

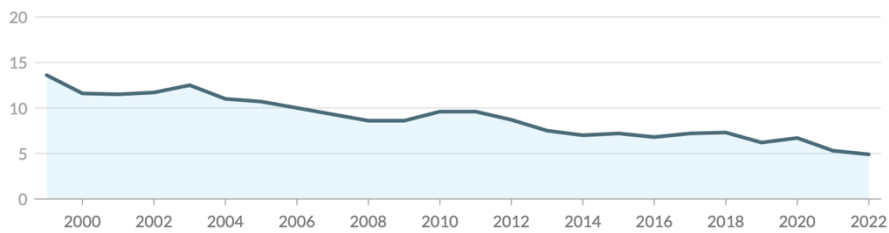
3.4. Vroegtijdige schoolverlaters

De Europese Commissie stelde vast dat, hoewel vooruitgang geboekt is, nog steeds 10% van de Europese jongeren de **schoolbanken vroeger verlaat**. Het gaat zelfs om meer dan 60% bij Roma jongeren. Slechts 83% van de Europese jongeren vervulde het middelbaar onderwijs, en bij Roma jongeren gaat dit om 28%. Ook kinderen met een handicap verlaten de school vroeger. Bovendien is er een aanhoudende gender gap, met meer jongens dan meisjes die vroeger stoppen met school. Er moet meer aandacht besteed worden aan benadeelde leerlingen. Beroepsonderwijs kan zorgen voor een gebalanceerde mix tussen beroepsvaardigheden en sleutelvaardigheden (European Commission, 2021).

In 2022 was 4,9% van de Vlaamse jongeren tussen 18 en 24 jaar vroegtijdige schoolverlaters, volgens de resultaten van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK). Deze jongeren hebben geen eindexamen van het secundair onderwijs behaald en volgden geen onderwijs of opleiding. In 1999 was dit percentage hoger, namelijk 13,6%. Sindsdien is het aantal vroegtijdige schoolverlaters gestaag gedaald. Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters is beperkt hoger bij mannen (5,5%) dan vrouwen (4,2%). Het verschil tussen mannen en vrouwen was nooit eerder zo klein als in 2022. Ook ligt het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in het Vlaams Gewest lager dan het EU-gemiddelde (9,6%) (Statistiek Vlaanderen, 2023c).

Vroegtijdige schoolverlaters Vlaams Gewest, 1999-2022, in %

Noot: de gegevens opgenomen in de figuur zijn schattingen gebaseerd op een enquête. Daardoor moet rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Er zijn breuken in de tijdreeks tussen 2003 en 2004, tussen 2013 en 2014, tussen 2016 en 2017 en tussen 2020 en 2021.

Figuur 7. Vroegtijdige schoolverlaters (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

Wanneer we kijken naar de jongeren die ingeschreven waren in een erkende Vlaamse onderwijsinstelling in het schooljaar 2020-2021 maar niet meer in 2021-2022, zien we dat er in 2021 6.038 ongekwalificeerde schoolverlaters waren (maximaal een getuigschrift van de 2de graad secundair onderwijs). Het betreft hier 8,6% van alle schoolverlaters. Dit aantal ligt na een sterke daling in 2020 (4.384) in 2021 terug op pre-corona niveau (6.085 in 2019). Meer mannen dan vrouwen verlaten de school zonder eindkwalificatie. Toch verloopt de aansluiting tot de arbeidsmarkt bij zowel mannen als vrouwen even moeizaam. Eind juni 2022 was 20% van de ongekwalificeerde schoolverlaters werkzoekend (VDAB, 2023).

3.5. Evolutie lerarenpopulatie

De lerarenopleiding moet voldoende inzetten op diversiteit, interculturele vaardigheden en conflictbemiddeling zodat leraren in staat zijn om kinderen met verschillende achtergronden te integreren en een hechte en gastvrije omgeving te vergemakkelijken (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Leraren zijn de spilfiguur in de schoolloopbaan van jongeren. Ze spelen een belangrijke rol, zowel bij de persoonlijke vorming als voor de schoolse ontwikkeling.

De onderstaande grafiek toont een overzicht aan van de evolutie van het onderwijspersoneel per onderwijsniveau (uitgedrukt in aantal voltijdse eenheden). Hoewel het aantal voltijdse eenheden toeneemt, kampt het Vlaams Onderwijs met een lerarentekort.

	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
Gewoon basisonderwijs	56.863	57.107	58.702	59.242	60.348	61.951
Buitengewoon basisonderwijs	8.548	8.658	8.875	9.052	9.739	9.897
Gewoon secundair onderwijs ⁽¹⁾	59.580	59.452	59.742	60.575	61.560	63.319
Buitengewoon secundair onderwijs	8.262	8.440	8.662	8.939	9.437	9.820
HBO5 verpleegkunde ⁽²⁾	1.277	1.432	1.368	1.309	1.334	1.382
Hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs en SLO ⁽³⁾	806	790	779	-	-	-
Hogescholenonderwijs ^{(3) (4)}	8.314	8.509	8.626	9.464	9.732	9.817
Secundair volwassenenonderwijs	5.167	5.211	5.228	5.328	5.332	5.366
Basiseducatie	980	1.068	1.064	1.100	1.172	1.161
Deeltijds kunstonderwijs	4.284	4.284	4.341	4.475	4.622	4.684
Personeel van CLB, onderwijsinspectie, pedagogische begeleiding, internaten, ...	5.129	5.016	5.002	5.018	5.114	5.105
Totaal	159.210	159.967	162.389	164.501	168.390	172.503
Universitair onderwijs ⁽⁵⁾	10.619,91	10.685,05	10.738,12	11.088,50	11.311,10	11.266,38

(1) Personeel van het voltijds en het deeltijds secundair onderwijs.

(2) De opleiding verpleegkunde die vroeger behoorde tot de vierde graad van het BSO ging vanaf 2009-2010 over naar het hoger beroepsonderwijs (HBO5). Vanaf 2017-2018 wordt een andere berekeningswijze gebruikt voor het personeel HBO5-verpleegkunde (alle instellingen worden in aanmerking genomen, ook diegene die zowel secundair onderwijs als HBO5-verpleegkunde inrichten) Dit resulteert in een trendbreuk.

(3) Het hoger beroepsonderwijs van het volwassenenonderwijs en specifieke lerarenopleiding werden overgeheveld naar het hoger onderwijs in het academiejaar 2019-2020.

(4) Voor het hogescholenonderwijs zijn de lesopdrachten van de gastprofessoren en de mandaatsvergoedingen zowel opgenomen in de voltijdse eenheden als bij het aantal personen.

(5) Personeel aan de universiteiten betaald ten laste van de werkingsuitkeringen.

Figuur 8. Evolutie personeel per onderwijsniveau uitgedrukt in aantal voltijdse eenheden (Bron: Departement Onderwijs en Vorming, 2022)

De Vlaamse Regering heeft sinds december 2021 maatregelen aangenomen om het lerarentekort aan te pakken, met sommige maatregelen die dit schooljaar al in werking treden en andere die op langere termijn gepland zijn.

Maatregelen zijn onder andere:

- Meer zij-instromers kunnen meer anciënniteit meenemen.
- Uitbreiding van de lijst met knelpuntvakken met 12 extra vakken en 2 ambten.
- Mogelijkheid voor masters met een pedagogisch bekwaamheidsbewijs om in het basisonderwijs te werken met het salaris van een bachelor.
- Extra loon voor leerkrachten die extra uren lesgeven bovenop hun reguliere opdracht.
- Flexibiliteit voor leerkrachten in eindloopbaanverlof of zorgverlof om hun verlof tijdelijk op te schorten.
- Pensioengerechtigde leerkrachten kunnen enkele uren lesgeven zonder fiscale bestraffing.

Op langere termijn omvat de planning onder andere:

- Structurele clustering van vervangingsopdrachten om deze aantrekkelijker te maken.
- Oprichting van een lerarenloket als centraal aanspreekpunt voor aspirant-leraren.
- Verbeterde mogelijkheden voor leerkrachten om na ziekteverlof geleidelijk hun lesopdracht weer op te nemen.
- Ondersteuning voor zij-instromers zonder pedagogische bekwaamheid om de lerarenopleiding te volgen.
- Herziening van de bachelor- en masterproef met meer nadruk op praktijk.
- Intensievere samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen.

- Diversiteitsbevordering bij de werving van leerlingen voor de lerarenopleiding in het secundair onderwijs.
- Integratie van digitalisering in het onderwijssysteem.
- Onderzoek naar bezoldiging van stagiairs voor korte vervangingen en mogelijkheden voor ondersteunend personeel om pedagogische bekwaamheidsbewijzen te behalen.

Dit brede scala aan maatregelen is bedoeld om het lerarentekort in Vlaanderen aan te pakken en de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen (Departement Onderwijs en Vorming, 2022, Departement Onderwijs en Vorming, 2023d).

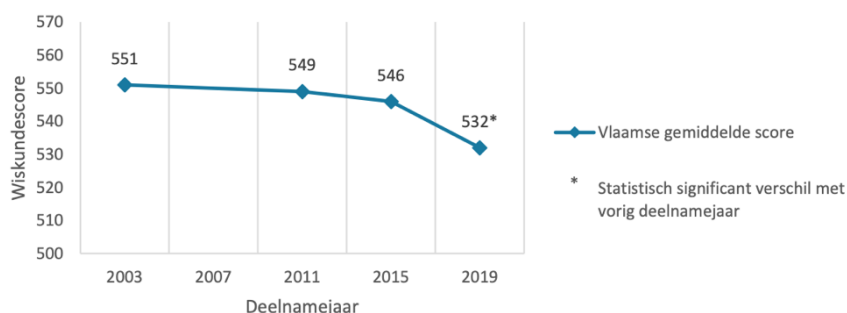
3.6. Onderwijsprestaties en ongelijkheid

Het Kinderrechtencomité merkt op dat kinderen uit sociaal en economisch achtergestelde gezinnen en kinderen met een migratieachtergrond belemmeringen ondervinden bij de **toegang tot kwaliteitsonderwijs**, wat leidt tot ondermaatse prestaties, oververtegenwoordiging in het technisch en beroepsonderwijs, voortijdige schoolverlating, schooluitsluiting en het niet behalen van een diploma. Er moeten meer inspanningen geleverd worden om ongelijkheden te bestrijden en gelijke kansen in het onderwijs aan te moedigen. Integratie van kansarme kinderen moet worden bevorderd (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

In het lager onderwijs brengen de resultaten van de laatste PIRLS-toets uit 2021 naar leesvaardigheid geen goed nieuws. In de EU15-groep waarmee Vlaanderen vergeleken moet worden, doet enkel Wallonië het slechter. Wereldwijd bevindt Vlaanderen zich achteraan in de middenmoot met scores gelijkaardig aan die van Albanië, Cyprus, Frankrijk, Israël, Malta en Servië. Ook liggen de scores van de Vlaamse leerlingen opvallend dicht bij elkaar: in bijna alle andere landen is er een grotere kloof tussen de sterkste en zwakste lezers. Maar 3% van de Vlaamse leerlingen is een gevorderde lezer (in Engeland is dit bijvoorbeeld 18%, internationaal gaat het om 7%). 6% van de leerlingen scoort onder het lage referentieniveau. Dit is gelijk aan de internationale mediaan, maar meer dan in de meeste van de vergelijkingslanden. De cijfers tonen aan dat het Vlaamse onderwijssysteem momenteel niet voldoende tegemoetkomt aan de noden van de zwakke lezers maar ook te weinig inspeelt op die van de sterke lezers. De resultaten op de PIRLS-toets dalen sinds 2006. Bovendien loopt de dalende trendlijn de laatste jaren steiler dan voordien (Denies et al., 2023).

Ook het TIMSS-onderzoek van 2019 naar wiskunde en wetenschappen in de lagere school leverde teleurstellende resultaten op. Het verschil in prestaties van 2003 tot en met 2015 was beperkt en statistisch niet significant. De daling tussen 2015 en 2019 was dit echter wel. Daarnaast toont het onderzoek ook aan dat de minder sterke leerlingen steeds zwakker gaan presteren (Faddar et al., 2020).

Figuur 9. Vlaams gemiddelde score wiskunde doorheen de tijd (Bron: Faddar et al., 2020)

Het PISA-onderzoek bestudeert de vaardigheden van 15-jarigen in het secundair onderwijs. In Vlaanderen haalt 1 op 5 leerlingen (19%) in 2018 het referentieniveau voor leesvaardigheid niet (OESO-gemiddeld 23%). 12% van de leerlingen presteert op topniveau (OESO-gemiddeld 9%). Meisjes scoren significant beter dan jongens. De kloof tussen meisjes en jongens behoort tot de kleinste van alle OESO-landen. Enkel in Japan, het Verenigd Koninkrijk, Chili, Costa Rica, B-S-J-China, Mexico en Colombia is de kloof kleiner. Tien landen scoren significant hoger dan Vlaanderen op vlak van lezen.

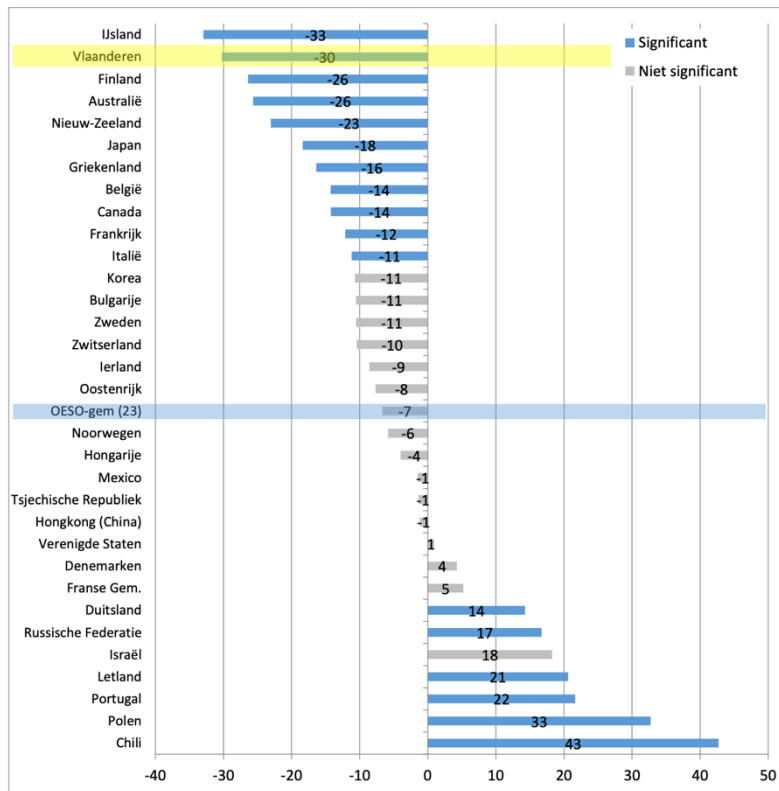
17% van de Vlaamse leerlingen behoort in 2018 tot de groep laagpresteerders voor wiskunde (OESO-gemiddeld 24%), 19% behoort tot de top (OESO-gemiddeld 11%). Geen enkel Europees land doet het beter. Jongens scoren significant hoger dan meisjes: met een verschil van 14 punten behoort de genderkloof in Vlaanderen op vlak van wiskunde tot de grootste van alle landen. Enkel Colombia, Costa Rica, Peru, Italië en Argentinië doen het slechter.

Vlaanderen scoort ook significant hoger dan het OESO-gemiddelde op vlak van wetenschappelijke geletterdheid. Het aantal laagpresteerders ligt op 18% (OESO-gemiddeld 22%). Het aantal toppresteerders ligt op 10% in Vlaanderen (OESO-gemiddeld 7%). Jongens scoren gemiddeld hoger dan meisjes, maar dit verschil is niet significant.

Tussen 2015 en 2018 was er geen significant verschil in gemiddelde prestatie voor leesvaardigheid. Wanneer de resultaten voor 2015 echter in rekening worden gebracht, is er wel degelijk een dalende trend voor leesvaardigheid merkbaar in Vlaanderen. Ook voor wiskundige en wetenschappelijke prestaties is een significante daling merkbaar (PISA Vakgroep Onderwijskunde, 2018).

Leesvaardigheid	
PISA2000	532 (4,3)
PISA2003	530 (2,1)
PISA2006	522 (4,1)
PISA2009	519 (2,3)
PISA2012	518 (3,0)
PISA2015	511 (2,8)
PISA2018	502 (3,4)

Figuur 10. Trend in gemiddelde score voor leesvaardigheid (Bron: PISA Vakgroep Onderwijskunde, 2018)

Figuur 11. Trend in gemiddelde prestatie voor leesvaardigheid tussen 2000 en 2018 (Bron: PISA Vakgroep Onderwijskunde, 2018)

3.7. Digisprong

De Digisprong is een initiatief in Vlaanderen dat tot doel heeft het onderwijs te moderniseren en te digitaliseren. Vlaanderen investeert 375 miljoen euro in deze grootschalige digisprong voor alle scholen, leerlingen en leerkrachten als onderdeel van het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht'. Deze investering heeft tot doel de onderwijskwaliteit te verbeteren in het huidige digitale tijdperk. De belangrijkste reden achter deze investering is om het onderwijs effectiever te maken, de leerprocessen te versterken en diepgaand leren te bevorderen.

Het programma werd gelanceerd in 2020 als een reactie op de COVID-19-pandemie, die de noodzaak benadrukte om het onderwijs flexibeler en digitaal toegankelijker te maken. Het belangrijkste doel van de Digisprong is om alle leerlingen en scholen in Vlaanderen toegang te geven tot moderne digitale leermiddelen en technologieën, zodat ze kunnen profiteren van gepersonaliseerd leren, online bronnen en digitaal onderwijs. Het programma richt zich op het verstrekken van laptops, tablets en internettoegang aan leerlingen en leraren, evenals de ontwikkeling van digitale leermiddelen en opleidingen voor leerkrachten. De Digisprong beoogt zo de kloof in digitale geletterdheid te verkleinen en het onderwijs aan te passen aan de eisen van de 21e eeuw (Departement Onderwijs en Vorming, 2023b, Kenniscentrum Digisprong, 2023).

3.8. Schoolbeleving

Om het recht op onderwijs ten volle te realiseren, moet de synergie tussen het recht op onderwijs en andere rechten goed begrepen worden. Zo is het recht op onderwijs onvermijdelijk verbonden met het recht op water en hygiëne (deel van het recht op gezondheid, art. 24 KR-verdrag). Zo is het voor meisjes moeilijk om een goede schoolbeleving te hebben wanneer ze geen toegang hebben tot menstruatieproducten (Special Rapporteur on the right to education, 2020a).

In 2021 geeft 75% van de kinderen tussen 8 en 12 jaar in de ISCWeB-studie aan voor een groot stuk of helemaal akkoord te zijn met de stelling “Ik voel me veilig op school”. Dit is een significante daling van 11% t.o.v. 2018. Ook is er een significante daling merkbaar in “Mijn meesters en juffen geven om mij” (65% in 2021, daling van 12% t.o.v. 2018) en “Als ik een probleem heb op school, zullen mijn meesters en juffen mij helpen” (78% in 2021, daling van 5% t.o.v. 2018) (Dhoore et al., 2021).

De schoolklimaat enquête van çavaria 2021-2022, vijf jaar na de eerste in 2017-2018, onthulde dat veel LGBTI+ leerlingen nog steeds geen veilig schoolklimaat ervaren (çavaria, 2023). Meer dan de helft voelt zich onveilig vanwege hun seksuele oriëntatie, terwijl 1 op de 3 zich onveilig voelt vanwege genderidentiteit of -expressie. Deze gevoelens van onveiligheid hebben ernstige gevolgen: één op de vijf leerlingen was afgelopen schooljaar langer dan een week afwezig vanwege deze onveiligheid en één op de drie heeft zelfs van school gewisseld om soortgelijke redenen. Toch is er ook enige hoop te vinden in de resultaten. Meer dan de helft van de leerlingen geeft aan dat hun school zich inzet voor LGBTI+ zichtbaarheid en acceptatie. Dit omvat deelname aan zichtbaarheidsacties zoals IDAHOT en paarse dagen, evenals positieve gesprekken met het schoolpersoneel over LGBTI+ onderwerpen.

Tegelijkertijd geven leerlingen ook aan dat zichtbaarheidsacties tot meer onveiligheidsgevoelens kunnen leiden als andere leerlingen regenboogvlaggen verwijderen of LGBTI+ fobe opmerkingen maken. Leerlingen die op een positieve en/of neutrale manier les kregen over LGBTI+ thema's scoorden hoger op algemene veiligheidsgevoelens in de school. Çavaria doet enkele aanbevelingen om de huidige situatie te verbeteren:

- Onderwijskoepels moeten LGBTI+ thema's expliciet opnemen in hun leerplannen in alle schooljaren.
- De Vlaamse overheid moet een nieuwe verklaring initiëren over seksuele oriëntatie, genderidentiteit en genderexpressie en onderwijskoepels verplichten om verplichte lessen en een genderbeleid op te nemen.
- De onderwijsinspectie moet LGBTI+ veiligheid in hun inspectierondes opnemen.
- Pedagogische begeleidingsdiensten moeten regelmatig LGBTI+ thema's opnemen in hun nascholingsaanbod voor leerkrachten.
- De lerarenopleiding moet toekomstige leerkrachten leren hoe ze LGBTI+ inclusief kunnen werken.
- Het ministerie van Onderwijs moet initiatieven van leerlingen ondersteunen die zich inzetten voor LGBTI+ zichtbaarheid op school, zoals Gender en Seksualiteit Allianties (GSA's).

- Scholen moeten een inclusief anti-pestbeleid voeren dat specifiek aandacht besteedt aan LGBTI+ leerlingen.
- De overheid moet elke vijf jaar onderzoek doen naar het welzijn van LGBTI+ leerlingen in het secundair onderwijs of hiervoor het nodige budget voorzien.

 Jeugdonderzoeksplatform Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: schoolbeleving (sociale uitsluiting op school, studiedruk, interesse in leerinhoud, ervaren responsiviteit van leerkrachten en bredere school).

VOORLOPIGE VERSIE

Bronnen

AHOVOKS (2022). Hoger onderwijs in cijfers: 2022-2023. Geraadpleegd via <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/52403>

cavaria (2023). Vlaamse LGBTI+ schoolklimaat enquête 2021 – 2022: De schoolervaringen van LGBTI+ jongeren in Vlaanderen. Geraadpleegd via https://cavaria.be/sites/default/files/bijlagen/LGBTI%2B%20schoolklimaat%20rapport%202021%20-%202022%20_0.pdf

Denies, K., Bleukx, N., Pelgrims, L., Laga, J., Van Steertegem, K., Dockx, J., Vanbuel, M., Van Keer, H., & Aesaert, K. (2023). Leesvaardigheid in het vierde leerjaar in Vlaanderen: Resultaten van PIRLS 2021 in internationaal vergelijkend perspectief. Geraadpleegd via https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/2023-05/PIRLS2021_Brochure_KULeuven-UGent.pdf

Departement Onderwijs en Vorming (2022). Vlaams onderwijs in cijfers. Geraadpleegd via <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/54093>

Departement Onderwijs en Vorming (2023a). Schooltoeslag. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/schooltoeslag>

Departement Onderwijs en Vorming (2023b). Digisprong. Geraadpleegd via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/directies-en-administraties/organisatie-en-beheer/ict/digisprong>

Departement Onderwijs en Vorming (2023c). Cijfers en rapporten over het onthaalonderwijs. Geraadpleegd via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/anderstalige-nieuwkomers-en-onderwijs/cijfers-en-rapporten-over-het-onthaalonderwijs>

Departement Onderwijs en Vorming (2023d). Extra maatregelen in de strijd tegen het lerarentekort. Geraadpleegd via <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/nieuws/extra-maatregelen-in-de-strijd-tegen-het-lerarentekort>

Dhoore, J.; Hadermann, E.; Serie, C.; Siongers, J.; Van Droogenbroeck, F.; Van Kelecom, E.; Vlegels, J. (2021). Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten

Faddar, J., Appels, L., Merckx, B., Boeve-de Pauw, J., Delrue, K., De Maeyer, S., & Van Petegem, P. (2020). Vlaanderen in TIMSS 2019. Wiskunde- en wetenschapsprestaties van het vierde leerjaar in internationaal perspectief en doorheen de tijd. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen (2021). Oktobertelling 2021: meer leerlingen in het buitengewoon onderwijs dan voor het m-decreet. Geraadpleegd via <https://www.katholiekonderwijs.vlaanderen/oktobertelling-2021>

Kenniscentrum Digisprong (2023). Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/kenniscentrum-digisprong>

PISA Vakgroep Onderwijskunde (2018). Leesvaardigheid van 15-jarigen in Vlaanderen. Overzicht van de eerste resultaten van PISA 2018. Geraadpleegd via <https://www.pisa.ugent.be/uploads/files/Samenvatting-Vlaamse-resultaten-PISA-2018.pdf>

Statistiek Vlaanderen (2023a). Schoolbevolking basis- en secundair onderwijs. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/schoolbevolking-basis-en-secundair-onderwijs>

Statistiek Vlaanderen (2023b). Schoolse vorderingen. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/schoolse-vorderingen>

Statistiek Vlaanderen (2023c). Vroegtijdige schoolverlaters (op basis van EAK-enquête). Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/vroegtijdige-schoolverlaters-op-basis-van-eak-enquete>

Statistiek Vlaanderen (2023d). Aanwezigheid kleuters in kleuteronderwijs. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/aanwezigheid-kleuters-in-kleuteronderwijs#:~:text=In%20het%20schooljaar%202021-2022%20was%2098,6%25%20van,Hoofdstedelijke%20Gewest%20worden%20niet%20meegeteld.>

VDAB (2023). Schoolverlatersrapport editie 2023. Geraadpleegd via <https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/schoolverlatersrapport2023.pdf>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2001). General Comment No. 1 on Article 29 (1): the aims of education.

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 6 on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin.

Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 9 the rights of children with disabilities.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017). Joint general comment No. 4 and No. 23 on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Special Rapporteur on the right to education (2019). Report on the role of the right to education in the prevention of atrocity crimes and mass or grave human rights violations.

Special Rapporteur on the right to education (2019a). Report on the implementation of the right to education and Sustainable Development Goal 4 in the context of the growth of private actors in education.

Special Rapporteur on the right to education (2020). Report impact of the coronavirus disease crisis on the right to education – concerns, challenges and opportunities.

Special Rapporteur on the right to education (2020a). Report on how the rights to education, water and sanitation are interrelated.

Committee on the Rights of the Child (2021). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child. Special Rapporteur on the right to education (2021). Report on the cultural dimensions of the right to education, or the right to education as a cultural right.

Special Rapporteur on the right to education (2021). Report on the cultural dimensions of the right to education, or the right to education as a cultural right.

Special Rapporteur on the right to education (2021a). Report on the right to education of migrants.

Special Rapporteur on the right to education (2022). Report on the impact of the digitalization of education on the right to education.

Special Rapporteur on the right to education (2022). Report on early childhood care and education.

Special Rapporteur on the right to education (2023). Report on securing the right to education: advances and critical challenges.

4. Werk

Door het maken en delen van content in de **digitale wereld** kunnen kinderen economische actoren worden. Dit houdt een risico van uitbuiting in. Er moet voldoende regulering zijn hieromtrent (Committee on the Rights of the Child, 2021). Het is namelijk de plicht van een staat om kinderen te beschermen tegen tewerkstelling die een bedreiging vormen voor hun gezondheid, opvoeding en ontwikkeling (art. 32 KR-verdrag).

Er werden reeds verschillende initiatieven genomen rond kinderrechten **en het bedrijfsleven**. Toch is er nog nood aan regelgeving om te zorgen dat het bedrijfsleven voldoet aan internationale en nationale rechten en normen. Activiteiten van bedrijven mogen geen negatieve gevolgen hebben voor mensenrechten en geen gevaar opleveren voor de milieunormen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

De diepere oorzaken van **bedelarij** moeten effectief aangepakt worden. De betrokken kinderen moeten op school kunnen blijven (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Met betrekking tot kinderen in de context van **migratie**, herinnert het Kinderrechtencomité eraan dat kinderen in de context van migratie dezelfde rechten hebben als ieder kind (Comité voor de rechten van het kind, 2017).

De **informele economie** speelt een grote rol en draagt bij aan het BNP. Toch is het vanuit een kinderrechtenperspectief belangrijk dat activiteiten plaatsvinden binnen de juridische kaders. Zo is speelgoed dat niet vervaardigd werd in deze context potentieel gevaarlijk omdat het niet voldoet aan de kwaliteitscriteria (Committee on the Rights of the Child, 2013).

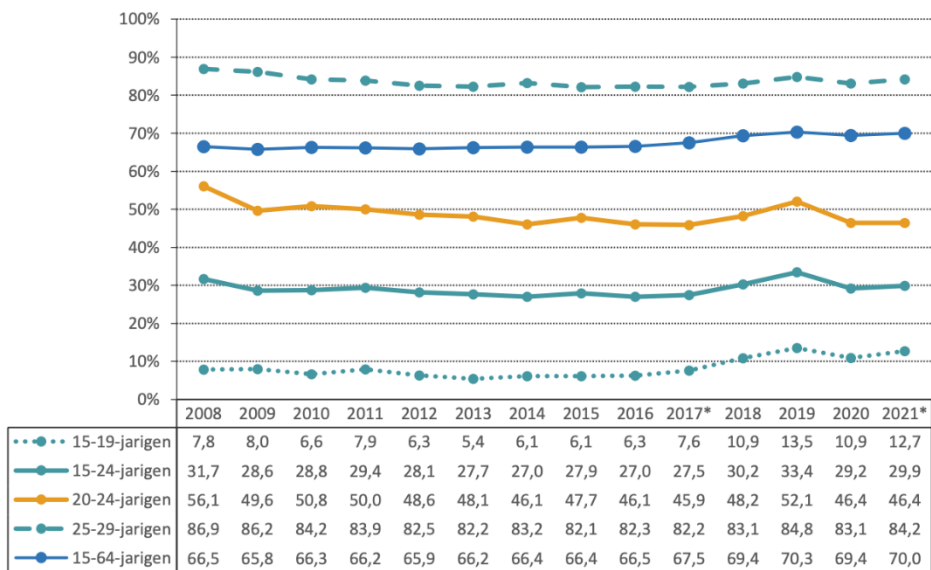
4.1. Werkzaamheidsgraad jongeren

Drie op de tien van de 15- tot 24-jarigen was in 2021 aan het werk. Met een werkzaamheidsgraad van 29,9% ligt dit cijfer in lijn met de vorige jaren. Dat het aandeel werkende jongeren in de buurt van 30% ligt, heeft te maken met het groot aantal jongeren dat nog schoolgaand is, in het bijzonder bij de groep 15- tot 19-jarigen.

Als jongeren die nog studeren (binnen het regulier onderwijssysteem) niet meegenomen worden in de werkzaamheidsgraad is gemiddeld 75,4% van de jongeren in Vlaanderen aan het werk. Dat is ongeveer gelijk aan de globale werkzaamheidsgraad voor Vlaanderen (20-64 jaar, inclusief studenten) van 75,3% (Boey & Vansteenkiste, 2022).

De coronacrisis deed bij alle jongeren de werkzaamheidsgraad afnemen in 2020 ten opzichte van 2019. In 2021 tekent elke leeftijdsgroep bij de jongeren een gedeeltelijk herstel op, met uitzondering van de 20- tot 24-jarigen. In deze groep blijft de werkzaamheidsgraad gelijk aan 46,4%. Na een daling van 5,7 procentpunten in 2020, blijft de werkzaamheidsgraad van deze groep voorlopig op het coronaniveau steken. Bij de 25- tot 29-jarigen zien we dan weer dat de werkzaamheidsgraad bijna haar niveau van voor corona bereikt, met 0,6 procentpunten verschil. De werkzaamheidsgraad van de 15- tot 19-jarigen ligt in 2021 nog altijd 0,7 procentpunt lager dan in 2019, maar tekent wel een toename van 1,8 procentpunt op ten opzichte van 2020 (Boey & Vansteenkiste, 2022).

Uit onderzoek bleek eerder dat werkgevers studentenarbeid terugschroefden tijdens de eerste schokken van de coronacrisis, maar dat studentenarbeid bij het eerste herstel al snel opnieuw toenam (Vandekerkhove et al., 2022).

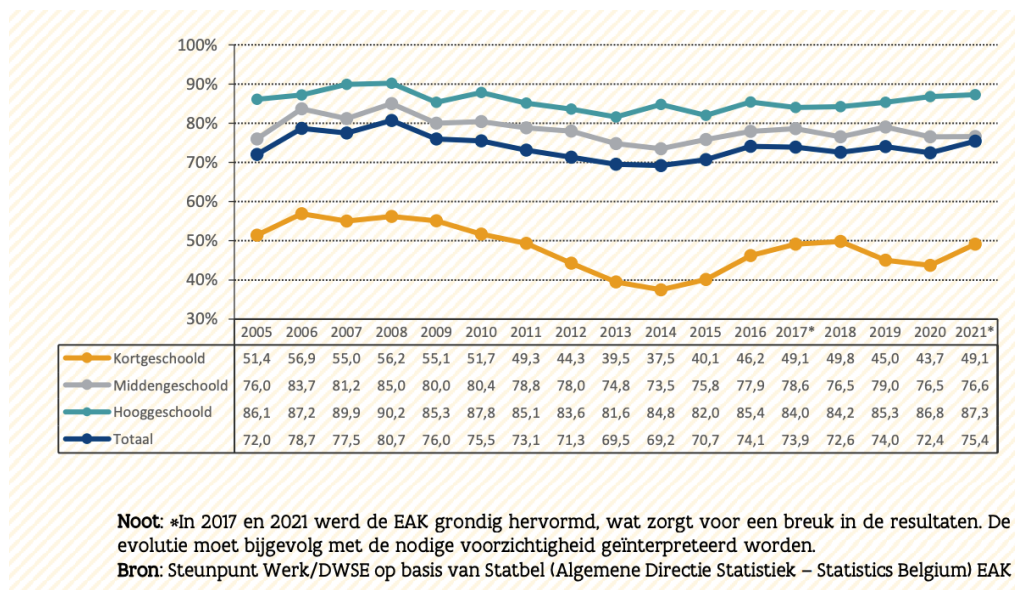
Noot: *In 2017 en 2021 werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De evolutie moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.
Bron: Steunpunt Werk/DWSE op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) EAK

Figuur 1. Werkzaamheidsgraad (%) naar leeftijd / Vlaamse Gewest, 15-64 jaar, 2008-2021 (Bron: Boey & Vansteenkiste, 2022)

4.2. Tewerkstelling volgens opleidingsprofiel

De positie van jongeren op de Vlaamse arbeidsmarkt verschilt sterk naargelang het opleidingsprofiel. Onderstaande figuur toont dat in het bijzonder kortgeschoolde jongeren, zonder diploma secundair onderwijs, moeilijker aansluiting vinden op de arbeidsmarkt. Bij hen was de helft in 2021 aan de slag, een kloof van 28 procentpunten met hun middengeschoolde leeftijdsgenoten (met diploma secundair onderwijs) en 38 procentpunten verschil met langgeschoolde jongeren (met diploma hoger onderwijs).

Als we de kortgeschoolde jongeren (exclusief studenten) vergelijken met de globale populatie kortgeschoolden van 25-64 jaar, dan ligt de werkzaamheidsgraad bij de jongeren 2,1 procentpunt lager dan de werkzaamheidsgraad van 51,2% bij de kortgeschoolde 25- tot 64-jarigen.

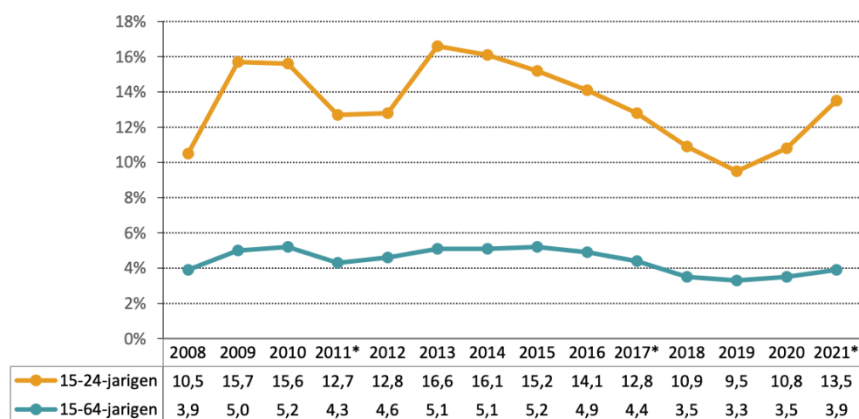

Figuur 2. Werkzaamheidsgraad exclusief studenten naar opleidingsniveau / Vlaams Gewest, 15-24 jaar, 2005-2021 (Bron: Boey & Vansteenkiste, 2022)

Tijdens moeilijkere tijden op de arbeidsmarkt neemt de werkzaamheidsgraad sterker af bij de kortgeschoolde jongeren en daarna treedt er een herstel op. Hun arbeidsmarktdeelname is meer conjunctuurgevoelig. Dat patroon lijkt zich ook af te tekenen bij de coronacrisis. Tegelijk zien we dat de daling in de werkzaamheidsgraad bij kortgeschoolde jongeren zich al in 2019 inzette (-4,8 procentpunt). In 2020 daalde de werkzaamheidsgraad van de kortgeschoolde jongeren (exclusief studenten) verder naar 43,7%. Vervolgens tekent zich in 2021 een heel sterk herstel af: de werkzaamheidsgraad bij kortgeschoolde jongeren stijgt met 5,4 procentpunt. Zo bereikt de werkzaamheidsgraad van kortgeschoolde jongeren bijna opnieuw het niveau van 2018. Bij de middengespoolden jongeren (exclusief studenten) stagneert de werkzaamheidsgraad in 2021 en tekent zich voorlopig geen herstel op naar het werkzaamheidspeil van voor 2020 (Boey & Vansteenkiste, 2022).

4.3. Jeugdwerkloosheid

Tijdens de periodes van de economische crisis rond 2009 en 2012-2013 piekte de werkloosheidsgraad rond de 16% om nadien te dalen. De coronacrisis zorgde in 2020 voor een meer bescheiden opstoot naar 10,8%, maar in 2021 steeg de jeugdwerkloosheidsgraad verder naar 13,5%, waardoor de werkloosheid bij jongeren in 2021 al 4 procentpunt hoger lag dan in 2019.

Noot:

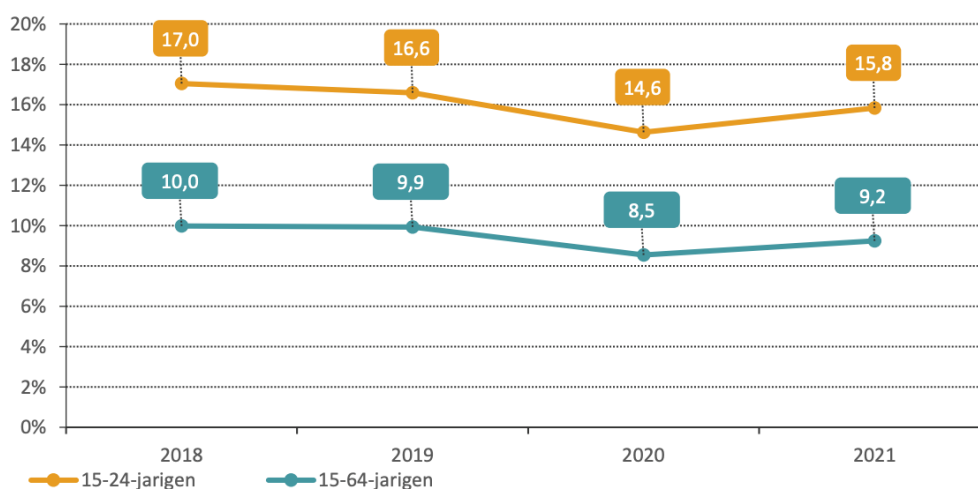
^a In 2011 is er een aanpassing in de toewijzing van werklozen.

^b In 2017 en 2021 werd de EAK grondig hervormd, wat zorgt voor een breuk in de resultaten. De evolutie moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Bron: Steunpunt Werk/DWSE op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) EAK

Figuur 3. Werkloosheidsgraad (%) naar leeftijd / Vlaams Gewest, 15-64 jaar, 2008-2021 (Bron: Boey & Vansteenkiste, 2022)

Anderzijds verbetert de uitstroom naar werk wel. Het gemiddelde maandelijkse aantal jonge werkzoekenden dat werk vond, nam toe van 14,6% in 2020 naar 15,8% in 2021 (Figuur 4). In relatieve termen is dit een gelijkaardige stijging als in de totale werkloze bevolking (Boey & Vansteenkiste, 2022).

Noot: VDAB hanteert sinds juni 2021 een nieuwe werkzoekendenindeling. Meer bepaald ligt nu de focus op de rapportering van alle burgers die ingeschreven zijn bij de VDAB (werkzoekenden zonder werk, maar bijvoorbeeld ook werkenden en studenten). Deze wijziging heeft als gevolg dat de tijdreeks over de maandelijkse uitstroom van de wzw naar werk slechts vanaf 2018 beschikbaar is.

Bron: Steunpunt Werk/DWSE op basis van VDAB

Figuur 4. Gemiddelde maandelijkse uitstroom naar werk van werkzoekenden zonder werk (%) / Vlaams Gewest, 2018-2021 (Bron: Boey & Vansteenkiste, 2022)

4.4. NEET-jongeren

Er moeten voldoende maatregelen genomen worden om te zorgen dat jongeren blijvend deelnemen aan een vorm van onderwijs of vorming. Jongeren moeten voldoende betrokken worden bij de drempels om het onderwijs verder te zetten. Jongeren die niet in onderwijs, vorming of werk ingeschreven zijn hebben een groter risico op werkloosheid of uitbuiting bij de overstap naar volwassenheid. Deze jongeren moeten voldoende ondersteund worden (Committee on the Rights of the Child, 2016).

NEET-jongeren (Not in Education, Employment or Training) zijn jongeren tussen 15 en 24 jaar die geen opleiding, onderwijs of vorming volgen en niet aan het werk zijn.

Wanneer we kijken naar de huidige kenmerken van de NEET-jongeren tussen de 15 en 24 jaar, valt vooral op dat mannen oververtegenwoordigd zijn bij de NEET-jongeren (57,0%) in vergelijking met hun aandeel in de totale jongerenbevolking (51,1%). Deze hoger dan gemiddelde aanwezigheid van mannen is ook relatief sterk toegenomen de afgelopen jaren, in 2019 bedroeg hun aandeel nog 53,0%. In 2020 was de NEET-verhouding voor zowel mannen als vrouwen in de leeftijd van 15 tot 29 jaar ongeveer vergelijkbaar, met respectievelijk 8,8% bij mannen en 8,9% bij vrouwen. Echter, in 2021 verschuift deze verhouding in het nadeel van mannen, waarbij de percentages respectievelijk 8,3% voor mannen en 6,8% voor vrouwen zijn. De beide ratio's zijn echter wel gedaald op jaarbasis (Boey & Vansteenkiste, 2022).

NEET-jongeren zijn vaker middengespoold, namelijk 47,6%, in vergelijking met de totale jongerenpopulatie waar dit 42,7% is. In de oudere NEET-groep, die varieert in leeftijd van 25 tot 29 jaar, zien we niet alleen een grotere vertegenwoordiging van middengespoolden (41,1% vergeleken met 36,3% in de totale populatie van die leeftijdsgroep), maar ook een aanzienlijke aanwezigheid van kortgeschoolden (35,1% in vergelijking met 9,0%).

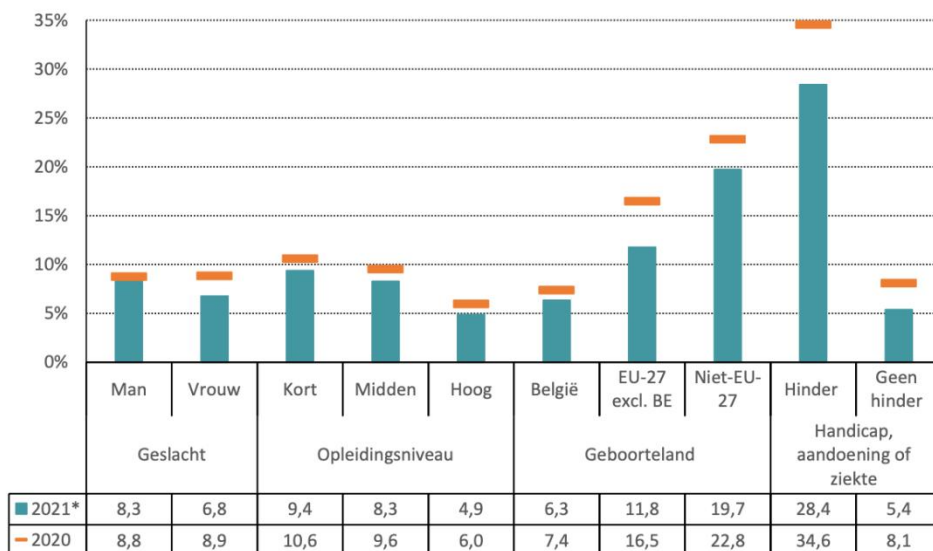
Vanwege beperkte aantallen moeten we voor andere demografische kenmerken kijken naar de leeftijdsgroep van 15 tot 29 jaar. Hier zien we dat deze groep aanzienlijk vaker in het buitenland is geboren, vooral buiten de EU-27 (17,1% in vergelijking met 6,4% in de totale jongerenpopulatie). Daarnaast ervaren ze ook vaker hindernissen als gevolg van een arbeidshandicap (22,4% vergeleken met 5,2% in de totale jongerenpopulatie).

Bij de NEET-ratio voor kortgeschoolde jongeren tussen 25 en 29 jaar is er een opvallende uitschieter. In 2021 bedraagt de NEET-ratio voor kortgeschoolden maar liefst 40,4%, wat negen keer hoger is dan het percentage voor langgeschoolden (4,5%). In 2020 was deze kloof aanzienlijk kleiner, met respectievelijk 34,6% voor kortgeschoolden en 6,1% voor langgeschoolden, wat iets minder dan zes keer verschil is.

Wat betreft jongeren tussen 15 en 24 jaar is de NEET-ratio in 2021 opvallend hoger voor middengespoolden (6,7%) dan voor kortgeschoolden (5,5%), terwijl de ratio's in voorgaande jaren ongeveer gelijk waren. Dit kan deels worden verklaard door het grote aantal kortgeschoolde jongeren jonger dan 18 jaar, wat betekent dat ze nog leerplichtig zijn. Een mogelijke verklaring voor deze stijging kan te maken hebben met veranderingen in de leeftijdsstructuur van de NEET-groep tussen 15 en 24 jaar. We zien namelijk een afname van het percentage mensen jonger dan of gelijk aan 18 jaar in 2021 in vergelijking met voorgaande jaren.

De COVID-19-pandemie had geen aantoonbare invloed op de stijging van de NEET-ratio in het jaar van de uitbraak van de pandemie. Dit lijkt ook het geval te zijn voor 2021, waarin de NEET-ratio zijn laagste niveau bereikt met 6,0%. Dit komt overeen met ongeveer 43.000 jongeren tussen 15 en 24 jaar die tijdens de referentieweek geen betaalde arbeid hebben verricht en ook geen onderwijs of opleiding hebben gevolgd gedurende de referentiemaand. In veertien jaar was het aantal en het aandeel NEET nooit zo laag geweest.

Van de personen die belemmerd worden door een handicap, aandoening of ziekte is bijna drie op de tien NEET (28,4%), wat vijf keer zo hoog is als bij personen zonder belemmering (5,4%). Deze kloof is licht toegenomen ten opzichte van het vorige jaar. Er zijn ook aanzienlijke verschillen in de NEET-ratio op basis van geboorteland. Bij jongeren die in België zijn geboren, bedraagt de NEET-ratio 6,3%, terwijl deze veel hoger is bij personen geboren buiten de EU-27, namelijk 19,7%. Voor degenen geboren in de EU-27, exclusief België, ligt de NEET-ratio daar tussenin, namelijk 11,8% (Boey & Vansteenkiste, 2022).

Noot: *Omwille van de herziening van de EAK vragenlijst moeten evoluties tussen 2020 en 2021 met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Bron: Steunpunt Werk/DWSE op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) – EAK

Figuur 5. NEET-ratio (%) volgens socio-demografische kenmerken / Vlaams Gewest, 15-29 jaar, 2020 en 2021 (Bron: Boey & Vansteenkiste, 2022)

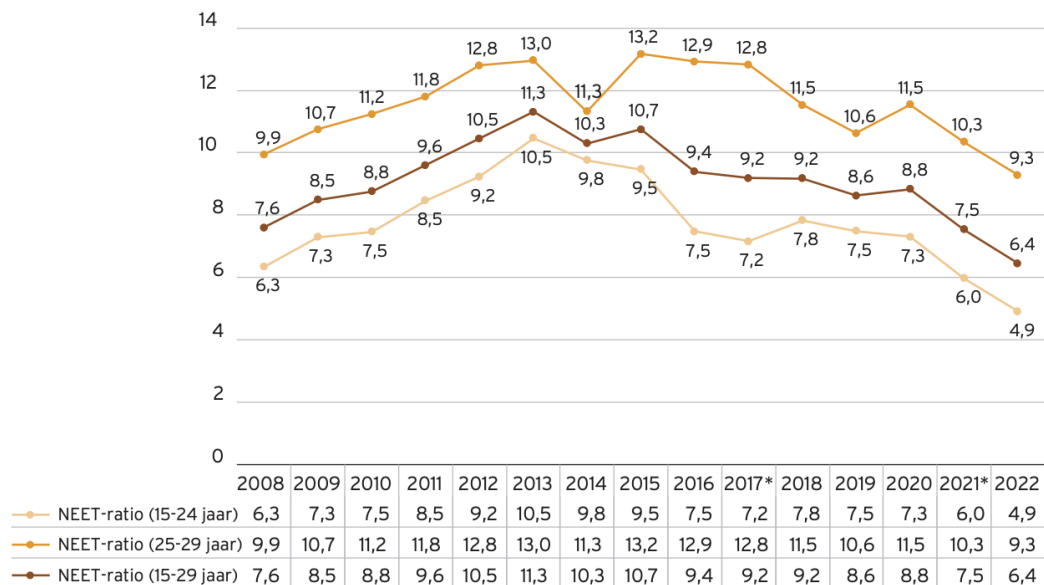
NEET-jongeren kunnen aan de hand van hun arbeidsmarktpositie in drie groepen worden ingedeeld: werkloze NEET, niet-beroepsactieve NEET met arbeidswens en niet-beroepsactieve NEET zonder arbeidswens.

In 2021 kan 41,3% van de 15- tot 24-jarige NEET-jongeren als werkloos beschouwd worden. Deze groep heeft de kleinste afstand tot de arbeidsmarkt: ze stellen zich beschikbaar voor werk en zijn actief op zoek naar werk. De niet-beroepsactieve NEET-jongeren kennen een grotere afstand tot de arbeidsmarkt aangezien zij aan geen van deze beide voorwaarden voldoen. 42,8% van de NEET-jongeren heeft geen arbeidswens. De groep van niet-beroepsactieven met arbeidswens is een flink stuk kleiner (15,9%) dan het aandeel zonder arbeidswens maar ook dan het aandeel met arbeidswens in 2020 (toen 20,5%) (Boey & Vansteenkiste, 2022).

Bij jongeren tussen 15 en 24 jaar zien we een opvallende toename van het percentage NEET-jongeren dat werkloos is. Het is belangrijk op te merken dat de EAK-vragenlijst in 2021 is herzien, met name wat betreft de definities van werkgelegenheid en werkloosheid, dus we moeten voorzichtig zijn bij het vergelijken met voorgaande jaren. In 2019 en 2020 was ongeveer 30% van deze NEET-groep werkloos, terwijl dat percentage in 2021 is gestegen tot iets meer dan 40% (Boey & Vansteenkiste, 2022). Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat wanneer NEET-jongeren werk vinden, ze vaak als uitzendkrachten aan de slag gaan (De Graeve et al., 2022).

Meer dan één op de vijf (21,9%) beschrijft zichzelf als leerling of student, wat kan duiden op jongeren die een vervolgopleiding overwegen, tijdelijk een pauze nemen voordat ze de arbeidsmarkt betreden, of jongeren die niet regelmatig naar school gaan. Van de niet-beroepsactieve NEET-jongeren tussen 15 en 29 jaar ziet 24,7% zichzelf als arbeidsongeschikt, 17,1% als werkloos en 18,6% als huisvader of huismoeder. Leeftijd lijkt een rol te spelen in hoe ze hun socio-economische status percipiëren. Bij de oudere leeftijdsgroep van 25 tot 29 jaar bijvoorbeeld zijn de percentages voor arbeidsongeschikt (30,4%) en huisvader of huismoeder (26,7%) hoger en we kunnen geen betrouwbare uitspraken doen over leerlingen of studenten.

Over het geheel genomen heeft ongeveer een derde (34,6%) van de NEET-jongeren tussen 15 en 24 jaar ooit werkervaring opgedaan. Dit percentage is iets hoger in vergelijking met voorgaande jaren. Van de NEET-populatie tussen 15 en 24 jaar in 2021 had 11,5% een baan die korter duurde dan drie maanden. In 23,2% van de gevallen ging het om een baan met meer continuïteit en baanzekerheid, waarbij de baan (of minstens één baan) langer dan drie maanden duurde. Voor de 25- tot 29-jarige NEET-jongeren blijkt dat het percentage zonder werkervaring aanzienlijk lager is dan bij de jongere NEET-groep (45,1% vergeleken met 65,4%) (Boey & Vansteenkiste, 2022).

Noot: *Tijdreeksbreuk tussen 2016 en 2017 enerzijds en 2020 en 2021 anderzijds. De evolutie van de resultaten moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Bron: Steunpunt Werk op basis van Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium) - EAK

*Figuur 6. Evolutie NEET-ratio voor de verschillende leeftijdscategorieën (Vlaams Gewest, 2008-2022)
(Bron: Penders & Vansteenkiste, 2023)*

Tegen het jaar 2030 is het doel gesteld dat “minstens 78% van de bevolking tussen 20 en 64 jaar een baan heeft.” Om dit overkoepelende doel te verwezenlijken, moet Europa zich richten op het verminderen van het percentage NEET-jongeren in de leeftijdsgroep van 15 tot 29 jaar, van 12,6% in 2019 tot 9% in 2030, met name door hun kansen op werk te verbeteren. Hoewel het Europese gemiddelde op 11,7% ligt, hebben al negen lidstaten dit doel in 2022 bereikt. België nadert deze doelstelling met een NEET-percentage van 9,2%. In het Vlaamse Gewest is het percentage zelfs lager dan negen, namelijk 6,4%. Het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben echter nog een weg te gaan, met respectievelijk NEET-percentages van 12,4% en 13,4% (Penders & Vansteenkiste, 2023).

Tot de NEET-groep behoren is een indicatie van kwetsbaarheid die op lange termijn gevolgen kan hebben: jongeren die voor een langere periode noch werken noch een opleiding volgen, zijn ook in hun latere levensfasen vaker werkloos of niet-beroepsactief. Ondanks het positieve nieuws van de gedaalde NEET-ratio in Vlaanderen, is het aandeel NEET-jongeren met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt wel toegenomen (Penders & Vansteenkiste, 2023).

4.5. Jobaspiraties van jongeren

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: jobaspiraties van jongeren.

4.6. Bijbaantjes van schoolgaande jongeren

Jongeren moeten kunnen werken, dit kan een belangrijke rol spelen in hun ontwikkeling, het leren van skills en verantwoordelijkheden. De reglementering rond werk moet aangepast zijn aan hun leeftijd (Committee on the Rights of the Child, 2016).

De **werkomstandigheden** voor kinderen moeten worden gereguleerd zodat kinderen beschermd worden van economische uitbuiting. Werk mag niet tussenkomen in de ontwikkeling van kinderen of hun onderwijs. Concreet gaat het vaal over informeel werk of werk in de familiale context (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: bijbaantjes.

Bronnen

Boey, R., & Vansteenkiste, S. (2022). Trendrapport 2022: Kwetsbare groepen op de Vlaamse arbeidsmarkt. Brussel/Leuven: Departement Werk en Sociale Economie/Steunpunt Werk. ISBN: 9789040304514. Geraadpleegd via https://www.steunpuntwerk.be/files/werk.rapport_2022_01.pdf

De Graeve, P.-J., Vansteenkiste, S., De Cuyper, N., & Delva, J. (2022) NEET-jongeren op weg naar werk: het perspectief van de begeleiders (voorlopige werktitel). Werk. Rapport. Leuven: Steunpunt Werk.

Penders, I. & Vansteenkiste, S. (2023). Geen opleiding noch werk in tijden van (post-)COVID-19: een analyse van NEET-jongeren in Vlaanderen. Geraadpleegd via https://www.steunpuntwerk.be/files/publications/OW/OW_2023_1/OverWerk_2023_1_02.pdf

Vandekerkhove, T., Goesaert, T., & Struyven, L. (2022). Een nooit geziene crisis, wat nu? KU Leuven – HIVA – Onderzoeksinstituut voor arbeid en Samenleving.

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017). Joint general comment No. 4 and No. 23 on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Committee on the Rights of the Child (2021). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment.

5. Kansarmoede

Artikel 27 van het KR-verdrag garandeert dat ieder kind het recht heeft op een passende levensstandaard die toereikend is voor de lichamelijke, geestelijke, intellectuele en maatschappelijke ontwikkeling van het kind.

De EU stelt dat alle kinderen recht hebben op een passende levensstandaard en gelijke kansen. Het versterken van de sociaaleconomische inclusie van kinderen is essentieel om generatiearmoede tegen te gaan. Sociale bescherming en ondersteuning van gezinnen is hierbij essentieel. Hieraan gelinkt, hebben kinderen ook het recht op gezondheidszorg en kwaliteitsvol onderwijs, onafhankelijk van hun achtergrond en waar ze leven. De EU stelt echter dat kinderen die risico lopen op armoede en sociale uitsluiting, meer risico lopen om moeilijkheden te ervaren om deze essentiële diensten te gebruiken. Dit is in het bijzonder het geval in landelijke, afgelegen en achtergestelde gebieden. In 2019 liepen 22,2% van de kinderen binnen de Europese Unie het risico op armoede of sociale uitsluiting. Kinderen van alleenstaande ouders, in gezinnen met drie of meer kinderen, in landelijke en de meest afgelegen gebieden van de EU of met een migratie of Roma achtergrond, hebben tot drie keer meer kans op armoede dan andere kinderen. Kinderen uit gezinnen met een laag inkomen lopen groter risico op problemen met huisvesting of overbevolking, en worden meer blootgesteld aan dakloosheid. Deze situatie leidt tot ongelijke kansen. Kinderen van achtergestelde achtergronden zijn minder waarschijnlijk om goed te presteren op school, een goede gezondheid te hebben en hun potentieel te realiseren. Armoede mag nooit de enige reden zijn om kinderen in alternatieve zorg te plaatsen. Kwaliteitsvolle gemeenschaps- en familie-gebaseerde zorg, en steun voor hen die de zorg verlaten, moet verzorgd worden (European Commission, 2021).

De oorzaken van kinderarmoede moeten aangepakt worden, situaties van extreme kinderarmoede moeten voorkomen worden, en ook dienen maatregelen genomen te worden om armoede veroorzaakt door aantasting van het leefmilieu en conflict, tegen te gaan. Meer opgesplitste data over armoede moet verzameld worden en de impact van maatregelen tegen armoede moet gemonitord worden (Council of Europe, 2022).

Het Kinderrechtencomité erkent dat er reeds verschillende maatregelen genomen werden voor het ondersteunen van gezinnen. Toch hebben ze niet het gewenste effect, aangezien het aantal kinderen in kansarmoede niet voldoende wordt teruggedrongen. Inspanning moeten worden opgevoerd. Er moet een omvattende, op rechten gebaseerde armoedebestrijdingsstrategie voor kinderen aangenomen worden, met tijdgebonden en meetbare indicatoren. Het stelsel van sociale voordelen zou moeten worden gezien over de gewesten en gemeenschappen heen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

De Europese Commissie nodigt lidstaten uit om de Kindgarantie aan te nemen en te implementeren, the jeugdgarantie (*youth guarantee*) te implementeren en ook de betrokkenheid van jongeren in “youth guarantee services” te promoten. (European Commission, 2021).

Het Kinderrechtencomité is bezorgd over het feit dat de **begrotingstoewijzing** voor kinderen in kwetsbare situaties ontoereikend blijft en transparantie mist. Het is ook bezorgd over het aanhoudende hoge niveau van kinderarmoede, dat wordt getekend door regionale verschillen. Het Kinderrechtencomité beveelt aan dat bij de staatsbegroting er een kinderrechtenbenadering moet worden gehanteerd door middel van een monitoringmechanisme in te voeren voor de toewijzing en het gebruik van middelen voor kinderen in de begroting. Er zou een participatieve budgettering moeten zijn door middel van een publieke dialoog, in het bijzonder met kinderen, en een gepaste verantwoording van lokale autoriteiten. Er zouden ook begrotingslijnen moeten zijn voor alle kinderen, met bijzondere aandacht voor kinderen in kwetsbare situaties. Deze begrotingslijnen moeten worden beschermd, zelfs in situaties van economische crisis, natuurrampen en andere noodsituaties (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

5.1. Gezinsinkomen, uitkeringen en gezinsbijlagen

Hoewel er momenteel geen recentere gegevens beschikbaar zijn dan die van 2019, blijven de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ) een cruciale bron om het aantal kinderen in gezinnen met beperkte inkomens te bepalen. Deze gegevens zijn gebaseerd op populatiestatistieken op kindniveau en het inkomen wordt afgeleid van officiële bronnen.

In 2019 groeide 19% van de minderjarigen op in gezinnen met een bruto belastbaar gezinsinkomen van maximaal 30.000 euro, waarvan 3,5% zelfs minder dan 15.000 euro had. Er waren echter ook kinderen in gezinnen met hogere inkomens. Zo leefde 39,2% van de minderjarigen in gezinnen met een inkomen van meer dan 65.000 euro, waarbij 19,5% zelfs meer dan 85.000 euro had. Vier op de tien kinderen hebben een gezinsinkomen enkel afkomstig uit arbeid. Bij drie op de tien is minder dan 10% van het inkomen afkomstig van uitkeringen, terwijl 9,5% minstens de helft uit uitkeringen haalt. Een hoog aandeel uitkeringen duidt op financiële uitdagingen, omdat deze vaak beperkt zijn en aan inkomensgrenzen gebonden.

Het aandeel kinderen waarbij het gezinsinkomen minstens gedeeltelijk uit uitkeringen bestaat, daalt met de leeftijd. Bij de jongste kinderen gaat het om 77%, bij de 12-18-jarigen 48,6%. Dit komt deels door ouders die in de vroege kinderjaren hun arbeid verminderen of specifieke verlofstelsels met uitkeringen gebruiken, zoals moederschapsrust en ouderschapsverlof.

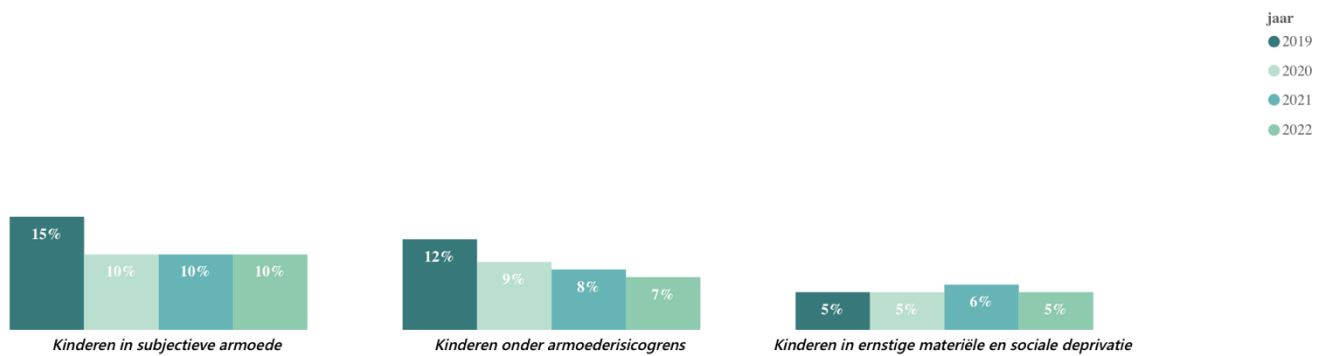
De data van de KSZ tonen aan dat het Groeipakket een positief effect heeft op het gezinsinkomen van kinderen onder de 18 jaar. Het aandeel kinderen met een gezinsinkomen van minder dan 15.000 euro daalt van 3,5% naar 2,4% wanneer gezinsbijlagen worden meegerekend. Ook het percentage kinderen met een inkomen tussen 15.000 en 30.000 euro daalt aanzienlijk van 15,5% naar 10,2%.

Bovendien zien we dat in elke inkomensklasse een verschuiving plaatsvindt waardoor het aantal kinderen in hogere inkomenscategorieën toeneemt. Dit heeft te maken met het gezinsbijlagensysteem dat de gezinsinkomens doet toenemen. Het sociale corrigerende effect wordt nog duidelijker wanneer we naar de inkomensverdeling per gezinstype kijken. Het aandeel kinderen uit eenoudergezinnen met het laagste inkomen is bijna twee keer lager wanneer gezinsbijlagen worden meegerekend (5% versus 9%). Ook is er een hoger percentage kinderen met een inkomen tussen 30.000 en 45.000 euro wanneer gezinsbijlagen worden meegerekend (Opgroeien, 2023).

5.2. Kinderarmoede-indicatoren en kansarmoederisico

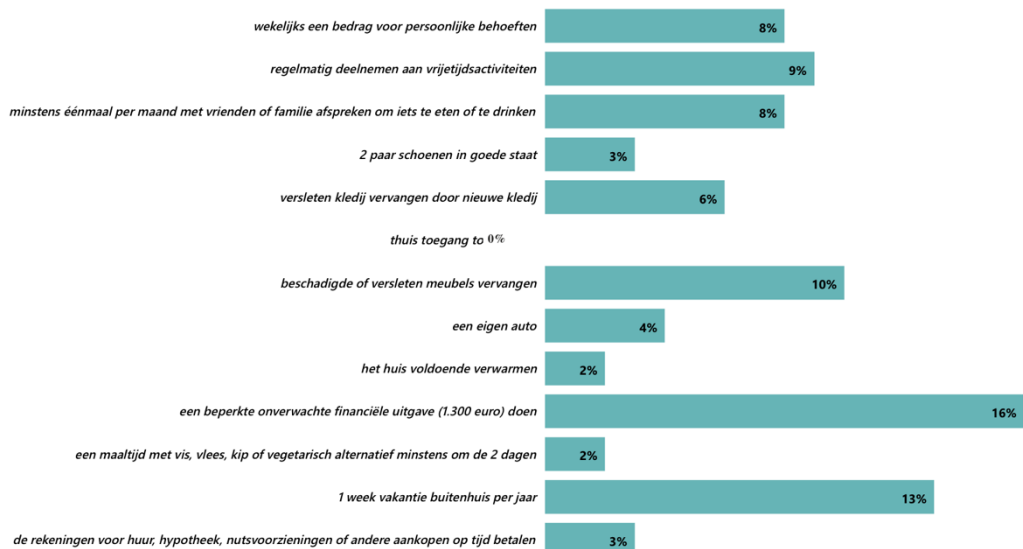
Op basis van de EU-SILC-enquête kunnen we drie indicatoren voor kinderarmoede afleiden:

- Het aandeel kinderen dat leeft in een gezin met een gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel (objectieve indicator).
- Het aandeel kinderen in een gezin waarvan de referentiepersoon aangeeft dat ze (zeer) moeilijk kunnen rondkomen met het beschikbare huishoudinkomen (subjectieve indicator).
- Het aandeel kinderen dat te maken heeft met ernstige materiële en sociale deprivatie. Dit houdt in dat het gezin zich minstens 7 van 13 items (zie figuur 2) niet kan veroorloven vanwege financiële redenen. Deze items worden over het algemeen beschouwd als noodzakelijk voor een adequaat leven.

Figuur 1. Armoede-indicatoren op kindniveau (kinderen onder de 18 jaar) – Vlaams Gewest (Bron: Opgroeien, 2023)

Materiële en sociale deprivatie per item bij kinderen onder de 18 jaar – Vlaams Gewest (SILC 2022)

Figuur 2. Materiële en sociale deprivatie per item bij kinderen onder de 18 jaar – Vlaams Gewest (SILC 2022) (Bron: Opgroeien, 2023)

Finland, Denemarken en Slovenië hebben het laagste aandeel kinderen onder de armoederisicodrempel, terwijl Roemenië het hoogste percentage heeft, namelijk 29,8%. Ook in landen als Italië, Luxemburg en Spanje leeft meer dan 1 op de 4 kinderen in armoede. Vlaanderen behoort tot de regio's met een laag armoederisicocijfer. Het cijfer voor heel België (15,1%) ligt hoger dan dat voor het Vlaamse Gewest (8%). Er zijn nog 8 EU-27-landen met een lager aandeel kinderen onder de armoederisicodrempel dan België (Opgroeien, 2023).

In 2022 was er een verhoogd armoederisico voor 7% van de kinderen onder de 18 jaar. Daarnaast gaf 10% van de kinderen aan dat het voor hun gezin moeilijk of zeer moeilijk was om de eindjes aan elkaar te knopen. Bij jongvolwassenen tussen 18 en 24 jaar was het aandeel kinderen met een verhoogd armoederisico en degenen die moeite hadden om financieel rond te komen, vergelijkbaar.

Vijf procent van de minderjarigen bevond zich in een situatie van ernstige materiële en sociale deprivatie in 2022. Uit de scores op de onderliggende items blijkt dat bijna 16% van de kinderen in gezinnen leefde die geen onverwachte uitgaven van 1.300 euro aankonden en dat 13% van de kinderen geen week buitenshuis op vakantie kon. Toegang tot internet, voldoende huisverwarming en regelmatig een maaltijd met vlees, kip of een vegetarisch alternatief waren voor de meeste kinderen (98% of meer) geen probleem. Ongeveer 1 op de 10 kinderen had onvoldoende financiële capaciteit in het gezin om meubels te vervangen, kon niet regelmatig deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten en kon niet minstens eens per maand afspreken om iets te eten of te drinken buitenshuis (POD Maatschappelijke integratie, 2023; Opgroeien, 2023).

5.3. Evolutie kansarmoede-index

De kansarmoede-index meet het percentage kinderen van 0 tot 3 jaar in kansarmoede ten opzichte van het totaal aantal kinderen van die leeftijd in een bepaalde provincie, (type) gemeente of origine van de moeder.

Voor het Vlaamse Gewest bedraagt de kansarmoede-index in 2022 12,65%, vrijwel gelijk aan 2021 (-0,06 procentpunt). Antwerpen heeft met 15,8% de hoogste index, terwijl Vlaams-Brabant de laagste heeft met 7,5%. De index vertoont weinig veranderingen in elke provincie, met een maximale variatie van 0,3 procentpunt.

Kinderen van moeders zonder Belgische nationaliteit hebben een kansarmoede-index van 29,4%, terwijl dit slechts 5% is bij kinderen van Belgische moeders.

Bij kinderen van Belgische moeders is de kansarmoede-index laagst in Vlaams-Brabant (3,2%) en hoogst in West-Vlaanderen (6,3%). Voor kinderen van niet-Belgische moeders geldt eveneens dat de index laagst is in Vlaams-Brabant (16,6%) en hoogst in West-Vlaanderen (35%) (Opgroeien, 2023).

Bronnen

Opgroeien (2023). Cijferrapport. Gezinsinkomen en (kans)armoede. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/gezinsinkomen-en-kansarmoede>

POD maatschappelijke integratie (2023). Armoedecijfers. Geraadpleegd via <https://www.armoedecijfers.be/topic/kinderarmoede>

Bronnen:

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

6. Migratie en diversiteit

Bij beslissingen die genomen worden over migranten- en vluchtelingenkinderen, moet het beginsel van **het belang van het kind** (art. 3 KR-verdrag) consequent worden geïnterpreteerd en toegepast. Er moeten procedures en criteria ontwikkeld worden ter ondersteuning van de relevante personen die bevoegd zijn om het belang van het kind te bepalen en het passende belang toe te kennen, ook op het gebied van asiel en gezinshereniging (Comité voor de rechten van het kind, 2019) (Comité voor de rechten van het kind, 2017).

Kinderen hebben **recht op familieleven** (art. 9 en 10 KR-verdrag). België moet voldoen aan de internationale wettelijke verplichtingen met betrekking tot het handhaven van de eenheid van het gezin, met inbegrip van broers en zussen, en scheiding te voorkomen, wat een primair aandachtspunt moet zijn (Comité voor de rechten van het kind, 2017a).

Kinderen moeten beschermd worden tegen **staatloosheid** (art. 7 KR-verdrag) (Comité voor de rechten van het kind, 2017a). Ook de capaciteit van grensambtenaren om te antwoorden op staatloosheid en nationaliteitsgerelateerde problemen in de context van migratie moet verhoogd worden (European Commission, 2021).

Verdere maatregelen moeten genomen worden om kinderen in een migratiecontext, en in het bijzonder meisjes, te beschermen. Onder meer de detentie van kinderen moet gestopt worden, en alternatief moet ingezet worden op oplossingen in familieverband in binnen de samenleving (Council of Europe, 2022). Kinderen hebben ten alle tijden een fundamenteel recht op **vrijheid van vrijheidsberoving**. Het opsluiten van een kind in een detentiecentrum wegens hun eigen migratiestatus of de migratiestatus van hun ouders houdt een schending in van kinderrechten en is niet in het belang van het kind (Comité voor de rechten van het kind, 2017a).

In de context van **internationale migratie**, kunnen kinderen in een situatie van dubbele kwetsbaarheid terechtkomen, als kinderen en als kinderen de effecten hebben van migratie (zelf migrant of geboren van ouders die migrant zijn of kind van ouders die naar een land gemigreerd zijn). Kinderen in de context van internationale migratie, ongeacht hun migratiestatus, hebben recht op alle kinderrechten, net zoals ieder kind. Het principe van non-discriminatie moet centraal staan van de migratieprocedures en het beleid. Het non-refoulement-principe mag niet op een enge manier geïnterpreteerd worden (Comité voor de rechten van het kind, 2017).

Kinderen in een migratiecontext moeten fair, effectief en tijdig **toegang hebben tot het recht**. Alle kinderen, inclusief kinderen onder begeleiding van ouders of andere wettelijke voogden, moeten worden behandeld als individuele rechthebbenden, hun kindspecifieke behoeften op gelijke en individuele wijze in overweging worden genomen en dat hun standpunten naar behoren gewicht. Ze moeten toegang hebben tot administratieve en gerechtelijke beroepsmogelijkheden tegen beslissingen die van invloed zijn op hun eigen situatie of die van hun ouders, om te garanderen dat alle beslissingen worden genomen in hun belang (Comité voor de rechten van het kind, 2017a). Een kindvriendelijke aanpak in migratieprocedures is vereist, onder

meer door toegang tot juridische hulp en voogdij, informatie, participatie en effectieve rechtsmiddelen te voorzien (Council of Europe, 2022).

6.1. Nationaliteit

In het begin van 2022 had 11% van de kinderen en jongeren in de leeftijdsgroep van 0 tot 24 jaar in het Vlaamse Gewest niet de Belgische nationaliteit volgens gegevens van Statbel. Onder de minderjarigen valt op dat het aandeel kinderen met een andere nationaliteit hoger ligt bij jongere kinderen, namelijk 12,4% bij de kinderen onder de 3 jaar, in vergelijking met 9,3% bij de 12- tot 17-jarigen. Het aandeel minderjarigen met een andere nationaliteit is in vergelijking met 2021 nauwelijks veranderd, met slechts een stijging van 0,1 procentpunt. Echter, sinds 2013 is dit aandeel wel met meer dan 3 procentpunten toegenomen. Als we verder teruggaan in de tijd, kunnen we zien dat het aandeel minderjarigen met een andere nationaliteit sinds 2003 in alle leeftijdsgroepen meer dan verdubbeld is (Opgroeien, 2023).

leeftijdsklasse	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
0-2 jaar										
Belgen	90,7%	90,4%	89,8%	89,4%	88,8%	88,2%	87,8%	87,5%	87,4%	87,6%
niet-Belgen	9,3%	9,6%	10,2%	10,6%	11,2%	11,8%	12,2%	12,5%	12,6%	12,4%
3-5 jaar										
Belgen	91,9%	91,6%	91,0%	90,4%	90,0%	89,5%	89,0%	88,6%	88,4%	88,2%
niet-Belgen	8,1%	8,4%	9,0%	9,6%	10,0%	10,5%	11,0%	11,4%	11,6%	11,8%
6-11 jaar										
Belgen	92,7%	92,4%	92,1%	91,7%	91,3%	90,8%	90,3%	89,9%	89,7%	89,4%
niet-Belgen	7,3%	7,6%	7,9%	8,3%	8,7%	9,2%	9,7%	10,1%	10,3%	10,6%
12-17 jaar										
Belgen	93,5%	93,3%	92,9%	92,5%	92,1%	91,8%	91,5%	91,1%	90,9%	90,7%
niet-Belgen	6,5%	6,7%	7,1%	7,5%	7,9%	8,2%	8,5%	8,9%	9,1%	9,3%
0-17 jaar										
Belgen	92,5%	92,2%	91,8%	91,4%	90,9%	90,5%	90,1%	89,7%	89,5%	89,4%
niet-Belgen	7,5%	7,8%	8,2%	8,6%	9,1%	9,5%	9,9%	10,3%	10,5%	10,6%
18-24 jaar										
Belgen	92,0%	91,8%	91,6%	91,2%	90,6%	90,0%	89,5%	89,1%	89,0%	88,2%
niet-Belgen	8,0%	8,2%	8,4%	8,8%	9,4%	10,0%	10,5%	10,9%	11,0%	11,8%

Figuur 1. Evolutie aandeel kinderen met Belgische/andere nationaliteit sinds 2013 (per leeftijdsklasse) (Bron: Opgroeien, 2023)

6.2. Herkomst

De gegevens van Statbel laten zien dat in 2022 39,5% van de minderjarigen in het Vlaamse Gewest een andere herkomst had. Dit percentage kan worden onderverdeeld in twee categorieën:

- **Belgen met een buitenlandse achtergrond:** Van de minderjarigen had 28,9% de Belgische nationaliteit in 2022 (26,9% in 2019), maar met een buitenlandse herkomst. Dit betekent dat deze kinderen in België zijn geboren, maar minstens één ouder heeft een buitenlandse herkomst.
- **Kinderen met een andere nationaliteit:** 10,6% van de minderjarigen had in 2022 een andere nationaliteit dan de Belgische (9,9% in 2019).

Wanneer we kijken naar Belgische kinderen met een buitenlandse herkomst, blijkt dat minder dan 1 op de 5 (4,9% van de 28,9%) zelf een buitenlandse nationaliteit had bij hun eerste registratie. Dit suggereert dat de meerderheid van deze kinderen vanaf hun geboorte de Belgische nationaliteit heeft, maar dat hun ouders een andere herkomst hebben. Het komt ook vaak voor dat beide ouders een buitenlandse herkomst hebben.

Sinds 2012 is zowel het aandeel Belgische kinderen met een buitenlandse achtergrond als het aandeel kinderen met een buitenlandse nationaliteit toegenomen (Opgroeien, 2023).

6.3. Taal

In 2022 werd bij 30,7% van de kinderen die in het Vlaamse Gewest werden geboren, een taal anders dan het Nederlands tussen moeder en kind geregistreerd. Frans is de meest voorkomende andere taal (6,6%), gevolgd door Arabisch (4,4%) en Turks (2,2%).

Borelingen naar taal moeder-kind	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Nederlands	74,5%	74,3%	73,5%	72,8%	71,3%	71,0%	70,0%	70,0%	70,6%	69,3%
Frans	5,2%	5,3%	5,4%	5,6%	5,7%	5,8%	5,9%	6,4%	6,5%	6,6%
Arabisch	3,6%	3,5%	3,7%	4,1%	4,3%	4,5%	4,3%	4,3%	3,9%	4,4%
Turks	3,0%	3,1%	2,9%	2,7%	2,8%	2,7%	2,7%	2,6%	2,3%	2,2%
Roemeens	0,7%	0,8%	1,0%	1,2%	1,4%	1,6%	1,8%	1,8%	2,0%	2,1%
Engels	1,2%	1,1%	1,2%	1,2%	1,3%	1,2%	1,2%	1,3%	1,3%	1,3%
Pools	1,0%	1,2%	1,2%	1,3%	1,4%	1,3%	1,4%	1,2%	1,1%	1,2%
Berbers	1,7%	1,5%	1,6%	1,4%	1,6%	1,4%	1,3%	1,2%	1,1%	1,0%
Andere talen	9,0%	9,3%	9,4%	9,8%	10,2%	10,5%	11,3%	11,1%	11,1%	12,0%

Figuur 2. Evolutie aandeel borelingen per taal moeder-kind (meest voorkomende talen) (Bron: Opgroeien, 2023)

Opmerkelijk is dat het aandeel borelingen waarbij Nederlands de taal is tussen moeder en kind in 2022 is afgenomen (-1,3 procentpunt), na een beperkte stijging in 2021 (+0,6 procentpunt). Deze daling kan deels worden toegeschreven aan een toename van het aantal kinderen met een moeder van niet-Belgische origine in 2022.

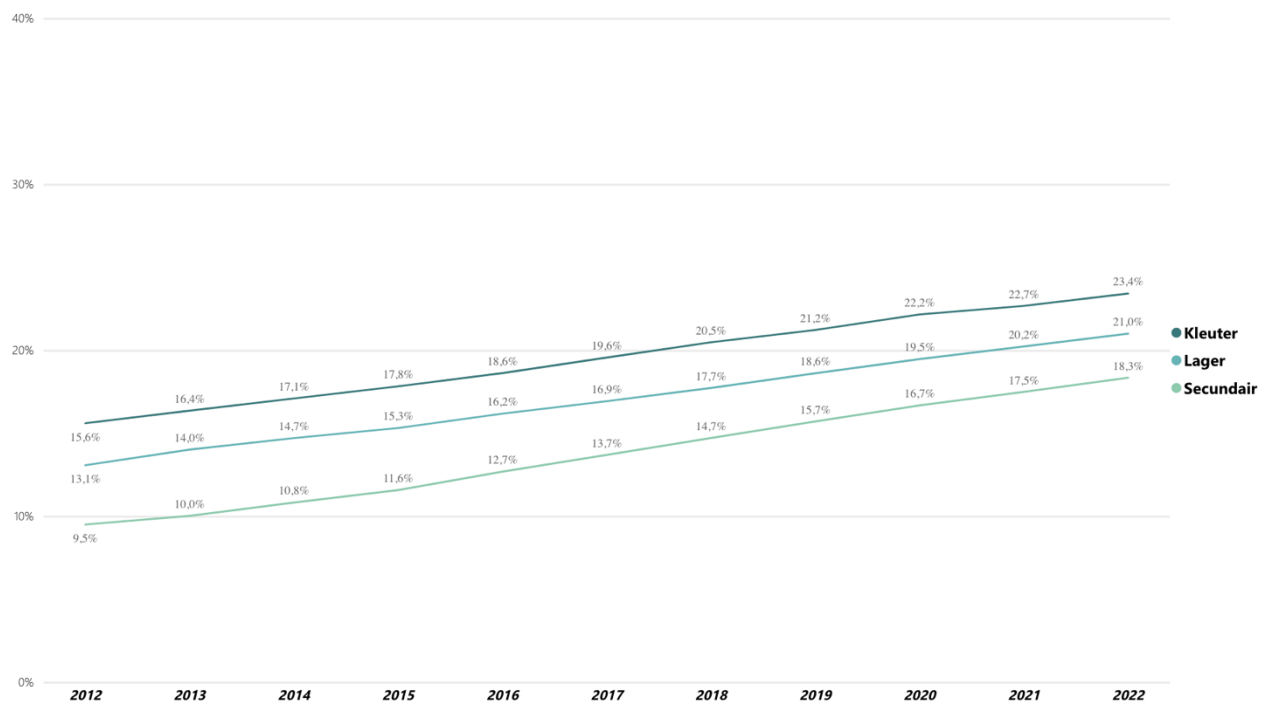
Sinds 2013 is er een duidelijke toename zichtbaar in het aandeel borelingen waarvan de moeder Frans, Arabisch of Roemeens spreekt.

In Antwerpen en West-Vlaanderen wordt het Arabisch de op één na meest gesproken taal na het Nederlands, met percentages van respectievelijk 6,2% en 3,4%. Daarentegen is het Frans de op een na meest gesproken taal in Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen, met percentages van respectievelijk 24,0% en 5,0%. In Limburg is Turks met 4,7% de tweede meest voorkomende taal onder moeders en pasgeborenen, na het Nederlands. In 22 verschillende gemeenten, waaronder veel gemeenten in Vlaams-Brabant, gebruiken moeders van meer dan de helft van de pasgeborenen een andere taal wanneer ze met hun kinderen communiceren.

Vanaf 2022 heeft Opgroeien (Kind en Gezin) de taalregistratie in gezinnen verfijnd door ook de taal van de tweede ouder in gezinnen met twee ouders vast te leggen. Deze uitgebreidere registratie biedt een completer beeld van de talige diversiteit in Vlaanderen. Hierdoor kunnen we nu niet alleen de taal tussen moeder en kind analyseren, maar ook vaststellen in hoeveel gezinnen

minstens een van de ouders Nederlands of een van de landstalen met het kind spreekt. Bovendien kunnen we beoordelen hoe vaak beide ouders in tweeoudergezinnen dezelfde of een verschillende taal spreken met het kind, en welke taalcombinaties het meest voorkomen.

In het schooljaar 2021-2022 had 23,4% van de kleuters een andere taal dan het Nederlands als thuistaal. In het lager onderwijs ging het om 21,0% en in het secundair onderwijs 18,3%. Gedurende de afgelopen 10 schooljaren is het aantal leerlingen met een thuistaal die niet het Nederlands is, gestaag toegenomen (Opgroeien, 2023).

Figuur 3. Evolutie van het aandeel leerlingen met thuistaal niet Nederlands (Bron: Opgroeien, 2023)

6.4. Kinderen en jongeren op de vlucht

De rechten van kinderen op de vlucht moeten worden gerespecteerd en gerealiseerd. Niet alle kinderen op de vlucht zijn vluchtelingen. Kinderen vluchten alleen of met hun familie voor oorlog, geweld, extreme armoede en natuurrampen.²¹ Afhankelijk van de reden waarom ze vluchten, krijgen ze een andere juridische erkenning: vluchteling of migrant.²² Het kinderrechtencomité roept alle staten op om ook voor kinderen die vluchten wegens klimaatgerelateerde zaken samen te werken en acties te nemen zonder discriminatie, zodat hun rechten gerealiseerd kunnen worden (Committee on the Rights of the Child, 2023). Steeds meer jongeren zijn op de vlucht. Jongeren op de vlucht hebben vaak geen of onvoldoende toegang tot onderwijs, een woning, gezondheidszorg, recreatie, participatie, bescherming en zo verder. Nochtans hebben kinderen met een vluchtelingenstatus of een asielaanvraag recht op bijzondere bescherming (art. 22 KR-verdrag) (Committee on the Rights of the Child, 2016).

Kinderen op de vlucht mogen **niet worden opgesloten** (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Het gebrek aan beschikbare opvang in opvangfaciliteiten en vertragingen in de registratie en behandeling van asielverzoeken in België, hebben ernstige gevolgen voor de mensenrechten van asielzoekers. De beslissing van de Belgische regering om bijkomende opvangcentra te openen en meer personeel aan te nemen, is ontoereikend gezien de complexiteit en omvang van de bestaande noden (Commissioner for Human Rights, 2022).²³

De **beoordeling van de leeftijd van kinderen** op de vlucht moet diens mensenrechten en waardigheid respecteren. De persoon die de leeftijdstest ondergaat, moet ook als een kind beschouwd worden tot het tegendeel bewezen is. Het proces om de leeftijd van een persoon op de vlucht te bepalen, dient duidelijk omschreven te zijn, en bestaan uit een multidisciplinaire aanpak gebaseerd op wetenschappelijk onderbouwde kennis, methodieken en praktijken. Een medisch onderzoek naar de leeftijd van een persoon mag enkel uitgevoerd worden wanneer er redelijke twijfel blijft bestaan over de leeftijd van de persoon en andere methodes ontoereikend zijn, en vereist bovendien de geïnformeerde toestemming van de persoon, en respect voor het proportionaliteitsprincipe en het belang van het kind. Een leeftijdsbeoordeling mag enkel uitgevoerd worden door aangewezen professionals, die hiervoor voldoende getraind zijn. De beslissing van het leeftijdsonderzoek moet op een kindvriendelijke manier aan de betrokken persoon gecommuniceerd worden, en zowel de juridische als de feitelijke redenen voor de beslissing bevatten. Ook moet informatie gegeven worden over mogelijke rechtsmiddelen, die voorzien moeten worden voor een onafhankelijke autoriteit. Persoonlijke data moet bovendien verwerkt worden met respect voor het recht op privé- en familielevens (Council of Europe, 2022).

²¹ <https://www.unicef.nl/ons-werk/kinderen-op-de-vlucht>, geraadpleegd op 24/10/23.

²² <https://www.vlaanderen.be/team-taaladvies/taaladviezen/vluchteling-migrant-asielzoeker>, geraadpleegd op 24/10/23.

²³ Het antwoord van staatssecretaris voor asiel en migratie De Moor aan de mensenrechtencommissaris kan hier gelezen worden: <https://rm.coe.int/reply-from-state-secretary-for-asylum-and-migration-of-belgium-to-the-1680a9754c>. Geraadpleegd op 27/10/2023.

Kinderen **kennen vaak hun rechten en de klachtenmechanismen niet**. Er moeten kindvriendelijke instrumenten zijn om kinderen op de vlucht te informeren over hun rechten en toegang tot het recht (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Niet-begeleide kinderen. Niet-begeleide kinderen op de vlucht ervaren specifieke uitdagingen. Dit zet ze in een extra kwetsbare situatie. De kinderrechten van niet-begeleide kinderen moeten gerespecteerd en beschermd worden, met extra aandacht voor hun kwetsbare situatie (Comité voor de rechten van het kind, 2005). Om de leeftijd van een niet-begeleid kind te bepalen, wordt een drievoudige test gebruikt. Deze is invasief en onbetrouwbaar. Een beroepsprocedure is niet doeltreffend. Bovendien zou deze enkel gebruikt mogen worden in geval van ernstige twijfel. Niet-begeleide kinderen worden vaak het slachtoffer van verschillende vormen van misbruik, waaronder fysiek geweld door de lokale politie, onwettige detentie en een gebrek aan systematische doorverwijzing naar de voogdijdienst. Hier moet verder onderzoek naar gebeuren. Er is een groot aantal verdwijningen van niet-begeleide kinderen die door België reizen. Kinderen op doorreis hebben vaak geen toegang tot onderdak. Niet-begeleide kinderen worden dan weer vaak gehuisvest in asielzoekerscentra voor volwassenen. Het opvangsysteem moet worden verbeterd (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Een **effectief voogdijstelsysteem** voor kinderen op de vlucht is een essentiële waarborg voor de rechten van niet-begeleide en gescheiden kinderen in migratie. Voogden spelen een sleutelrol in het bewaken van het belang van het kind en de realisatie van de rechten van kinderen. De Raad van Europa nam daarom een aanbeveling aan om het systeem van voogdij voor niet-begeleide en gescheiden kinderen in migratie te versterken in de Europese lidstaten. Landen moeten een regelgeving, beleid en administratieve kaders uitwerken om voogdij voor niet-begeleide en gescheiden kinderen op de vlucht te realiseren. Ze moeten hun huidige wetgeving, beleid en praktijken beoordelen en, waar nodig, maatregelen nemen en budget toewijzen voor noodzakelijke hervormingen. Een platform op Europees niveau moet opgericht worden door de Europese lidstaten, om zo uitwisseling van ervaringen en goede praktijken te bevorderen en ook grensoverschrijdende samenwerking te bevorderen. Een effectief voogdijstelsysteem vereist dat voogden de specifieke noden en omstandigheden van kinderen in migratie in overweging nemen om zo hun belangen en rechten te beschermen en realiseren. Voogden moeten zonder onnodig uitstel aangesteld worden voor alle kinderen tot 18 jaar, en eventueel zelfs langer. Voogden moeten geïnformeerd en ondersteund worden om hun taak uit te voeren en hier ook de nodige training voor krijgen. Ook moeten voogden vooraf voldoende gescreend worden. Niet-begeleide en gescheiden kinderen in migratie moeten ook toegang hebben tot een onafhankelijk klachtenmechanisme in het geval van schending van hun rechten. (Council of Europe, 2019).

De Europese Commissie nodigt de lidstaten uit om voogdijstelsystemen voor niet-begeleide kinderen te versterken (European Commission, 2021).

In 2022 registreerde de Dienst Vreemdelingenzaken 3.853 verzoekers om internationale bescherming die verklaarden niet-begeleide minderjarige vreemdeling te zijn. Dat zijn er 19,7% meer dan in 2021. Na onderzoek door de dienst Voogdij werden voorlopig 2.394 personen onder hen als effectief minderjarig beschouwd. Van de verzoekers om internationale bescherming die verklaarden niet-begeleide minderjarige vreemdeling te zijn is 93,8% jongen en 63,7% onder hen is van de Afghaanse nationaliteit (Commissariaat voor de vluchtelingen en de staatlozen, 2022).

6.5. Oorlog in Oekraïne

Op 6 februari 2023 waren er 31.748 Oekraïners die tijdelijk onderdak zochten in Vlaanderen, waarvan 22% hun toevlucht vond in Antwerpen. 7.770 Oekraïners verbleven in door de overheid georganiseerde opvangfaciliteiten. Deze publieke opvangplaatsen werden voornamelijk ingericht door lokale besturen met financiële steun vanuit Vlaanderen. Daarnaast heeft de Vlaamse Regering besloten om de volledige financiering te verzorgen voor drie nooddorpen. Het nooddorp in Antwerpen en het nooddorp in Mechelen boden al sinds het voorjaar van 2022 onderdak aan ongeveer 1.450 tijdelijk ontheemden, terwijl er in Gent wordt gewerkt aan een derde nooddorp voor ongeveer 600 Oekraïense tijdelijk ontheemden.

Van de Oekraïners die onderdak vonden in Vlaanderen, was 32% minderjarig, waarbij 3,5% tussen 0 en 2 jaar oud was, 5% tussen 3 en 5 jaar oud, 12,2% tussen 6 en 11 jaar oud en 10,9% tussen 12 en 17 jaar oud.

Er waren 8.150 Oekraïners ingeschreven in scholen, variërend van kleuteronderwijs tot volwassenenonderwijs. Het kleuteronderwijs telde 1.885 ingeschreven kinderen, het lager onderwijs

3.325, het secundair onderwijs 2.556 jongeren en het hoger onderwijs 390 studenten. Meer dan 13.600 volwassenen begonnen met het leren van Nederlands als tweede taal.

Om niet-begeleide minderjarigen, zwangere vrouwen en gezinnen met (jonge) kinderen uit Oekraïne te begeleiden en op te vangen, werkten verschillende partners samen. Pleegzorg zorgde voor de opvang van niet-begeleide minderjarige vluchtelingen en streefde ernaar hen snel onder te brengen in pleeggezinnen. Momenteel zijn er 87 pleegzorgdossiers in Vlaanderen en Brussel. Om deze minderjarigen een thuis te bieden, werken de pleegzorgdiensten samen met vzw Minor-Ndako en Solentra vzw.

Oekraïense gezinnen met kinderen konden ook gebruikmaken van (buitenschoolse) kinderopvang in Vlaanderen, waarbij de reguliere prioriteitsregels werden toegepast. Deze kinderen ontvingen ook het Groeipakket, vergelijkbaar met kinderen die in Vlaanderen wonen. Sinds het begin van de Oekraïne-crisis heeft het Agentschap Uitbetaling Groeipakket het recht op het Groeipakket beoordeeld voor meer dan 11.000 kinderen, waarvan er momenteel 9.500 daadwerkelijk gebruik van maken. Daarnaast kunnen gezinnen laagdrempelige hulp krijgen via het samenwerkingsverband één gezin – één plan (1G1P), dat tevens de toegang biedt tot gespecialiseerde jeugdhulpverlening (Vlaamse Overheid, 2023).

Bronnen

Commissariaat voor de vluchtelingen en de staatlozen (2022). Asielstatistieken: een overzicht 2022. Geraadpleegd via <https://www.cgvs.be/nl/actueel/asielstatistieken-overzicht-2022>

Opgroeien (2023). Cijferrapport. Taal en nationaliteit. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/taal-en-nationaliteit>

Vlaamse Overheid (2023). 1 Jaar Vlaanderen helpt Oekraïne. Geraadpleegd via <https://mow-vlaanderen.foleon.com/1-jaar-vlaanderen-helpt-oekraïne/januari-2023/>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 6 on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017). Joint general comment No. 3 and No. 22 on the general principles regarding the human rights of children in the context of international migration.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017a). Joint general comment No. 4 and No. 23 on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>

Council of Europe (2019). Recommendation CM/Rec(2019)11 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum on Effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

Council of Europe (2022). Recommendation CM/Rec(2022)22 of the Committee of Ministers and Explanatory Memorandum Human rights principles and guidelines on age assessment in the context of migration.

Commissioner for Human Rights (2022). CommHR/DM/sf 040-202 [Letter to the State Secretary for Asylum and Migration of Belgium](#).

Committee on the Rights of the Child (2023). General Comment No. 26 on children's rights and the environment, with a special focus on climate change.

7. Gezin

Het gezin is de fundamentele eenheid van de samenleving en de natuurlijke omgeving voor de groei en het welzijn van haar leden, in het bijzonder kinderen (preambule van het KR-verdrag). Het recht van het kind op een gezinsleven wordt beschermd door het KR-verdrag (art. 16 KR-verdrag). De term "gezin" moet ruim worden geïnterpreteerd en omvat biologische, adoptie- of pleegouders of, indien van toepassing, de leden van de uitgebreide familie of gemeenschap zoals bepaald door plaatselijke gebruiken (art. 5 KR-verdrag). Het behoud van de familiale omgeving omvat het behoud van de banden van het kind in ruimere zin. Deze banden hebben betrekking op de uitgebreide familie, zoals grootouders, ooms/tantes, vrienden, school en de wijdere omgeving. Een kind heeft het recht om met diens ouders samen te leven, tenzij dit niet in overeenstemming is met het belang van het kind (art. 9 KR-verdrag) (Committee on the Rights of the Child, 2013).

De **werkomstandigheden** van de opvoeders in een gezin moeten van die aard zijn dat de ouders of zorgverantwoordelijken voor hun kinderen kunnen zorgen. Denk aan ouderschapsrust, ondersteuning bij borstvoeding, kwaliteitsvolle kinderopvang en dergelijke (Committee on the Rights of the Child, 2013a).

Gezien de ernst van de gevolgen voor het kind van **een scheiding** van zijn of haar ouders, mag een dergelijke scheiding alleen plaatsvinden als laatste redmiddel, bijvoorbeeld wanneer het kind gevaar loopt dreigend letsel op te lopen of wanneer het anderszins noodzakelijk is; scheiding mag niet plaatsvinden als minder ingrijpende maatregelen het kind zouden kunnen beschermen (Committee on the Rights of the Child, 2013). Dit is in overeenstemming met artikel 9 KR-verdrag. Bij beslissingen die genomen worden over kinderen in **alternatieve zorg**, moet het beginsel van het belang van het kind (art. 3.1 KR-verdrag) consequent worden geïnterpreteerd en toegepast. Er moeten procedures en criteria ontwikkeld worden ter ondersteuning van de relevante personen die bevoegd zijn om het belang van het kind te bepalen en het passende belang toe te kennen (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Zo moet de religieuze en culturele identiteit van het kind een rol spelen bij pleegzorg, adoptie, scheiding van ouders of het plaatsen van het kind, zodat er continuïteit kan zijn in de opvoeding van het kind (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Geweldloos opgroeien. België is één van de weinige landen in Europa dat het recht op geweldloos opgroeien nog niet in de wet heeft opgenomen.²⁴ In het decreet rechtspositie minderjarigen worden lijfstraffen reeds expliciet verboden in alternatieve zorg. Lijfstraffen zouden in het algemeen verboden moeten worden bij wet, hoe licht ook, thuis en in de alternatieve zorg. Positieve, geweldloze en participatieve vormen van opvoeding en discipline moeten bevordert worden, onder andere door bewustmakingsprogramma's en -campagnes, gericht op kinderen, ouders en beroepsbeoefenaars in de kinderopvang (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Jongeren hun **privacy** moet voldoende gerespecteerd worden in het gezin en bij alternatieve zorgverlening. Ze moeten toegang hebben tot hun dossier, eventueel mits een procedure (Committee on the Rights of the Child, 2016). Dit is in overeenstemming met artikel 16 KR-verdrag.

Alle uitzonderingen in regelgeving die het **huwelijk onder 18 jaar** toestaan, moeten volgens het Kinderrechtencomité worden geschrapt (Comité voor de rechten van het kind, 2019). (Zie ook schadelijke praktijken).

Donorkinderen. In het rapport van de Special Rapporteur wordt ingegaan op wanneer draagmoederschap het verkopen van kinderen inhoudt onder het internationaal mensenrechtenkader. Draagmoederschap komt steeds vaker voor. Internationaal draagmoederschap is divers, maar meestal zijn het wensouders uit ontwikkelde landen die een draagmoeder hebben in ontwikkelingslanden. Commercieel draagmoederschap is niet toegestaan in België. Toch reizen volgens het rapport vaak wensouders van een land waar commercieel draagmoederschap niet toegestaan is naar een land waar het wel toegestaan is. Door een tekort aan regulering kunnen zeer complexe situaties ontstaan. Er zijn ook verschillende gewelddadige praktijken gelinkt aan draagmoederschap, zoals het achterlaten van kinderen met een handicap. Deze vormen van geweld komen vaker voor wanneer er een tekort is aan regulering. De Special Rapporteur raadt aan dat commercieel draagmoederschap enkel mogelijk is onder strikte voorwaarden en bij regulering. Ook altruïstisch draagmoederschap moet gereguleerd worden. Op die manier kan de verkoop van kinderen voorkomen worden (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2019). De coronapandemie had een negatief effect op de rechten van kinderen geboren uit draagmoederschap. Zo waren er verschillende baby's gestrand in het land van de draagmoeder (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2021). Kinderen die door middel van geassisteerde voortplanting zijn geboren, zouden toegang

²⁴ Zie onder andere <https://kgezinswetenschappen.odisee.be/advies-geweldloze-opvoeding>. Geraadpleegd op 24/10/23.

moeten hebben tot informatie over hun herkomst (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Zo wordt het recht op identiteit versterkt (art. 7-8 KR-verdrag).

7.1. Kinderopvang – plaats

In overeenstemming met artikel 18 (2) KR-verdrag moet de capaciteit, flexibiliteit en kwaliteit van de kinderopvang vergroot worden. De toegankelijkheid van kinderopvang moet gewaarborgd worden voor alle kinderen, ook kinderen met een handicap en kinderen uit de meest kansarme gezinnen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

In 2022 waren er in de Vlaamse Gemeenschap 93.128 formele opvangplaatsen beschikbaar voor baby's en peuters, wat verwijst naar opvang die professioneel wordt aangeboden tegen betaling en die een vergunning vereist.

In 2022 is het aantal formele kinderopvangplaatsen met 1.553 plaatsen gedaald, wat het derde opeenvolgende jaar is van afname. In 2019 waren er nog 95.027 formele kinderopvangplaatsen in de Vlaamse Gemeenschap. In 2022 was de daling groter dan in de twee voorgaande jaren.

De daling deed zich enkel voor in het Vlaamse Gewest (-1.729 plaatsen), terwijl er in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest een stijging was (+176 plaatsen). Tussen 2014 en 2022 zijn er in de Vlaamse Gemeenschap in totaal 1.437 plaatsen bijgekomen (Statistiek Vlaanderen, 2023).

In het Vlaamse Gewest waren er in 2022 iets meer dan 86.000 beschikbare opvangplaatsen voor ongeveer 196.000 baby's en peuters. Dat geeft 44 kinderopvangplaatsen per 100 kinderen van 0 tot 3 jaar.

7.2. Kinderopvang – gebruik

Het gebruik van formele kinderopvang varieert per leeftijdsgroep. Bijna 7 op de 10 kinderen tussen 12 en 30 maanden maken gebruik van formele opvang, terwijl dit percentage veel lager is bij heel jonge kinderen en kinderen ouder dan 2,5 jaar (respectievelijk 26,1% en 12,7%).

Echter, als we ons richten op kinderen tussen 2 en 3 jaar (24-35 maanden), zien we dat bijna 75% van hen ooit formele opvang heeft gebruikt. Ongeveer 25% van deze kinderen maakt geen gebruik van formele opvang, maar wordt mogelijk informeel verzorgd. Er zijn verschillende redenen waarom ouders ervoor kiezen om geen formele opvang te gebruiken.

Het gebruik van formele kinderopvang varieert sterk afhankelijk van de moeders' origine. Bij kinderen van moeders van Belgische origine maakt(e) 77% gebruik van formele opvang. In contrast daarmee is het gebruik aanzienlijk lager bij kinderen van moeders met de geboortenationaliteit van een ex-Oostblokland (niet EU-land) of Magrebland, waar minder dan 30% gebruik maakt(e) van formele opvang.

Bovendien blijkt dat het gebruik van formele opvang ook lager ligt bij kinderen die bij hun geboorte opgroeiden in kansarmoede. Van alle kinderen geboren in kansarmoede maakt(e) 39,6% gebruik van formele opvang, terwijl dit percentage bij niet-kansarme kinderen 70% bedraagt.

Zowel bij moeders van Belgische als buitenlandse origine zien we dat het aandeel kinderen in kansarmoede dat opvang gebruikt, lager ligt. Bij kinderen in kansarmoede met een moeder van

niet-Belgische origine is het gebruik het laagst (35,0%), terwijl bij niet-kansarme kinderen met een moeder van Belgische origine het gebruik van formele opvang het hoogst is (78,8%). Het verschil in het gebruik van formele opvang tussen de groep die het minst en de groep die het meest gebruikt, is sinds 2021 nog iets groter geworden (toen respectievelijk 35,8% en 78,3%) (Opgroeien, 2023b).

7.3. Preventieve gezinsondersteuning

92,2% van de kinderen die geboren werden in 2022 in het Vlaamse Gewest kregen minstens 1 huisbezoek van Kind en Gezin in hun eerste drie levensmaanden. In 2021 ging het om 91,2% terwijl het in 2018 94,2% bedroeg. 91,2% van de kinderen kreeg een consult in de eerste drie maanden (90% in 2018), 94,2% kreeg een gehoortest (91,4% in 2018) en 84,1% een oogtest (84,3% in 2018) (Opgroeien, 2023a).

7.4. Pleegzorg

Op 31 december 2022 waren er 7.165 pleeggezinnen. Dit is een stijging t.o.v. 2019 (5.986 gezinnen) en 2016 (4.717 gezinnen). Er waren 9.176 pleegkinderen, -jongeren en -gasten. Ook dit is een stijging t.o.v. 2019 (7.756 kinderen) en 2016 (6.024 kinderen) (Pleegzorg, 2022).

In 2022 waren er in elke provincie jonge kinderen tussen 0 en 3 aan het wachten op een pleeggezin: in Vlaams-Brabant en Brussel waren dat er 16, in West-Vlaanderen 20, in Oost-Vlaanderen 27, in de provincie Antwerpen 37 en in Limburg 16. In vele gevallen zijn er wel pleeggezinnen beschikbaar, maar is er sprake van een matchingprobleem bijvoorbeeld omdat het jonge kind samen met broers en zussen geplaatst moeten worden of omdat het jonge kind een beperking heeft en daardoor een bijzondere zorgnood (Vlaams Parlement, 2022).

7.5. Adoptie

In 2022 werden 46 kinderen geadopteerd in Vlaanderen, waarvan 17 afkomstig uit Vlaanderen en 29 uit andere landen (zie tabel onder voor een overzicht van herkomstlanden). 66% van de interlandelijke adopties zijn kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften. Binnen de binnenlandse adopties zijn er geen kinderen geregistreerd met specifieke ondersteuningsbehoeften. De gemiddelde leeftijd bij aankomst van buitenlandse adoptiekinderen is 4 jaar en 11 maanden (Kind en Gezin, 2023).

plaatsingen per herkomstland

Herkomstland	2018	2019	2020	2021	2022
België (vlaanderen)	20	15	16	20	17
Bulgarije (proeffase)	1				1
Burkina Faso	1	4	3	1	3
Chili				2	
China	2	1			
Colombia (proeffase)					1
Filipijnen	4	2	3	2	
Gambia		1	2		
Ghana (proeffase)					3
Haiti (proeffase)	3	1	2		1
Honduras (proeffase)		1			1
Hongarije				6	6
India	4	2	3		3
Kazachstan	3	4			1
Marokko (proeffase)			1	1	
Portugal	1	8	3	2	1
Thailand	4	2	1	8	5
Togo		2	2	1	
Vietnam (kanaal gesloten in 2023)	4				1
Verenigde Staten (kanaal gesloten in 2019)	1				
Zuid - Afrika	4		3	5	2
TOTAAL	52	43	39	48	46

Figuur 1. Adoptiecijfers België, 2018 - 2022 (Bron: Kind en Gezin, 2023)

7.6. Jonge mantelzorgers

Een significant aantal jongeren is zorgverlener in de familie. Zij hebben extra ondersteuning nodig zodat ook zij kunnen leren, spelen en deelnemen aan de maatschappij (Committee on the Rights of the Child, 2016).

Een jonge mantelzorger is een kind of jongere tot en met 24 jaar die opgroeit in een gezin waar een ouder, broer, zus of ander familielid te maken heeft met een (chronische) ziekte, beperking, verslaving of psychische problemen. Hierdoor kenmerkt een jonge mantelzorger zich doordat hij of zij:

- Bezorgdheid koestert over de gezondheid en welzijn van een ouder of familielid.
- Vaak te weinig zorg en aandacht voor zichzelf krijgt.
- Actief betrokken is bij de zorg voor de betreffende ouder of familielid.
- Emotionele steun biedt in de vorm van troost en luisterend oor.
- Het moeilijk vindt om 'nee' te zeggen tegen tijd voor persoonlijke behoeften en ontspanning.

Het is belangrijk op te merken dat de ervaring van jonge mantelzorgers sterk kan variëren, afhankelijk van factoren zoals de mate van verantwoordelijkheid, de mate van hulp vanuit familie en vrienden en de aard van de gezondheidsproblemen waarmee hun familielid kampt. Het wordt geschat dat ongeveer 1 op de 5 scholieren jonge mantelzorgers zijn, wat zich vertaalt naar een aanzienlijk aantal van 20.000 tot 40.000 jongeren die opgroeien in gezinnen waar hulp en ondersteuning nodig is (Departement Zorg, 2023c).

Er zijn twee definities om jonge mantelzorgers te identificeren: de ruime en enge definitie. De ruime definitie omvat jongeren die bij iemand met een langdurige ziekte of beperking wonen, wat in 2018 ongeveer 21% van Vlaamse jongeren tussen 11 en 18 jaar vertegenwoordigt. De enge definitie

omvat jongeren die bij iemand met een langdurige ziekte of beperking wonen en minstens vier uur per week zorgtaken op zich nemen, wat in 2018 ongeveer 5% van Vlaamse jongeren in dezelfde leeftijdsgroep vertegenwoordigt. In vergelijking met Nederlandse scholieren ligt het percentage jonge mantelzorgers in Vlaanderen iets hoger.

Meisjes zijn vaker jonge mantelzorgers. Daarnaast hebben jonge mantelzorgers doorgaans een lagere sociaal-economische status en wonen ze vaker in gescheiden gezinnen vergeleken met jonge niet-mantelzorgers. Het type onderwijs dat jongeren volgen hangt ook samen met jonge mantelzorgers, waarbij ze vaker in de B-stroom en het bso zitten en minder vaak in de A-stroom en het aso. Dit kan deels verklaren waarom jonge mantelzorgers zich vaak in scholen bevinden met een lager sociaal-economisch leerlingenpubliek. Bovendien blijkt uit de eerste LiSO-deelstudie dat leerlingen die meer zorgtaken op zich nemen of in de omgeving meerdere zorgbehoevenden hebben, vaker in het bso zitten.

Jonge mantelzorgers hebben over het algemeen een lagere levenskwaliteit, meer gezondheidsproblemen en vaker zelfdoodingsgedachten dan niet-mantelzorgers. Ze presteren vergelijkbaar op school, maar sommige groepen jonge mantelzorgers, vooral degenen met meerdere zorgbehoevenden thuis, kunnen een achterstand hebben. Ondersteuning is belangrijk en praten en afleiding zoeken dragen bij aan hun schoolwelzijn. Het is cruciaal om jonge mantelzorgers te ondersteunen, vooral degenen in complexe situaties, om hun welzijn en schoolprestaties te verbeteren (Bronselaeer et al., 2021).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: mantelzorg.

7.7. Jeugdhulp, zorg en ondersteuning voor jongeren

Institutionalisering van kinderen moet worden voorkomen. Toch blijft institutionele zorg het eerste antwoord voor kinderen met een handicap, kinderen uit sociaal of economisch achtergestelde gezinnen en voor zeer jonge kinderen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

In 2021 kregen 6.135 jongeren hulp in een voorziening of pleegzorg binnen het kader van niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp. Dit type jeugdhulp kan alleen worden ingezet met goedkeuring en bemiddeling van de intersectorale toegangspoort (volgens een ruime definitie). De geboden hulp is gespecialiseerd en vaak intensief.

Het aantal jongeren voor wie niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp werd opgestart in een voorziening of pleegzorg was in 2021 lager dan in voorgaande jaren.

Bij voorzieningen jeugdhulp Opgroeien zitten de onthaal-, observatie- en oriëntatiecentra (OOOC), de organisaties voor bijzondere jeugdzorg (OVBJ), de centra integrale gezinszorg (CIG), crisishulp aan huis (CaH), de centra kindzorg en gezinsondersteuning (CKG), de voorzieningen voor gedrags- en emotionele stoornissen plus (combinatie complexe problematieken) (Ges+) en de observatie- en behandelcentra (OBC) (Statistiek Vlaanderen, 2022).

Zie ook hoofdstuk 14 voor meer informatie over jeugdhulp.

7.8. Kinderen en jongeren met een handicap

Algemene Commentaar nr. 9 gaat dieper in op kinderen met een handicap en hun kinderrechten. Kinderen met een handicap ervaren moeilijkheden en drempels met betrekking tot hun kinderrechten. Nochtans hebben kinderen met een handicap het recht op een volwaardig en behoorlijk leven, in omstandigheden die de waardigheid van het kind verzekeren, de zelfstandigheid bevorderen en de actieve deelname aan de maatschappij vergemakkelijken (art. 23.1 KR-verdrag). Om dit waar te maken, moet er effectief beleid aangenomen en geïmplementeerd worden (Comité voor de rechten van het kind, 2006). De bescherming en participatie van kinderen met een handicap moeten versterkt worden, inclusief hun volledige inclusie op school en online (Council of Europe, 2022).

VOORLOPIGE VERSIE

Een kind mag niet van diens **ouders gescheiden** worden op de grond van een handicap van het kind of de ouders. Een scheiding van de ouders kan enkel worden overwogen als de noodzakelijke hulp aan het gezin om de gezinseenheid in stand te houden niet effectief genoeg is om een risico van verwaarlozing of in de steek laten van het kind of een risico voor de veiligheid van het kind te voorkomen (art. 9 KR-verdrag) (Committee on the Rights of the Child, 2013) (Comité voor de rechten van het kind, 2006).

Specifiek met betrekking tot kinderen met een handicap, is er volgens het Kinderrechtencomité een **tekort aan data**. Het is onduidelijk hoeveel kinderen met een handicap er zijn. Dit is zeker het geval voor zeer jonge kinderen en kinderen met een verstandelijke of psychosociale handicap. De gecoördineerde aanpak rond handicap moet worden verduidelijkt. Volgens het Kinderrechtencomité is de gezinsondersteuning ook onvoldoende, wat leidt tot een hoog niveau van institutionalisering. De wachttijden voor de toewijzing van het PAB kan tot 10 jaar in beslag nemen en komt niet tegemoet aan de zorgbehoeften (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Er zijn diverse vormen van ondersteuning beschikbaar voor kinderen en jongeren met een handicap tot 25 jaar. Hier volgt een beknopt overzicht van enkele belangrijke ondersteuningsmogelijkheden:

- **Rechtstreeks Toegankelijke Hulp (RTH):** RTH is beperkte, handicapspecifieke ondersteuning in de vorm van begeleiding, dagopvang of verblijf voor personen met een (vermoeden van) handicap die af en toe hulp nodig hebben. Voor rechtstreeks toegankelijke hulp moet er geen aanvraag ingediend worden bij het VAPH of de intersectorale toegangspoort. Personen die hier gebruik van willen maken kunnen rechtstreeks contact opnemen met een zorgaanbieder. In 2022 maakten 17.122 kinderen en jongeren gebruik van rechtstreeks toegankelijke hulp van het VAPH.
- **Globale Individuele Ondersteuning (GIO):** GIO voor minderjarigen is ondersteuning om jonge kinderen met een (vermoeden van) handicap te ondersteunen bij belangrijke overgangsmomenten zoals de eerste stap naar de kinderopvang of de overgang van de kleuterklas naar de lagere school. In 2022 maakten 1.079 kinderen gebruik van globale individuele ondersteuning voor minderjarigen.
- **Multifunctioneel Centrum (MFC):** Een MFC richt zich tot personen met een handicap tot en met 21 jaar (uitzonderlijk verlengbaar tot en met 25 jaar) die nood hebben aan specifieke ondersteuning. Een MFC biedt begeleiding, dagopvang en verblijf. Een aantal centra bieden ook diagnostiek en intensieve behandeling. Er wordt steeds zoveel mogelijk samengewerkt met de school. Voor ondersteuning van een multifunctioneel centrum is een jeugdhulpbeslissing van de intersectorale toegangspoort (ITP) nodig, d.w.z. dat kinderen of jongeren die gebruik willen maken van ondersteuning via een MFC hiervoor een aanvraag moeten indienen bij de intersectorale toegangspoort. In 2022 maakten 9.753 kinderen en jongeren gebruik van ondersteuning via een MFC.
- **Persoonlijke Assistentiebudget (PAB):** Met een PAB van het VAPH kan er assistentie voor kinderen en jongeren thuis of op school georganiseerd en gefinancierd worden. Voor deze

vorm van ondersteuning is er een toekenning van de intersectorale toegangspoort (ITP) nodig, d.w.z. dat kinderen of jongeren die gebruik willen maken van een persoonlijke-assistentiebudget hiervoor een aanvraag moeten indienen bij de intersectorale toegangspoort. In 2022 maakten 1.816 kinderen en jongeren gebruik van ondersteuning via een PAB.

- **Individuele Materiële Bijstand (IMB):** Het VAPH geeft tegemoetkomingen voor hulpmiddelen en aanpassingen in de privésituatie die kunnen helpen om dagelijkse activiteiten zelfstandig uit te voeren of te vergemakkelijken. In 2022 maakten 8.184 kinderen en jongeren gebruik van hulpmiddelen en aanpassingen die werden aangekocht of uitgevoerd via een tegemoetkoming van het VAPH.
- **Persoonsvolgend Budget (PVB):** Het PVB is een budget op maat waarmee jongeren vanaf 18 jaar zorg en ondersteuning kunnen kopen binnen hun eigen netwerk, bij vrijwilligersorganisaties, bij individuele begeleiders, bij professionele zorgverleners en bij door het VAPH vergunde zorgaanbieders. Er bestaan verschillende soorten zorg en ondersteuning: dagondersteuning, woonondersteuning, individuele psychosociale begeleiding, individuele praktische hulp, globale individuele begeleiding (voor meerderjarigen) en oproepbare permanentie. Jongeren kunnen vanaf 17 jaar een aanvraagprocedure voor een persoonsvolgend budget starten bij het VAPH. Jongeren die gebruikmaken van minderjarigenondersteuning van het VAPH (in de vorm van een PAB of ondersteuning via een MFC) kunnen, onder voorwaarden, sneller een persoonsvolgend budget krijgen via een persoonsvolgend budget na jeugdhulp. In 2022 maakten 3.244 jongeren (18-25 jaar) gebruik van ondersteuning via een persoonsvolgend budget.

De specifieke criteria en procedures voor elk van deze ondersteuningsmogelijkheden kunnen variëren afhankelijk van de individuele situatie en de regio waarin men woont (Opgroeien, 2023c). De toegang tot de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp (bv. PAB, IMB) wordt georganiseerd via de intersectorale toegangspoort.

7.9. Gezinssamenstelling

Het Kinderrechtencomité is van mening dat **gedeelde ouderlijke verantwoordelijkheid** in het algemeen in het belang van het kind is. Hiervoor moet steeds een individuele beoordeling zijn. Het is tegenspraak met het belang van het kind om automatisch de ouderlijke verantwoordelijkheid aan beide of één van de ouders toe te kennen (Committee on the Rights of the Child, 2013). Zie ook art. 18 KR-verdrag.

Wanneer de ouders van kinderen in verschillende landen leven, moet er ook rekening gehouden worden met het belang van het kind (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Als een ouder of primaire zorggever een misdrijf heeft begaan, moet er gekeken worden naar alternatieven voor opsluiting zodat er rekening gehouden kan worden met het belang van het kind en de impact van de straf op het kind (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Ouders in Vlaanderen melden gemiddeld 3,7 gezinsleden, maar ouders met een niet-EU-achtergrond geven gemiddeld 4,1 gezinsleden op. Religie heeft ook een invloed: christelijke ouders melden 3,7 gezinsleden, terwijl moslimouders er 4,4 noemen. 2% geeft in 2021 aan deel uit te maken van een meergeneratiefamilie. In 2016 bedroeg dit 1,8%.

Wat betreft partnerschap is er een verschuiving: 50% van de ouders is getrouwd, 24,7% is ongehuwd en 24% is alleenstaande ouder. In vergelijking met 2016 zijn er nu meer ongehuwde koppels, vooral bij jongere ouders.

Bijna een derde van de ouders heeft één kind, 44,2% heeft twee kinderen, 15,6% heeft drie kinderen en 5,5% heeft vier of meer kinderen.

Ongeveer 30% van de ouders heeft kinderen in het gezin uit eerdere relaties. 22,2% van de gezinnen heeft een alleenstaande ouder en 13% van de gezinnen is een samengesteld gezin.

Slechts 3,3% verwacht een kind, maar 11% wil er in de toekomst nog. Redenen om geen kinderen meer te willen zijn onder andere een vervulde kinderwens (61,6%) en leeftijd.

Over het algemeen zijn ouders tevreden met hun gezin, met verschillen op basis van situatie en aantal kinderen (Departement Zorg, 2023a).

7.10. Gezinstevredenheid en psychisch welzijn in het gezin

Het welzijn van ouders in Vlaanderen varieert: 7 op de 10 voelt zich meestal levenslustig of gelukkig, maar slechts iets meer dan de helft (54,8%) voelt zich vaak energiek, terwijl 26% vaak moe is. De gemiddelde vitaliteitsscore is gedaald van 62,7 in 2016 naar 58,9 in 2021, en de psychische gezondheidsscore is ook licht gedaald van 69,9 naar 68,7 in dezelfde periode. Verminderde vitaliteit komt vaker voor bij moeders, jongere ouders met kleine kinderen, kortgeschoolde ouders, ouders die minder werken, gezinnen met een laag inkomen en alleenstaande ouders. Gezondheid speelt ook een rol, waarbij ouders met een goede gezondheid hogere vitaliteit- en psychische gezondheidsscores hebben dan ouders met een slechte gezondheid.

De sfeer in gezinnen, ook wel bekend als het gezinsfunctioneren, blijft stabiel met een gemiddelde score van 79,2 op 100, vergeleken met 2016. Jongere ouders met kleine kinderen rapporteren een betere gezinssfeer dan ouders in de leeftijdsgroep van 45-54 jaar of ouders met oudere kinderen. Ouders met een niet-EU+-herkomst scoren lager, terwijl voltijds werkende ouders hogere scores behalen dan ouders die minder werken. Gezinsinkomen speelt ook een rol, met lagere scores voor ouders met een lager inkomen en degenen die moeite hebben om rond te komen. Gezondheid heeft ook invloed, waarbij ouders met een goede gezondheid beter functionerende gezinnen rapporteren dan degenen met langdurige gezondheidsproblemen (Departement Zorg, 2023b).

In 2021 was 83,1% van de kinderen tussen 8 en 12 voor een groot stuk of helemaal akkoord met de stelling "Mijn gezin en ik hebben het leuk samen". Dit is een significante daling t.o.v. 2018 (-3,8%). Ook de stelling "Er zijn mensen in mijn gezin die om me geven" kent een significante daling in 2021. 87,9% gaat voor een groot stuk of helemaal akkoord met de stelling, terwijl dit in 2021 om 91,3% ging. Een sterke daling is vooral merkbaar in "Mijn ouders en ik maken samen keuzes over mijn leven": 67,3% gaat akkoord, 10,1% minder dan in 2018. Er kon geen significante daling opgemerkt worden voor "Als ik een probleem heb, zullen mensen in mijn gezin me helpen" (87,2%) en "Mijn ouders luisteren naar mij en houden rekening met wat ik zeg" (78,5%) (Dhoore et al., 2021).

Jeugdonderzoekplatform

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: (tevredenheid met) relaties binnen gezin, ouderlijke controle en responsiviteit.

Bronnen

Bronselaer, J., Demeyer, B., Vandezande, V., Dockx, J., Denies, K., Dierckens, M., Delaruella, K. (2021). Jonge mantelzorgers in de kijker. Resultaten en aanbevelingen vanuit drie onderzoeksrapporten. Geraadpleegd via

https://departementwvg.be/sites/default/files/media/documenten/Jonge%20mantelzorgers%20in%20de%20kijker_20210621.pdf

Departement Zorg (2023a). Gezinsenquête 2021: Gezinnen in Vlaanderen in beeld! De samenstelling van het gezin. Geraadpleegd via

<https://www.departementwvg.be/gezinsenquête21/de-samenstelling-van-het-gezin>

Departement Zorg (2023b). Gezinsenquête 2021: Gezinnen in Vlaanderen in beeld! Gezondheid. <https://www.departementwvg.be/gezinsenquête21/gezondheid>

Departement Zorg (2023c). Jonge mantelzorgers onderzocht. Geraadpleegd via <https://www.departementwvg.be/jonge-mantelzorgers-onderzocht>

Dhoore, J.; Hadermann, E.; Serie, C.; Siongers, J.; Van Droogenbroeck, F.; Van Kelecom, E.; Vlegels, J. (2021). Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten

Kind en gezin (2023). Cijfers (interlandelijke) adoptie. Geraadpleegd via <https://www.kindengezin.be/nl/thema/adoptie/vlaams-centrum-voor-adoptie/cijfers-over-adoptie>

Opgroeien (2023a). Bereik preventieve zorg Kind en Gezin. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/bereik-medisch-preventieve-gezinsondersteuning-kind-en-gezin#toc-bereik-preventieve-zorg-kind-en-gezin>

Opgroeien (2023b). Cijfer rapport. Kinderopvang van baby's en peuters. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/kinderopvang-babys-en-peuters>

Opgroeien (2023c). Jeugdhulp. Intersectoraal jaarverslag. Kinderen en jongeren met een handicap. Geraadpleegd via <https://www.jaarverslagjeugdhulp.be/thematische-cijfers/kinderen-en-jongeren-met-een-handicap>

Pleegzorg (2022). Pleegzorg in Vlaanderen. Geraadpleegd via <https://www.pleegzorg.be/files/Documenten/PZVL-vzw/PZVL-Infografiek-2022.pdf>

Statistiek Vlaanderen (2022). Zorg en ondersteuning voor jongeren. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/zorg/zorg-en-ondersteuning-voor-jongeren>

Statistiek Vlaanderen (2023). Zorg en ondersteuning voor kinderen – formele opvang. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/zorg/zorg-en-ondersteuning-voor-kinderen-formele-opvang>

Vlaams Parlement (2022). Verslag vergadering Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding. Geraadpleegd via <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1644984/verslag/1647489>

Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 9 the rights of children with disabilities.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art 3. Para. 1).

Committee on the Rights of the Child (2013a). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights. Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2019). Report on safeguards for the protection of the rights of children born from surrogacy arrangements.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2021). Report on the impact of coronavirus disease on different manifestations of sale and sexual exploitation of children.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

8. Omgeving van jongeren

In 2021 stijgt het aantal jongeren (15- tot 24-jarigen) dat in Vlaanderen woont met ruim 5.000 personen. Tot en met 2019 zat het aantal jongeren in Vlaanderen in dalende lijn.

Het aandeel van het land dat bebouwd en verhard is, neemt gestaag toe. In 2021 besloeg bebouwing 28,7% van de totale oppervlakte in Vlaanderen. In 2010 was de bebouwingsgraad slechts 26,4%.

De hoogste bebouwingsgraad wordt aangetroffen in en rond de steden Antwerpen, Brussel en Gent. Niettemin is er in negen gemeenten een zeer lichte daling van de bebouwingsgraad waargenomen tussen 2020 en 2021 (Departement Omgeving, 2021).

8.1. Huisvestiging, woonzekerheid en kosten

Kinderen hebben recht op adequate huisvesting (art. 27 KR-verdrag), waar niet gerookt wordt, er goede verluchting is, er effectieve afvalverwerking is, geen schimmel of andere toxische substanties (Committee on the Rights of the Child, 2013a).

Kinderen uit Roma-gezinnen moeten kunnen genieten van huisvesting aangepast bij hun levensstijl (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

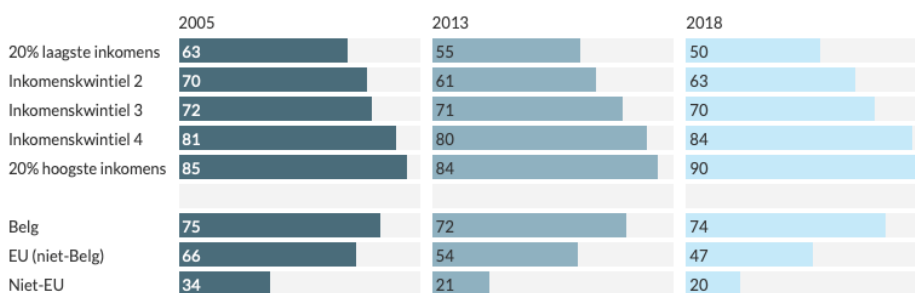
In 2018 was 72% van de huishoudens eigenaar van de woning waarin ze wonen. Het aandeel private huurders bedroeg 19%, het aandeel sociale huurders was 7% en een klein deel (2%) woonde gratis. Het eigendomsstatuut is sinds 2013 vrijwel onveranderd gebleven, hoewel het aandeel eigenaars in 2005 iets hoger was, namelijk 74%.

Vooraf huishoudens met een hoog inkomen en Belgen zijn eigenaar van hun woning. Bij de top 20% van de hoogste inkomens bezit 9 op de 10 huishoudens hun woning, terwijl in de laagste inkomensgroep slechts de helft van de huishoudens eigenaar is.

Het eigenwoningbezit is het grootst bij Belgen (bijna 3 op de 4), waarbij bijna 5 op de 10 huishoudens met een niet-Belgische EU-nationaliteit eigenaar zijn en slechts 2 op de 10 huishoudens met een niet-EU-nationaliteit hun woning bezitten.

In 2018 zijn de verschillen tussen inkomensgroepen en nationaliteiten meer uitgesproken dan in het verleden. Het eigenwoningbezit is gestegen bij hogere inkomens en afgenomen bij lagere inkomens. Ook het eigenaarschap bij niet-Belgen is afgenomen.

Aandeel eigenaars naar inkomensgroep en nationaliteit
 Vlaams Gewest, 2005, 2013 en 2018, in % huishoudens

Noot: de gegevens opgenomen in de figuur zijn schattingen gebaseerd op een enquête. Daardoor moet rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Zie: 'Meer info over definities en bronnen'.

Bron: Woonsurvey & Groot woononderzoek, Agentschap Wonen-Vlaanderen/Steunpunt Wonen, bewerking Statistiek Vlaanderen

Figuur 1. Aandeel eigenaars naar inkomensgroep en nationaliteit / Vlaams Gewest, 2005, 2013 en 2018, in % huishoudens (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

Het eigenwoningbezit is het hoogst buiten de steden, waar 8 op de 10 huishoudens hun woning bezitten. Naarmate de mate van verstedelijking toeneemt, daalt het eigenwoningbezit. In de grote steden is slechts 45% eigenaar van hun woning. Vier op de 10 huishoudens huurt daar op de private huurmarkt, terwijl iets meer dan 1 op de 10 huishoudens op de sociale huurmarkt huurt. In kleinere steden is de private huurmarkt kleiner, met ongeveer 2 op de 10 huishoudens die huren, maar de sociale huurmarkt blijft even groot.

In 2020 werden meer dan tienduizend gezinnen (gemiddeld tweehonderd gezinnen per week) in Vlaanderen bedreigd met uithuiszetting, waaronder ook gezinnen met kinderen (Statistiek Vlaanderen, 2023).

In 2018 moest één op de vijf Vlaamse huishoudens meer dan 30% van hun beschikbaar inkomen besteden aan puur woonkosten, zoals huur of de aflossing van hun hypotheek, zonder rekening te houden met extra woonuitgaven voor verzekeringen, belastingen, onderhoud en nutsvoorzieningen. Dit aandeel huishoudens met een hoge woonquote bleef stabiel in vergelijking met 2013, terwijl er tussen 2005 en 2013 nog een toename werd waargenomen.

Naarmate het inkomen toeneemt, neemt het percentage huishoudens met een hoge woonquote af. In de laagste inkomensgroep heeft iets meer dan 3 op de 10 huishoudens een hoge woonquote in 2018, terwijl dit bij de hoogste inkomensgroep slechts 1 op de 10 is. Bovendien is ook hier de neerwaartse trend die tussen 2005 en 2013 werd waargenomen in 2018 tot stilstand gekomen.

Als we de totale woonkosten in beschouwing nemen in plaats van de naakte woonkosten, blijkt dat in 18% van de huishoudens de totale woonkosten de kritische grens van 40% overschrijven, wat vergelijkbaar is met de situatie in 2013. In 2018 besteedde bijna de helft van de particuliere huurders (47%) meer dan 40% van hun beschikbaar inkomen aan totale woonkosten, wat hoger was dan het percentage bij huiseigenaren met een hypotheek (20%) en sociale huurders (27%) (Statistiek Vlaanderen, 2019).

8.2. Studentenhuisvesting

De grootste studentensteden in Vlaanderen, zoals Leuven, Gent en Antwerpen, hebben de afgelopen jaren te maken gehad met aanzienlijke tekorten aan studentenhuisvesting. In Leuven

wordt het tekort op korte termijn geschat op 4.000 studentenkamers volgens de KU Leuven en in Gent op 10.000 kamers volgens de stad Gent. In Antwerpen was er tot het academiejaar 2020-2021 een licht overschot aan kamers op het kotwebplatform, maar de afgelopen twee jaar is er een tekort geconstateerd op basis van contacten tussen huurders en verhuurders, zoals gerapporteerd door Kotweb, de stad Antwerpen en de Universiteit Antwerpen.

Er zijn twee groepen kwetsbare studenten voor de studentenhuisvesting: buitenlandse studenten en kwetsbare binnenlandse studenten die omwille van hun socio-economische situatie recht hebben op een studietoelage van de Vlaamse overheid (Sansen et al., 2023).

8.3. Thuis- en dakloze jongeren

Het leven op straat houdt een ernstige bedreiging in van kinderrechten, zoals het recht op leven en ontwikkelen (art. 6 KR-verdrag). Kinderen die overleven op straat zijn vaak onzichtbaar zijn in beleid (Committee on the Rights of the Child, 2017). De groep is divers. Denk bijvoorbeeld aan gezinnen met kinderen op straat of niet-begeleide kinderen op straat. Verontrustend is dan ook het aantal kinderen en jongeren die onlangs geteld zijn. “Bruss’Help zag het aantal kinderen van 600 in 2018 naar 933 in 2020 stijgen. In Gent zijn het er bijvoorbeeld 401 en in Luik 78. In de grote steden brengen kinderen de nacht door op straat of in bijvoorbeeld kraakpanden. Andere kinderen leven samen met hun ouder(s) in niet-zichtbare dakloosheid, bijvoorbeeld tijdelijk bij familie of vrienden”.²⁵

Er zijn verschillende manieren om kinderen op straat te benaderen. een welzijnsbenadering, waarbij kinderen die als object of slachtoffer van de straat worden gezien worden “gered” en waarbij beslissingen voor het kind worden genomen zonder serieus rekening te houden met zijn of haar mening; en een repressieve benadering, waarbij het kind als delinquent wordt gezien. De welzijns- en de repressieve aanpak houden geen rekening met het kind als rechthebbende en leiden tot de gedwongen verwijdering van kinderen van de straat, waardoor hun rechten verder worden geschonden. Beweren dat welzijns- en repressieve benaderingen in het belang van het kind zijn, maakt ze nog niet gebaseerd op rechten. Het is dan ook noodzakelijk om een **kinderrechtenbenadering** aan te nemen, waarbij het kind als rechthebbende wordt gerespecteerd en beslissingen vaak samen met het kind worden genomen. Een strategie op vlak van kinderen op straat is noodzakelijk. Mensen die in contact komen met kinderen moeten voldoende opgeleid worden. Kinderen leven ook met gezinsleden op straat. Deze kinderen moeten ondersteund worden in het behouden van contacten met hun familie. Ze mogen niet zomaar gescheiden worden van hun familie, en zeker niet enkel op basis van het feit dat ze op straat leven of werken. Kinderen en gezinnen op straat moeten voldoende ondersteuning krijgen zodat ze een passende levensstandaard kunnen genieten (art. 27 KR-verdrag) (Committee on the Rights of the Child, 2017).

Uit een onderzoek van UGent, KU Leuven en UCLouvain in opdracht van de Koning Boudewijnstichting blijkt dat van de 6.286 dak- en thuisloze personen die eind 2020 en begin 2021 werden geteld in negen Belgische steden en regio’s, er 1.208 jongvolwassenen waren tussen 18 en 25 jaar. Deze groep van jongvolwassenen vertegenwoordigt dus bijna een op de vijf dakloze volwassenen. Deze jongvolwassenen hebben specifieke kenmerken, waaronder een hoger

²⁵ <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2021/03/16/resultaten-daklozentelling/>. Geraadpleegd op 26/10/23.

percentage vrouwen en een groter aantal dat een leefloon ontvangt. Bijna de helft van hen leeft in 'verborgen' dakloosheid door noodgedwongen bij vrienden of familie te slapen.

De oorzaken van dak- en thuisloosheid bij jongvolwassenen variëren, waaronder conflicten met familie of vrienden, relatieproblemen, immigratie, uithuiszetting en psychische problemen. Het onderzoek toont aan dat de situatie van dak- en thuisloze jongvolwassenen het resultaat is van negatieve levensgebeurtenissen in combinatie met structurele uitsluitingsmechanismen.

Om dak- en thuisloosheid effectief aan te pakken, moeten preventieve maatregelen worden genomen, oplossingen op maat worden geboden die huisvesting en begeleiding combineren, en een specifieke aanpak voor de transitie naar volwassenheid moet worden ontwikkeld. De Koning Boudewijnstichting zal de organisatie van tellingen in 10 nieuwe zones in Vlaanderen, de Duitstalige Gemeenschap en Wallonië ondersteunen om verdere gegevens te verzamelen en een gericht beleid te ontwikkelen (Koning Boudewijnstichting, 2022).

8.4. Impact van coronamaatregelen op wonen en leefomstandigheden

De impact van de coronamaatregelen op wonen en leefomstandigheden varieerde sterk, waarbij kinderen, jongeren en jongvolwassenen die in kleine leefruimtes met beperkte persoonlijke ruimte woonden, een aanzienlijk negatiever effect van de coronamaatregelen ondervonden in vergelijking met diegenen die meer ruimte tot hun beschikking hadden.

Hier zijn enkele specifieke aspecten van de impact op kinderen, jongeren en jongvolwassenen met beperkte ruimte:

- Beperking van fysieke activiteiten: Voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen is buitenspelen en sporten in de openbare ruimte een essentieel onderdeel van hun fysieke en mentale ontwikkeling. De sluiting van speelpleinen en beperkingen op buitenactiviteiten hadden waarschijnlijk een negatieve invloed op hun fysieke gezondheid en welzijn.
- Beperking van sociale interactie: De beperkingen op het samenkomen met anderen hadden een sociaal isolement tot gevolg, vooral voor jongeren. Voor degenen die al weinig ruimte hadden om vrienden of familieleden te ontvangen, kon dit gevoelens van eenzaamheid versterken.
- Beperkte ruimte voor studie en ontspanning: Met beperkte eigen ruimte thuis kan het moeilijk zijn om een geschikte omgeving te creëren voor leren, studeren en ontspannen. Dit kan de educatieve en emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren beïnvloeden. 16% van de kinderen had geen plek om tot rust te komen. 17% van de jongeren had geen plek om tot rust te komen.
- Toename van spanningen en stress: De beperkingen en onzekerheid tijdens de pandemie konden leiden tot stress en spanningen in gezinnen. In kleine leefruimtes kan dit effect sterker zijn, aangezien er minder mogelijkheden zijn om zich terug te trekken of te ontsnappen aan conflictsituaties.

Het is van cruciaal belang dat beleidsmakers en samenlevingen rekening houden met deze diversiteit in woon- en leefsituaties bij het plannen van toekomstige crisisresponsmaatregelen. Dit kan onder meer inhouden dat er meer aandacht wordt besteed aan het waarborgen van toegang tot openbare ruimtes en recreatieve voorzieningen, vooral voor jongeren in stedelijke gebieden

waar de ruimte beperkter is. Het ondersteunen van gezinnen met beperkte ruimte en het bieden van middelen voor educatieve en recreatieve activiteiten kan ook helpen om de negatieve impact van toekomstige pandemieën te verzachten (Kenniscentrum Kinderrechten & Jeugdonderzoeksplatform, 2021).

Tijdens de coronapandemie waren kinderen en jongeren actiever buiten, maar de maatregelen belemmerden hun toegang tot openbare ruimtes. Voor de pandemie speelden kinderen minder buiten en onder strenger toezicht. Toch is avontuurlijk spelen belangrijk voor hun ontwikkeling. Ongeveer 40% van de ouders realiseerde zich tijdens de pandemie het belang van spelen voor kinderen en ongeveer 30% moedigde hun kinderen aan om meer buiten te spelen, met 20% die hen aanmoedigde om de natuur op te zoeken. Onderzoek bevestigde dat kinderen en jongeren tijdens de pandemie vaker buiten waren dan voorheen. De coronamaatregelen beperkten echter de toegang tot openbare ruimtes voor jongeren tot 25 jaar, vooral tijdens de eerste lockdown. Het belang van openbare ruimte blijft een onderbelicht onderwerp in het onderzoek, dat voornamelijk gericht is op de impact van de maatregelen op kinderen en jongeren (KeKi en JOP, 2021).

De beperkingen van de publieke ruimte door de coronamaatregelen veroorzaakten spanningen, vooral voor kinderen, jongeren en jongvolwassenen die afhankelijk waren van deze ruimtes voor hun vrijetijdsbesteding. In een enquête onder kwetsbare kinderen en jongeren gaf 62,1% aan geen eigen tuin te hebben (KeKi en JOP, 2021).

Tijdens de coronapandemie werden kwetsbare groepen, zoals niet-begeleide minderjarige vluchtelingen, plotseling zichtbaarder in openbare ruimtes. Vooral degenen zonder toegang tot internet of beperkte sociale netwerken hadden weinig opties om hulp te zoeken. In het begin van de pandemie, toen veel opvangmogelijkheden werden gesloten, werden deze kwetsbare vluchtelingen en migranten onvoldoende opgemerkt en bereikt door de overheid (KeKi en JOP, 2021).

8.5. Buurtbeleving

Het gebruik van publieke ruimte door kinderen voor spel, ontspanning en culturele activiteiten staat onder druk door de stijgende **commercialisering** van publieke ruimte. De tolerantie voor kinderen in publieke ruimte daalt ook. Vooral adolescenten worden beschouwd als een bedreiging en vaak negatief geportretteerd. Het uitsluiten van kinderen in publieke ruimtes heeft implicaties voor hun ontwikkeling als burgers (Committee on the Rights of the Child, 2013).

In 2021 rapporteren kinderen tussen 8 en 12 een gemiddelde van 8.4 wat betreft hun tevredenheid over de buurt. Dit is een significante daling t.o.v. 2018 (-0,3) (Dhoore et al., 2021).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: tevredenheid met waar je woont en ervaren sociale cohesie in buurt.

8.6. Klimaat

De **klimaatcrisis**, de ineenstorting van de biodiversiteit en de alomtegenwoordige vervuiling vormen wereldwijd een urgente en systematische bedreiging van kinderrechten. Er moet een kinderrechtenperspectief aangenomen worden met betrekking tot het klimaat. Het Kinderrechtencomité erkent **het recht van kinderen op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving**. Dit recht staat volgens het Kinderrechtencomité impliciet in het KR-verdrag en hangt samen met een aantal andere kinderrechten, zoals het recht op leven (art. 6 KR-verdrag), gezondheid (art. 24 KR-verdrag) en onderwijs (art. 28 KR-verdrag). Niet enkel moeten er onmiddellijke acties genomen worden voor de kinderen die op dit moment op aarde zijn. Ook de kinderen van toekomstige generaties hebben recht op de realisatie van hun kinderrechten. België draagt, met andere woorden, mee de verantwoordelijkheid voor voorzienbare milieugerelateerde bedreigingen die nu ontstaan als gevolg van acties of nalatigheid maar waarvan de implicaties zich misschien pas over jaren openbaren. Beslissingen over het milieu hebben over het algemeen een impact op kinderen. Het belang van het kind moet dan ook een eerste overweging vormen bij deze beslissingen (Committee on the Rights of the Child, 2023).

Er moeten maatregelen genomen worden om de gevaren en risico's van milieuvuiling aan te kaarten. Klimaatverandering houdt één van de grootste risico's in voor de **gezondheid** van kinderen en versterkt ongelijkheden in gezondheid(szorg) (Committee on the Rights of the Child, 2013a). Milieuvuiling vormt een groot risico voor de gezondheid van kinderen. Dit wordt vaak onderschat. Vooral jonge kinderen ervaren risico's bij milieurisico's. Blootstelling aan toxische stoffen heeft bijvoorbeeld vaak een grote impact (Committee on the Rights of the Child, 2023).

Kinderen als mensenrechtenverdedigers hebben historische bijdrages geleverd aan mensenrechten en de bescherming van het milieu. Hun status moet worden erkend en hun eisen voor snelle en beslissende maatregelen om schade aan het milieu aan te pakken moeten worden gerealiseerd (Committee on the Rights of the Child, 2023). De **toegang tot justitie** voor kinderen tegen schade aan het klimaat moet gefaciliteerd worden (Council of Europe, 2022).

De activiteiten van **bedrijven** hebben een impact op de rechten van kinderen, inclusief het klimaat en de leefomgeving van kinderen. Zo kunnen bedrijven toxische materialen lozen in de leefomgeving van kinderen. Er moeten voldoende maatregelen genomen worden om dit te voorkomen (Committee on the Rights of the Child, 2013b). Bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om kinderrechten te respecteren met betrekking tot het milieu (Committee on the Rights of the Child, 2023).

Onderwijs is cruciaal (Committee on the Rights of the Child, 2023). Kinderen moeten zich bewust zijn van het milieu, gezondheid en klimaatverandering. Dit moet worden versterkt, met actieve deelname van scholen (Comité voor de rechten van het kind, 2019). De toegang tot informatie is cruciaal om de klimaatcrisis en de effecten op kinderrechten te begrijpen (Committee on the Rights of the Child, 2023). Het recht op onderwijs dat bewustzijn creëert voor natuurrampen en milieurisico's moet gehandhaafd worden (Council of Europe, 2022).

In een onderzoeksrapport van de Ambrassade peilde Waddist (November, 2022) naar de manier waarop jongeren kijken naar het klimaat.

Het onderzoek van de Waddist-app biedt interessante inzichten in hoe jongeren naar het klimaat kijken en welke standpunten ze innemen. Deze bevraging omvat geen representatieve steekproef voor kinderen en jongeren in het algemeen, maar bieden wel enkele belangrijke bevindingen:

- **Toenemende Bezorgdheid:** Het rapport geeft aan dat jongeren zich in toenemende mate zorgen maken over het klimaat. Deze bezorgdheid groeide zelfs voor een derde van de ondervraagde jongeren na de natuurramp in België in 2021. Dit wijst op een groeiend bewustzijn onder jongeren over de ernst van klimaatproblemen.
- **Toekomstperspectief:** Ondanks hun bezorgdheid kijken de meeste jongeren positief naar de toekomst en geloven ze dat de mensheid de klimaatcrisis kan oplossen. Dit getuigt van een optimistische kijk op de mogelijkheden om actie te ondernemen en positieve veranderingen te bewerkstelligen.
- **Gezamenlijke Verantwoordelijkheid:** De meerderheid van de ondervraagde jongeren gelooft dat iedereen verantwoordelijk is voor het verbeteren van het klimaat. Het rapport wijst er echter ook op dat jongeren naar bedrijven, politici en wereldleiders kijken om initiatieven te nemen. Dit suggereert dat jongeren van deze actoren leiderschap en verantwoordelijkheid verwachten.
- **Individuele Acties:** Veel jongeren ondernemen individuele acties om milieubewuster te leven. Dit omvat het verminderen van consumptie, minder vlees eten, minder water verbruiken en minder of niet vliegen. Deze acties tonen de betrokkenheid van jongeren bij het verminderen van hun ecologische voetafdruk.
- **Klimaatrechtvaardigheid:** Jongeren uiten de behoefte aan meer diversiteit in meningen over klimaatverandering en benadrukken dat de stemmen van slachtoffers van klimaatverandering meer aandacht moeten krijgen van politici. Bovendien steunt een aanzienlijk deel van de jongeren het idee van het opvangen van klimaatvluchtelingen.
- **Koloniaal Verleden:** Het rapport wijst erop dat de klimaatcrisis wordt gezien als mede veroorzaakt door de koloniale geschiedenis. Een aanzienlijk deel van de jongeren vindt deze geschiedenis schandalig, maar er is ook een groep die weinig of niets weet over dit verleden.
- **Niet Genoeg Informatie:** Het onderzoek suggereert dat politieke informatie over het klimaat niet voldoende jongeren bereikt. De meeste jongeren hebben nog nooit gehoord van termen zoals de SDG's (Sustainable Development Goals) of COP27 (Conferentie van de Partijen). Niettemin geven ze aan dat ze graag meer informatie willen ontvangen, bij voorkeur via school, sociale media of televisie.

Kortom, de resultaten van dit onderzoek tonen aan dat jongeren over het algemeen bezorgd zijn over het klimaat en bereid zijn actie te ondernemen. Ze hechten waarde aan verantwoordelijkheid en leiderschap van diverse actoren, en ze willen meer informatie en bewustwording over klimaatkwesties (Vlaamse jeugdraad, 2022).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: klimaatattitudes jongeren.

8.7. Energiearmoede

Uit een enquête van de Gezinsbond in april 2022 blijkt dat een op de vier deelnemers aangeeft dat ze moeite hebben om hun energierekening te betalen. Voor alleenstaande ouders met kinderen bedraagt dit percentage zelfs 43 procent. Bovendien geeft 81 procent van de deelnemers aan dat ze van plan zijn om te besparen op hun verwarmingskosten. In 2019 had bijna vijf procent van de gezinnen met kinderen in België problemen om hun huis te verwarmen en voor gezinnen in armoede is dit percentage zelfs drie keer zo hoog (Netwerk tegen armoede, 2022, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2022).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: % jongeren dat huis niet kan verwarmen.

8.8. Groene ruimte

Kinderen moeten kunnen spelen in veilige, propere en gezonde omgevingen (Committee on the Rights of the Child, 2023).

De toegang tot aangelegde groenvoorzieningen en open ruimten voor kinderen moeten in stand gehouden worden (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Dit is in overeenstemming met het recht op vrije tijd, ontspanning en culturele activiteiten (art. 31 KR-verdrag).

Het is cruciaal voor de mentale en fysieke gezondheid van kinderen dat ze veilig en gezond hun buurt kunnen ontdekken. Groene ruimtes en recreatieve voorzieningen dragen bij aan hun welzijn doordat ze de mogelijkheid bieden om te spelen, te sporten en sociale contacten te onderhouden. Dit is vooral van essentieel belang voor kinderen die in beperkte ruimtes wonen en geen tuin hebben.

In 2019 bevond 63% van de inwoners van het Vlaamse Gewest zich in de buurt van wijkgroen, wat wordt gedefinieerd als groene gebieden met minstens 10 hectare oppervlakte, gelegen binnen een loopafstand van 800 meter en toegankelijk vanaf openbaar terrein.

Het percentage inwoners dat zich in de buurt van wijkgroen bevindt, is sindsdien gedaald. Het percentage inwoners dat zich in de nabijheid van wijkgroen bevindt, vertoont aanzienlijke variatie

tussen de gemeenten. In sommige gemeenten bedraagt dit percentage 0% van de bevolking, terwijl het in andere gemeenten 100% van de bevolking betreft. In bijna een derde van de gemeenten bevindt de helft of minder van de bevolking zich niet in de buurt van wijkgroen. Deze situatie doet zich vooral voor in gemeenten in het westen van het Vlaamse Gewest. Een mogelijke reden voor de lage percentages is dat landbouwgronden niet zijn meegerekend in de berekeningen. Bovendien zijn de percentages ook lager in meer verstedelijkte gebieden (Statistiek Vlaanderen, 2022).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: mogelijkheid om in groene omgeving te zijn

8.9. Luchtkwaliteit

Het Kinderrechtencomité stelt een hoog niveau van luchtverontreiniging vast in België, voornamelijk door het wegvervoer. Dit heeft negatieve gevolgen op het klimaat en de gezondheid van kinderen. er zou verder onderzoek moeten gebeuren naar deze negatieve gevolgen, in het bijzonder de prevalentie van astma en ademhalingsziekten bij kinderen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

In 2021 zagen we een toename van luchtvervuilende stoffen in vergelijking met 2020, toen de concentraties waren gedaald als gevolg van COVID-19-maatregelen. Deze toename wordt voornamelijk toegeschreven aan een heropleving van de economie en het verkeer. Desalniettemin lagen de concentraties in 2021 over het algemeen lager dan in 2019, vóór de pandemie, en volgden ze de neerwaartse trend.

Enkele opvallende punten zijn de stijgingen in fijn stof (PM_{2.5}), stikstofdioxide (NO₂), zwarte koolstof (dieselroet), benzo(a)pyreen en koolstofmonoxide (CO). Daarentegen was 2021 gunstig voor ozon vanwege het weer, zonder enige overschrijding van de informatiedrempel, in tegenstelling tot 2020.

De grootste stijging werd waargenomen bij benzo(a)pyreen, een kankerverwekkende stof die verband houdt met houtverbranding en toenemend verkeer. De PFAS-concentraties werden ook gemeten, en deze bleken over het algemeen onder gezondheidsdrempels te liggen, zelfs bij metingen in de buurt van 3M en Oosterweelwerken.

Bronnen

Agentschap binnenlands bestuur (2020). Tevredenheid over veilig spelen. Geraadpleegd via <https://gemeente-stadsmonitor.vlaanderen.be/indicators/tevredenheid-over-veilig-spelen>

Departement Omgeving (2021). Ruimterapport 2021. Geraadpleegd via <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/ruimterapport>

Dhoore, J.; Hadermann, E.; Serie, C.; Siongers, J.; Van Droogenbroeck, F.; Van Kelecom, E.; Vlegels, J. (2021). Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten

Kenniscentrum Kinderrechten & Jeugdonderzoeksplatform (2022). Impact van de coronamaatregelen op kinderen jongeren en jongvolwassenen. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2022-10/wonen%20en%20buurtbeleving.pdf>

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen (2022). Standpunt ver van (t)huis. Wonen vanuit kinderrechtenperspectief. Geraadpleegd via <https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2022/10/Standpunt-Ver-van-thuis-wonen-vanuit-kinderrechtenperspectief.pdf>

Koning Boudewijnstichting (2022). Persbericht. Dak- en thuisloze jongeren: verschillende profielen, ingewikkelde levensloop. Geraadpleegd via <https://kbs-frb.be/nl/dak-en-thuisloze-jongeren-verschillende-profielen-ingewikkelde-levensloop>

Netwerk tegen armoede (2022). 4 op 10 gezinnen heeft het moeilijk, vooral eenoudergezinnen. Geraadpleegd via <https://www.netwerktegenarmoede.be/nl/nieuws/2022/4-op-10-gezinnen-heeft-het-moeilijker-vooral-eenoudergezinnen>

Sansen, J., Vermander, M. & Dresler, A. (2023). Studentenhuisvesting. Een analyse van het Vlaamse aanbodbeleid. Geraadpleegd via https://steunpuntwonen.be/wp-content/uploads/2023/03/Ad-hoc_Aanbodbeleid-studentenhuisvesting_EIND.pdf

Statistiek Vlaanderen (2019). Woonquote. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bouwen-en-wonen/woonquote>

Statistiek Vlaanderen (2022). Nabijheid van groen. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/milieu-en-natuur/nabijheid-van-groen#ruim-6-op-10-inwoners-wonen-in-nabijheid-van-wijkgroen>

Statistiek Vlaanderen (2023). Eigendomsstatuut. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bouwen-en-wonen/eigendomsstatuut#72percent-eigenaar-van-hun-woning>

Vlaamse jeugdraad (2022). Klimaatcommunicatie en –educatie. Geraadpleegd via <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/adviezen/klimaatcommunicatie-en-educatie>

Vlaamse milieumaatschappij (2023). Hoe evolueert de luchtkwaliteit in Vlaanderen? Geraadpleegd via <https://www.vmm.be/lucht/evolutie-luchtkwaliteit/hoe-evolueert-de-luchtkwaliteit-in-vlaanderen#section-4>

Committee on the Rights of the Child (2013a). General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24).

Committee on the Rights of the Child (2013b). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and arts.

Committee on the Rights of the Child (2017). General Comment No. 21 on children in street situations.

Bron: Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

Committee on the Rights of the Child (2023). General Comment No. 26 on children's rights and the environment, with a special focus on climate change.

9. Mobiliteit

9.1. Woon-schoolverkeer

In 2022 was de fiets het meest gebruikte vervoermiddel voor schoolverplaatsingen, met 31% van de personen die de fiets als hun hoofdvervoermiddel gebruikten. De auto volgde op de tweede plaats, met 28% van de schoolverplaatsingen, voornamelijk als passagiers die met de auto werden gebracht. Slechts 5% reed zelf met de auto naar school. 19% ging te voet, 14% gebruikte bus, tram of metro en 5% maakte het grootste deel van de reis naar school met de trein. Een klein percentage van 3% gebruikte andere vervoermiddelen zoals een bromfiets of elektrische step (Statistiek Vlaanderen, 2023).

9.2. Verkeerslachtoffers

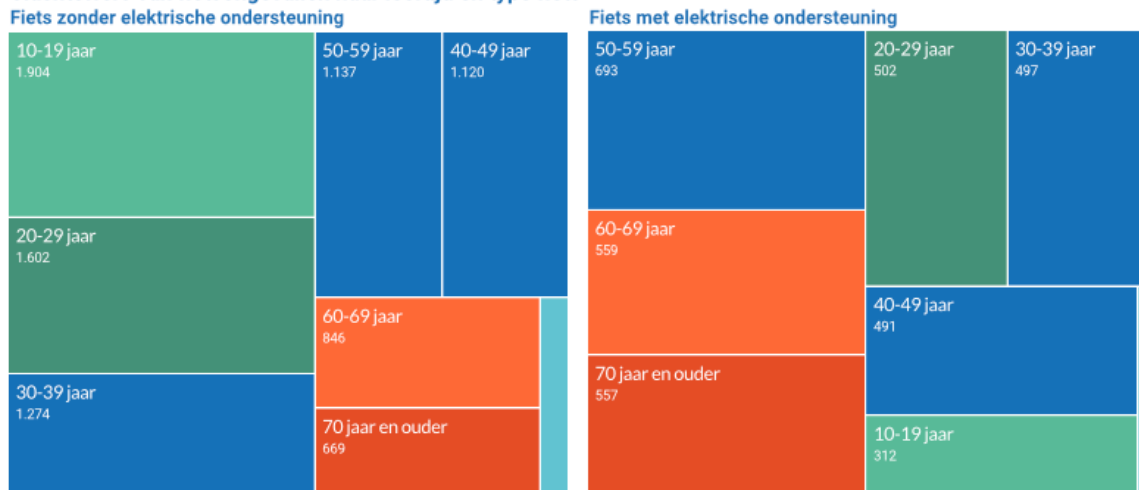
In 2022 vonden er 37.643 verkeersongevallen plaats met in totaal 46.074 betrokkenen, waaronder 42.134 lichtgewonden, 3.400 zwaargewonden en 540 personen die binnen 30 dagen na het ongeval overleden, waarvan 102 fietsers. Hoewel automobilisten de meerderheid (40%) van de binnen 30 dagen overleden slachtoffers vertegenwoordigden (216 personen), waren fietsers verantwoordelijk voor 19% van de dodelijke slachtoffers. In 2022 stierven 102 fietsers binnen 30 dagen na een ongeval, wat een toename van 7,4% betekende ten opzichte van 2019. Ondanks de voortdurende daling van verkeersveiligheidsindicatoren in de afgelopen jaren, blijft het aantal fietsers dat betrokken is bij verkeersongevallen toenemen (Statbel, 2023).

Figuur 1. Evolutie van de fiets verkeersslachtoffers (Bron: Statbel, 2023)

In de meeste fatale situaties waren individuen boven de 50 jaar betrokken, en bij 37% van de sterfgevallen na een fietsongeval was het slachtoffer 70 jaar of ouder. Personen van 70 jaar en ouder vormen de helft van degenen die binnen 30 dagen overleden na een ongeval met een elektrische fiets, terwijl ze slechts 15,1% uitmaken van alle betrokken slachtoffers. Jongeren tussen 10 en 19 jaar zijn vaak slachtoffer van fietsongevallen (1.904 in 2022). Het aantal dodelijke slachtoffers lag in 2020 op 5 personen in deze leeftijdsgroep (Statbel, 2023).

Slachtoffers van fietsongevallen naar leeftijd en type fiets

Figuur 2. Slachtoffers van fietsongevallen naar leeftijd en type fiets (Bron: Statbel, 2023)

9.3. Mobiliteit volgens Vlaamse Jeugd

Het Kenniscentrum Kinderrechten analyseerde 1103 interviews afgenomen bij jongeren. Onderstaand wordt een overzicht gegeven van de voornaamste bevindingen over mobiliteit bij jongeren.

Jongeren benadrukken het belang van mobiliteit, dat invloed heeft op hun vrijheid en sociale leven. Ze zien mobiliteit als een manier om positieve milieu- en klimaatacties te ondernemen. Belangrijke punten die ze benadrukken zijn:

- Fietsen: Ze pleiten voor goed ontworpen fietspaden en meer fietsstraten om vlot te kunnen fietsen.
- Openbaar vervoer: Jongeren willen betere verbindingen, vooral naar moeilijk bereikbare plaatsen. Ze benadrukken de behoefte aan goede openbaarvervoersinfrastructuur om scholen en jeugdgerelateerde plekken gemakkelijker te bereiken. Er moet ook aandacht zijn voor de diverse groepen gebruikers.
- Europese samenwerking: Ze vragen om samenwerking op Europees niveau om treinreizen toegankelijk en aantrekkelijk te maken.
- Informatie: Kwaliteitsvolle informatie over verschillende vervoersmogelijkheden en toegang tot Wifi op treinen zijn essentieel. De informatie moet duidelijkheid bieden over vertragingen, aansluitingen, enz., inclusief informatie op maat van jongere kinderen.
- Stiptheid en netheid: Jongeren willen verbeteringen in de stiptheid en netheid van het openbaar vervoer, evenals betere hygiëne.
- Fietsinfrastructuur: Ze pleiten voor groene ruimtes in fietsnetwerken en de invoering van standaardnormen voor fietspadkwaliteit.
- Betaalbaarheid: Ze vragen om meer betaalbare opties, zoals gratis openbaar vervoer zoals in Luxemburg, concurrentie voor openbaarvervoersmaatschappijen en kortingen voor gezinnen.
- Veiligheid: Jongeren willen veilige fietspaden, goede straatverlichting, veilige kruispunten en maatregelen tegen fietsdiefstal en vandalisme om zich veilig te

voelen tijdens hun reizen met zowel de fiets als het openbaar vervoer (Vlaamse Jeugdraad, 2020).

VOORLOPIGE VERSIE

Bronnen

Statbel (2023). Verkeersongevallen. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/mobiliteit/verkeer/verkeersongevallen#:~:text=In%20de%20overgrote%20meerderheid%20van,als%20op%20een%20conventionele%20fiet%20fiets.>

Statistiek Vlaanderen (2023). Modale verdeling woon-schoolverkeer. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/mobiliteit/modale-verdeling-woon-schoolverkeer>

Vlaamse Jeugdraad (2020). Bevraging 'De touristen'. Geraadpleegd via <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/nieuws/de-5-toptemas-van-de-touristen-zijn-bekend>

VOORLOPIGE VERSIE

10. Media(wijsheid)

De Europese Commissie nodigt de lidstaten uit om te zorgen voor **effectieve en gelijke toegang tot digitale tools** en een hoge internetsnelheid, toegankelijk online educatief materiaal en educatieve tools, voor alle kinderen. De Europese Commissie nodigt ook uit om de ontwikkeling van digitale basisvaardigheden te steunen, om acties rond media geletterdheid te organiseren in het onderwijs om bij kinderen de vaardigheid te ontwikkelen om kritisch online content te evalueren, en desinformatie en beledigende materialen te detecteren. Ook nodigt de Europese Commissie uit om hulplijnen voor kinderen ook digitaal uit te bouwen. Tot slot wordt aan de Europese lidstaten gevraagd om de participatie van kinderen, en meisjes in het bijzonder, in STEM studies aan te moedigen en genderstereotypes in dit domein tegen te gaan om zo te zorgen voor gelijke kansen in de digitale arbeidsmarkt (European Commission, 2021). De digitale wereld opent mogelijkheden om **kinderen met een handicap** te betrekken bij sociale interacties, informatie toegankelijk te maken en te laten participeren. Ze kunnen echter ook vaker blootgesteld worden aan de risico's van de digitale wereld (Committee on the Rights of the Child, 2021). Digitale uitsluiting van kinderen moet tegengegaan worden en gelijke toegang tot de digitale omgeving moet verzekerd worden, ook voor kinderen met een handicap, kinderen in een migratiecontext en kinderen die behoren tot een nationale minderheid, in het bijzonder Roma en Traveller kinderen (Council of Europe, 2022).

De Europese Commissie nodigt bovendien **ICT bedrijven** uit om: (1) Te zorgen dat kinderrechten, inclusief privacy, persoonlijke databescherming en toegang tot leeftijdsgepaste content, inbegrepen worden in digitale producten en diensten, in ontwerp en standaard, inclusief voor kinderen met een handicap; (2) Kinderen en ouders gepaste tools te geven om schermtijd en gedrag te monitoren en hen te beschermen voor de gevolgen van overgebruik van en verslaving aan online producten; (3) Maatregelen om schadelijke content en ongepaste commerciële communicatie, te versterken, zoals bijvoorbeeld door gemakkelijke rapportage en blokkeren van kanalen, of effectieve leeftijdsverificatietools; (4) Inspanningen te versterken om illegale online content, inclusief seksueel misbruik van kinderen, te detecteren, rapporteren en verwijderen van hun platformen en diensten, in de mate dat die praktisch wettelijk zijn. Bedrijven moeten hun verantwoordelijkheid opnemen ten opzichte van kinderen, onder meer door *child impact assessments* uit te voeren, en participatie van kinderen te garanderen in deze evaluaties en in de ontwikkeling van digitale diensten en producten (Council of Europe, 2022).

Het recht van kinderen op **online spel, vrije tijd en vereniging** (art. 32 KR-verdrag) moet gerealiseerd worden (Council of Europe, 2022). Er moet onderzocht worden hoe nieuwe zaken een impact hebben op het welzijn van kinderen, zoals bijvoorbeeld online gamen, marketing en influencing (Council of Europe, 2022).

Kinderen moeten **online beschermd** worden tegen geweld, inclusief grooming, seksueel geweld, geweld door leeftijdsgenoten, cyberseksisme, blootstelling aan pornografische en andere schadelijke content, cyberpesten, online haatspraak en inmenging met hun recht op privacy en persoonlijke dataprotectie. Er moet meer bewustzijn gecreëerd worden over misbruik van sociale media en online gevaren voor kinderen, waaronder online seksuele exploitatie en misbruik. Er moet voor gezorgd worden dat gevallen van online seksuele exploitatie of misbruik gerapporteerd, onderzocht en vervolgd worden. Families, leerkrachten, andere professionals en vrijwilligers en kinderen zelf moeten ondersteund worden om cyberpesten en online haatspraak te voorkomen (Council of Europe, 2022). Het gebruik van het internet en sociale media om desinformatie, haatspraak en gewelddadige radicale ideeën, inclusief terrorisme, te verspreiden onder kinderen, moet tegengegaan worden (Council of Europe, 2022). Jongeren hun **privacy** moet voldoende gerespecteerd worden, ook online (art. 16 KR-verdrag). Er moet transparantie zijn over het gebruik van data (Committee on the Rights of the Child, 2016). De mogelijke risico's en mogelijkheden die het gebruik van **artificiële intelligentie** technologieën creëren en bieden moeten geanalyseerd worden (Council of Europe, 2022).

Er bestaat een **discrepantie** tussen de wereld waarin kinderen en jongeren opgroeien (digitalisering, globalisering) en de wereld waarin hun ouders opgroeiden. Dit vormt een uitdaging voor ouders en zorgverleners om betekenisvol met kinderen te communiceren (Committee on the Rights of the Child, 2016). Ouders en zorgverleners moeten voldoende ondersteund worden in het begrijpen en gebruiken van de digitale wereld (Committee on the Rights of the Child, 2021).

Kinderen moeten voldoende **op de hoogte zijn van hun rechten** in de digitale wereld (art. 17 KR-verdrag). De bedrijfssector, incl. ngo's, moeten kinderrechten respecteren. Ze moeten vermijden dat er schendingen zijn van kinderrechten in de digitale wereld en België moet mogelijke schendingen voldoende aan banden leggen (Committee on the Rights of the Child, 2021). Ruimtes voor kinderen om vrij online informatie op te zoeken hun mening online te uiten moeten ondersteund en gefaciliteerd worden (Council of Europe, 2022).

10.1. Media-apparaten

De televisie blijft het meest populaire apparaat bij kinderen. Zo kijkt 85% van de tieners tussen 13 en 18 jaar in 2021 regelmatig tv. Onderzoek van imec (2022) toont echter aan dat dagelijks live tv kijken zakt bij de Vlaamse bevolking en vooral bij de jongeren (slechts 18% kijkt nog live, dit is 4% minder dan in 2020 en 6% minder dan in 2019). Bij 0-2-jarigen gebruikt 55% een tablet, terwijl 21% geen enkel scherm gebruikt. Tabletgebruik daalt bij kinderen van 5 jaar en ouder. Vanaf 13 jaar worden computers en smartphones dominant. Bij 9 jaar is er een sterke toename in

computergebruik, met 97% van de tieners die een computer gebruiken en 13% die zelf hun eigen computer kopen.

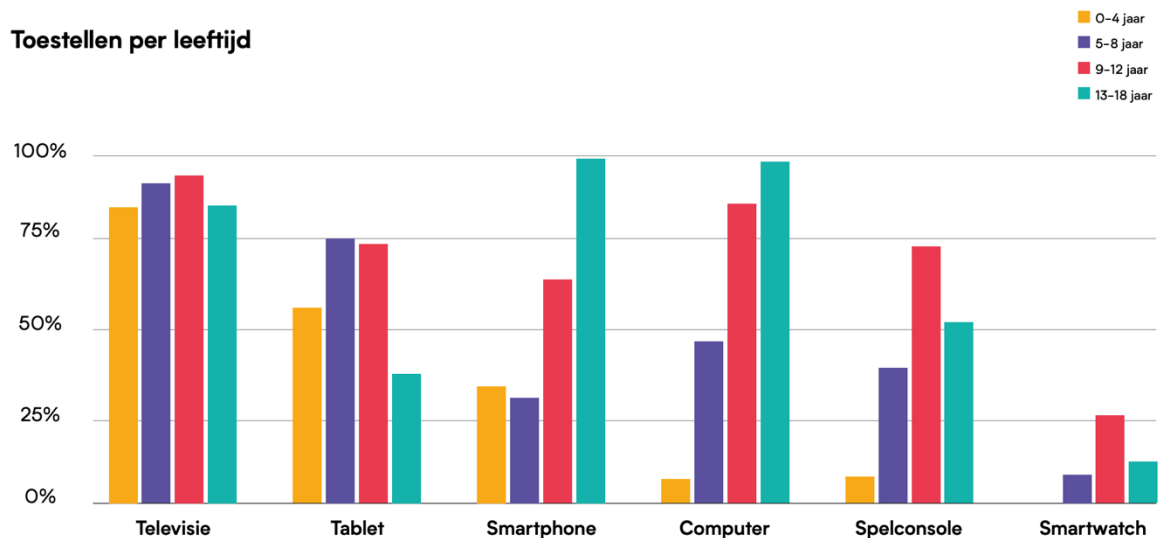
Het gebruik van smartphones vertoont variatie in 2023, met een daling bij kinderen jonger dan 13 jaar, waarbij 50% van de 8-jarigen en 2 op de 3 van de 9-12-jarigen een smartphone gebruiken, maar een stijging tot 99% onder 13-jarigen (Medianest, 2023). In 2021 gebruikte namelijk 72% van de 8-plussers een smartphone en 89% van de 13-plussers (Medianest, 2021).

In 2022 kregen kinderen gemiddeld op 8,4-jarige leeftijd hun eerste eigen smartphone, wat een opvallende verschuiving is ten opzichte van 11-12 jaar in 2018 en 9,4 jaar in 2020 (Apestaartjaren, 2023). Games zijn het populairst tussen 9 en 12 jaar en 27% van de 9-12-jarigen gebruikt een smartwatch (Medianest, 2023).

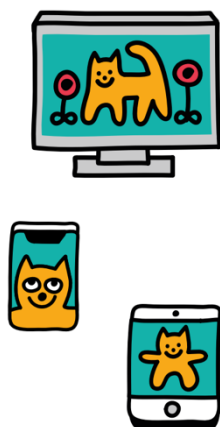
De leeftijdsgroep van 9-12 jaar maakt het meeste gebruik van schermen. Kinderen in kwetsbare situaties vertonen enkele verschillen in mediagebruik met kinderen uit niet-kwetsbare gezinnen: ze bezitten minder gadgets zoals smartwatches en smart speakers, geven de voorkeur aan smartphones boven tablets en hebben minder vaak hun eigen media-apparaat, vooral als het gaat om computers (Medianest, 2023).

Hoewel de woonkamer nog steeds de favoriete plek is voor kinderen en jongeren om voor een scherm te zitten, trekken tieners vanaf 13 jaar steeds vaker met hun apparaten naar hun slaapkamer (Medianest, 2023).

4% van de ouders geeft aan onvoldoende media-apparaten te hebben; in kwetsbare gezinnen is dit 9%. Kwetsbare ouders zijn minder tevreden over hun internetkwaliteit, met 83% tevreden ouders tegenover 90% in niet-kwetsbare gezinnen (Medianest, 2023).

Figuur 1. Aantal digitale toestellen per leeftijd (Bron: Medianest 2023)

Top 3 toestellen volgens leeftijd

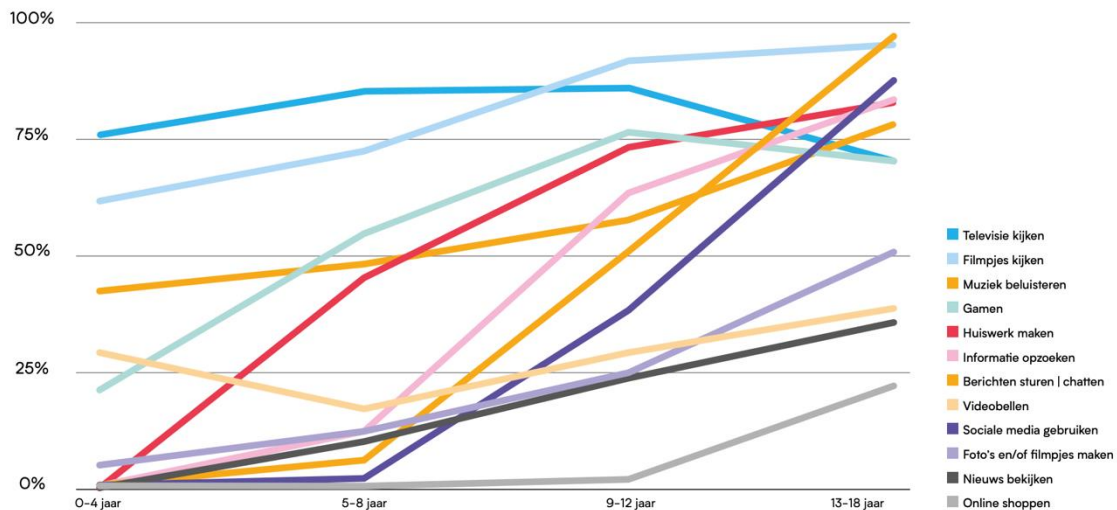
0-4 jaar	5-8 jaar	9-12 jaar	13-18 jaar
84% Televisie	91% Televisie	94% Televisie	99% Smartphone
55% Tablet	75% Tablet	86% Computer	97% Computer
33% Smartphone	45% Computer	73% Tablet	85% Televisie

Figuur 2. Meest gebruikte digitale toestellen per leeftijd (Bron: Medianest 2023)

Opvallend is dat jongeren in 2022 meer de bibliotheek opzochten om daar gebruik te maken van een (gratis) computer, internet of wifi. Twaalf procent van hen deed dit wekelijks om online lessen te volgen of films/series te bekijken of te downloaden, terwijl dit percentage in 2020 nog op 4% lag. Bovendien valt op dat 24% van de 16-25-jarigen uit gezinnen met een lager inkomen gebruikmaakt van openbare connectiviteit om toegang te krijgen tot online platformdiensten, in tegenstelling tot slechts 5% van de 16-25-jarigen uit gezinnen met een hoger inkomen (imec, 2022).

10.2. Media-activiteiten

Kinderen en jongeren geven de voorkeur aan activiteiten zoals televisiekijken, filmpjes bekijken, gamen en muziek luisteren, ongeacht hun leeftijd. Ouders schatten in dat een aanzienlijk deel van de schermtijd ook aan huiswerk wordt besteed, maar dit wordt mogelijk overschat (Medianest, 2023).

Figuur 3. Overzicht gebruik media-activiteiten (Bron: Medianest 2023)

Over het algemeen geldt dat naarmate kinderen ouder worden, ze meer tijd aan schermen besteden. In 2022 is het contrast tussen jongere en oudere kinderen nog duidelijker geworden, waarbij jongere kinderen minder schermtijd hebben dan twee jaar geleden (Medianest, 2023). Daarnaast hebben kinderen en jongeren uit het buitengewoon onderwijs gemiddeld meer schermtijd dan kinderen en jongeren uit het reguliere onderwijs. Hoewel ze minder gebruikmaken van sociale media, is hun gamegedrag intensiever. Bijna 20% van hen speelt meer dan 4 uur per dag games en meer dan de helft van hen spendeert meer dan 3 uur aan gamen op vrije dagen. In het reguliere onderwijs gebruikt 1 op de 5 kinderen sociale media minstens 1 à 2 uur tijdens schooldagen en in het weekend gamet bijna 1 op 3 kinderen voor minstens 1 à 2 uren (Apestaartjaren, 2023).

Ouders lijken nu ook meer aandacht te besteden aan de activiteiten die hun jonge kinderen met hun apparaten kunnen ondernemen, naast de keuze van het apparaat zelf (Medianest, 2023).

Bij kinderen van 9-12 jaar zien we een gevarieerd mediagebruik, waarbij ze naast hun gebruikelijke activiteiten ook steeds meer sociale activiteiten met hun apparaten ondernemen. Dit staat echter in contrast met de officiële leeftijdsgrens van 13 jaar die eigenlijk vereist is om een account te kunnen aanmaken op digitale mediaplatformen zoals TikTok, Snapchat en YouTube. Op de leeftijd van 9-12 zijn ouders het meest betrokken bij het media-gebruik van hun kinderen, waarbij ze samen met hen actief zijn om hen te begeleiden en te helpen waar nodig (Medianest 2023).

Tieners ontdekken daarentegen hoe ze online geld kunnen uitgeven, waarbij een klein aantal van de 13-18-jarigen virtuele items of virtuele valuta aankoopt, soms zelfs per ongeluk (Medianest, 2023).

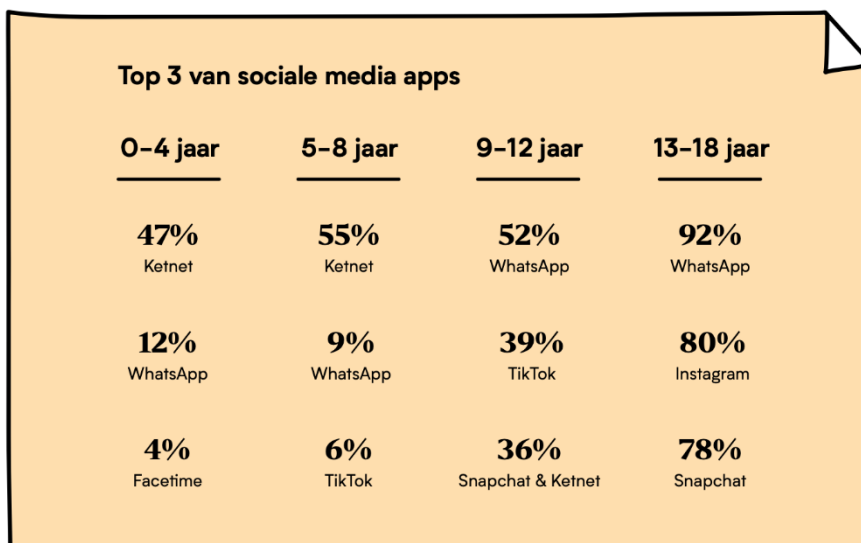
Kwetsbare kinderen delen dezelfde top 5 activiteiten als andere kinderen, waaronder televisiekijken, filmpjes bekijken, muziek beluisteren, gamen en huiswerk maken. Niettemin is er een duidelijke populariteitskloof bij videobellen, waarbij 38% van de kwetsbare kinderen dit doet in vergelijking met 29% van hun leeftijdsgenoten uit niet-kwetsbare gezinnen. Kwetsbare ouders lijken daarnaast iets meer terughoudend tegenover het gebruik van sociale media door hun kind (Medianest, 2023).

17% van de jongens tussen 12 en 18 heeft meer dan 3u schermtijd per dag, bij de meisjes bedraagt dit 26% (VAD, 2023).

In 2020 gebruikte 60% van de jongeren tussen 16 en 24 jaar dagelijks vier of meer mediaplatformen, maar in 2021 is dit aantal gedaald naar slechts 51% (-9%). Het lijkt erop dat deze groep nu meer bewust en mediawijzer omgaat met sociale media (imec, 2022).

Apps

Zowel kinderen als jongeren omarmen massaal streaming-apps. In de algemene ranglijst van apps domineren ze de top 3 van meest gebruikte apps. Kwetsbare kinderen geven de voorkeur aan WhatsApp, omdat het hen helpt contact te onderhouden met familie in het buitenland. Tegelijkertijd zijn apps zoals de Ketnet-app, Facebook en Spotify minder in trek bij deze groep (Medianest, 2023).

Figuur 4. Top 3 van sociale media apps (Bron: Medianest 2023)

Sociale media apps			Streaming apps		
Welke sociale media apps gebruikt je kind?	Totaal	Kwetsbare doelgroep	Welke streamingapps gebruikt je kind?	Totaal	Kwetsbare doelgroep
Ketnet	38%	26%	YouTube	66%	66%
WhatsApp	37%	44%	Netflix	58%	53%
TikTok	25%	22%	Spotify	38%	27%
Snapchat	25%	22%	Disney+	33%	39%
Instagram	21%	17%	YouTube Kids	32%	29%
Facebook Messenger	14%	9%	Streamz	8%	7%
Facebook	10%	3%	Twitch	1%	0%
Facetime	10%	10%	N	988	86
Pinterest	9%	5%			
BeReal	7%	3%			
Discord	6%	5%			
Twitter	1%	1%			
N	988	86			

Figuur 5. Overzicht gebruik sociale media en streaming apps (Bron: Medianest 2023)

Bij jongeren van 16-24 daalt in 2021 het maandelijkse gebruik van Facebook (Messenger), maar wordt dit gecompenseerd door het gebruik van Instagram (DM) en Whatsapp. Ook het TikTok gebruik blijft stijgen bij deze leeftijdscategorie (imec, 2022).

Gebruikt jouw kind sociale media?	Totaal	0-4 jaar	5-8 jaar	9-12 jaar	13-18 jaar
Nee	68%	99%	93%	52%	4%
Ja, met een eigen account	25%	0%	1%	30%	90%
Ja, met een account dat ik en/of mijn (ex)partner beheren	7%	1%	6%	18%	6%
N	992	227	149	308	97

Figuur 6. Gebruik sociale media (Bron: Medianest 2023)

Waarom gebruikt jouw kind geen apps, websites of sociale media?	Totaal	0-4 jaar	5-8 jaar	9-12 jaar	13-18 jaar
Mijn kind heeft hier nog geen interesse in of kent het nog niet	73%	86%	72%	44%	67%
Mijn kind wil wel, maar ik vind het nog te jong	20%	4%	24%	53%	17%
Dit mag nog niet volgens de wet	12%	10%	15%	17%	0%
Ik ben tegen het gebruik van apps of websites	5%	4%	6%	6%	0%
N	673	278	205	121	6

Opgelet: enkel ouders die antwoordden dat hun kind geen account heeft op sociale media kregen deze vraag.

Figuur 7. Redenen gebruik apps, websites en sociale media (Bron: Medianest 2023)

10.3. Nieuws en fake news

Over het algemeen is er bij jongeren eerder weinig interesse in verschillende nieuwsthema's (5,41 in 2023 op een schaal van 0 tot 10). Deze score is ongeveer hetzelfde als die in 2022. Maatschappij en politiek was het minst geliefde nieuwsthema (4,77), terwijl criminaliteit, ongelukken en rampen de meeste interesse kregen (6,09). De meeste interesses stijgen met de leeftijd, alleen voor het thema sport is een omgekeerd patroon merkbaar. Ook stijgt de algemene interesse met het opleidingsniveau en verschillen hoger opgeleiden (zowel studenten als afgestudeerden) significant

van de andere groepen wat betreft hun interesse voor maatschappij en politiek. Verder zijn vrouwen significant meer geïnteresseerd in human interest, lifestyle en cultuur terwijl mannen significant meer geïnteresseerd zijn in sport en in maatschappij en politiek.

Attitudes	12-15	16-19	20-23	24-26	Totaal
Ik volg het nieuws omdat het belangrijk is.	3,41	3,64	3,77	3,77	3,64
Ik volg het nieuws omdat ik het nuttig vind.	3,14	3,47	3,69	3,73	3,49
Ik volg het nieuws omdat ik het leuk vind.	2,68	2,93	3,23	3,39	3,03
Ik volg het nieuws omdat dat van mij verwacht wordt.	2,06	2,65	3,12	3,31	2,75
Gemiddelde motivatie	2,82	3,17	3,45	3,55	3,23

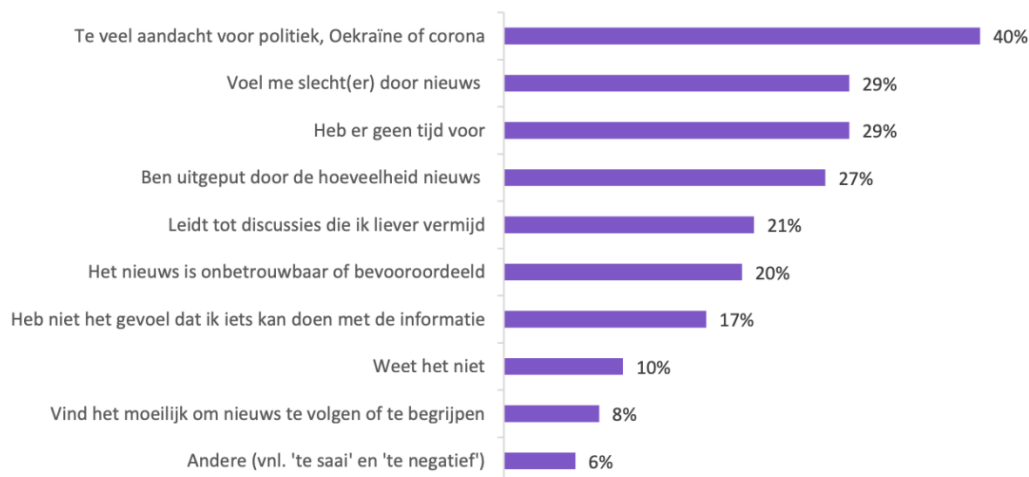
Tabel 4-5. Nieuwsattitudes uitgesplitst naar leeftijd

Figuur 8. Attitudes rond nieuwsgeving (Bron: Arteveldehogeschool, 2023)

Hoe ouder jongeren zijn, hoe nuttiger, leuker en belangrijker ze het nieuws vinden. Daarnaast volgen oudere jongeren vaker het nieuws omdat het van hen verwacht wordt.

De meningen van jongeren over nieuwsmedia blijven in 2023 vrij gelijkaardig aan die van 2022. Alleen vinden jongeren nu significant meer dat nieuwsberichten te serieus zijn en een vleugje humor missen (3,28 op een schaal van 0 tot 5 in vergelijking met 2,94 in 2022). Deze mening situeert zich vooral bij de jongeren van 12 tot 15 (3,49).

Ongeveer 56% van de jongeren in Vlaanderen vermijdt in zekere mate het volgen van nieuws, waarbij 7% van hen dit vaak doet. Onder de jongeren in Vlaanderen die weleens nieuws mijden, geeft vier op de tien (40%) aan dat ze dit doen vanwege de overmatige nadruk op onderwerpen zoals politiek, de situatie in Oekraïne of de COVID-19-pandemie. Daarnaast vermijdt een kwart van hen (27%) nieuws omdat ze 'uitgeput zijn door de hoeveelheid nieuws' (Arteveldehogeschool, 2023).

Figuur 4-7. Welke van de volgende opties zijn redenen waarom je actief het nieuws mijdt? Vink aan wat van toepassing is (meerdere opties mogelijk)

Figuur 9. Overzicht waarom jongeren nieuwsgeving vermijden (Bron: Arteveldehogeschool, 2023)

Fake news

Een op de zes jongeren heeft in 2023 nog vertrouwen in het nieuws dat hij of zij zelf raadpleegt (een daling van 8 procentpunten t.o.v. 2022). Jongeren zijn vooral bezorgd om de invloed van valse nieuwsberichten op de maatschappij (“eerder akkoord” en “helemaal akkoord” samengeteld 54%) dan om de invloed op zichzelf (36%). Deze bezorgdheden hangen samen met leeftijd en opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter de bezorgdheid over de invloed van valse nieuwsberichten. Jongeren met een hoger diploma hebben het meeste vertrouwen in het nieuws (3,47 op 5), leerlingen uit het bso het minste (2,94 versus 3,29 in het aso en 3,24 in het tso).

94% van de jongeren in 2023 heeft al van “fake news” of nepnieuws gehoord (in vergelijking met 96% in 2022). Bij afgestudeerden zonder diploma hoger onderwijs is nepnieuws het minste gekend (87%). Verder geeft twee op de vijf jongeren aan zelden of nooit te controleren of een nieuwsartikel betrouwbaar is. De Arteveldehogeschool in Gent onderwierp jongeren aan een kennistest over nepnieuws. In 2023 had 65% minstens de helft van de vragen juist. In 2022 was dat nog 80%. Leeftijd was geen bepalende factor voor het slagen op de test, gender en opleiding waren dat wel. Mannen, leerlingen in het bso en afgestudeerden zonder diploma hoger onderwijs scoorden slechter. Met behulp van een andere test werd nagegaan of jongeren nepnieuws konden herkennen. Slechts 42% van de jongeren kon de echtheid van drie of meer verhalen correct inschatten, terwijl dit in 2022 nog 58% was. Deze vergelijking is echter niet 100% volledig betrouwbaar aangezien de jongeren elk jaar ander (en actueler) nepnieuws te zien krijgen. Jongens halen gemiddeld 2,12 op de test, meisjes 2,29. Leerlingen in het bso en jongeren zonder diploma hoger onderwijs scoren slechter in het herkennen van fake news (Arteveldehogeschool, 2023).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: tevredenheid met toegang tot informatie.

10.4. Mediabezorgdheden en risico's

De **digitale wereld** werd niet origineel ontworpen voor kinderen, maar speelt wel een significante rol in het leven van kinderen. De digitale wereld heeft veel kansen en uitdagingen voor kinderen. De toegang tot relevante informatie kan een grote impact hebben op gelijkheid. Het geeft kinderen ook de kans om hun mening te laten horen over wat ze belangrijk vinden. Bovendien kan de digitale wereld bijdragen aan de ontwikkeling van het kind. Anderzijds kunnen cyberpester, grooming, fraude en andere activiteiten een negatieve impact hebben op kinderrechten. De digitale wereld opent nieuwe mogelijkheden om kinderen geweld aan te doen. Sommige aspecten van de digitale wereld kunnen een negatieve impact hebben op de ontwikkeling van kinderen. Het al dan niet toegang hebben tot de digitale wereld kan bijdragen aan discriminatie. Ook kunnen automatische processen of filters bijdragen aan discriminatie. De digitale wereld bevat bedrijven die financieel afhankelijk zijn van het verwerken van persoonlijke data om gerichte reclame te maken. Bij het reguleren van advertenties en marketing moet het belang van het kind een eerste overweging vormen. Kinderen mogen niet geprofileerd of getargetted worden voor commerciële doeleinden op basis van hun digital spoor. De digitale

wereld vormt een grote uitdaging voor het recht op privacy (art. 16 KR-verdrag). Hier moeten voldoende maatregelen voor genomen worden (Committee on the Rights of the Child, 2021).

Er moet voldoende rekening gehouden worden met de **ontwikkende capaciteiten** van kinderen in de digitale wereld. Kinderen kunnen al meer onafhankelijk gebruik maken van de digitale wereld als ze ouder zijn bijvoorbeeld.

Massamedia kan zowel een positieve als een negatieve impact hebben op kinderrechten. Het KR-verdrag schrijft voor dat staten massamedia moeten aansporen om informatie en materiaal voor kinderen te verspreiden (art. 17 KR-verdrag). De media moet ook voldoende aan banden gelegd worden om schadelijke praktijken te voorkomen. Kinderen moeten ook beschermd worden als consument op mediaplatformen. Kinderen kunnen marketing of reclame vertrouwen en zo mogelijke schadelijke producten consumeren. Ook heeft reclame een grote invloed op het zelfbeeld van kinderen. Er moeten voldoende duidelijke richtlijnen zijn voor bedrijven, duidelijke labels en informatie zodat ouders en kinderen een geïnformeerde keuze kunnen maken. Vooral met betrekking tot digitale media (cyber-pesting, grooming,...) is er een grote zorg. Er moet duidelijke en toegankelijke informatie zijn voor kinderen en ouders. Bedrijven spelen hierin ook een rol (Committee on the Rights of the Child, 2013). – zie ook eerder: media(wijsheid).

De jongere generaties vertonen een grotere afhankelijkheid van technologie. Een groeiend aantal jongeren ervaart technostress (bijvoorbeeld het gevoel dat digitale termen te verwarrend zijn). Bovendien vermijdt 17% van hen bepaalde digitale toepassingen omdat ze er niet vertrouwd mee zijn, terwijl 18% twijfelt om deze toepassingen te gebruiken uit angst om onherstelbare fouten te maken (imec, 2022).

Een kwart van de 16- tot 24-jarigen blijkt niet bekend te zijn met het digitale jargon. Hoewel jongeren vaak bedreven zijn in het gebruik van smartphones en TikTok, geldt voor 24 procent van hen dat ze niet vertrouwd zijn met digitale terminologie. Maar liefst 17 procent vermijdt bepaalde digitale toepassingen omdat ze er niet bekend mee zijn. Dit benadrukt de aanzienlijke uitdaging waarmee onze samenleving wordt geconfronteerd om de digitale kloof snel te verkleinen en uiteindelijk te overbruggen (imec, 2022).

Sociale media veroorzaken ook wel eens slaapgebrek bij 34% van de jongeren. Bovendien beschouwt 23% van hen zichzelf als verslaafd aan sociale media, terwijl 12% dit gevoel ervaart met betrekking tot games. Opvallend is dat 1 op de 3 jongeren (32%) games speelt als een manier om niet aan onplezierige zaken te hoeven denken (Apestaartjaren, 2023).

Wat betreft privacy vertonen jongeren een stijgende bezorgdheid in 2021. Meer specifiek storen ze zich in stijgende mate over oude gegevens die blijven circuleren op het internet (61% in 2021 versus 54% in 2020) (imec, 2022).

7% van de jongeren geeft in 2022 aan in de voorbije twee maanden seksueel getinte foto's gemaakt te hebben van zichzelf. In de lagere school (derde graad) bedraagt dit aandeel 5%. Jongens sturen sneller naaktfoto's dan meisjes. Deze percentages blijven vrij constant in vergelijking met vorige jaren. Hoe ouder de jongeren zijn, hoe meer ze geneigd zijn om foto's door te sturen. Bijna 1 op 3 jongeren die een foto stuurt, doet dit naar hun lief. Opvallend is dat 1 op de 4 lagereschoolkinderen volledig naakt op de foto's staat in vergelijking met 1 op de 10 jongeren.

Daarnaast komen kinderen en jongeren in 2022 in contact met heel wat ongepaste inhoud zoals manieren om zichzelf pijn te doen (37% van de jongeren), manieren om zelfmoord te plegen (32%), inhoud verwant aan pro-anorexia (47%), gewelddadige beelden (47%) en het nemen van drugs (31%) (Apestaartjaren, 2023).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: problematisch mediagebruik en ongewenst doorsturen van seksueel getinte beelden.

Deze risico's tonen het belang aan van media-educatie en mediawijsheid.

Niet alleen de ouders maar ook de school en de leerkrachten kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Echter geven heel wat lagereschoolkinderen aan dat ze op school nog nooit les kregen over games, online privacy, sexting, cyberpesten, fake news, reclame en het vinden van evenwicht in schermtijd. Ook in het buitengewoon onderwijs kreeg 70% van de leerlingen nog nooit les over sexting. Als we rekening willen houden met de digitale puberteit die al op 10-jarige leeftijd begint, moeten we op jongere leeftijd al investeren in media- en digitale vaardigheden (Apestaartjaren, 2023).

10.5. Ouderlijke begeleiding en media-opvoeding

Wat ouderlijke begeleiding betreft, zien we een afname in toezicht naarmate kinderen ouder worden. Bij 9-12-jarigen houdt nog 73% van de ouders toezicht, terwijl dit percentage daalt tot 48% bij de 13-18-jarigen. Interessant is dat bijna één op de tien ouders (9%) het account van hun kinderen beheert als ze tussen 9-12 jaar oud zijn, maar naarmate ze ouder worden, nemen de kinderen zelf de controle over hun accounts. Kwetsbare ouders begeleiden hun kinderen intensiever in het gebruik van sociale media, waarbij slechts 19% van hen zegt dat hun kinderen sociale media zelfstandig gebruiken, vergeleken met 30% in het algemeen. Ze helpen vaker bij het opstellen van berichten op sociale media (16% tegenover 7%) en één op de tien ouders beheert zelf het sociale media-account van hun kind (4% in het algemeen).

Ouders hebben gemengde gevoelens over digitale media. Er is een grotere groep bezorgde ouders dan twee jaar geleden, en hun zorgen variëren met de leeftijd en het mediagebruik van hun kinderen. Veelvoorkomende zorgen zijn onder andere het bepalen van een geschikte hoeveelheid schermtijd, het monitoren van de online inhoud en de geschiktheid ervan voor de leeftijd. Naarmate kinderen ouder worden, verschuiven de zorgen naar sociale media, privacy en online contacten, terwijl ouders zich minder zorgen maken over de inhoud.

De ouders van 9-12-jarigen hebben over het algemeen de meeste zorgen, mogelijk omdat kinderen in deze leeftijdsgroep experimenteren met verschillende apparaten en mediatoepassingen. Er blijft echter een gebrek aan kennis bij ouders over de online activiteiten van hun kinderen.

Wat media-opvoeding betreft, maken ouders afspraken over schermgebruik en andere aspecten van digitale media in hun gezin. Deze afspraken evolueren naarmate kinderen ouder worden, waarbij ouders meer inspraak van hun kinderen toestaan en compromissen sluiten over acceptabel gedrag. Kwetsbare ouders hebben doorgaans meer afspraken, met minder inspraak van hun kinderen. Ongeveer de helft van de ouders maakt gebruik van ouderlijk toezicht, vooral

om de inhoud en de schermtijd te beperken, terwijl kwetsbare ouders meer belang hechten aan het volgen van de locatie van hun kinderen.

Ouders praten regelmatig met hun kinderen over schermgebruik, hoewel sommige kinderen dit ontkennen. Deze gesprekken omvatten onderwerpen zoals schermtijd, sociale media, games en het herkennen van nepnieuws. Ouders vinden het doorgaans gemakkelijk om met hun kinderen over deze onderwerpen te praten, maar ze zijn ook op zoek naar concrete tips om hun kinderen te helpen, evenals geschikte informatiebronnen voor hun specifieke behoeften. Bovendien raadplegen ouders steeds vaker externe hulpbronnen om antwoorden te vinden op hun vragen over media-opvoeding, waarbij vrienden de meest geraadpleegde bron zijn (Medianest, 2023).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: ouderlijke controle over mediagebruik.

10.6. Mediagebruik tijdens de pandemie

De versnelde digitalisering van communicatie en sectoren, zoals het onderwijs, als gevolg van de coronapandemie heeft extra obstakels gecreëerd, vooral voor mensen in kwetsbare situaties. De "digitale kloof" was echter reeds aanwezig vóór de pandemie, waarbij in 2019 11% van de Vlaamse gezinnen geen toegang had tot het internet (KeKi en JOP, 2021).

Tijdens de pandemie gebruikten jongeren het internet om contact te onderhouden met hun vrienden. 1 op 10 jongeren gaf echter aan nooit of soms toegang te hebben tot het internet tijdens de coronacrisis. Daarnaast konden jongeren sociale media ook gebruiken om informatie te krijgen over het coronavirus (45% was een groot stuk of helemaal akkoord). Vergelijkingen met 2018 tonen aan dat kinderen in 2021 significant meer sociale media gebruikten en spelletjes speelden op de computer, gsm of toestellen zoals PlayStation (Dhoore et al., 2021).

**Hoe bleef je contact houden met je vrienden tijdens de lockdown?
Je kan meer dan 1 antwoord kiezen.**

	Niet aangeduid	Aangeduid	Totaal
Bellen	34.8%	65.2%	100% (n=2389)
Videogesprekken (via FaceTime, Skype, WhatsApp, Houseparty, praatbox, ...)	36.2%	63.8%	100% (n=2389)
Telefoneren via sociale media (enkel geluid, bv. via WhatsApp, Instagram, ...)	58.9%	41.1%	100% (n=2389)
Tekstberichten (bv. WhatsApp berichten, messenger, ...)	41.2%	58.8%	100% (n=2389)
Sociale media (Instagram, TikTok, Facebook, of een andere)	56.1%	43.9%	100% (n=2389)
Persoonlijk ontmoeten op speel- en sportpleinen	74.0%	26.0%	100% (n=2389)
Persoonlijk ontmoeten op school	77.7%	22.3%	100% (n=2389)
Persoonlijk ontmoeten tijdens hobby's (bv. sportclub, tekenschool, ...)	73.6%	26.4%	100% (n=2389)
Persoonlijk afspreken	68.9%	31.1%	100% (n=2389)
Helemaal niet	94.1%	5.9%	100% (n=2389)

Bron: ISCWeB-2021

Figuur 10. Coronacrisis - contacten met vrienden (Bron: Dhoore et al., 2021)

Jongeren ervaren school gerelateerde stress tijdens de coronapandemie. De leeromgeving thuis bleek een belangrijke oorzaak voor deze stress. Jongeren die niet over de benodigde materialen beschikten om schoolwerk te doen, rapporteerden meer stress dan hun leeftijdsgenoten die geen materiële tekorten hadden (KeKi en JOP, 2021). 14% van de leerlingen had problemen met internetverbinding tijdens online lessen (Dhoore et al., 2021).

VOORLOPIGE VERSIE

Bronnen

Apestaartjaren (2023). Onderzoeksrapport 2022. Geraadpleegd via <https://www.apestaartjaren.be/>

Arteveldehogeschool (2023). Nieuwsbarometer 2023: Vinger aan de pols rond jongeren (12-26 jaar) en (nep)nieuws. Geraadpleegd via https://www.arteveldehogeschool.be/sites/default/files/2023-06/Nieuwsbarometer%202023%20Arteveldehogeschool_0.pdf?token=YNwc-gh-hdfRS5DhR3N3pkKqQV7bcmkU14gRzxilN1E

Dhoore, J.; Hadermann, E.; Serie, C.; Siongers, J.; Van Droogenbroeck, F.; Van Kelecom, E.; Vlegels, J. (2021). Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten

Imec (2022). Digimeter 2021. Geraadpleegd via https://www.imec.be/sites/default/files/2022-04/IMEC_Digimeterrapport_2021.pdf

KeKi en JOP (2021). De impact van de COVID-maatregelen op kinderen en jongeren. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2022-10/sociale%20media.pdf>

Medianest (2021). Medianest Cijfers 2021: Onderzoek in Vlaanderen naar het mediagebruik en de mediawijsheid van 0- tot 18-jarigen en hun ouders. Geraadpleegd via https://assets.medianest.be/2021-03/medianest_cijfers_2021.pdf

Medianest (2023). Medianest Cijfers 2023: Onderzoek in Vlaanderen naar het mediagebruik van 0- tot 18-jarigen en mediaopvoeding in gezinnen. Geraadpleegd via https://assets.mediawijs.be/2023-05/Rapport%20MediaNest%20Cijfers_2023_v2.pdf

VAD (2023). Leerlingenbevraging 2021-2022. Geraadpleegd via: <https://www.vad.be/catalogus/detail/vad-leerlingenbevraging-2021-2022>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child. Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

11.Vrije tijd

Kinderen hebben recht op vrije tijd, rust, ontspanning en deelname aan culturele en artistieke activiteiten (art. 31 KR-verdrag). Het belang van spel en vrije tijd wordt al lang ondersteund in de internationale wereld. Toch is het Kinderrechtencomité bezorgd dat er **te weinig erkenning** gegeven wordt aan de rechten uit artikel 31 KR-verdrag. Ouders, zorgverleners en het beleid maakt soms een grotere prioriteit van onderwijs of werk dan van spel. Als spel erkenning krijgt, worden fysieke activiteiten en competitief spel (sport) vaak hoger gewaardeerd dan fantasiespel bijvoorbeeld. Er zou zeker ook meer erkenning moeten zijn van de vormen en plekken van spel van adolescenten (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Het realiseren van het recht op vrije tijd, rust, ontspanning en deelname aan culturele en artistieke activiteiten (art. 31 KR-verdrag) is per definitie in **het belang van het kind**. Het in rekening nemen van het belang van het kind is een recht voor zowel individuele kinderen als een groep van kinderen. Bij alle wetgevings-, beleids- en begrotingsmaatregelen, evenals maatregelen met betrekking tot milieu of dienstverlening, die van invloed kunnen zijn op de in artikel 31 genoemde rechten, moet rekening worden gehouden met de belangen van kinderen. Dit geldt bijvoorbeeld voor regelgeving met betrekking tot gezondheid en veiligheid, woon- en transportplanning, ontwerp en toegankelijkheid van het stadslandschap, het aanbieden van parken en andere groene ruimten, het vaststellen van schooltijden, en zo verder. Kinderen hebben het recht om keuzevrijheid en autonomie uit te oefenen in hun spel en recreatieve activiteiten, evenals in hun deelname aan culturele en artistieke activiteiten. Het Comité onderstreept het belang van het bieden van mogelijkheden aan kinderen om bij te dragen aan de ontwikkeling van wetgeving, beleid, strategieën en het ontwerp van diensten om de implementatie van de rechten onder artikel 31 te waarborgen (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Kinderen hebben het recht op **vrijheid van vereniging**, wat wil zeggen dat ze met anderen mogen samen komen en verenigingen mogen oprichten naar keuze (art. 15 KR-verdrag). Dit is een belangrijk element van het recht op vrije tijd, rust, ontspanning en deelname aan culturele en artistieke activiteiten (art. 31 KR-verdrag). Kinderen zouden echter niet geforceerd mogen worden op deel te nemen aan of lid te worden van organisaties (Committee on the Rights of the Child, 2013). Vooral jongeren willen meer tijd doorbrengen met hun leeftijdsgenoten. Dit moet voldoende gerespecteerd worden (Committee on the Rights of the Child, 2016). Kinderen die thuisloos zijn of op straat leven hebben een heel andere relatie met publieke ruimte. Maatregelen die genomen worden met betrekking tot publieke ruimtes mogen geen disproportionele impact hebben op deze kinderen en hun vrijheid van vereniging (art. 15 KR-verdrag). Kinderen moeten de vrijheid hebben om de publieke ruimte op een vreedzame manier te gebruiken (Committee on the Rights of the Child, 2017). De **digitale wereld** kan de vrijheid van vereniging versterken (Committee on the Rights of the Child, 2021). Kinderen over heel de wereld komen samen om actie te nemen om het milieu te beschermen. Kinderrechten moeten gerespecteerd en beschermd worden, ook wanneer kinderen opkomen voor het milieu. Kinderen die hun recht op vrijheid van meningsuiting uitoefenen (art. 13 KR-verdrag) en deelnemen aan klimaatbetogingen, krijgen te maken met intimidatie, geweld en andere vormen van onderdrukking. België moet een vreedzame context kunnen voorzien (Committee on the Rights of the Child, 2023).

Kinderen hebben het recht op **toegankelijke informatie** over sociale en culturele activiteiten (art. 17 KR-verdrag). Toegang tot zulke informatie is essentieel voor het deelnemen aan activiteiten. Om de informatie zo toegankelijk mogelijk te maken, raadt het Kinderrechtencomité aan dat verschillende media gebruikt worden voor de verspreiding van informatie. Informatie zou ook aangepast moeten zijn aan verschillende culturen en talen (incl. gebarentaal en Braille). Culturele diversiteit moet worden gegarandeerd (Committee on the Rights of the Child, 2013).

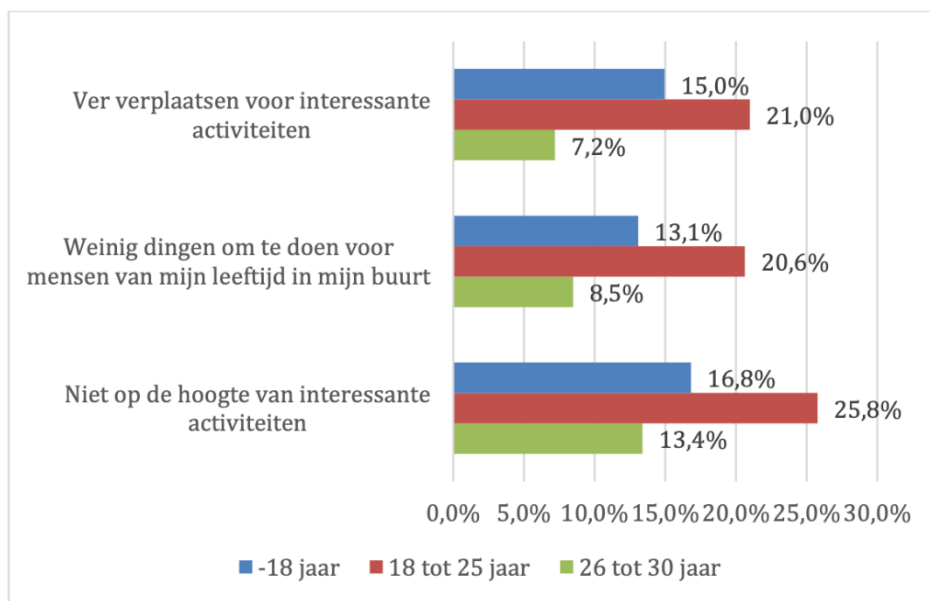
Steeds meer vrijetijdsbesteding vindt plaats op **digitale platformen en media**. Kinderen zijn hierbij zowel consument als ontwikkelaars. Toegang tot het internet en sociale media is cruciaal voor het realiseren van artikel 31 van het KR-verdrag. Toch is het Kinderrechtencomité bezorgd om de risico's en mogelijke schade, zoals cyberbullying, geweld in games, monocultuur en dergelijke (Committee on the Rights of the Child, 2013). De digitale wereld kan bijdragen aan een betere realisatie van art. 31 KR-verdrag, maar er moet voldoende regulering zijn (Committee on the Rights of the Child, 2021).

Het Kinderrechtencomité is bezorgd over de stijgende **ongereguleerde commercialisering** en marketing van spel. Ouders worden onder druk gezet om een toenemend aantal producten te kopen die schadelijk kunnen zijn voor de ontwikkeling van hun kinderen of haaks staan op creatief spel, zoals producten die televisieprogramma's promoten met vaste personages en verhaallijnen die verbeeldingskracht belemmeren of speelgoed met microchips waardoor het kind een passieve toeschouwer wordt (Committee on the Rights of the Child, 2013).

11.1. Activiteiten voor jongeren in de buurt

Uit de meest recente ParticipatieSurvey (2020-2022, bij 14-85-jarigen) van het toenmalige Kenniscentrum Cultuur- en Mediaparticipatie blijkt dat 53,9% van de 14-30-jarigen aangeeft dat er voldoende dingen te doen zijn voor mensen van hun leeftijd. 31,4% is noch eens, noch oneens met bovenstaande stelling en 14,7% vindt dat er onvoldoende dingen te doen zijn in de buurt voor mensen van hun leeftijd. 15% van de -18-jarigen geeft aan dat ze zich ver moeten verplaatsen voor interessante activiteiten en 16,8% van de minderjarigen zijn niet op de hoogte van interessante activiteiten. Een terugkerend patroon is dat jongvolwassenen (18-25 jaar) de slechtste resultaten rapporteren binnen de groep van jongeren tussen 14 en 30 jaar (Lagaert & Siongers, 2022).

Figuur 1. Activiteiten voor jongeren (Bron: Lagaert & Siongers, 2022)

Wanneer we kijken naar de tevredenheid over veilig spelen dan zien we via de burgerbevraging van 2020 dat 65% van de participanten tevreden (eerder tevreden/ helemaal tevreden) is met het aanbod om veilig te spelen, 20% niet eens/niet oneens en 15% helemaal oneens/eerder oneens (Agentschap binnenlands bestuur, 2020).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: ervaren vrijetijdskansen en aanbod/infrastructuur in de buurt.

11.2. Deeltijds kunstonderwijs

In het schooljaar 2022-2023 schreven 150.324 jongeren zich in in het deeltijds kunstonderwijs. In het schooljaar 2018-2019 bedroeg dit aantal 148.573. Het domein met het meeste aantal inschrijvingen in 2022-2023 was muziek (Statistiek Vlaanderen, 2023b).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: deelname aan kunstacademies en hobbyverenigingen, vrijwillig engagement in cultuurverenigingen.

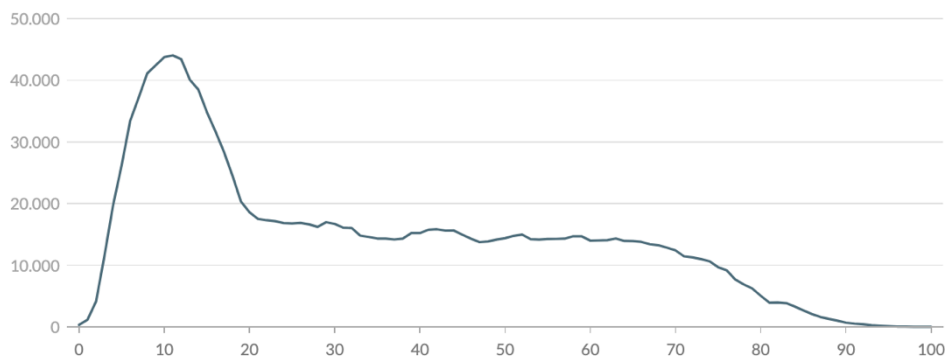
11.3. Sportclubs

In 2022 waren 1.447.269 inwoners van het Vlaamse Gewest lid van minstens 1 sportclub aangesloten bij een erkende of gesubsidieerde sportfederatie. Dat is 5% meer dan in 2021 en 20% meer dan in 2014.

Van het totale Vlaamse Gewest ligt het lidmaatschap van sportclubs het hoogst bij kinderen tussen 6 en 12 jaar (samen goed voor 285.313 leden in 2022). Tussen 12 en 18 jaar zijn er nog steeds veel kinderen lid van een Vlaamse sportclub (198.093 leden in 2022), maar dat aantal neemt af naarmate men ouder wordt. Tussen de leeftijd van 20 en 70 jaar blijft het aantal leden relatief constant, maar na het bereiken van de leeftijd van 70 jaar neemt het lidmaatschap af (Statistiek Vlaanderen, 2023a).

Leden sportclubs naar leeftijd

Vlaams Gewest, 2022, aantal per leeftijd

Noot: alle 100-plussers zijn samengeteld en kregen in de grafiek de leeftijd 100 toegewezen.
Bron: Sport Vlaanderen

Figuur 2. Leden sportclubs naar leeftijd (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

  Laterere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: deelname aan sportverenigingen, vrijwillig engagement in sportverenigingen.

11.4. Bibliotheekgebruik

In Vlaanderen is 44% van 0-12-jarigen lid van de bibliotheek. 41% van de 13-17-jarigen is lid van de bibliotheek en 42% van de 18-24-jarigen is lid van de bibliotheek (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2022).

  Laterere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: leessocialisatie (waaronder bibliotheekbezoek met ouders).

11.5. Jeugdwerkinitiatieven

Jeugdwerk is de verzamelnaam die in Vlaanderen wordt gebruikt voor jeugdverenigingen zoals jeugdbewegingen, jeugdhuizen, speelpleinwerkingen, vakantie- en kamporganisaties voor kinderen en jongeren en allerlei andere jeugdwerkvormen zoals het jeugdwerkwijzenwerk, culturele en artistieke jeugdverenigingen, verenigingen die informatie over of voor de jeugd verstrekken, jeugdverenigingen die werken rond de participatie van kinderen en jongeren...

De wettelijke definitie luidt: sociaal-cultureel werk op basis van niet-commerciële doelen voor of door de jeugd van drie tot en met dertig jaar, in de vrije tijd, onder educatieve begeleiding en ter bevordering van de algemene en integrale ontwikkeling van de jeugd die daaraan deelneemt op vrijwillige basis.

Dankzij verschillende jeugdinitiatieven wordt jongeren de gelegenheid geboden om hun relaties en sociale netwerken te ontwikkelen. Hier krijgen ze de kans om te experimenteren met diverse vormen van sociale interactie, positieve ervaringen op te doen, sociale vaardigheden te ontwikkelen, zichzelf creatief te uiten en hun weg te vinden in de wereld om hen heen.

In 2023 waren er 107 Vlaamse jeugdverenigingen erkend en/of gesubsidieerd door het Vlaamse decreet van 20 januari 2012 houdende een vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid (De Ambrassade, 2023).

In 2021 waren er in het Vlaamse Gewest 4,3 jeugdwerkinitiatieven per 1.000 jongeren onder de 25 jaar (Statistiek Vlaanderen, 2022a).

Het jeugdwerk is onderverdeeld in verschillende lijnen. Eerstelijns jeugdwerk richt zich direct op kinderen en jongeren, zoals lokale jeugdbewegingen en jeugdhuizen. Tweedelijns jeugdwerk ondersteunt en begeleidt het eerstelijns jeugdwerk en richt zich op de verantwoordelijken en organisatoren ervan, zoals nationale secretariaten van jeugdbewegingen. Derdelijns jeugdwerk biedt ondersteuning aan het tweedelijns jeugdwerk en kan ook belangenbehartiging en vertegenwoordiging van de jeugdwerksector omvatten. Veel jeugdverenigingen combineren eerstelijns en tweedelijns jeugdwerk, en sommige voeren ook derdelijns taken uit, wat de impact op de jeugdwerksector en beleidsmakers vergroot.

In de registratietool van de lokale vrijetijdsmonitor werden de volgende doelgroepen expliciet opgelijst:

- Jonge mantelzorgers
- Kinderen en jongeren in bijzondere jeugdzorg
- Kinderen en jongeren met een handicap
- Kinderen en jongeren met een vluchtverhaal
- Kortgeschoolde jongeren
- LGBTI+
- Maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren

Uit analyse van de lokale vrijetijdsmonitor (2021) blijkt dat een ontsluiting van de gegevens over vrijetijdsaanbod- en participatie met opsplitsing tussen doelgroepen geen rapporteringsmeerwaarde biedt (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2022). Er wordt dan ook de keuze gemaakt om in deze omgevingsanalyse geen verdere opsplitsing te maken omtrent vrije tijd bij doelgroepen.

11.5.1. Jeugdbeweging en socio-culturele verenigingen

De 5 grootste jeugdbewegingen (Chirojeugd Vlaanderen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, KSA, KLJ en FOS Open Scouting) telden in 2021 iets meer dan 275.000 leden en leiding. Dat aantal neemt sinds 2010 geleidelijk aan toe. In 2010 waren er bijna 231.000 jongeren lid van 1 van deze jeugdbewegingen.

Chirojeugd Vlaanderen en Scouts en Gidsen Vlaanderen blijven de grootste jeugdbewegingen. Samen waren ze in 2021 goed voor drie kwart van het totaal aantal jeugdbewegingsleden. Daarna volgt de KSA met iets meer dan 37.000 leden.

Tussen 2020 en 2021 was er in de meeste jeugdbewegingen een lichte stijging van het aantal leden.

In 2020 telden de erkende socio-culturele verenigingen bijna 600.000 leden. Met bijna 185.000 leden was de Gezinsbond in 2020 de grootste socio-culturele vereniging in het Vlaamse Gewest.

In tegenstelling tot de voorgaande jaren was de registratie van de activiteiten voor socioculturele verenigingen in 2020 niet meer verplicht maar vrijwillig. Daardoor zijn de cijfers voor dat jaar niet vergelijkbaar met voorgaande jaren. Bij zo goed als alle verenigingen die hun activiteiten voor 2020 wel hebben ingediend was er sprake van een daling van het ledenaantal.

Cijfers voor 2021 over het aantal leden van de socio-culturele verenigingen zijn niet beschikbaar (Statistiek Vlaanderen, 2022b).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: deelname aan jeugdverenigingen, sociale verenigingen, doelgroepgerichte verenigingen en vrijwillig engagement in deze verenigingen.

11.5.2 Jeugdprojecten

Jeugdprojecten zijn periodieke, niet-commerciële initiatieven voor kinderen en jongeren die plaatsvinden gedurende een bepaalde terugkerende periode, zoals de zomermaanden. Deze projecten hebben als doel de algehele ontwikkeling van kinderen en jongeren te bevorderen en worden begeleid door educatieve professionals op vrijwillige basis. De gemeente kan zelf jeugdprojecten organiseren of in samenwerking met partners, en heeft de mogelijkheid om externe initiatieven te ondersteunen of niet te ondersteunen, afhankelijk van hun besluitvorming (Departement, cultuur & media, 2023a).

Hieronder overzicht van de voornaamste jeugdprojecten:

- Een activiteit in het kader van Lokale Helden
- Buitenspeeldag
- Dag of Week van de jeugd
- Dag van de jeugdbeweging
- Kinderfestival
- Roefeldag (of een gelijkaardige opvolger)
- Speelstraat
- Week van de amateurkunsten (WAK) of een gelijkaardig initiatief

11.6. Ongelijkheden in vrijetijdschansen

Ieder kind heeft recht op vrije tijd, rust, ontspanning en deelname aan culturele en artistieke activiteiten (art. 31 KR-verdrag). Er moeten voldoende voorziening zijn die **toegankelijk en inclusief** zijn voor kinderen met een handicap. Ook kinderen op de vlucht ervaren vaak uitdaging bij de toegang tot hun rechten onder art. 31 KR-verdrag. Ze zijn verwijderd van hun eigen tradities en cultuur en ervaren vaak uitsluiting van de cultuur in het gastland. Er moeten extra maatregelen genomen worden voor kinderen op de vlucht. Ook moet de mogelijkheid gegeven worden om eigen culturele en artistieke gebruiken te kunnen beleven. Er moet extra aandacht zijn voor de rechten in artikel 31 KR-verdrag voor meisjes, kinderen in armoede, kinderen in voorzieningen en kinderen van minderheidsgroepen (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Het Kinderrechtencomité beveelt aan dat België de inspanningen opvoert om het recht van kinderen, met inbegrip van kinderen uit kansarme gezinnen, kinderen met een handicap, en vluchtelingen- en migrantenkinderen, op rust en vrije tijd en voldoende tijd om te spelen en recreatieve activiteiten te ontplooiën die veilig, toegankelijk, inclusief, bereikbaar met het openbaar vervoer, rookvrij en aangepast aan de leeftijd zijn, te waarborgen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Lokale besturen passen vaak een doelgroepenbeleid toe voor vrijetijdsactiviteiten. Asielzoekers, gedetineerden, minder mobiele personen, personen in armoede, personen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond en personen met een specifieke zorgbehoefte beschikken zijn ondervertegenwoordigd in vrijetijdsactiviteiten (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2023b).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: (ongelijkheden in) vrijetijdschansen, zoals veiligheid in vrije tijd, autonomie en vervulde interesses in vrije tijd, ..., tevredenheid met vrije tijd.

11.6.1. Vrije tijd voor mensen met een beperking

VAPH subsidieert 20 vrijetijdszorgorganisaties voor personen met een beperking: de regenbOog vzw, De Stroom vzw, Dito (Antwerpen, Oost-Vlaanderen, Limburg), GAC Het Balanske, Indivo – vzw De Lork, Kompas, KVG vrijetijdswerking Antwerpen-Mechelen, KVG Vrijetijdswerking Limburg, KVG Vrijetijdswerking Oost-Vlaanderen, KVG vrijetijdswerking Vlaams-Brabant, Ludentia vrijetijdsdienst Olo vzw, Oranje (West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen), Steunpunt Vrijetijd Gehandicapten Kempen, VOC Opstap vzw, Voluntas, vzw Gehandicapten en Solidariteit en Westhoek Vrijetijd Anders – Metgezel (VAPH, 2023).

11.6.2. LGBTI+ in jeugdwerk

LGBTI+ krijgen vaak te maken met discriminatie en pestgedrag in jeugdwerk. Dit maakt het voor hen moeilijk om te begrijpen wie ze echt zijn en zich te ontwikkelen. Al kunnen er natuurlijk ook verschillende goede voorbeelden aangehaald worden uit het jeugdwerk.

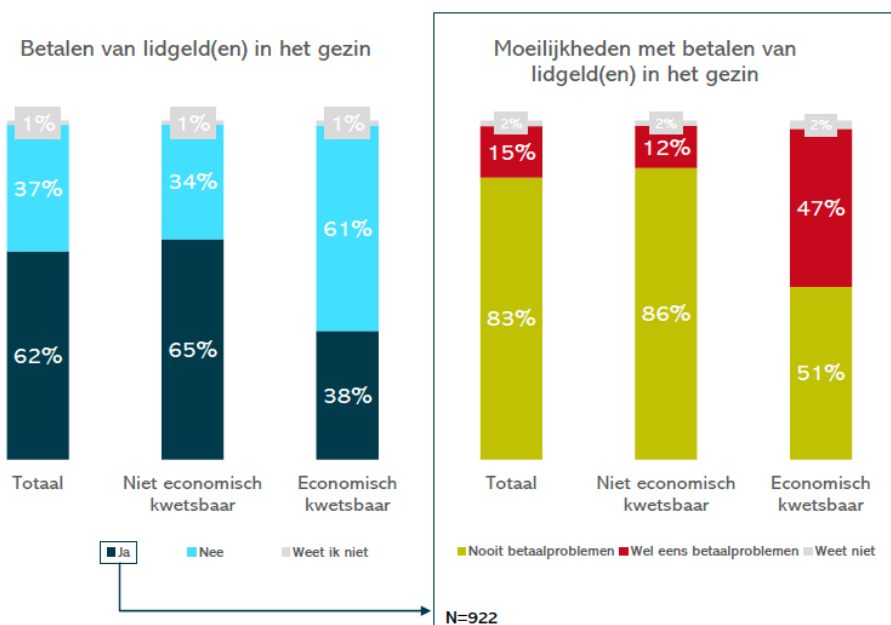
Wat mensen als normaal beschouwen en hoe ze zichzelf zien, wordt beïnvloed door hoe ze met anderen omgaan. Wanneer jeugdwerkorganisaties actief nadenken over diversiteit, kunnen ze

echter ook een veiligere plek worden. Om deze jeugdactiviteiten veiliger te maken, is het belangrijk om na te denken over hoe de ruimte eruitziet, hoe de organisatie zich naar buiten toe presenteert en wie als leiders betrokken zijn (LGBTI+ of niet). Er zou meer nadruk moeten liggen op diversiteit in training voor jeugdleiders om hen te helpen inclusie te bevorderen (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2020).

11.7. Financiële drempels vrijetijdsactiviteiten

Binnen kwetsbare gezinnen is het percentage van mensen dat lidgeld betaald heeft voor clubs, verenigingen, kunstacademies of muziekscholen veel lager dan bij de algemene bevolking (38% tegenover 62%). Wanneer kwetsbare gezinnen lidgeld betalen, ervaart bijna de helft van hen (47%) occasionele problemen om dit in hun gezinsbudget in te passen. In tegenstelling hiermee hebben gezinnen in het algemeen minder moeite om hun betaalverplichtingen na te komen, waarbij slechts 15% aangeeft af en toe moeilijkheden te hebben om dit in hun budget op te nemen (VRT, 2021).

  Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: voldoende geld hebben om in de vrije tijd leuke dingen te kunnen doen.

Figuur 3. Lidgeld bij vrijetijdsactiviteiten (Bron: VRT, 2021)

17% van de Vlamingen geeft aan dat ze het aantal betalende lidmaatschappen in hun gezin moeten beperken vanwege het gezinsbudget en 18% zegt dat ze zich in het verleden al lidmaatschappen hebben moeten ontszeggen vanwege de kosten.

Bij mensen die economisch kwetsbaar zijn, is het beeld heel anders. Maar liefst 50% van hen geeft aan het aantal lidmaatschappen te moeten beperken vanwege budgettaire redenen en 40% zegt dat ze zichzelf al eens een lidmaatschap hebben moeten ontzeggen omdat het te duur was (VRT, 2021).

11.8. Uitpas

UitPAS is een spaar- en voordelenprogramma dat met een puntenspaarsysteem tot vrijetijdsparticipatie stimuleert.

Met deze pas verzamelen deelnemers telkens een punt wanneer zij deelnemen aan een UitPAS-activiteit van een vrijetijdsorganisatie waar de UitPAS actief is. Vervolgens kunnen de deelnemers deze punten bij aangesloten organisaties omruilen. Deze organisaties bepalen zelf welke voordelen ze aan de UitPAS koppelen.

In Vlaanderen (2021) beschikken 383,38 inwoners per 10000 over een uitpas. 71,42 op 10000 0-12-jarigen beschikken over een Uitpas in Vlaanderen, 41,93 op 10000 13-17-jarigen en 32,40 18-24-jarigen op 10000 beschikken over een Uitpas in Vlaanderen (Departement Cultuur, Jeugd & Media, 2022).

11.9. Ongeorganiseerde vrije tijd

Schrik voor risico's waarin kinderen kunnen blootgesteld worden, leidt tot meer **monitoring van en toezicht op spel**. Nochtans is een bepaald niveau van risico en uitdaging integraal deel van spel. Hier moet een goede balans gezocht worden. Bovendien hebben kinderen ook recht op tijd dat niet gecontroleerd of bepaald wordt door volwassenen, en ook op tijd door te brengen waarin ze niets doen. Focussen op vrije tijd in de vorm van programma's of competitieve activiteiten kan negatief zijn voor het welzijn van kinderen (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2015-2019 heeft als doel dat elk kind en elke jongere de mogelijkheid heeft om een zinvolle vrijetijdsbesteding te kiezen die bij hen past, met als doel sociale ontplooiing en mentale groei. Dit wordt vooral in de praktijk gebracht door kinderen en jongeren te stimuleren om deel te nemen aan georganiseerde vrijetijdsactiviteiten, omdat dit wordt gezien als cruciaal voor hun ontwikkeling en latere leven. Er is speciale aandacht voor kwetsbare groepen, aangezien zij vaak ondervertegenwoordigd zijn in verenigingsactiviteiten.

Recentelijk wordt ook de vraag gesteld of het jeugdwerk een rol te spelen heeft in de ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren (Bradt & Tourne, 2019).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: ongeorganiseerde vrije tijd, inclusief creatieve hobby's en cultuurbezoek.

11.10. Vakantie

In huishoudens met kinderen is 69% op reis geweest in 2022 (50% in huishoudens met 1 volwassene, 71% bij 2 of meer volwassenen). Dit omvat ook uitsluitend binnenlandse reizen. 53% van de huishoudens met kinderen die niet konden reizen gaven daarvoor financiële redenen aan. In huishoudens met maar 1 volwassene ging dit om maar liefst 73% (50% met 2 of meer volwassenen) (Statbel, 2023).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: % jongeren dat minstens 1 week op vakantie kan gaan.

VOORLOPIGE VERSIE

Bronnen

Agentschap binnenlands bestuur (2020). Tevredenheid over veilig spelen. Geraadpleegd via <https://gemeente-stadsmonitor.vlaanderen.be/indicators/tevredeheid-over-veilig-spelen>

Bradt, L. & Tourne, J. Heeft het jeugdwerk een rol te spelen in de ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren? Geraadpleegd via https://ambassade.be/files/attachments/.2293/artikel_omgevingsanalyse_Vrije_Tijd.pdf

De Ambassade (2023). Jeugdwerklandschap. Geraadpleegd via <https://ambassade.be/nl/basiswerk-jeugdwerk/landschap/vlaams-jeugdwerklandschap>

Departement Cultuur, Jeugd & Media (2020). 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet'. Gender- en seksuele identiteit in het jeugdwerk. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2020-09/Onderzoeksrapport-gender-welbevinden-jeugdwerk.pdf>

Departement Cultuur, Jeugd & Media (2022). Lokale vrijetijdsmonitor. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/vrijetijdsmonitor/nl/rapporten/aanbod/vrijetijdsactiviteiten>

Departement Cultuur, Jeugd & Media (2023a). De organisatie van jeugdprojecten. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/vrijetijdsmonitor/nl/alle-themas/aanbod/de-organisatie-van-jeugdprojecten>

Departement Cultuur, Jeugd & Media (2023b). Het doelgroepenbeleid rond de vrijetijdsactiviteiten in Vlaanderen. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/vrijetijdsmonitor/nl/alle-themas/aanbod/het-doelgroepenbeleid-rond-de-vrijetijdsactiviteiten-vlaanderen>

Lagaert, S. & Siongers, J. (2022). Facts and Figures: Leeftijdsverschillen in ervaren vrijetijds mogelijkheden. Geraadpleegd via https://www.jeugdonderzoeksplatform.be/files/Facts_and_Figures_Leeftijdsverschillen_in_ervaren_vrijetijds_mogelijkheden.pdf

Statbel (2023). Reisonderzoek 2022. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/onderzoek-vakanties-en-reizen#figures>

Statistiek Vlaanderen (2022a). Aantal jeugdwerkinitiatieven. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/cultuur-en-vrije-tijd/aantal-jeugdwerkinitiatieven>

Statistiek Vlaanderen (2022b). Ledenaantallen verenigingen. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/cultuur-en-vrije-tijd/ledenaantallen-verenigingen#jeugdbewegingen-tellen-ruim-275000-leden>

Statistiek Vlaanderen (2023a). Ledencijfers sportclubs. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/sport/ledencijfers-sportclubs>

Statistiek Vlaanderen (2023b). Schoolbevolking deeltijds kunstonderwijs. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/schoolbevolking-deeltijds-kunstonderwijs>

VAPH (2023). Organisaties. Geraadpleegd via <https://www.vaph.be/organisaties/>

VRT (2021). Armoede en vrijetijdsbesteding. Geraadpleegd via <https://www.vrt.be/content/dam/vrtbe/over-de-vrt/prestaties/VRT%20-%20Vlamingen%20en%20vrijetijdsbesteding%20-%20extern.pdf>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and arts.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Committee on the Rights of the Child (2017). General Comment No. 21 on children in street situations.

Bron: Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Committee on the Rights of the Child (2021). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment.

Committee on the Rights of the Child (2023). General Comment No. 26 on children's rights and the environment, with a special focus on climate change.

12. Jeugdparticipatie en burgerschap

Het recht om gehoord te worden en serieus genomen te worden (art. 12 KR-verdrag) is een algemeen principe in het kinderrechtenverdrag. Dit recht geldt zowel voor het individuele kind als voor een groep kinderen (Comité voor de rechten van het kind, 2009).

Kinderen zijn vaak politiek stemloos en hebben regelmatig geen toegang tot relevante informatie. Dat maakt het moeilijk voor kinderen om invloed te hebben op wetten en beleid met betrekking tot hun leefwereld. Zeker met betrekking tot de invloed van **bedrijven** op kinderrechten, is er een discrepantie. Bedrijven kunnen een grote impact hebben op kinderen. Deze wordt onderschat. Nochtans heeft de business sector vaak een grote invloed op wetten en beleid, zonder dat de sector rekening houdt met kinderrechten (Committee on the Rights of the Child, 2013a). De participatie van alle kinderen moet beter. De JoKER en de armoedetest worden door het Kinderrechtencomité verwelkomt als goede initiatieven voor wetten en regelgeving met directe of indirecte impact op kinderen (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Deze initiatieven betreffen geen directe participatie, maar zorgen wel voor een toets aan de leefwereld van kinderen en jongeren.

Kinderen moeten op een **zinnvolle wijze** kunnen deelnemen aan het ontwerpen en uitvoeren van beleid en programma's. Kinderen, en zeker kinderen in kwetsbare situaties, moeten op lokale openbare raadplegingen betrokken worden en er moet impact zijn van de mening van kinderen op lokaal beleid (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Dit is in overeenstemming met het recht op participatie (art. 12 KR-verdrag). Kinderen moeten betrokken worden in de ontwikkeling, implementatie en evaluatie van standaarden, beleid en activiteiten van de Raad van Europa. Hun mening moet voldoende in overweging genomen worden en kinderen moeten feedback krijgen over hoe hun mening in overweging werd genomen (Council of Europe, 2022). Veilige en ethische participatie van kinderen moet gepromoot worden, door de implementatie van een safeguarding policy, databescherming en de toegang van kinderen tot informatie (Council of Europe, 2022). Nationale strategieën of actieplannen voor participatie van kinderen moeten ontwikkeld worden en participatiemechanismen en -praktijken moeten beoordeeld worden aan de hand van de Participation Assessment Tool (CPAT) om vooruitgang te evalueren (Council of Europe, 2022). De mogelijkheden en capaciteit om via digitale technologie contact te leggen met kinderen, moet versterkt worden (Council of Europe, 2022).

De EU stelt dat de **inclusieve en systematische participatie** van kinderen en jongeren op het lokale, nationale en EU niveau aangemoedigd en verbeterd moet worden. De EU stelt vast dat teveel kinderen vinden dat ze niet voldoende in overweging genomen worden bij beslissingen. Een specifieke uitdaging zijn genderstereotypes, die de aspiraties van kinderen en jongeren beperken en barrières vormen voor participatie (European Commission, 2021).

De Europese Commissie nodigt lidstaten uit om: (1) nieuwe en bestaande mechanismen op lokaal, regionaal en nationaal niveau te installeren, verbeteren en financieren; (2) bewustzijn en kennis van kinderrechten te vergroten, inclusief voor professionals die werken met en voor kinderen, door bewustmakingscampagnes en training; (3) onderwijs over burgerschap, gelijkheid en participatie in democratische processen in onderwijscurricula te versterken; (4) scholen te ondersteunen om leerlingen te betrekken in het dagelijks leven en besluitvorming (European Commission, 2021).

Het feit dat een kind **zeer jong is of in een kwetsbare situatie** ontnemt het kind niet om gehoord te worden, noch vermindert het het gewicht dat gegeven kan worden aan de stem van het kind (Committee on the Rights of the Child, 2013). Jonge kinderen kunnen bijvoorbeeld ook op andere manieren dan gesproken woord hun mening te kennen geven (Committee on the Rights of the Child, 2005). Ook kinderen met een handicap worden vaak niet betrokken bij het maken van beleid of het nemen van beslissingen (Comité voor de rechten van het kind, 2006). Er zouden ook extra maatregelen genomen moeten worden om kinderen in de context van internationale migratie, ongeacht hun migratiestatus, hun recht om gehoord te worden (art. 12 KR-verdrag) voldoende te garanderen (Comité voor de rechten van het kind, 2017). Participatie van kinderen in kwetsbare situaties moet versterkt worden (Council of Europe, 2022).

Er staat **geen leeftijdsgrens** op het betrekken van kinderen of het uiten van een mening. In het KR-verdrag staat opgenomen dat kinderen die in staat zijn hun mening te vormen gehoord moeten worden. Dit moet echter niet gezien worden als een beperking, het moet eerder gelezen worden als een motivering om er niet van uit te gaan dat kinderen geen mening kunnen vormen, maar eerder een beoordeling te houden of een kind al dan niet een mening kan vormen. Het betrekken van kinderen kan direct of via een vertegenwoordiger gebeuren en moet gebeuren in alle aangelegenheden die het kind betreffen (strafrechtelijke procedures, burgerrechtelijke procedures, beleidsbeslissingen, ...) en in verschillende contexten (familie, alternatieve zorg, gezondheidszorg, onderwijs, spel en vrije tijd, werk, geweldsituaties, migratie, noodsituaties, ...) (Comité voor de rechten van het kind, 2009). Het Kinderrechtencomité ontmoedigt dan ook om in wetten of praktijken leeftijdsgrenzen in te voeren die het recht van het kind om te worden gehoord in alle aangelegenheden die het kind betreffen, te beperken. Specifiek op school en in migratiesituaties moet er voldoende gelegenheid zijn voor een kind om een mening te uiten en dat er met deze mening rekening wordt gehouden (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Kinderen geven aan dat het **milieu** zeer belangrijk is voor hen. De stem van kinderen is een krachtige wereldwijde kracht voor milieubescherming. De standpunten van kinderen voegen relevante perspectieven en ervaring toe bij beslissingen over het milieu. Al op jonge leeftijd kunnen kinderen de kwaliteit van milieuplossingen verbeteren. De mening van kinderen moet proactief worden gevraagd en er moet het nodige gewicht aan worden toegekend (Committee on the Rights of the Child, 2023). Kinderen moeten empowered worden om informatie te raadplegen en te participeren aan beslissingen gelinkt aan het milieu, op verschillende beleidsniveaus, om zo mee milieubeleid vorm te geven. Kinderen die actief zijn als mensenrechten- en klimaatverdedigers moeten versterkt en empowered worden (Council of Europe, 2022).

Er moet ingezet worden op **educatieve programma's** met betrekking tot burgerschap en mensenrechteneducatie (Council of Europe, 2022).

Een verlaging van de **minimumleeftijd om te stemmen** bij verkiezingen moet overwogen worden en de betrokkenheid en participatie van kinderen in het politieke leven moet aangemoedigd worden. Verdere methodieken en tools voor beleidsmedewerkers, professionals en vrijwilligers die werken met en voor kinderen moeten ontwikkeld worden, om hen meer te ondersteunen over hoe ze kinderen kunnen betrekken, hoe ze met hen kunnen communiceren en hen kindvriendelijke informatie kunnen bezorgen (Council of Europe, 2022).

De huidige manier waarop kinderen en jongeren hun mening kunnen delen, wordt door de Vlaamse Jeugdraad (2021) als ontoereikend beschouwd. Zij doorliepen een traject rond democratie en jongerenparticipatie in het kader van de Europese Jeugdialoog. Er is potentieel om hen meer invloed te geven op het beleid, gezien ze een aanzienlijk deel van de bevolking uitmaken en de enige deskundigen zijn op hun eigen leefwereld. Hoewel ze geen stemrecht hebben, hebben ze het recht om gehoord te worden en zijn er verschillende manieren om hen bij het beleid te betrekken.

Een van deze manieren is het raadplegen van kinderen en jongeren bij beleidsbeslissingen, maar de huidige benadering hiervan is niet altijd effectief. In de toekomst moeten initiatieven zowel top-down als bottom-up participatie mogelijk maken. Dit geeft deelnemers de kans om hun eigen relevante onderwerpen aan te dragen, terwijl organisatoren ook onderwerpen kunnen aandragen. Bovendien is continue betrokkenheid van jongeren en jeugdorganisaties gedurende het hele participatieproces van belang, van ontwerp tot evaluatie. Dit stimuleert actieve betrokkenheid en eigenaarschap bij de deelnemers, erkent de waarde van kinderen en jongeren, verbreedt hun leefwereld en dwingt beleidsmakers om rekening te houden met de impact van hun beslissingen op jongeren.

Tenslotte moeten obstakels die een zinvolle en actieve deelname belemmeren, worden aangepakt. Veel jongeren ervaren namelijk dat dergelijke initiatieven niet afgestemd zijn op hun leefwereld. Dit betreft onder andere een haalbaar tijdschema voor jongeren, voldoende toegankelijke informatie vooraf en begrijpelijk taalgebruik.

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: deelname aan jeugd- en andere gemeentelijke raden, leerlingenraden, politieke jongerenbewegingen, politieke interesse en participatie, deelname aan andere vormen van maatschappelijke actie (petitie tekenen, betogen, ...) en vormen van vrijwillig engagement (aanvullend op die vormen van engagement die al in het hoofdstuk rond vrije tijd werden meegenomen), tevredenheid met hoeveel men zelf kan beslissen over het leven, antidemocratisch denken (autoritair leiderschap).

In 2021 gaven kinderen tussen 8 en 12 jaar een gemiddelde score van 7.7 op een schaal van 1-10 wat betreft het gevoel te hebben dat volwassenen mensen in het algemeen naar hen luisteren. Dit is een significante daling t.o.v. 2018 (-0.7) (Dhoore et al., 2021).

Bronnen

Dhoore, J.; Hadermann, E.; Serie, C.; Siongers, J.; Van Droogenbroeck, F.; Van Kelecom, E.; Vlegels, J. (2021). Children's worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen (COVID-19 supplement, 2021). Overzicht eerste resultaten

Vlaamse jeugdraad (2021). Advies jeugdparticipatie en democratie. Geraadpleegd via <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/adviezen/jeugdparticipatie-en-democratie>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2005). General Comment No. 7 on implementing child rights in early childhood.

Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 9 the rights of children with disabilities.

Committee on the Rights of the Child (2009). General Comment No. 12 on the right of the child to be heard.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art 3. Para. 1).

Committee on the Rights of the Child (2013a). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child (2017). Joint general comment No. 3 and No. 22 on the general principles regarding the human rights of children in the context of international migration.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

Committee on the Rights of the Child (2023). General Comment No. 26 on children's rights and the environment, with a special focus on climate change.

13. Gelijkheid

Kinderen zijn geen homogene groep. Kinderen zijn divers, zowel op vlak van leeftijd als de situatie of context waarin ze zich bevinden. Hoewel kinderen universele basisbehoeften hebben, hangt de uitdrukking van die behoeften af van een breed scala aan persoonlijke, fysieke, sociale en culturele aspecten, waaronder hun zich ontwikkelende capaciteiten. Het recht van het kind om zijn of haar identiteit te behouden wordt gegarandeerd door het Verdrag (art. 8 KR-verdrag) en moet worden gerespecteerd en in aanmerking worden genomen bij de beoordeling van de belangen van het kind (Committee on the Rights of the Child, 2013).

13.1. Gendergelijkheid

Tijdens de adolescentie wordt genderongelijkheid significanter. Discriminatie, ongelijkheid en stereotypering tegen meisjes wordt prominenter. Er moet voldoende geïnvesteerd worden in het empoweren van meisjes. Anderzijds kunnen concepten zoals mannelijkheid en gendernormen gelinkt aan geweld en dominantie ook de rechten van jongens in gevaar brengen. De negatieve percepties over jongens moeten voldoende onder de aandacht komen. Positieve mannelijkheid moet worden gepromoot. (Committee on the Rights of the Child, 2016).

Met een score van 71,4 op de gendergelijkheidsindex van de EU, staat België momenteel op de negende plaats, wat 3,5 punten boven het gemiddelde van de EU ligt. Gedurende de periode sinds 2010 is de score van België slechts met 2,1 punten gestegen, en sinds 2017 is er slechts een lichte toename van 0,3 punten geweest. Het is opmerkelijk dat België sinds 2010 vier plaatsen is gezakt in deze ranglijst (Europees Instituut voor Gendergelijkheid, 2020).

Wat betreft de loonkloof is deze gestaag gedaald sinds 2010. In dat jaar bedroeg de loonkloof nog 10,2%, maar tegen 2018 was deze al gedaald tot 5,8% en in 2021 tot 5% (Statbel, 2023).

Verder was in 2021 20,4% van de Belgische bevolking niet aan het werk vanwege familieverantwoordelijkheden, waarbij opvalt dat dit percentage aanzienlijk hoger is bij vrouwen (25,8%) dan bij mannen (14,4%). Het is van cruciaal belang om dit cijfer te verlagen om de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen tegen 2030 te kunnen bereiken. Als we dit vergelijken met de situatie in 2010, zien we zelfs een stijging van dit cijfer, zowel bij vrouwen (van 19,7%) als bij mannen (van 11,1%). Deze trend is met name opmerkelijk in de leeftijdsgroep van 25-49 jaar (Federaal Planbureau, 2023b).

13.2. Homofobie

Jongeren die lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender of interseksueel zijn, hebben vaak te maken met vervolging, zoals misbruik en geweld, stigmatisering, discriminatie, pesten, uitsluiting van onderwijs en opleiding en een gebrek aan familie en sociale steun of toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidsdiensten en informatie. Nochtans hebben ze het recht op vrijheid van meningsuiting (art. 13 KR-verdrag) en het recht op respect voor hun fysieke en psychologische integriteit, genderidentiteit en opkomende autonomie (Committee on the Rights of the Child, 2016). Uitdagingen op het vlak van mensenrechten voor LGBTI kinderen en hun families moeten aangepakt worden (Council of Europe, 2022).

Jeugdonderzoekplatform

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: homofobie.

13.3. Discriminatie

Het recht op non-discriminatie (art. 2 KR-verdrag) is geen passieve verplichting voor België. Het verbiedt niet enkel alle vormen van discriminatie, maar het schrijft ook voor dat er gepaste en proactieve maatregelen genomen moeten worden zodat alle kinderen gelijke kansen hebben (Committee on the Rights of the Child, 2013).

Het Kinderrechtencomité is bezorgd dat kinderen die in armoede leven en kinderen met een handicap nog steeds worden gediscrimineerd, met name wat betreft de toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting en vrije tijd. Het is ook bezorgd over de vooroordelen, stereotypen en haat jegens kinderen met een migratieachtergrond, met name sinds de terroristische aanslagen in 2014 en 2016. Het Comité roept België op om een omvattende strategie goed te keuren en uit te voeren om alle vormen van discriminatie aan te pakken en zijn inspanningen ter bestrijding van radicalisering van kinderen en haatspraak te versterken, ook ten aanzien van kinderen in kwetsbare situaties (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Dit draagt bij tot een betere realisatie van artikel 2 van het KR-verdrag.

Racisme tegen Roma en Traveller kinderen en problemen die deze kinderen ervaren (zoals armoede, onvoldoende toegang tot onderwijs en gezondheidszorg, gedwongen of vroege huwelijken en trafficking) moeten aangepakt worden (Council of Europe, 2022).

Discriminatie moet niet enkel vermeden worden in de publieke sfeer, maar ook in de **private sfeer**. Discriminatie tegen kinderen in de context van bedrijfsactiviteiten moet worden geregistreerd en gemonitord (Committee on the Rights of the Child, 2013a).

In 2022 deden 7.310 mensen een melding bij Unia omdat ze zich gediscrimineerd voelden, vooral op basis van hun afkomst, hun gezondheidstoestand of hun handicap. Unia zocht samen met hen naar oplossingen voor individuele discriminatie (Unia, 2022).

Jeugdonderzoeksplatform

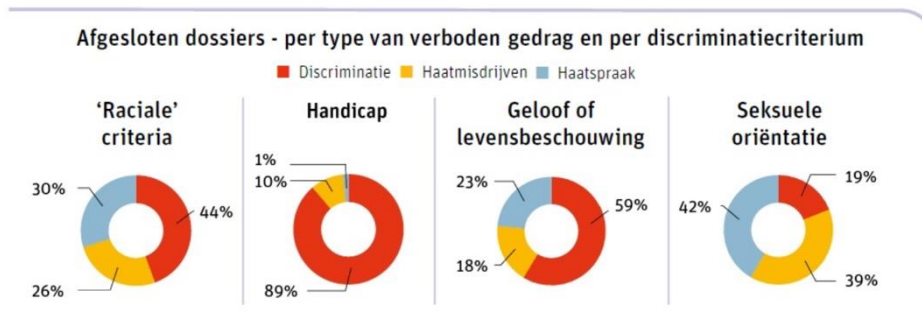
Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: discriminatie, discriminatiegrond en frequentie.

+

13.4. Polarisatie en maatschappelijk vertrouwen

In een polariserende samenleving is Unia ongerust over de toenemende haatspraak. Unia sloot 322 dossiers af in 2022 voor haatmisdrijven (slagen, verwondingen, pesterijen...). In de meeste dossiers was raciale haat de motivatie, gevolgd door seksuele oriëntatie. Unia stapte verschillende keren samen met het slachtoffer naar de rechtbank en werkte preventief samen met de politie (Unia, 2022).

Haatspraak en haatmisdrijven

Figuur 1. Afgesloten dossiers – per type van verboden gedrag en per discriminatiecentrum (Bron: Unia, 2022).

Jeugdonderzoeksplatform

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: sociale verbondenheid met groepen en polarisatie, maatschappelijk vertrouwen en solidariteit, contacten met mensen met andere afkomst, egalitair denken.

Jeugdonderzoeksplatform

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: religiositeit.

Bronnen

Europees Instituut voor Gendergelijkheid (2020). Gendergelijkheidsindex 2020: België. Geraadpleegd via https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mhag20001nl_n_002.pdf

Federaal planbureau (2023a). Vrouwelijke parlementsleden. Geraadpleegd via https://indicators.be/nl/i/G05_FMP/Vrouwelijke_parlementsleden

Federaal planbureau (2023b). Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden. Geraadpleegd via https://indicators.be/nl/i/G05_ICR/Zonder_beroepsactiviteit_door_familieverantwoordelijkheden

Statbel (2023). Loonkloof is het grootst bij 55-64-jarigen. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/lonen-en-arbeidskosten/loonkloof#panel-12>

Unia (2022). Jaarverslag 2022. Geraadpleegd via <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/jaarverslag-2022>

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art 3. Para. 1).

Committee on the Rights of the Child (2013a). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Bron: Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

14. Jeugdhulp

Kinderen zonder ouderlijke zorg of die in alternatieve zorg verblijven moeten beschermd worden, door blijvend in te zetten op de-institutionalisering. Historisch misbruik van kinderen in alternatieve zorg moet geanalyseerd worden en compensatie voor misbruik in alternatieve zorgsettings moet voorzien worden (Council of Europe, 2022).

De **transitie** van kinderen in kwetsbare situaties naar meerderjarigheid, inclusief voor kinderen die alternatieve zorg verlaten, moet ondersteund worden (Council of Europe, 2022).

Jongeren hun **privacy** moet voldoende gerespecteerd worden in de jeugdhulp. Ze moeten toegang hebben tot hun dossier, eventueel mits een procedure (Committee on the Rights of the Child, 2016).

Nieuwe uitdagingen ontstaan naar aanleiding van **COVID-19** voor kinderen in kwetsbare situaties moeten geanalyseerd worden (Council of Europe, 2022). Kinderbeschermingssystemen moeten aangepast kunnen worden wanneer zich een crisis voordoet (Council of Europe, 2022).

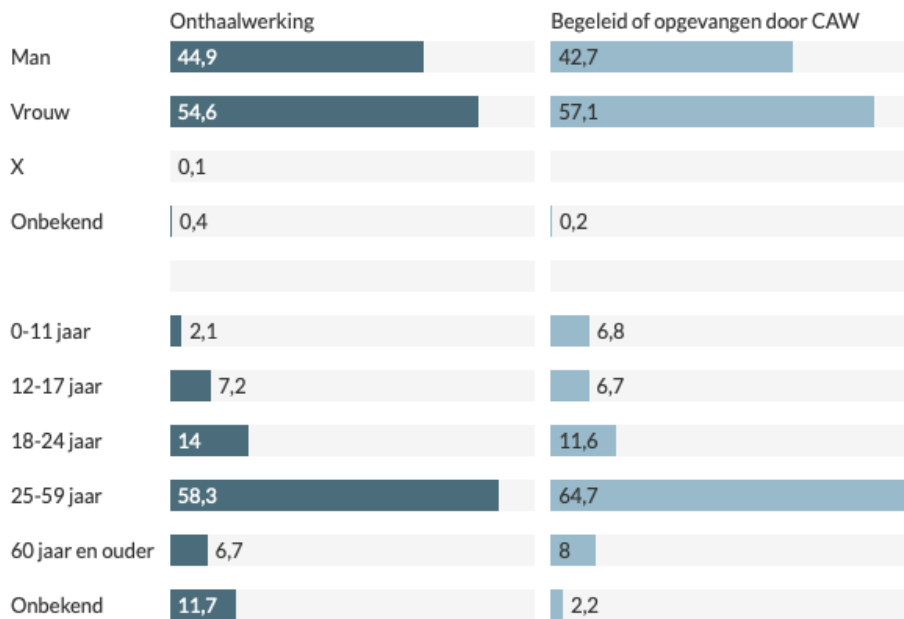
14.1. Centra algemeen welzijnswerk (CAW)

In 2022 werden bij de Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW's) bijna 130.000 hulpverleningstrajecten uitgevoerd. De CAW's hebben drie hoofdtaken: preventie, onthaal en psychosociale begeleiding. Iedereen kan bij een CAW terecht met vragen met betrekking tot welzijn, met speciale aandacht voor kwetsbare groepen zoals minderjarigen, slachtoffers, gedetineerden en dak- en thuislozen. Tijdens de hulpverlening verheldert een hulpverlener de vraag van de cliënt en biedt informatie, advies of directe hulp. Indien nodig wordt de cliënt doorverwezen naar gespecialiseerde hulp, zowel intern als extern.

In de onthaalfase van de hulpverlening, waar de nadruk ligt op zaken zoals vraagverheldering, informatie- of adviesverstrekking en directe hulp, waren er in 2022 101.270 actieve dossiers. Daarnaast werden 28.281 personen geholpen binnen het begeleidingsaanbod, waarbij cliënten en hulpverleners samenwerkten aan specifieke doelstellingen in verschillende begeleidingsmodules van het CAW.

De meerderheid van de cliënten bevindt zich in de leeftijdsgroep van 18 tot 59 jaar. In de onthaalwerking van CAW's zijn er relatief meer jongeren en jongvolwassenen. Voor deze doelgroep is er een specifieke werking genaamd de Jongeren Advies Centra (JAC) (Statistiek Vlaanderen, 2023).

Cliënten CAW's naar geslacht, leeftijd en type hulpverlening
Vlaamse Gemeenschap, 2022, in %

Bron: Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Figuur 1. Cliënten CAW's naar geslacht, leeftijd en type hulpverlening (Bron: Statistiek Vlaanderen, 2023)

14.2. Hulp in een voorziening of pleegzorg

Volgens het Kinderrechtencomité moeten er voldoende middelen toegewezen worden aan centra voor alternatieve zorg en relevante jeugdbeschermingsdiensten om de rehabilitatie en sociale re-integratie van kinderen te vergemakkelijken en de vaardigheden van pleegouders en gezinnen en zorgverleners te verbeteren en te ontwikkelen (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Ook moeten kinderen in de pleegzorg regelmatig persoonlijke relaties en rechtstreeks contact met beide ouders kunnen onderhouden, als dit in het belang van het kind is (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Dit is in overeenstemming met artikel 9.3 KR-verdrag.

In 2021 werd niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp opgestart voor 6.135 jongeren in een voorziening of pleegzorg. Deze vorm van jeugdhulp kan alleen worden ingezet met goedkeuring en tussenkomst van de intersectorale toegangspoort. De hulpverlening is gespecialiseerd en vaak intensief van aard. Het aantal jongeren dat gebruikmaakte van niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp in een voorziening of pleegzorg lag in 2021 lager dan in de voorgaande jaren.

Iets meer dan de helft van de jongeren voor wie hulp in een voorziening of pleegzorg werd gestart, betreft jongens.

Daarnaast, in 2021, behoorde bijna de helft (47%) van de jongeren voor wie hulp in een voorziening of pleegzorg werd opgestart tot de leeftijdsgroep van 12-17 jaar, terwijl iets meer dan 2 op de 10 jongeren tussen 6 en 11 jaar oud waren en bijna 2 op de 10 jonger dan 6 jaar (Statistiek Vlaanderen, 2022).

Hieronder volgt een overzicht van enkele cijfers per jeugdhulpvoorziening:

- In 2021 werden 17.393 0-25-jarigen opgevolgd door een centrum voor geestelijke gezondheidszorg (CCG).
- In 2021 werden er 406 unieke cliënten opgevolgd door centra integrale jeugdzorg (CIG).
- In 2021 werden 4.917 unieke cliënten opgevolgd door centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG).
- In 2021 werden 23.3549 0-21-jarigen opgevolgd door de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) of 19,33% van de studiebevolking tussen 0-21 jaar.
- In 2021 werden 1.354 unieke jongeren opgevolgd na goedkeuring via het Centraal Aanmeldpunt (CAP).
- In 2021 werden 72 ontvankelijke meldingen opgestart via cliëntoverleg en bemiddeling.
- In 2021 waren er 759 unieke cliënten geregistreerd via Crisishulp aan Huis (CAH).
- In 2021 waren er 7.130 consult vragen via crisismeldpunten.
- In 2021 zaten er 336 meisjes in een gemeenschapsinstelling en 1224 jongens.
- In 2021 waren er 164 unieke GES+ cliënten.
- In 2021 waren er 5.494 aantal unieke gezinnen met minstens één contactmoment bij een inloopteam.
- In 2021 waren er 207.935 kinderen met minstens één fysiek contact in preventieve gezinsondersteuning van Kind en Gezin
- In 2021 waren er 619 unieke cliënten bij Observatie- en behandelcentra (OBC).
- In 2021 waren er 1.515 consultvragen bij Ondersteuningscentra jeugdzorg (OCJ).
- In 2021 waren er 1.439 unieke cliënten in de Onthaal- oriëntatie en observatiecentra (OOOC). In 2021 waren er 12.053 unieke cliënten in organisaties voor bijzondere jeugdzorg (OVBJ).
- In 2021 waren er 5.810 vorderingen bij de Sociale Dienst Jeugdrechtspraak (SDJ).
- In 2021 waren er 7.535 meldingen bij vertrouwenscentra voor kindermishandeling (VK).

14.3. Verontrustende situaties

Via 1712, CLBCh@ of nupraatikerover.be kunnen burgers heel snel aangeven dat ze zich zorgen maken over kinderen of jongeren. In 2022 chatten 677 kinderen en jongeren met nupraatikerover.be, dit is 37,3% meer dan in 2021. Ook bij 1712 steeg het aantal kinderen waarvoor contact werd opgenomen tot meer dan 6.000, waarbij vooral het vermoeden van kindermishandeling met 54,7% als de meest gemelde problematiek werd geregistreerd. Het aantal chatgesprekken bij CLBCh@ op zijn beurt, daalde in het schooljaar 2021-2022 van 1.669 tot 1.408 (-15,6%). Mogelijks heeft de COVID-pandemie hierin een rol gespeeld. Ook bij de CAW's waren er in 2022 minder hulpverlenende contacten van burgers over verontrusting (-6,1%). Echter was deze daling vooral merkbaar bij de jongvolwassenen maar was er een toename merkbaar in contacten over de kinderen van 0-17 jaar (Opgroeien, 2023b).

Naast burgers, zijn er ook veel professionals die verontrustende situaties melden bij onder meer het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, het CLB en het ondersteuningscentrum jeugdzorg. Bij het CLB ging het in 2022 over 10.704 kinderen, bij het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling over 7.674 kinderen. Een duidelijke stijgende trend is niet merkbaar, wel eerder wisselende evoluties. De meldingen bij het vertrouwenscentrum kindermishandeling betreffen in 2021 vooral

emotionele mishandeling of verwaarlozing (36%), lichamelijke mishandeling of verwaarlozing (28%), seksueel misbruik (17%) en algemene risicosituaties (15%). Ten opzichte van 2020 valt een stijging van 3% op te merken in meldingen over seksueel misbruik.

In 2022 werden 5.221 kinderen door een vermoeden van maatschappelijke noodzaak aangemeld bij de ondersteuningscentra jeugdzorg (-0,8%), 1.445 bij de Vertrouwenscentra Kindermishandeling (+9,7%) en 3.860 bij de sociale dienst van de jeugdrechtbank (-2,5%). Daarnaast werden 17.283 kinderen (+1,5%) opgevolgd door de sociale dienst van de jeugdrechtbank omwille van verontrusting. De ondersteuningscentra jeugdzorg begeleidden in totaal 13.775 kinderen (+2,3%). Ook bij de Vertrouwenscentra Kindermishandeling ging het over meer dan 10.000 kinderen en jongeren.

In 2022 deden 32.138 kinderen en jongeren een beroep op ondersteuning van een jeugdhulporganisatie omwille van een moeilijke thuissituatie. Hiervan vindt bijna 1/3de van de kinderen en jongeren een plek in een pleeggezin. Opnieuw kent pleegzorg een jaarlijkse stijging in het aantal pleegzorgsituaties en - dossiers (7,43%). Op 8 jaar tijd kende pleegzorg een groei van 61% (Opgroeien, 2023a).

14.4. Wie krijgt hulp?

Het aantal kinderen en jongeren tussen 0 en 25 jaar dat jeugdhulp ontvangt, varieert sterk en omvat diverse vormen van hulp en ondersteuning. Verschillende sectoren en actoren zijn betrokken bij de organisatie van jeugdhulp.

Het totale aantal unieke kinderen en jongeren binnen deze leeftijdsgroep in 2021 verschilt per sector. De grootste sectoren zijn die van het Vlaams agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) en de voorzieningen jeugdhulp van Opgroeien (voorheen Jongerenwelzijn), exclusief pleegzorg. In 2021 werden respectievelijk 27.096 (VAPH) en 18.717 (Opgroeien) kinderen en jongeren bereikt.

Binnen het VAPH vallen verschillende vormen van hulp, waaronder Rechtstreeks Toegankelijke Hulp (RTH), multifunctionele centra (MFC), individuele materiële bijstand (IMB) en persoonlijke assistentiebudgetten (PAB).

De voorzieningen jeugdhulp van Opgroeien omvatten onder andere onthaal-, observatie- en oriëntatiecentra (OOOC), organisaties voor bijzondere jeugdzorg (OVBJ), centra integrale gezinszorg (CIG), crisishulp aan huis (CaH), centra kindermishandeling en gezinsondersteuning (CKG), voorzieningen voor gedrags- en emotionele stoornissen plus (Ges+), en observatie- en behandelcentra (OBC).

Merk op dat de cijfers niet altijd eenvoudig opgeteld kunnen worden omdat dezelfde jongeren soms verschillende vormen van ondersteuning ontvangen in verschillende sectoren (Opgroeien, 2022).

Bronnen

Opgroeien (2022). Jeugdhulp. Intersectoraal jaarverslag? Wie krijgt hulp? Geraadpleegd via <https://www.jaarverslagjeugdhulp.be/kerncijfers/wie-krijgt-hulp>

Opgroeien (2023a). Cijferrapport pleegzorg. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/pleegzorg>

Opgroeien (2023b). Cijferrapport verontrusting. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/verontrusting>

Statistiek Vlaanderen (2022). Zorg en ondersteuning voor jongeren. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/zorg/zorg-en-ondersteuning-voor-jongeren>

Statistiek Vlaanderen (2023). Centra Algemeen Welzijnswerk. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/zorg/centra-algemeen-welzijnswerk#vooral-volwassenen-doen-beroep-op-caw>

Bronnen:

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

15. Jeugddelinquentie en slachtofferschap

Jeugdrecht. Kinderen kunnen in contact komen met het gerecht, als dader of als slachtoffer. Een eerlijk proces moet gegarandeerd worden (art. 40 KR-verdrag) (Committee on the Rights of the Child, 2016) (Comité voor de rechten van het kind, 2019a). De Europese Commissie nodigt de lidstaten uit om bewustzijn te creëren, maatregelen te nemen en te investeren in meer effectieve preventie van geweld, de bescherming van slachtoffers en getuigen, inclusief de noodzakelijke waarborgen voor kinderen die verdacht zijn of beklaagd worden (European Commission, 2021).

Kinderen vinden het vaak moeilijk **om toegang te krijgen tot het rechtssysteem** om doeltreffende remedies te eisen wanneer hun rechten geschonden zijn en bedrijven betrokken zijn. Dit is zeker het geval wanneer het gaat over internationale bedrijven. Ook wat betreft de digitale wereld en het milieu ondervinden kinderen overbodige grenzen tot toegang tot het rechtssysteem. De grenzen tot het verkrijgen van toegang tot het rechtssysteem moeten worden verwijderd (Committee on the Rights of the Child, 2013) (Committee on the Rights of the Child, 2021) (Committee on the Rights of the Child, 2023).

De Europese Commissie nodigt de EU lidstaten uit om: (1) Aanbieders van juridische opleiding en de relevante professionele organisaties te ondersteunen om kinderrechten en kindvriendelijke en toegankelijke justitie op te nemen in activiteiten; (2) robuuste alternatieven voor juridische procedures te ontwikkelen: van alternatieven voor detentie, tot het gebruik van herstelrecht en bemiddeling in de context van het burgerlijk recht; (3) de aanbeveling van de Raad van Europa over kinderen van gedetineerde ouders te implementeren; (4) de samenwerking in zaken met grensoverschrijdende gevolgen te verbeteren, om de rechten van het kind ten volle te respecteren (European Commission, 2021). De toegang tot justitie voor kinderen in kwetsbare situaties moet verzekerd worden. De participatie van kwetsbare kinderen in juridische procedures met betrekking tot hen, moet versterkt worden, door middel van kindvriendelijke taal en informatie (Council of Europe, 2022).

Mensenhandel. België moet al het mogelijke doen om de verkoop, handel en de ontvoering van kinderen te voorkomen (art. 35 KR-verdrag). Er moeten doeltreffende maatregelen genomen worden om de rechten van kinderen op het grondgebied te beschermen, zeker voor niet-begeleide kinderen, om ervoor te zorgen dat ze niet ten prooi vallen aan mensenhandelaars. De procedures voor het bepalen van de status van kinderen die het slachtoffer zouden kunnen zijn van mensenhandel met het oog op uitbuiting moet worden versneld. Mensenhandel, met inbegrip de uitbuiting van bedelarij, moet opgespoord en onderzocht worden. Er moeten ook opleidingen voorzien worden voor de relevante professionals en er zouden bewustmakingscampagnes moeten gebeuren (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Kinderen in gewapende conflicten. De deelname van kinderen jonger dan 18 jaar aan alle militaire operaties moet worden verboden in België, ongeacht het risico (art. 38 KR-verdrag). De huidige wet verbiedt dat kinderen deelnemen aan “bepaalde militaire missies die hen in gevaar kunnen brengen” (Comité voor de rechten van het kind, 2019) (Committee on the Rights of the Child, 2000). Belgische kinderen jongeren dan 10 jaar van Syriëstrijders werden gerepatriëerd uit Syrië en Irak. Het Kinderrechtencomité raadt echter aan om de repatriëring van alle Belgische kinderen, en waar mogelijk hun gezinnen, mogelijk te maken. Ongeacht hun leeftijd of mate van betrokkenheid bij een gewapend conflict. Kinderen moeten behandeld worden als slachtoffers van mensenhandel. Ze mogen niet gestigmatiseerd worden en moeten alle waarborgen genieten voor een eerlijk proces. De identificatie van de kinderen moet gebeuren met ondersteuning van verschillende VN-organisaties (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

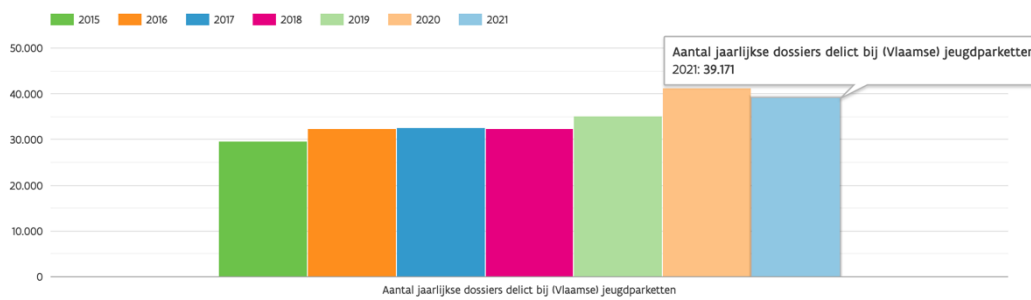

Schadelijke praktijken. Schadelijke praktijken met betrekking tot kinderen moeten worden verdreven. Schadelijke praktijken houden onder andere in: vrouwelijke genitale verminking, kindhuwelijken, polygamie en misdrijven gepleegd in de naam van zogenoemde eer. Deze schadelijke praktijken treffen meisjes en jongens. (Committee on the Elimination of Discrimination against Women and Committee on the Rights of the Child, 2014). Een studie van GAMS schat dat er in 2020 23.000 besneden vrouwen in België leven. In de loop der jaren is Vlaanderen volgens hen de meest getroffen regio. “De laatste studie (2022, eigen toevoeging) toonde aan dat meer dan 16.500 meisjes die besneden zijn of het risico lopen besneden te worden in Vlaanderen leven. Dat is een stijging van 45% in vergelijking met de vorige prevalentiestudie van vier jaar geleden.”²⁶ Alle uitzonderingen in regelgeving die het huwelijk onder 18 jaar toestaan, moeten worden geschrapt. Kindhuwelijken en vrouwelijke genitale verminking blijven ondergerapporteerd. Interseks kinderen worden onderworpen aan medische onnodige operaties en andere procedures. Dit moet verboden worden (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Deze praktijken houden een schending in van kinderrechten, zoals het recht op bescherming tegen geweld (art. 19 KR-verdrag) en het recht op bescherming tegen foltering (art. 37 (a) KR-verdrag)

In de afgelopen jaren vertoonde de toestroom van delictdossiers over het algemeen stabiliteit, met een toename in 2020. De afname van delictzaken tussen 2020 en 2021 wordt voornamelijk toegeschreven aan de aanzienlijke daling van het aantal zaken die verband houden met COVID-19. Wat betreft de meeste grote categorieën van tenlasteleggingen in 2021, is er een opwaartse trend te zien, met uitzondering van drugsgelateerde delicten, waar nog steeds een afname wordt waargenomen.

²⁶ <https://gams.be/nl/informatie/prevalentiestudie/>. Geraadpleegd op 24/10/23.

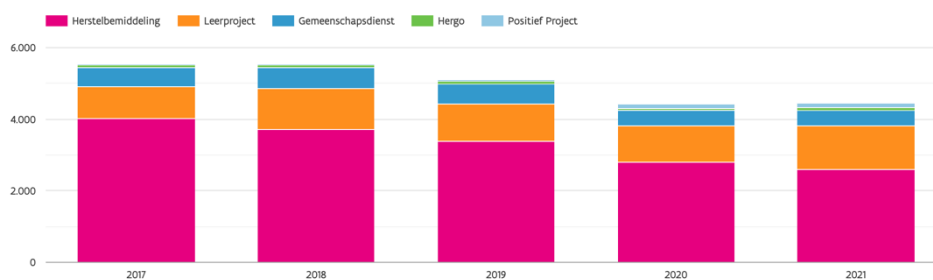
Jaarlijkse instroom dossiers delict bij (Vlaamse) jeugdparketten

Figuur 1. Jaarlijkse instroom dossiers delict bij (Vlaamse) jeugdparketten (Bron: Opgroeien, 2021)

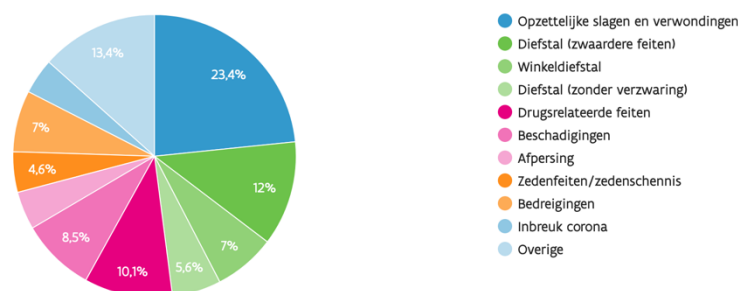
Zowel op het niveau van het parket als van de jeugdrechter als finaal bij het vonnis in de fase ten gronde, kunnen (mogelijke) jeugddelicten op een herstelgerichte en constructieve manier behandeld worden. Hieronder de cijfers (2017-2021, aantal dossiers) per afhandelingsvorm van de diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (Opgroeien, 2021).

Herstelgerichte en constructieve afhandeling (2017-2021, dossiers)

Figuur 2. Herstelgerichte en constructieve afhandeling (2017-2021, dossiers) (Bron: Opgroeien, 2021)

Afhandelingen HCA naar aard feiten (2021)

Figuur 3. Afhandelingen HCA, naar aard feiten. (Bron: Opgroeien, 2021)

15.1. Jeugddelictvorderingen

Jeugddelinquentierecht. Kinderen verschillen in hun fysieke en psychologische ontwikkeling van volwassenen. Daarom moet er een allesomvattend jeugdrecht zijn met verminderde schuld en een individuele aanpak. De focus van de aanpak moet liggen op preventie en vroegtijdige tussenkomst. Hierbij moet er zeker aandacht zijn voor kinderen onder de leeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid. De focus van maatregelen moet liggen op rehabilitatie en re-integratie, ook bij terroristische daden. Opsluiting mag enkel als laatste middel gebruikt worden en voor de kortst mogelijke tijd en apart van volwassenen. Maatregelen zoals diversie en niet-opsluiting moeten worden gemotiveerd. Levenslange straffen moeten worden verboden voor wie een misdaad begin onder de leeftijd van 18 jaar. De leeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid zou tussen de 15 en 18 jaar moeten zijn. De minimumleeftijd zou onder geen enkele voorwaarde mogen worden verlaagd. Een eerlijk proces moet worden gegarandeerd (Committee on the Rights of the Child, 2016) (Committee on the Rights of the Child, 2019a). Dit is in overeenstemming met artikel 40 KR-verdrag.

De berechting van een kind door een gerecht voor **volwassenen** of detentie van een kind met volwassenen, moet worden afgeschaft. Er zouden geen uitzonderingen mogen zijn op de minimumleeftijd voor strafrechtelijke feiten. Eenmaal een kind 18 jaar is, moet het kind de maatregelen onder het jeugdrecht kunnen behouden en niet verplaatst worden naar een centrum voor volwassenen. Wanneer een jongere meerdere misdrijven heeft gepleegd voor en na de leeftijd van 18 jaar, moet er gekeken worden of het jeugddelinquentierecht niet uitgebreid kan worden (Comité voor de rechten van het kind, 2019) (Committee on the Rights of the Child, 2019a).

Gemeentelijke administratieve sancties kunnen worden opgelegd vanaf 14 jaar.²⁷ Volgens het Kinderrechtencomité zou deze wet niet van toepassing mogen zijn op kinderen. sancties voor antisociaal gedrag zouden enkel mogen worden opgelegd binnen het jeugdrechtsysteem (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

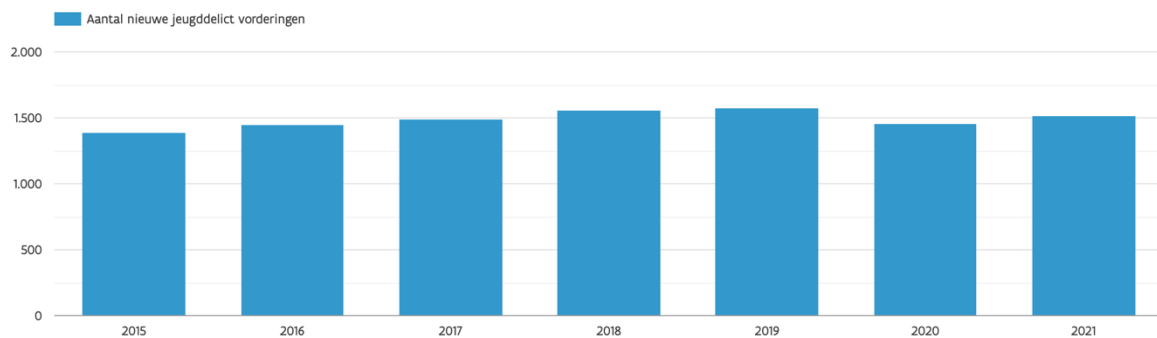

Kinderen kunnen worden gerekruteerd door non-state armed groups, inclusief **terroristische organisaties**. Dit vormt een uitdaging. Een punitieve aanpak met weinig of geen overweging van kinderrechten, moet worden vermeden (Comité voor de rechten van het kind, 2019a).

²⁷ Zie <https://www.watwat.be/politie/wat-zijn-gas-boetes>. Geraadpleegd op 25/10/23.

Hieronder geven we het aantal nieuwe vorderingen jeugddelict bij de sociale dienst jeugdrechtsbank (SDJ) voor de jaren 2015-2021. Het aantal nieuwe vorderingen kende in 2020 een vrij scherpe daling, maar we zien nu terug een stijging met 4 procent (1.455 in 2020, 1.515 in 2021) (Opgroeien, 2021).

Aantal nieuwe jeugddelict vorderingen per jaar (2015-2021, vorderingen)

Figuur 4. Aantal nieuwe jeugddelict vorderingen per jaar (2015-2021, vorderingen) (Bron: Opgroeien, 2021)

15.2. Gemeenschapsinstellingen

Detentie is enkel in het uiterste geval en voor de kortst mogelijke termijn (art. 37 (b) KR-verdrag). Als detentie onvermijdelijk is, moeten de kinderen toegang hebben tot onderwijs en gezondheidszorg. Kinderen moeten verblijven in een voorziening in de nabijheid van hun verblijfplaats die met openbaar vervoer wordt bediend. De detentiemaatregelen moeten regelmatig worden herzien, met het oog op de intrekking ervan. (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Alternatieven voor detentie van kinderen die strafrechtelijke feiten gepleegd hebben moeten ontwikkeld worden. De strafrechtelijke minimumleeftijd moet verhoogd worden (Council of Europe, 2022). Plaatsen waar kinderen van hun vrijheid beroofd zijn moeten gemonitord worden, en kindvriendelijke klachtenprocedures moeten geïnstalleerd worden (Council of Europe, 2022).

Een jeugdrechter kan omwille van een (ernstig) jeugddelict of in een situatie van ernstige verontrusting een jongere in een gemeenschapsinstelling plaatsen. Deze gesloten begeleiding georganiseerd door het agentschap Opgroeien geldt als een allerlaatste optie maar kan ook een (her)start betekenen, met een intensief traject waarbij externe partners en de thuiscontext actief betrokken worden. In totaal waren er in 2021 1.560 opnames (in 2020: 1.444), waarvan 977 omwille van delict en 583 omwille van verontrusting (Opgroeien, 2021).

15.3. Kindermishandeling

Geweld tegen kinderen. Kinderen hebben het recht op bescherming tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, misbruik of verwaarlozing (art. 19 KR-verdrag). Geen enkele vorm van geweld tegen kinderen is verantwoordbaar. Elke vorm van geweld tegen kinderen kan worden voorkomen (Committee on the Rights of the Child, 2011). Kindermishandeling is elke vorm van lichamelijk, emotioneel of seksueel geweld waar kinderen slachtoffer van zijn. Niet door ongeval, maar door daden of nalatigheden van ouders of andere personen. De gevolgen van kindermishandeling brengen de ontwikkeling van het kind ernstig in gevaar.²⁸ In 2021 ontvingen de Vertrouwenscentra Kindermishandeling 7.535 meldingen, en dat over 10.070 kinderen en jongeren. Dat is een stijging met 5% tegenover 2020.²⁹ Kindermishandeling, waaronder huiselijk geweld, wordt te weinig gerapporteerd en onvoldoende gedocumenteerd. De gegevensverzameling moet worden versterkt zodat er een omvattende strategie voor preventie en bestrijding van kindermishandeling kan komen. Er moeten voldoende middelen worden toegewezen aan langetermijnprogramma's om de diepere oorzaken van geweld tegen kinderen aan te pakken. Hiervoor is coördinatie tussen administratie en instellingen op alle niveaus noodzakelijk. Beroepsbeoefenaars moeten worden opgeleid. Voormalige slachtoffers, vrijwilligers en leden van de gemeenschap moeten betrokken worden bij gemeenschapsgebaseerde programma's ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen kinderen. Ook moeten ondersteunende diensten worden verleend (Comité voor de rechten van het kind, 2019). Er werden verschillende initiatieven genomen voor betere bescherming van kinderen tegen seksueel misbruik (zie onder andere het hervormd seksueel strafrecht).³⁰ Het Kinderrechtencomité is echter bezorgd over de wijdverspreide seksuele intimidatie in de openbare ruimte. Seksueel misbruik door religieus personeel in de katholieke kerk zou ook blijven voortduren. Er zou een nationale gegevensbank moeten komen van de gevallen van seksuele uitbuiting en misbruik. Actieplannen moeten worden geharmoniseerd. Bewustmakingsactiviteiten, programma's en beleid moeten worden geïmplementeerd (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Om waarachtig vanuit kinderrechten geweld tegen kinderen aan te pakken, moet er vertrokken worden vanuit het respecteren en promoten van de **menselijke waardigheid van kinderen** en de fysieke en psychologische integriteit van kinderen als rechtsdragers en niet als hoofdzakelijk 'objecten' die nood hebben aan bescherming. Elk kind moet worden erkend, gerespecteerd en beschermd als een rechtshouder en een uniek en waardevol mens. Kinderen hebben het recht om gehoord te worden en hun belang zou steeds een eerste overweging moeten zijn. Preventie is cruciaal. De familie heeft een eerste verantwoordelijkheid in de opvoeding van kinderen en het voorkomen van geweld. Toch vindt de meerderheid van het geweld plaats in de context van de familie. Er is ook wijdverspreid en intens geweld in staatsinstellingen en staatsactoren, zoals scholen en zorgcentra. Het Kinderrechtencomité stelt voor om een coördinerend kader inzake geweld tegen kinderen op te stellen. Dit gaat verder dan een nationaal actieplan. Het zou een gemeenschappelijk referentiekader zijn en een mechanisme voor communicatie tussen ministeries

²⁸ <https://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/over-kindermishandeling/wat-is-kindermishandeling/>. Geraadpleegd op 24/10/23.

²⁹ <https://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/artikel/geintegreerd-jaarverslag-2021-van-de-vertrouwenscentra-en-het-veck/>. Geraadpleegd op 24/10/23.

³⁰ <https://keki.be/nl/nieuws/het-hervormde-seksueel-strafrecht-een-inkijk>. Geraadpleegd op 24/10/23.

en het middenveld. In het kader moet het perspectief van Kinderrechten, gender, preventie, de primaire rol van families en dergelijke opgenomen worden (Committee on the Rights of the Child, 2011).

In Algemene Commentaar nr. 8 verduidelijkt het Kinderrechtencomité dat alle **lijfstraffen** en andere vormen van wrede behandelingen of straffen verboden moeten worden (Committee on the Rights of the Child, 2006). Ook de Europese Commissie nodigt lidstaten uit om wetgeving aan te nemen die lijfstraffen verbiedt in alle settings en om te werken aan de afschaffing ervan (European Commission, 2021).

Tijdens de **coronapandemie** was er een stijging van het gebruik van het internet, vaak ook zonder toezicht. De al bestaande risico's op seksuele uitbuiting of online pesten werden zo vergroot. De coronapandemie versterkte al bestaande kwetsbaarheden. Meer kinderen vonden hun weg naar online hulpplatformen. Tijdens de pandemie was het echter moeilijk om hulp te voorzien voor kinderen. Bovendien liepen kinderen ook meer risico's doordat de normale vangnetten tijdelijk wegvielen, zoals school of de gemeenschap. Dit leed volgens de speciale rapporteur tot een stijging van het seksueel misbruik (ook online), seksuele uitbuiting en de verkoop van kinderen. Er was tijdens de pandemie ook een tekort aan coördinatie, waardoor er te weinig kennis gedeeld werd (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2021).

In 2002 nam het Kinderrechtencomité een Optionele Protocol aan over het verkoop van kinderen, kindprostitutie en beelden van seksueel misbruik (Committee on the Rights of the Child, 2002). De bestaande regionale en internationale regelgeving met als doel geweld tegen kinderen, en seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen tegen te gaan, moet verder geïmplementeerd worden. Hiervoor is ook verdere monitoring van de implementatie vereist. Voorbeelden hiervan zijn het Verdrag van Lanzarote (een verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik) en de regels van het Europees Sociaal Charter met betrekking tot geweld tegen kinderen, en de Istanbul Conventie met betrekking tot gender-based geweld en huiselijk geweld (Council of Europe, 2022).

Er moet meer aandacht gaan naar en er moeten meer maatregelen genomen worden tegen gendergerelateerd geweld (waaronder ook gedwongen of kindhuwelijken), geweld tegen kinderen in kwetsbare situaties, pesten, cyberpesten, (online) grooming, haatmisdrijven en geweld door leeftijdsgenoten, waaronder ook schadelijk seksueel gedrag bij kinderen. Meer aandacht moet besteed worden aan preventie van geweld tegen kinderen. Er is ook nood aan meer bewustzijn over de nood om kinderen te beschermen tegen seksuele exploitatie en seksueel misbruik. Het probleem van geweld in alternatieve zorg settings moet aangepakt worden (Council of Europe, 2022).

Specifieke richtlijnen over rapportagemechanismen voor professionals moeten ontwikkeld en geïmplementeerd worden. Kinderbeschermingsbeleidsmaatregelen moeten genomen worden in alle domeinen waar professionals of vrijwilligers werken met of voor kinderen. Kinderen en jongeren moeten meer betrokken worden bij het ontwikkelen en evalueren van diensten voor kinderen en families en het trainen van de dienstverleners (Council of Europe, 2022).

Meer aandacht dient te gaan naar het belang van psychologische steun voor kinderen binnen de gezondheidszorg en op school, en de toegankelijkheid van deze diensten voor kinderen moet verbeterd worden. Op school moet ingezet worden op programma's voor leerlingen en hun families, leerkrachten, en andere professionals en vrijwilligers, om gendergelijkheid te promoten, om hen te versterken om geweld te identificeren en mogelijke slachtoffers te ondersteunen (Council of Europe, 2022).

In 2021 ontvingen de Vertrouwenscentra Kindermishandeling 7.535 meldingen van vermoedelijke kindermishandeling, wat een stijging van 5% betekent ten opzichte van 2020. Deze meldingen betroffen in totaal 10.070 kinderen en jongeren. Over de afgelopen jaren is er zelfs een toename van 11% in het aantal meldingen, wat aangeeft dat meer mensen de weg naar de Vertrouwenscentra weten te vinden.

Opvallend is dat 17% van deze meldingen betrekking had op vermoedelijk seksueel misbruik als het belangrijkste probleem, en dit aantal is aanzienlijk gestegen in vergelijking met 2020. Tegelijkertijd is het aantal meldingen van grensoverschrijdend gedrag door andere minderjarigen in de tegenovergestelde richting gedaald ten opzichte van voorgaande jaren (Vertrouwenscentrum Kindermishandeling, 2022).

15.4. Geweld en seksueel misbruik

Zie ook hierboven 'Kindermishandeling'.

De Europese Commissie nodigt de lidstaten uit om bewustzijn te creëren, maatregelen te nemen en te investeren in meer effectieve preventie van geweld, de bescherming van slachtoffers en getuigen, inclusief de noodzakelijke waarborgen voor kinderen die verdacht zijn of beklaagd worden (European Commission, 2021).

De Europese Commissie nodigt de lidstaten uit om geschikte steun te voorzien voor kinderen met specifieke kwetsbaarheden die slachtoffer zijn van geweld, en voor slachtoffers van geweld op school (European Commission, 2021).

Gevalen van uitbuiting van kinderen door tienerpooiers moeten effectief worden gedocumenteerd en aangepakt (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Er is volgens het Kinderrechtencomité te weinig inzicht in kinderen die in de prostitutie worden uitgebuit (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

De genderdientie van seksuele uitbuiting moet voldoende in acht genomen worden bij het aanpakken van seksuele uitbuiting (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2021). De Special Rapporteur werkte ook een rapport uit met enkele goede praktijken en concrete maatregelen die gebruikt kunnen worden (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2022). Bovendien werkte de Special Rapporteur een rapport uit waarbij de link gelegd wordt tussen kinderrechten en de Sustainable Development Goals. Er zouden minimaal maatregelen ter bescherming van kinderen genomen moeten worden in de context van het gezin, de digitale omgeving en alternatieve zorg (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2022a). Bovendien moeten er voldoende maatregelen genomen worden zodat kinderen toegang hebben tot herstel en toegang tot de rechter (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2023). Bovendien moet er voldoende rekening gehouden worden met de effecten van toerisme, incl. voluntourisme (Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, 2023a).

Materiaal van seksuele aard dat kinderen zelf bezitten of delen met hun toestemming en enkel voor privégebruik mag niet worden gecriminaliseerd (Committee on the Rights of the Child, 2021).

In 2022 heeft 1712 9.045 unieke oproepen ontvangen via de hulplijn 1712 met betrekking tot 12.044 (mogelijke) slachtoffers van geweld, misbruik of kindermishandeling.

1712 is een hulplijn die mensen kunnen bellen voor vragen over elke vorm van geweld of misbruik, inclusief lichamelijk, psychisch, economisch of seksueel geweld. Het is een samenwerkingsverband tussen de Vertrouwenscentra Kindermishandeling en de Centra voor Algemeen Welzijnswerk. Dit vertegenwoordigt een stijging van 6% in het aantal oproepen en het aantal (mogelijke) slachtoffers in vergelijking met 2021, en dit is het hoogste aantal oproepen sinds de oprichting van 1712.

De meeste oproepen kwamen van de directe omgeving van het slachtoffer, zoals familie of vrienden. Ongeveer één op de drie mensen die contact opnamen, waren zelf slachtoffers van geweld, misbruik of kindermishandeling en vooral vrouwen namen contact op.

Een opvallend aspect is dat 1 op de 4 gesprekken via chat plaatsvond, wat aangeeft dat het gebruik van de chatdienst is toegenomen. In 2022 heeft 1712 2.251 chatgesprekken gevoerd, een aanzienlijke stijging ten opzichte van voorgaande jaren.

De redenen voor oproepen in 2022 waren divers, waarbij emotioneel geweld de meest voorkomende vorm van geweld was in 4 op de 10 oproepen. Seksueel geweld kwam voor in 1 op de 5 oproepen, met een stijging van 5% ten opzichte van 2021. Bovendien was 6 op de 10 van de mogelijke slachtoffers minderjarig.

Opmerkelijk is dat 1712 in 2022 minstens 50 oproepen heeft ontvangen waarbij geweld met betrekking tot datingapps een rol speelde. Deze oproepen gingen over kwesties zoals wraak, afpersing en verkrachting na een online date (Sensoa, 2023).

In 2022 heeft Child Focus 36 dossiers geopend met betrekking tot grooming, wat verwijst naar het proces waarbij volwassenen opzettelijk minderjarigen benaderen met seksuele bedoelingen.

Daarnaast ontving Child Focus in 2022 1.832 meldingen van vermoedelijke seksuele misbruikbeelden waarbij minderjarigen betrokken waren.

Sextortion, wat seksuele afpersing op basis van beelden inhoudt, leidde tot 109 meldingen bij Child Focus in 2022.

Child Focus ontving ook 61 meldingen over seksuele uitbuiting van minderjarigen in de prostitutie in 2022. De meeste van deze gevallen betroffen tienerpooierschap, maar er waren ook andere vormen van seksuele uitbuiting en mensenhandel die werden geregistreerd. In totaal heeft Child Focus in 2022 2.189 dossiers geopend met betrekking tot seksuele uitbuiting van kinderen (Child Focus, 2023).

Later toevoeging van cijfers JOP-monitor over: slachtofferschap en hulpzoekgedrag na slachtofferschap.

15.5. Jeugddelinquentie

Een uitsluitende punitieve aanpak van geweld door kinderen werkt niet. Dit is geweld beantwoorden met meer geweld. Er moet rekening gehouden worden met de onderliggende oorzaken van jeugddelinquentie (Committee on the Rights of the Child, 2011).

Rechtsbijstand moet onmiddellijk worden verleend aan kinderen. Buitengerechtelijke maatregelen moeten worden bevorderd voor kinderen beschuldigd van strafbare feiten. Waar mogelijk, moeten vrijheidsbenemende straffen voor kinderen worden vermeden. Detentie is enkel in het uiterste geval en voor de kortst mogelijke termijn (Comité voor de rechten van het kind, 2019).

Zie ook eerder.

In 2021 werden er door de jeugdparketten 65.377 MOF-zaken (Misdrijf Omschreven Feiten) geregistreerd, wat een afname van 6% ten opzichte van 2020 betekent. Het aantal coronadossiers is onder andere aanzienlijk gedaald in 2021 (14% van de MOF-zaken in tegenstelling tot 25% in 2020). Van de 65.377 MOF-zaken in 2021 had de meerderheid betrekking op de volgende feiten: eigendomsdelicten (28%), persoonsdelicten (20%), inbreuken tegen de volksgezondheid (15%), inbreuken tegen de openbare veiligheid en openbare orde (12%), drugsdelicten (9%), openbare overlast en verkeersdelicten (7%) en inbreuken tegen de familie en publieke moraal (7%) (Openbaar ministerie, 2022).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: delinquentie.

15.6. Veiligheidsgevoel jongeren

Uit gegevens van de Veiligheidsmonitor 2021 van de Federale politie blijkt dat de jongste leeftijdsgroep, namelijk de 15-24-jarigen, zich relatief vaker onveilig voelt, namelijk 13,6%. Ook de 25-34-jarigen ervaren een hoger gevoel van onveiligheid, met een percentage van 10,6%. In vergelijking daarmee voelen de oudere leeftijdsgroepen, zoals de 50-64-jarigen (7,4%) en de 65-plussers (7,5%), zich minder vaak onveilig (Federale politie, 2021). In vergelijking met 2018 is het onveiligheidsgevoel bij jongeren toegenomen: 6,8% van de 15-24-jarigen gaf toen aan zich onveilig te voelen (Federale politie, 2018).

Latere toevoeging van cijfers JOP-monitor over: onveiligheidsgevoelens.

Bronnen

Child Focus (2023). Grooming. Geraadpleegd via <https://childfocus.be/nl-be/Seksuele-Uitbuiting/Grooming>

Federale politie (2018). Veiligheidsmonitor 2018: Grote tendensen. Geraadpleegd via https://www.politie.be/statistieken/sites/statspol/files/statistics_files_upload/VMS%20Archive/09_VMS%202018/02_VMS_2018_nl/03_analyse%20federale%20resultaten/Grote_tendensen_Analyses_VMS2018.pdf

Federale politie (2021). Federale analyse van de veiligheidsmonitor 2021. Geraadpleegd via https://www.politie.be/statistieken/sites/statspol/files/statistics_files_upload/Veiligheidsmonitor%20%20Moniteur%20de%20S%C3%A9curit%C3%A9%202021/VMS%202021/VMS_2021_nl/01_Federal/02_Tendensen/Analyse_Veiligheidsmonitor_2021.pdf

Openbaar ministerie (2022). Jaarstatistiek 2021 van de jeugdparketten: belangrijkste cijfers, vaststellingen en evoluties. Brussel. Geraadpleegd via https://www.jaarverslagjeugdhulp.be/sites/default/files/topic_files/jstat_jeu_tendensen2012-2021_nl_20220429_0.pdf

Opgroeien (2021). Jeugdhulp. Intersectoraal jaarverslag. Geraadpleegd via <https://www.jaarverslagjeugdhulp.be/thematische-cijfers/jeugddelinquentie-gemeenschapsinstellingen>

Sensoa (2023). Seksueel grensoverschrijdend gedrag uit onderzoek. Geraadpleegd via <https://www.sensoa.be/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-bij-jongeren-en-volwassenen-feiten-en-cijfers#title3>

Vertrouwenscentrum kindermishandeling (2022). Geïntegreerd jaarverslag 2021 van de vertrouwenscentra en het VECK. Geraadpleegd via <https://www.vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be/artikel/geintegreerd-jaarverslag-2021-van-de-vertrouwenscentra-en-het-veck/>

Committee on the Rights of the Child (2000). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict.

Committee on the Rights of the Child (2002). Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography.

Committee on the Rights of the Child (2006). General Comment No. 8 on the right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment (arts. 19; 28 para. 2 and 37, inter alia).

Committee on the Rights of the Child (2011). General Comment No. 13 on the rights of the child to freedom from all forms of violence.

Committee on the Rights of the Child (2013). General Comment No. 16 on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women and Committee on the Rights of the Child (2014). Joint general recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices.

Committee on the Rights of the Child (2016). General Comment No. 20 on the implementation of the rights of the child during adolescence.

Committee on the Rights of the Child (2019a). General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system.

Comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/publicaties/verenigde-naties-comite-voor-de-rechten-van-het-kind-slotbeschouwingen-over-het-gecombineerde-vijfde-en-zesde-periodieke-verslag-van-belgie>.

Committee on the Rights of the Child (2021). General Comment No. 25 on children's rights in relation to the digital environment.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2021). Report on the impact of coronavirus disease on different manifestations of sale and sexual exploitation of children.

European Commission (2021). COM (2021) 142 Strategy on the rights of the Child.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2021). Report on the gender dimension of the sexual exploitation of children and the importance of integrating a child-centred and gender-inclusive approach to combating and eradicating it.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2022). Report on a practical approach to addressing the sale and sexual exploitation of children.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2022a). Report addressing the vulnerabilities of children to sale and sexual exploitation in the framework of the Sustainable Development Goals.

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

Council of Europe (2022). Strategy for the Rights of the Child (2022-2027).

Committee on the Rights of the Child (2023). General Comment No. 26 on children's rights and the environment, with a special focus on climate change. Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2023). Report on reparation for child victims and survivors of sale and sexual exploitation.

Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children (2023a). Report on the exploitation and sexual abuse of children in the context of travel and tourism, including a closer look at the phenomena of voluntourism.

VOORLOPIGE VERSIE